

Gorik Kaesemans, Evert Asselman, Sven Gatz (red.)

AANWAKKEREN

VUBPRESS

Over JES vzw

JES vzw (voorheen Jeugd en Stad vzw) is een pluralistische organisatie, actief in Brussel, Antwerpen en Gent.

- vormingsorganisatie voor jongeren en stedelijk jeugdwerk
 - productiehuis voor stedelijke jongerencultuur
 - opleidingsorganisatie voor jonge werkzoekenden
 - straathoekwerkorganisatie
 - bezieler van jongerenparticipatie
 - koepel van jeugd(welzijns)werk in de hoofdstad
- exploitant van jeugdverblijfscentrum De Waterman (Molenbeek) en jeugdcentrum De Branderij (Borgerhout)
- partner rond grootstedelijk jeugdbeleid

www.jes.be, info@jes.be

Omslagontwerp & vormgeving: Jan Van Roy
Foto's: JES-archief en Michaël De Lausnay

© 2005 VUBPRESS en Jeugd en Stad (JES)
vubpress@vub.ac.be
www.vubpress.be

ISBN 90 5487 395 7 NUR 758
D / 2005 / 1885 / 021

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

AANWAKKEREN,

ons streven, onze ambitie. Kinderen en jongeren laten kennismaken met de mogelijkheden, de kansen die een stad onmiskenbaar biedt. Ze stimuleren om die mogelijkheden en kansen te benutten. En tegelijk: de stad inpalmen, veroveren, ze trachten te kneden tot een meer kind- en jeugdvriendelijke plek. Die dubbele drang, dat samenbrengen van jeugd en stad, maken JES tot de organisatie die ze nu is.

Eind 2004, Jeugd en Stad vzw bestaat twintig jaar. Het uitgelezen moment voor een naamsverandering. Het wordt het krachtige 'JES', met 'stadslabo' als duidelijk zichtbaar label. Die labofunctie loopt al sinds het ontstaan in 1984 als een rode draad doorheen onze werking. We geven jonge stadsideeën ruimte om van onderuit te groeien. We vinden het belangrijk jonge mensen samen te brengen en hen te laten samenwerken. We zoeken het avontuurlijke op en durven niet (te veel) te denken. We zijn, kortom, meer bezielers dan bureaucraten.

Getuige hiervan dit boek. Een boek over twintig jaar JES maar ook over de toekomst. En niet in het minst. Externe deskundigen reflecteren op acht artikels over specifieke projecten en activiteiten van JES. Drie meer algemene artikels vervolledigen het geheel. Zappen in dit boek of kriskras lezen kan dus.

Een overzicht van de duo's, soms een trio:

- Koen Hanssens en Franky Devos belichten - met de Rockfabriek als uitgangspunt - het cultuurparticipatiebeleid voor jongeren.
- Gorik Kaesemans serveert op basis van de kadervorming voor jeugdwerkers een vraagstelling rond EVC (erkenning van elders verworven competenties) richting Jo Tondeur.
- Geïntegreerd werken? Het concept van de brede school? A.L.T. Notten analyseert Nederlandse bevindingen. Gorik Kaesemans bekijkt eerst de uiteenlopende JES-jeugdwerkervaringen in Brussel, Antwerpen en Gent.
- Gorik Kaesemans giet de JES-initiatieven rond kinder- en jongerenparticipatie in tien prangende vragen. Jan Van Gils doorgrondt op zijn beurt groeipijnen en grenzen van participatie.
- Een eerste trio. Inge Van Brabant blikt terug op het ontstaan en de filosofie van de oplei-

dingen voor jonge werkzoekenden binnen JES. Leen Verbist en Fons Leroy staan als bevoorrechte getuigen stil bij die opleidingspraktijk.

- Over het wel en wee van projectontwikkeling stelt Gorik Kaesemans negen cruciale vragen waarop Koen Pelleriaux vanuit zijn persoonlijk engagement ingaat.
- Evert Asselman beschrijft het straathoekwerk op JES. Brice De Ruyver kadert het straathoekwerk in een breder perspectief.
- Een tweede trio met als uitdagende stelling: kan jeugdbeleid de stad redden? Na een toelichting van Gorik Kaesemans over het Vlaamse jeugdbeleid laten Joris De Bleser en Patrick Stouthuysen hun licht hierop schijnen.

De drie meer algemene artikels:

- Sven Gatz geeft vanuit zijn lange bestuurservaring een persoonlijke historische schets.
- Truus Roesems ontleedt de (stads)statistieken kernachtig en legt de link naar de huidige JES-werking.
- Guy Redig tot slot met een eigen(zinnige) reflectie.

Onbecijferbare dank aan al wie dit boek 'meemaakte en mee maakte'.

De stad: onvoorspelbaar, spannend, divers, vechten en kussen. Laat de volgende twintig jaar maar aanrukken.

Gorik Kaesemans, Evert Asselman, Sven Gatz
oktober 2005

Inhoud

Leeswijzer.....	5
1. Terugblik op Jeugd en Stad/JES: 20 jaar stoken en branden <i>Sven Gatz</i>	9
2. De jonge stad statistisch maar niet statisch - De groep groeit <i>Truus Roesems</i>	23
3a. A fond la caisse: de Rockfabriek <i>Koen Hanssens</i>	33
3b. Rakelings langs de Rockfabriek - Gezellig op de trein met Beppie en Truusje <i>Franky Devos</i>	43
4a. De stad als leercontext - Over de kracht van stedelijke jeugdwerkcompetenties <i>Gorik Kaesemans</i>	51
4b. Leren spelen zichtbaar maken - Over de betekenis van EVC binnen kadervorming <i>Jo Tondeur</i>	59
5a. Grootstedelijk of buurtgebonden? Kroniek van een valse tegenstelling - De brede school binnen bereik... <i>Gorik Kaesemans</i>	69
5b. Ketenvaantwoordelijkheid en ecologische professionaliteit - Het nieuwe jongerenwerk en de brede school als voorbeelden <i>A.L.T. Notten</i>	77
6a. De stem van kinderen en jongeren in een stedelijk beleid - De roep van en naar participatie. <i>Gorik Kaesemans</i>	89
6b. Kinderparticipatie: groeipijnen en grenzen..... <i>Jan Van Gils</i>	99
7a. Een laboratorium voor de jonge stad - De x-factoren van projectontwikkeling..... <i>Gorik Kaesemans</i>	109
7b. De queeste naar een werkbare structuur voor BOM en Vitamine W <i>Koen Pelleriaux</i>	119

8a. Op koers met Het Boot - Opleidingen voor werkzoekende jongeren.....	125
<i>Inge Van Brabant</i>	
8b. 'Met beide voeten professioneel in de miserie' - Twee bevoorrechte getuigen over opleidingen bij JES ..	133
<i>getuigenissen van Leen Verbist en Fons Leroy</i>	
9a. Straathoekwerk: overheidsopdracht of niet?	137
<i>Evert Asselman</i>	
9b. Het straathoekwerk: eindelijk de erkenning die het verdient?.....	141
<i>Brice De Ruyver</i>	
10a. Kan jeugdbeleid/-werk de stad redden?	149
<i>Gorik Kaesemans</i>	
10b. Het Antwerps complot: het jeugdbeleid opnieuw uitgevonden	153
<i>Joris De Bleser</i>	
10c. Het moet niet altijd gezellig zijn - Over de volgende twintig jaar jeugdbeleid	161
<i>Patrick Stouthuysen</i>	
11. Van op een afstand nabij - Reflectie op JES.....	165
<i>Guy Redig</i>	
Bio's	175
Index	177

Terugblik op Jeugd en Stad/JES: 20 jaar stoken en branden

1984: van Reagan tot Witte Producten

De hele westerse wereld kreunt onder de chronische economische crisis. Ronald Reagan wordt voor een tweede ambtstermijn tot Amerikaans president verkozen, zijn 'Reaganomics' vieren hoogtij. De Koude Oorlog woedt. In heel West-Europa zijn er betogingen tegen de wapenwed-loop. De Unie van Socialistische Sovjetrepublieken boycot de Olympische Spelen in Los Angeles. In Groot-Brittannië staken mijnwerkers 12 maanden lang tegen het beleid van Margaret Thatcher. Indira Ghandi wordt door sikhs vermoord in India. Johnny Weissmuller, Tarzan-icoon, overlijdt en soulzanger Marvin Gaye wordt door zijn vader doodgeschoten.

Sven Gatz zit sinds 1986 in de raad van bestuur van JES, de laatste jaren als voorzitter. Een getuige op de eerste rij van de evolutie(s) binnen JES.

Ook België is na de oliecrisis van midden jaren '70 niet meer uit de rode cijfers geraakt. De staatsschuld groeit gestaag als gevolg van het afkopen van de politieke vrede bij communautaire onderhandelingen, de rentesnieuwbal doet de rest. Wilfried Martens belooft ons licht aan het einde van de tunnel. In plaats daarvan krijgen we Witte Producten in de GB. De regering bestrijdt de werkloosheid met allerlei nepstatuten. De ideologische breuklijnen in de politiek (Vlaams-Waals, kapitalistisch-socialistisch, katholiek-vrijzinnig) zijn nog vrij scherp afgelijnd. België vervelt langzaam tot een federaal land, een proces dat enorm veel politieke energie verbrandt. De Bende van Nijvel trekt zichzelf op gang.

Toch is het niet al kommer en kwel dat jaar.

Apple brengt de eerste Mac met muis op de markt. De spaceshuttle Discovery maakt zijn maiden-trip. Een pleiade van Angelsaksische rockartiesten legt zich niet zomaar neer bij de hongersnood in Ethiopië en verenigt zich voor een hartverwarmend Band Aid benefietconcert. In de bioscoopzalen krijgen we Amadeus, The Killing Fields, Indiana Jones, Ghostbusters en Terminator te zien. Prince verblijdt ons met Purple Rain en op televisie is het Miami Vice offensief begonnen.

In Belgenland is er ondanks de vrij uitzichtloze situatie voor een hele generatie jongeren om een job te vinden nog veel positieve energie. De 'No fun No future' kreten van de punk zijn weggeëbd en naadloos overgegaan in de new wave. Het ergste lijkt achter de rug.

De stad werd niet louter als decor of zelfs als een handicap ervaren maar als een uitnodigende soundtrack waarbij Jeugd en Stad het filmscript wilde schrijven.

Het is tegen die achtergrond dat Nik Sercu, An Van Damme en Kris Van Bouchout in '84 beslisten Jeugd en Stad uit de grond te stampen. Voor het drietal heeft de contestatiebeweging van 1968 geen geheimen, maar met evenveel genoegens laafden ze zich aan de vrijheid-blijheid van de hippies begin jaren '70.

1971 baart nog een ander liefdeskind: in Brussel wordt de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse agglomeratie (NCC) opgericht. Brussel was in die jaren verlamd door de taalstrijd en het FDF gunde de Brusselse Vlamingen in de 19 gemeenten zeer weinig. De NCC werd daarom door de nationale regering in het leven geroepen om de Nederlandstalige Brusselaar bij te staan in de uitbouw en ondersteuning van scholen, kinderdagverblijven, verenigingen allerhande, trefcentra en dies meer. Het voeren van een jeugdbeleid voor jonge Vlaamse Brusselaars behoorde ook tot de corebusiness van de NCC. De NCC subsidieerde jeugdbewegingen, jeugthuizen en kocht een jeugdboerderij, het Neerhof. En dat was het zowat.

Verdienstelijk maar niet genoeg naar de zin van Sercu, Van Damme, Van Bouchout en trawanten. Dus werd in het najaar van 1984 maar beslist - in overleg met toenmalig beleidsverantwoordelijke Hugo Weckx en diens rechterhand inzake jeugdbeleid Walter Nys, soms ook in confrontatie - de vzw Jeugd en Stad op te richten.

De eerste jaren stelde het Molenbeekse Gemeenschapscentrum De Vaartkapoen gratis een uitvalsbasis ter beschikking. Van bij het begin manifesteerde Jeugd en Stad zich als een soort jeugddienst voor het Brussels Nederlandstalig jeugdwerk, maar dan wel een met twee specifieke kenmerken.

Jeugd en Stad wilde actief zijn op het terrein. De kantoren in De Vaartkapoen stonden vaak leeg omdat men in de jeugthuizen te vinden was, of in vergadering zat met de Brusselse Chiro en scouts om een jeugdbewegingsdag voor te bereiden, of nog omdat men met politici en beleidsverantwoordelijken onderhandelde voor meer financiële armslag. Werd Jeugd en Stad in het begin een beetje argwanend bekeken door de subsidiërende overheden, dan evolueerde dat vrij snel in gunstige zin.

Daarnaast wilde de organisatie de grenzen van het klassieke jeugdwerk verkennen en verleggen. Men wilde ook de niet-georganiseerde ket bereiken. Het perspectief mocht wel Vlaams-Brussels zijn maar vooral stedelijk: de stad werd niet louter als decor of zelfs als een handicap ervaren maar als een uitnodigende soundtrack waarbij Jeugd en Stad het filmscript wilde schrijven. Dat

uite zich ook in het feit dat men vanaf het begin oog had voor welzijn en opleiding: jongeren in moeilijkheden en werkloze jeugd behoorden duidelijk ook tot de doelgroep.

Zowel door die opstelling als door de veranderende tijden mag Jeugd en Stad een pionier genoemd worden van het pluralistisch jeugdwerk in Vlaanderen. Tot begin jaren '80 was het Vlaamse jeugdwerk namelijk sterk verzuild. De ontkerkelijking mocht zich dan wel ingezet hebben, de christelijke zuil bleef stevig overeind. Zo ook in de jeugdsector waar onder meer KSA, KAJ, Chiro en VVKSM nog tamelijk nauw verweven waren met het moederhuis.

Jeugd en Stad heeft nooit doelbewust en weloverwogen de pluralistische kaart getrokken. Het was meer iets onderliggend aanwezig, meedrijvend met een generatie die zich aan de zuilen ontworstelde. Dat was een sterke kracht die iets vanzelfsprekends in zich droeg en in die zin krachtiger was dan een bewuste strategie ooit had kunnen zijn.

Toch werd de vereniging er door sommigen argwanend om bekeken. Was Jeugd en Stad nu een socialistische vzw, een groene... ? Tot al snel bleek dat de bestuursorganen van de organisatie haast organisch volliepen met gemotiveerde mensen met uiteenlopende politieke overtuigingen, die er aan de vergadertafel meestal niet toe deden. Pluralisme kan hier dus geenszins begrepen worden als vrijzinnig of anti-katholiek. Eerder als zo open en onbevooroordeeld mogelijk en met

de wil om een project te grondvesten op een andere basis dan de zuilen elk tot dan toe in hun hoekje hadden gedaan.

Een keuze voor de stad

Tot vóór JES was er wel jeugdwerk *in* de stad (jeugdbewegingen, speelpleinen, stedelijke jeugddiensten...) maar geen jeugdwerk *voor* de stad, dat bewust met de stedelijke omgeving omging en zich ook wetens willens focuste op al wie jong is en in de stad woont. De ontstaansgeschiedenis van de organisatie mag dan wel in Brussel liggen (het had ook wel Gent, Antwerpen of een andere stad kunnen zijn) - een lokale beleidslacune invullen en zo het verlengstuk van de beperkt uitgebouwde NCC-jeugddienst op het terrein (willen) zijn - toch krijgt de ambitie om de stedelijkheid als wezen van de werking te beschouwen al snel vorm.

In Brussel krijgt JES voet aan de grond door enkele grote jeugdbewegingsdagen met internationaal tintje, door kadervorming voor jeugdmonitoren in de stad en door een vlotte samenwerking met jeugthuizen en jeugdatelier. Vanaf 1988 komt er een stevige stroomversnelling met de verhuis naar een oud fabriekspand in de Werkhuizenstraat: de oude Molenbeekse stokerij van Mandarine Napoléon vlakbij het kanaal, later bekend geworden als De Werkhuizen Van De Waterman. Het gebouw zelf heeft een inspirerende werking. Hoewel Jeugd en Stad een erfpacht-overeenkomst met de eigenaar afsluit en alles dus juridisch perfect in orde is, heeft het toch

ook iets van het 'kraken' van een oude fabriek, het in bezit nemen van een stukje vervallen stad en er nieuwe energie doorheen laten stromen: als dat mogelijk is, wat kan er dan nog allemaal volgen?

JES wil meer: het Centrum voor Grootstedelijk Jeugdwerk wordt opgericht (enkele jaren later weer om technische redenen ontbonden) en richt de blik vanaf dan ook op andere steden. Het concept om te gaan werken in de **driehoek jeugdwerk-opleiding-welzijn** wordt het handelsmerk van de vereniging.

In Brussel wordt het hoofdkwartier langzaam maar zeker omgebouwd. Ondanks een koele periode van enkele jaren tussen de vereniging en de lokale overheid, waarbij de subsidies verminderen, en de bijna-faillietperiode rond 1991 als gevolg van onzorgvuldig beheer, zien allerlei nieuwe initiatieven het levenslicht. Om er maar enkele te noemen: Het Boot wordt gebouwd met werkloze jongeren, de studio van de Rockfabriek komt er, de straathoekwerking schiet uit de startblokken, JES krijgt een heus jeugdhôtel (De Waterman) en zowel indoor als outdoor kan de Brusselse jeugd zich uitleven op een Brock-klimparcours. En dat gaat zo door tot vandaag... Het personeelsbestand in de hoofdstad bedraagt ondertussen dan ook 55 personen.

De veroveringstocht van de andere Vlaamse steden begint in 1989 in Gent, met een opleidingsproject voor jonge vrouwen in de buitenwijk Ledeberg. Daarnaast ligt de nadruk er op jongeren-cultuur en muziekwerking en op kadervorming. Hoewel de relaties met de stedelijke jeugddienst en met de schepenen De Regge en Van Rouveroi steeds beter worden, is het voor de uitbouw van de Gentse werking een stevige handicap dat Gent zelf over een bijzonder uitgebreide jeugddienst (+/- 40 medewerkers) beschikt en dus niet zoveel behoefte heeft aan uitbesteding van bepaalde taken aan derden. Daardoor blijft de Gentse JES-ploeg met een vijftal mensen tamelijk beperkt. Na enkele omzwervingen in de binnenstad opereert de vzw nu vanuit een bescheiden optrekje in de Backstage aan de Vooruit. Maar de ambitie ligt hoger: eind jaren negentig stapt JES onder impuls van volkszanger Walter De Buck in een gewaagd project met vzw Lejo en vzw Democrazy in de vereniging Vaarwater en koopt men een oude boot, de Basilea. Het renovatieproces om er de vaste uitvalsbasis van JES van te maken loopt niet van een leien dakje en is nog aan de gang.

Even wordt er een ommetje gemaakt naar Brugge en Tongeren begin jaren negentig maar dat heeft meer te maken met actieve leden van de raad van bestuur in die steden dan met een weloverwogen strategisch veroveringsscenario. Na enkele jaren verlaat men die piste en kiest Jeugd en Stad er resoluut voor om er in Brussel, Gent én Antwerpen voor te gaan. Op occasionele samenwerkingsverbanden met of in Vlaams-Brabant en enkele afgeleide activiteiten in Aalst en Sint-Niklaas na blijft het daar ook bij.

JES wordt een door de Vlaamse Gemeenschap erkende organisatie voor landelijk jeugdwerk in 1989.

Het Antwerpse verhaal start sterk midden jaren negentig. Van de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 af groeit er onder impuls van schepenen Patsy Sörensen een hecht partnerschap tussen

het nieuwe stadsbestuur en JES. Met het Jeugdparagraafproject in 1997 waarbij een methodiek voor beleidsinspraak wordt ontwikkeld verwerft de organisatie naam en faam. Dat mondt in 2000 uit in de intrek in De Branderij, een oud fabriekspand (koffiebranderij) in de Borgerhoutsestraat dat de stad Antwerpen ter beschikking stelt. Een aantal beproefde JES-recepten worden er geïmporteerd (o.m. de muziekwerking en het Brock-klimparcours) maar ook vele nieuwe initiatieven krijgen er gestalte. De stedelijke jeugddienst doet geregeld een beroep op de knowhow van de vzw. De personeelsploeg groeit er uit tot een 10-tal medewerkers.

De brug tussen jeugdwerk en jongerencultuur

JES start in het midden van de jaren '80 met een eerder klassieke jeugdwerkmethodiek, m.n. de ondersteuning van jeugdbewegingen, jeugthuizen en jeugdateliers. Het werk van een jeugddienst dus, zij het wel in een stedelijke context. De organisatie maakt naam met twee grote jeugdbewegingsdagen in 1985 en 1987 die zowat de hele Brusselse Chiro- en scoutsscène op de been brengen: een soort van spel zonder grenzen op de open vlakte van de Noordwijk (waar nu het 'Manhattanproject' voor een kantoorwijk dan toch is doorgevoerd), met zo'n duizend deelnemers.

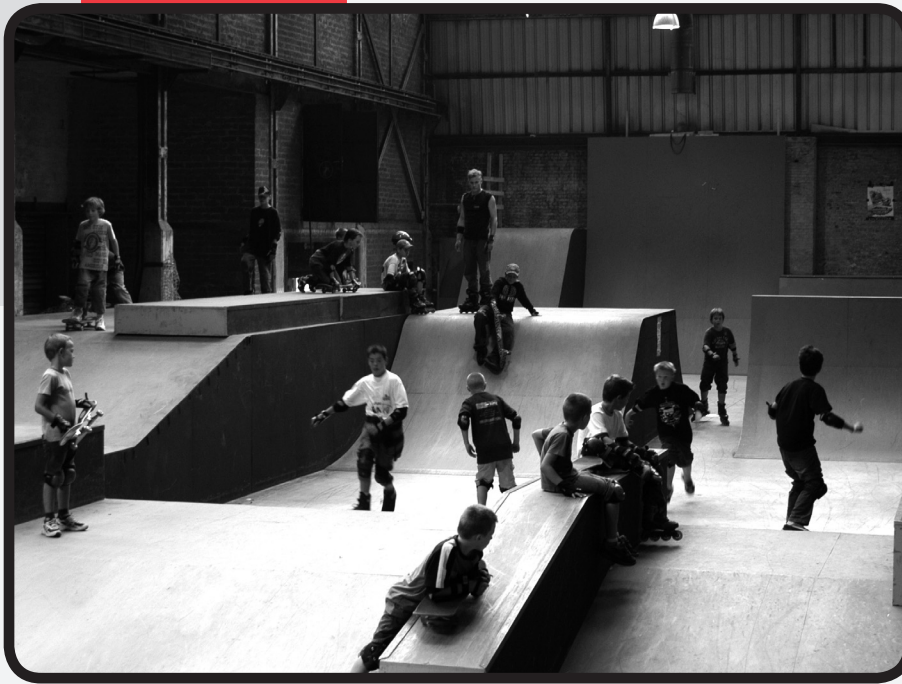
Ook op kleinere schaal wordt er naarstig verder gewerkt: de Brusselse jeugthuizen krijgen van JES geregeld een Jeugdhuisendag aangeboden. Daarnaast is er een zaalvoetbalcompetitie tussen de jeugthuizen en recent nog, in 2003, 'Het Kampioenschap van Brussel', een rockrally voor de jeugthuizen met finale in de Club van de Ancienne Belgique. Met het Millenniumgirlsproject in 2000 werkt JES zowaar ook aan de vrouwenemancipatie in de mannenbastions die jeugthuizen nog vaak zijn.

Gaandeweg verlegt het actieterrein van JES zich meer naar initiatieven die naadloos aansluiten op het kloppende ritme van de jongerencultuur. Wie zich wil richten op de niet-georganiseerde jeugd moet weten wat de laatste codes op straat inhouden. Daarom organiseert JES vanaf 1990 De Brosfabriek, een spijbelschool waar het leerprogramma bestaat uit actieve sessies gefocust op de belangstelling van jongeren, mét resultaten en duidelijke afspraken, maar zonder schoolse discipline. Het project evolueert later naar het Centrum voor Deeltijds Onderwijs in Brussel.

Enkele van de vele andere projecten zijn:

- Zapstad (2000), waar honderden 9- tot 13-jarigen uit de twee Brusselse taalgemeenschappen kennismaken met het artistieke en culturele gebeuren in de hoofdstad.
- De Kunstbende (sinds 1999), waarbij JES de productie doet in Brussel, Gent, Sint-Niklaas en Aalst en duizenden jongeren de kans krijgen hun artistiek talent aan de wereld te tonen.
- De Kaart (sinds 2001), een heus jeugdcultuurparticipatieproject. Dit is een gezamenlijke lidkaart voor de Brusselse jeugthuizen die de jongeren via allerlei voordelen naar de Brusselse cultuurtempels lokt.

Ook in de andere steden gaat JES dezelfde weg op.

Zo is er in Antwerpen in 1999 de Kwibus. Met een omgebouwde marktwagen gaat JES tijdens de vakantieperiode en op vrijetijdsmomenten naar de buurtpleintjes met een aanbod van sport en spel, circus, een gocartsparcours, rollerblades, kinderpercussie en optredens.

Op de Gentse Feesten introduceert JES Klap. Tien dagen lang kunnen jongeren er terecht in een tot multimedialab omgeturnde bestelwagen. Ze krijgen er een digitale foto- of videocamera mee. De resultaten worden 's avonds geprojecteerd op reuzenschermen boven het podium op Sint-Jacobs.

Zot doen en leven in de brouwerij brengen is er ook altijd bij geweest. JES staat sinds jaar en dag met schminkanimaties op allerlei manifestaties en recent ook met een bierbakkenklimparcours. En het ging/gaat verder. In 1991 bedacht de vereniging de Madbikes, gekke tweewielers die zelf wel uitmaken waar ze naartoe rijden. De Muzikale Vechtmachines uit 2002 sluiten enigszins aan bij het anarchistisch trekje dat er bij JES moeilijk uit te krijgen blijkt. De Vechtmachines zijn grote kubussen van staal waarin percussie-instrumenten van oud ijzer en afvalmaterialen zitten. Jongeren in combatuitrusting gaan de machines in een capoeira-achtige dans van binnenuit 'te lijf'. Dit alles kwam na de première in Brussel ook in beweging tijdens de openingsparade van de Gentse Feesten.

Jeugd en Muziek?

Wie jeugdcultuur zegt, zegt muziek (en omgekeerd). Jongeren zijn nu eenmaal fel met muziek bezig en dus gebruikt JES het in haar werking en aanbod. Begin jaren '90 ziet De Rockfabriek het levenslicht in Brussel. Eerst één en al snel twee opnamestudio's krijgen een plek in de Werkhuizen. Met plaats voor repetities, cursussen en opnames, voor zowel rock als hiphop. Vrij snel ontstaat er een samenwerking met de Beursschouwburg en de Ancienne Belgique. Een demo-wedstrijd, verschillende cd's en een Brusselse jeugdhuisenrockrally zijn het logische gevolg.

In Gent start JES in 1996 met Rockpage. Infosessies rond btw, boekhouding en management voor rockgroepen (met de managers van Soulwax en Gorki), workshops bas, gitaar, drum, zang, een p.a.-cursus, samplingcursussen: het zijn maar enkele van de activiteiten. De functie van de Rockpagewebsite, die beginnende Oost-Vlaamse groepen meer podiumkansen geeft, wordt later op Vlaamse schaal ontwikkeld door Poppunt.

Ook in de Antwerpse Branderij komt er een digitale muziekstudio voor hiphop, r'n'b, drum'n'bass en techno. Styrofoam zet er z'n eerste stapjes. Ook dj-ing, percussie, breakdance en beatboxing zijn er geen vieze woorden.

Opleiding en werk voor jongeren

Het mag plezierig zijn bij JES maar af en toe is het ook serieus. Wanneer de crisis hard toeslaat en de jeugdwerkloosheid ravages aanricht bij een hele generatie schiet de organisatie in actie. Kort na de start in '84 rijpen de ideeën al om naast jeugdwerk ook in (beroeps)opleiding voor jongeren te voorzien. Het stoutmoedige concept van Het Boot wordt concreet. Een opleiding inrichten voor jongeren (het op dat moment pas in gebruik genomen fabriekspand in Molenbeek leent zich daar trouwens uitstekend toe) is immers één ding maar er mag ook nog gedroomd worden. 'Laten we dus maar meteen een boot bouwen,' zei men bij JES. 'Enne, het is de bedoeling dat hij blijft drijven en kan varen...'. Zo gezegd, zo gedaan: tussen 1988 en 1991 werken tientallen jongeren in opleiding aan de boot. Dan is hij af, maar hoe krijgen we hem tot aan het kanaal? Een kraan wordt ingehuurd die de boot over de Molenbeekse skyline 500 m verder in het water laat zakken. De echte tewaterlating is een kippenvelmoment wanneer Jo Lemaire Het Boot begeleidt op de tonen van 'C'est mon bateau'. Het Boot wordt overigens nog lange tijd in de JES-werking geïntegreerd door hem binnen het straathoekwerkproject te gebruiken. De boot is namelijk een zeer goede plek om jongeren die met zichzelf in de knoop liggen in groep op zee voor enkele dagen te laten samenwerken. In 2004 wordt Het Boot verkocht.

In 1989 strijkt JES in Gent neer met Twinkelding, een aanbod van beroepsopleiding voor laaggeschoolde werkloze vrouwen, die zich er kunnen bekwalen in decoratie- en renovatietechnieken. Later volgt ook o.m. het Vrouw en Renovatie project, een vooropleiding in binnenhuisafwerking en toegepaste decoratietechnieken.

Intusschen wordt het aanbod opleidingen in Brussel uitgebreid. Wanneer men beslist om de achterbouw van de Waterman te transformeren tot een jeugdverblijfcentrum, kan men daar meteen voor verschillende jaren een opleidingsproject aan koppelen, m.a.w. JES kan op die manier het

gebouw voor een groot deel zelf renoveren. Eenmaal het jeugdverblijfcentrum in 1998 'af' is, schakelt JES kort daarna over op een opleidingsmodule voor horeca en toerisme. Ook hier laat de organisatie het nuttige en het aangename samenvallen: de kamers van het hotel worden ingericht en vormgegeven door jonge kunstenaars.

In 1999 ontstaat een ander creatief project: sociaal interimkantoor Instant A. Vanuit de vaststelling dat de reguliere uitzendsector niet met moeilijk bemiddelbare jongeren werkt, start JES met Instant A in Antwerpen, Gent, Mechelen. Deze samenwerking met de VDAB, T-Interim en Vedior neemt echter op drie jaar tijd een dermate hoge vlucht en begint te wegen op de globale werking van JES dat er beslist wordt om het project zich verder te laten ontwikkelen onder eigen vleugels. Instant A wordt overgenomen door vzw Labor X en verder uitgebouwd.

Zo vergaat het ook het Brusselse opleidingsluik Energieteam dat laaggeschoolde werklozen laat kennismaken met energiebesparende werken. Het wordt later verzelfstandigd in de vzw Casa Blanco.

In JES-Antwerpen gaat het luik opleiding pas in 2004 van start met het Workspace-project. Dit is een voortraject dat groeps- en persoonlijkheidsvorming aanbiedt en jongeren gedurende enkele weken laat proeven van mogelijke werksituaties. Daarna kan dan doorstroming naar een job of naar een gerichte opleiding volgen.

Kadervorming op maat van de stad

Van bij het begin richt JES kadervormingscursussen in voor jeugdwerkers in de stad. Alle deelnemers krijgen een officieel attest. Hoewel ze eerst nog vrij algemeen van aard zijn, groeien de cursussen geleidelijk aan uit tot specifieke stadsvorming die in de drie steden telkens in eigen huis gegeven wordt. De doelgroep evolueert ook meer richting allochtonen zonder jeugdwerkbagage en anderstalige nieuwkomers.

De laatste jaren krijgt JES meer en meer de vraag specifieke cursussen uit te werken. Zo werden o.m. buurtsportcursussen en vorming voor jongerencoaches ontwikkeld.

Op straat

JES is geen binnenblijvertje. Nooit geweest. Van bij het ontstaan komt men letterlijk naar buiten met allerlei projecten. Gaandeweg wordt dat ook een vaste methodiek: jonge ketten bereiken waar ze zitten. In 1987 organiseert JES daarom een studiedag over straathoekwerk, Streetflakes. Er wordt nagedacht over een geïntegreerde aanpak van jeugdwerk, jeugdwelzijn en beroepsopleiding. Maar daar blijft het niet bij: een jaar later gaat men de boer op met het Bardafbusje. De bestelwagen, een Rotarygift, wordt ingericht als strip- en animatiebus en schuimt de Brusselse buurtpleintjes af. Op één plein, het Willemsplein in Laken, houdt JES wat langer halt en er groeit een heuse jongerenwijkwerking in samenwerking met de Stad Brussel uit.

In Antwerpen wordt de mobiele werking later nog eens overgedaan met de Kwibus.

In 1994 is het dan menens wanneer JES van de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel de opdracht krijgt om met een straathoekwerkproject van start te gaan. 7 straathoekwerkers, 1 coördinator, 1 administratieve kracht en 1 reacteringswerker gaan de 'moeilijke jongeren' opzoeken. Concreet gaan de straathoekwerkers per twee in een viertal wijken aan de slag. Doorheen de jaren is men actief in wijken van Molenbeek, Brussel, Schaarbeek, Sint-Gillis en Anderlecht. Op alle mogelijke uren van de dag wordt er contact gezocht met de jongeren. Dat valt niet altijd mee aangezien de straathoekwerkers aanvankelijk vaak gezien worden als hulpjes van de politie. Eens het ijs echter gebroken probeert men de jongeren, met wisselend succes, uit hun straatleven te halen. Daarvoor komt de reacteringswerker van pas. Het is zijn taak via allerlei activiteiten (met een groepje enkele dagen gaan varen met Het Boot, avonturenkamp in de Ardennen, moto-atelier...) de eigenwaarde van de jongeren op te krikken en hen op die manier uit hun straatroutine los te wrikken. Hij zorgt er ook voor dat ze daarna naar een beroepsopleiding of zelfs job kunnen doorgroeien.

2001 is het jaar waarin de welzijnswerking van JES verder uitbreidt. Een informele coördinatie en samenwerking van de Brusselse WMKJ's (Werkingen voor Maatschappelijk Kwetsbare Jongeren, voornamelijk allochtonen) wordt geformaliseerd in BRES. Het steunpunt BRES begeleidt jeugdwerkers en beheerders van de WMKJ's en staat in voor vorming en intervisie voor de beroepskrachten. Daarnaast wordt er aan visie-ontwikkeling en positionering van de meisjeswerkingen binnen de WMKJ's gewerkt. Twee jaar later mondt dit uit in een bijzonder gewaardeerd samenwerkingsproject met theatergezelschap Dito'Dito en de Koninklijke Vlaamse Schouwburg:

S.T.O.E.M.P. Jongeren uit de WMKJ's maken teksten over hun persoonlijke beleving en brengen het geheel in een sterke voorstelling, die door kenners als een van de betere van dat jaar in Vlaanderen wordt bestempeld.

De dag dat JES een jaar lang geen nieuw project ontwikkeld heeft, treedt een zelfvernietigend mechanisme in werking.

Ketten hebben een mening

Van de begindagen af is JES op allerlei manieren bezig geweest met inspraak en participatie. Zowel in Antwerpen, Gent als Brussel probeert JES de mening van jongeren te kanaliseren en te laten meetellen bij de beleidsmakers. Aanvankelijk gebeurt dat nog speels in Gent (1997) met het project Groenzone waar een jaar lang met jongeren uit het deeltijds onderwijs gewerkt wordt rond het thema 'leefmilieu in de stad'. JES ontwikkelt daarbij een spelkoffer en een educatief pakket.

Datzelfde jaar pakt men het in Antwerpen ernstiger aan. Met middelen uit het Sociaal Impulsfonds wordt het project Jeugdparagraaf voorbereid. Dit is een instrument dat alle relevante beleidsterreinen in de stad beoordeelt op hun kind- en jeugdvriendelijkheid. Met de betrokken stadsdiensten en de jeugddienst maakt men een inventaris van alle stedelijke maatregelen en reglementeringen die expliciete en impliciete effecten hebben op de jeugd. De Jeugdparagraaf organiseert een kinderen- en jongereneffectenrapportage bij elke beleidsbeslissing en garandeert structurele inspraak. Dat alles wordt in 1998 met een besluit van het college van burgemeester en schepenen vastgelegd. Dit resulteert in een eerste project bij de heraanleg van de Appelstraat. Later komt daar ook de Antwerpse Jeugdpeiling bij. In 1999 staan er al 28 jeugdparagrafen voor 35 straten en pleinen in collegebesluiten.

Ook in de hoofdstad peilt JES naar jeugdige opinies. Met het multimediale Kliksonsproject (1999) krijgen tien- tot zestienjarigen de kans zich uit te spreken over hun vrijetijdswensen voor de stad. De Kliksons verspreiden zich vlug over heel Vlaanderen en inventariseren 35.000 tienermeningen in 180 gemeenten.

In 2001 start JES met een onderzoek naar de haalbaarheid en uitbouw van een knooppunt rond participatie van kinderen en jongeren in Brussel. Dat leidt tot het Kinderforum dat in 2004 zijn definitieve naam Yota! krijgt. Yota! werkt aan de herinrichting op kindermaat van een buurtplein in Sint-Gillis, aan de heraanleg van een straat in Kuregem, aan een avontuurlijke binnen- en buitenruimte in Sint-Joost-ten-Node en brengt kindermeningen in de stadskrant Brussel Deze Week.

Internationale inspiratie

Als je in de stad werkt ben je met de wereld verbonden. JES zocht dan ook bewust voortdurend contact met jeugdwerkers en soortgelijke organisaties, in alle werkgebieden.

Wanneer het idee van Het Boot ontluikt, engageert JES zich meteen in Euroco, een Europees samenwerkingsverband van opleidingsprojecten die met werkloze jongeren boten bouwen. Know-how wordt uitgewisseld met o.m. Haarlem en Bremen.

Ook de jeugdbewegingsdag JES For Europe uit de jaren '80 vindt plaats met jongeren en jeugdwerkers uit heel Europa. In die pioniersjaren zwermen de leden van de raad van bestuur in hun vrije tijd nog uit over het oude continent met de bedoeling contacten te leggen met andere stedelijke jeugdprojecten. Je hoeft het warm water niet altijd (opnieuw) uit te vinden, je kan het soms ook gewoon importeren. Het is op die manier dat het rockfabriekconcept opgepikt wordt in Kopenhagen in 1991. De Rockfabriek doet overigens een uitwisseling met een Berlijnse tegenhanger in 1996, Berlijn blijft ook later nog een inspiratiepunt voor jeugdwerk en multimedia.

Verder zijn er uitstekende contacten met het Zuid-Afrikaanse project van de Alexandra Theatre Organisation. Alexandra is een township van Johannesburg.

Stadslabo

And the story goes on. Hoewel JES na twintig jaar een grote organisatie is geworden, blijft ze scherp genoeg voor nieuwe initiatieven. De dag dat JES een jaar lang geen nieuw project ontwikkeld heeft, treedt een zelfvernietigend mechanisme in werking.

Alle gekheid op een stokje, ook na 2004 wil JES een kruispunt blijven voor vrije tijd, cultuur, welzijn, opleiding... Nog meer dan vroeger heeft JES de ambitie een stadslabo voor jongeren te zijn, een steunpunt, een pluralistische en veelkleurige jeugddienst met focus op Brussel, Gent en Antwerpen en voor al wie jongeren en de stad een warm hart toedraagt.

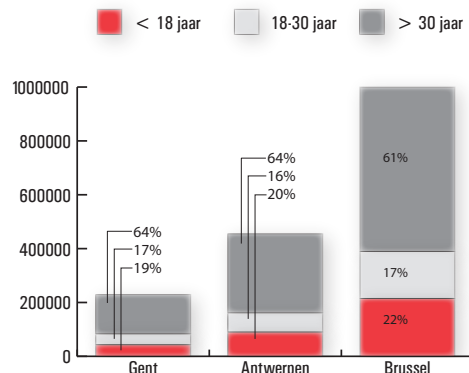
De jonge stad statistisch maar niet statisch De groep groeit

Hoeveel kinderen en jongeren zijn er nu eigenlijk in de stad (Brussel, Antwerpen, Gent)? Wat is hun aandeel in de bevolking? De verhouding jongeren ouderen? In welk type huishouden groeien ze op? De (soms verrassende) cijfers en hoe JES daar tracht op in te spelen.

Truus Roesems maakt sinds 2002 deel uit van de raad van bestuur van JES. Zij is medewerkster van het Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, waar zij instaat voor de rapportage over armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

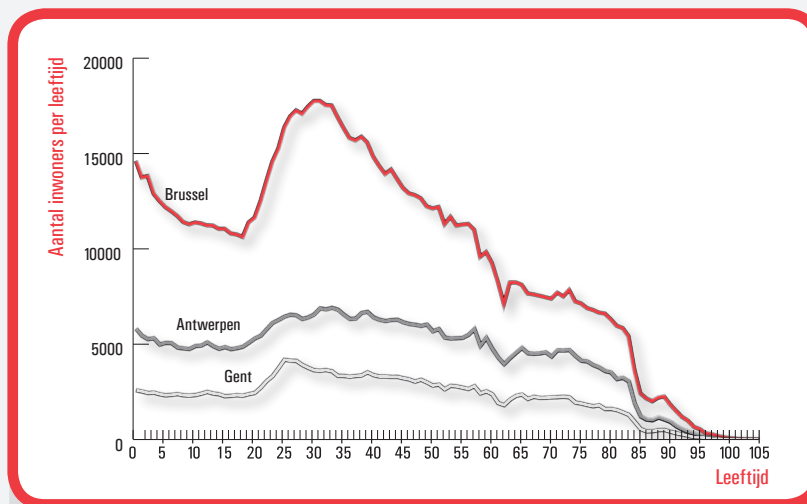
De doelgroep

Wie is de 'jeugd in de stad'? Hieronder schetsen we een beeld van de kinderen en jongeren die in de drie grote steden wonen waar JES actief is: Antwerpen, Brussel (het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) en Gent. Dankzij de verscheiden werking bereikt JES kinderen en jongeren van alle leeftijden, zeg maar tussen 0 en 30 jaar. En eigenlijk onderschatten we hiermee de doelgroep omdat ook jongeren van buiten de stad aangetrokken worden door en gebruik maken van de stad. Schoolgaande jeugd bijvoorbeeld.

Figuur 1: Het aandeel kinderen en jongeren in de totale bevolking van de 3 grote steden (Bron: Rijksregister, 1 januari 2004)

Als we deze ruime definitie hanteren (min 30-jarigen), wonen in deze drie steden samen 630.000 jongeren. Meer dan een derde van de bevolking behoort dus cijfermatig tot de doelgroep. In bepaalde buurten is dat een pak meer. In de buurt aan de Werkhuizen in Sint-Jans-Molenbeek bijvoorbeeld is een derde van de bevolking jonger dan 18 en een derde tussen 18 en 30 jaar. Geen toeval dat JES net in dat type buurten haar werking opstartte en uitbouwde.

Figuur 2: Aantal bewoners per leeftijdsgroep (Bron: Rijksregister, 1 januari 2004)

Niet alle leeftijdsgroepen zijn even talrijk aanwezig in de stad (zie figuur 2). Vooral in Brussel zijn er minder schoolkinderen (6-12) dan kleine kinderen (-6) of jongvolwassenen (18-30). In Gent vormen de late 20'ers de grootste leeftijdsgroep, in Antwerpen en Brussel de vroege 30'ers. De verklaring hiervoor moet vooral gezocht in de migratiegeschiedenis van de drie steden.

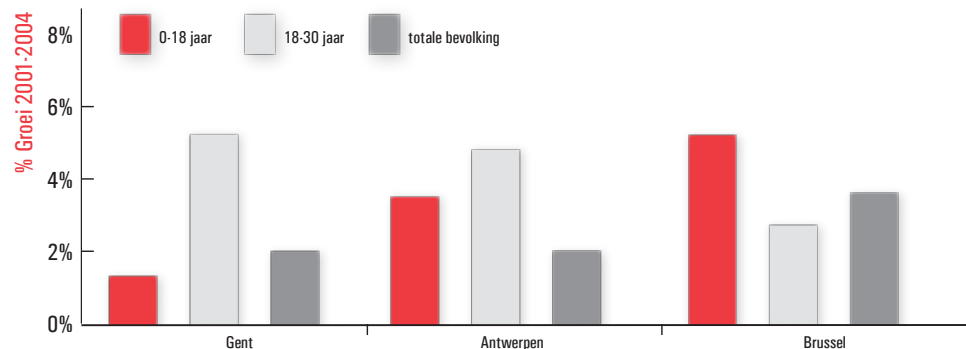
Groene druk

Het gewicht van de jongeren in de bevolking wordt wel eens gemeten aan de hand van de 'groene druk' (de verhouding tussen jongeren beneden 20 jaar en de 'actieve' bevolking tussen 20 en 60). We rekenden die even na voor de drie steden: 37% in Gent, 41% in Antwerpen, 42% in Brussel, liefst 74% in de buurt van de Werkhuizen in Molenbeek. Conclusie: kinderen en jongeren zijn een onmiskenbaar belangrijk segment van de stedelijke bevolking, een gegeven niet altijd evenredig met de (beleids)aandacht en middelen die ze krijgen.

Kinderen en jongeren zijn een onmiskenbaar belangrijk segment van de stedelijke bevolking, een gegeven niet altijd evenredig met de (beleids)aandacht en middelen die ze krijgen.

Het aantal jongeren in de stad stijgt

De stadsvlucht lijkt gekeerd. In de jaren '80 en '90 daalde de (groot)stedelijke bevolking. Sinds 2001 stijgt ze weer in Antwerpen en Gent. In Brussel werd de stijging vijf jaar vroeger, in 1996, ingezet.

Figuur 3: Stijging van de bevolking naar leeftijdsgroep tussen 2001 en 2004 (Bron: Rijksregister 2001 en 2004)

Betekent dit dat ook het aantal jongeren (0-30) in de drie steden stijgt? Ja, en sneller dan de totale bevolking, dus ook hun aandeel in de bevolking nam toe. Het aantal jongeren (0-30) in de drie steden stijgt sneller dan de totale stadsbevolking. In Brussel ging vooral het aantal minderjarigen (0-18) omhoog, met meer dan 5% zelfs (zie figuur 3). Het aantal jongvolwassenen

Het aantal jongeren (0-30) in de drie steden stijgt sneller dan de totale stadsbevolking.

(18-30) groeide er minder snel dan de totale bevolking. Voor Gent geldt net het omgekeerde, daar steeg hoofdzakelijk het aantal jongvolwassenen. In Antwerpen stegen zowel het aantal minderjarigen als jongvolwassenen sneller dan de totale bevolking.

Verhuisbewegingen werken die groei in de hand. De stad is erg aantrekkelijk voor mensen tussen 18 en 30 jaar. Binnen deze leeftijdsgroep verhuizen meer mensen naar een grote stad dan er wegtrekken. Bij jonge gezinnen met kinderen blijkt het andersom: meer verlaten de stad dan er naar de stad verhuizen. Dit verklaart waarom er minder 6-18 jarigen in de stad wonen dan kleine(re) kinderen en jongvolwassenen (zie figuur 2).

Tweede belangrijke factor voor de toename is vooral de externe migratie: van en naar het buitenland. Grote steden verliezen nog steeds inwoners aan andere Belgische gemeenten. De instroom van mensen uit het buitenland compenseert dat verlies ruimschoots. Dat betekent dat de doelgroep alsmaar multicultureler wordt, een uitdaging die JES allerm minst uit de weg gaat.

Grote steden verliezen nog steeds inwoners aan andere Belgische gemeenten. De instroom van mensen uit het buitenland compenseert dat verlies ruimschoots. Dat betekent dat de doelgroep alsmar multicultureler wordt.

Ook het geboortecijfer speelt. In de grote steden worden meer kinderen per 1000 inwoners geboren dan gemiddeld in Vlaanderen (10/1000) of België (11/1000). Brussel trekt de kop met bijna 15 geboorten per 1000 inwoners in 2003, Antwerpen volgt met 13 op 1000, dan Gent met 12 op 1000. De sterftecijfers liggen in de grote steden helaas ook iets hoger dan gemiddeld in Vlaanderen of België. Enkel in Brussel is het verschil tussen het geboorte- en sterftecijfer groot genoeg voor een substantiële groei.

En wat met de zgn. vergrijzing? Is dat niet het belangrijkste probleem voor de toekomst? In Brussel neemt het aantal 65-plussers af. Vooral het toenemend aantal hoogbejaarden (+80) vraagt daar de nodige aandacht. Globaal verjongt de Brusselse bevolking. De grijze druk (+60'ers in verhouding tot de actieve bevolking tussen 20 en 60) bedraagt 35% in Brussel en is dus kleiner dan de groene druk (zie hoger). In de buurt van de Werkhuizen in Molenbeek bedraagt de grijze druk amper 16%.

In Antwerpen en Gent is de grijze druk wel groter dan de groene, 46% tegenover 41% in Antwerpen, 40% tegenover 37% in Gent.

Over huishoudens, (vervangings)inkomens en onderwijs

Kinderen en jongeren groeien op in steeds meer heterogene huishoudens. Die verscheidenheid kan met de klassieke statistieken (waarbij geen rekening wordt gehouden met ongehuwd samenwonenden) niet meer in kaart worden gebracht. Voorlopig zijn er enkel aangepaste statistieken per gewest beschikbaar (Lodewijckx, 2004).

In 42% van de Vlaamse huishoudens wonen kinderen; een vijfde daarvan zijn eenoudergezinnen, vier vijfde koppels met kinderen. Ruim een vierde van de huishoudens zijn koppels zonder kinderen, een vierde zijn alleenstaanden. Daarnaast bestaat er nog een klein aandeel andere types huishoudens.

In Brussel liggen die verhoudingen anders. Meer dan de helft van de huishoudens zijn alleenstaanden. In slechts 30% van de huishoudens wonen kinderen, waarvan een derde eenoudergezinnen.

Het Molenbeekse voorbeeld illustreert de grote verschillen in het aandeel jongeren in diverse buurten van de stad. Ook de socio-economische situatie waarin kinderen en jongeren opgroeien loopt erg uiteen. En die verschillen zijn vroeg merkbaar. Hoewel gelukkig nog zeer weinig kinderen in hun eerste levensjaar sterven, kon men voor Brussel aantonen dat kinderen die geboren worden in een huishouden zonder beroepsinkomen twee keer meer kans hebben om te sterven in dat eerste jaar dan in huishoudens met twee beroepsinkomens. 28% van de Brusselse min-

28% van de Brusselse minderjarigen (0-18) leeft in een huishouden zonder beroepsinkomen. Ter vergelijking: in Vlaanderen is dat 8%, in Wallonië 18%.

derjarigen (0-18) leeft in een huishouden zonder beroepsinkomen. Ter vergelijking: in Vlaanderen is dat 8%, in Wallonië 18%.

Een derde van de gerechtigden op een vervangingsinkomen van het OCMW is in Brussel jonger dan 30 jaar. Jongeren kampen ook in grote mate met werkloosheid. Bijna een op drie Brusselse 18-24 jarigen is werkloos. Jongeren vinden hun weg moeilijk of niet in het onderwijs: bij de Brusselaars tussen 20 en 29 jaar heeft 30% geen diploma secundair onderwijs. Bovendien worden allochtone jongeren nog geconfronteerd met discriminatie op de arbeidsmarkt. De jongeren over wie hier sprake wonen vaak in de dichtbebouwde 19de eeuwse buurten van de stad, in krappe woningen van slechte kwaliteit. Hun leefwereld is niet te vergelijken met die van de jongeren in de 'betere' stedelijke buurten of erbuiten.

De werkloosheidsgraad ligt in de steden een stuk hoger dan erbuiten. Het positieve nieuws dat de bevolking in de steden weer stijgt heeft ook een keerzijde: steeds meer mensen bieden zich

In totaal waren in februari-maart 2005 in de drie steden meer dan 25.000 jongeren (min 25-jarigen) werkloos.

aan op de arbeidsmarkt. Terzelfdertijd worden heel wat arbeidsplaatsen in de stad ingenomen door mensen van buiten de stad.

In Vlaanderen is, na een grote systematische afname van het aantal jongere (-25 jaar) werklozen eind jaren '90, het aantal opnieuw gestegen sinds 2002. In de drie grote steden werd deze stijging al ingezet in 2001. In totaal waren in februari-maart 2005 in de drie steden meer dan 25.000 jongeren (min 25-jarigen) werkloos. (We beschikken helaas niet over cijfers voor de min 30-jarigen). Bijna 17.000 daarvan komen uit Brussel. Meer dan de helft (54%) van de jonge Brusselse werklozen heeft geen diploma secundair onderwijs.

Uit Gent komt er goed nieuws: sinds september 2004 zou het aantal werkzoekende schoolverlaters en jongeren dalen. In maart 2005 bedroeg het aantal jonge werklozen er 3354, in Antwerpen die maand 6745.

Ook in Antwerpen installeerde JES zich in een buurt met een groot aandeel jongeren in minder goede sociale omstandigheden. In Borgerhout zijn 23% van de jongeren (-25) werkloos, de helft meer dan gemiddeld in Antwerpen. In Gent koestert JES de ambitie om definitief neer te strijken in een soortgelijk stedelijk aandachtsgebied. De Basilea (zie artikel 1) krijgt haar definitieve ligplaats in de wijk Sluizeke-Ham waar JES nu al bijzonder actief is.

Hoe JES met haar huidige werking inspeelt op deze cijfers

Organisatiestructuur

JES startte midden jaren tachtig als ondersteuner van het Nederlandstalig jeugdwerk in de hoofdstad. Vrij snel verruimde de horizon van jeugdwerk richting opleiding en tewerkstelling, jeugdcultuur en welzijnsinitiatieven. De doelgroep groeide aanzienlijk, het actieterrein evolueerde. Die organisatie-ontwikkeling komt in het vorige artikel uitgebreid aan bod.

De huidige werking van JES wordt weergegeven in figuur 4. De domeinen van JES? Samengevat: stadsvorming, jeugdcultuur, opleiding en tewerkstelling, stadsavontuur. JES runt twee jeugdinfrastucturen: het vormings- en verblijfscentrum de Waterman (Molenbeek) en het jeugdcentrum de Branderij (Borgerhout). Het landelijk secretariaat in Brussel beschikt over een onthaalploeg en ook de ondersteunende diensten (lay-out, logistiek, ICT, boekhouding, administratie) huizen in de Werkhuizenstraat te Sint-Jans-Molenbeek. Nog in Brussel vervult JES een aantal specifieke opdrachten: koepelfunctie van jeugthuizen, jeugdateliers en werkingen met maatschappelijk kwetsbare jongeren (Bres), het participatie-initiatief Yota! en straathoekwerk in 7 Brusselse wijken (verspreid over Molenbeek, Sint-Gillis en de stad Brussel).

Doelgroep

JES rekent alle kinderen, jongeren en jongvolwassenen die leven in Brussel, Antwerpen en Gent tot haar doelgroep evenals kinderen, jongeren en jongvolwassenen die iets willen doen met, voor of in die steden. Door de organisatie-uitbouw en -ligging worden in verhouding veel groepen jongeren bereikt die opgroeien in minder gunstige socio-economische omstandigheden.

JES realiseert op jaarbasis meer dan 100 vormingsinitiatieven en bereikt daarmee 1800 stadsjongeren vanaf 16 jaar. Het gaat daarbij vooral om (toekomstige) jeugdwerkvrijwilligers maar ook om beroepskrachten. Een op drie is van allochtone origine.

Het jeugdculturaanbod kent een vergelijkbaar bereik. Met ook hier de realisatie van een goede mix tussen verschillende subculturen en jongeren die er van buiten de stadsgrenzen op afkomen. De Rockfabriek, het Flitz-festival en de Kunstbendes trekken jongeren uit alle Vlaamse provincies.

Hetzelfde geldt voor het jeugdverblijfscentrum de Waterman, dat met haar 10.000 overnachtingen per jaar een hoge bezettingsgraad haalt. Een op twee Watermangroepen arriveert uit het buitenland. Jeugdcentrum de Branderij telt jaarlijks meer dan 20.000 bezoekers, in de eerste plaats uit Borgerhout, verder eveneens uit groot Antwerpen. Meer dan 7000 kinderen en jongeren uit heel Vlaanderen verkennen dankzij het avontuurlijk aanbod de stad op een attractieve manier.

De doelgroep van opleidings- en welzijnsinitiatieven geeft in de drie steden quasi hetzelfde beeld. Het gaat om jonge (vaak allochtone) werkzoekenden tussen 18 en 35 jaar. Jaarlijks komen 400 tot 500 jongvolwassenen in een JES-traject terecht, variërend van een eerste oriëntatie tot een doorgedreven opleiding. Net als bij het straathoekwerk (dat jaarlijks met circa 1000 jongeren

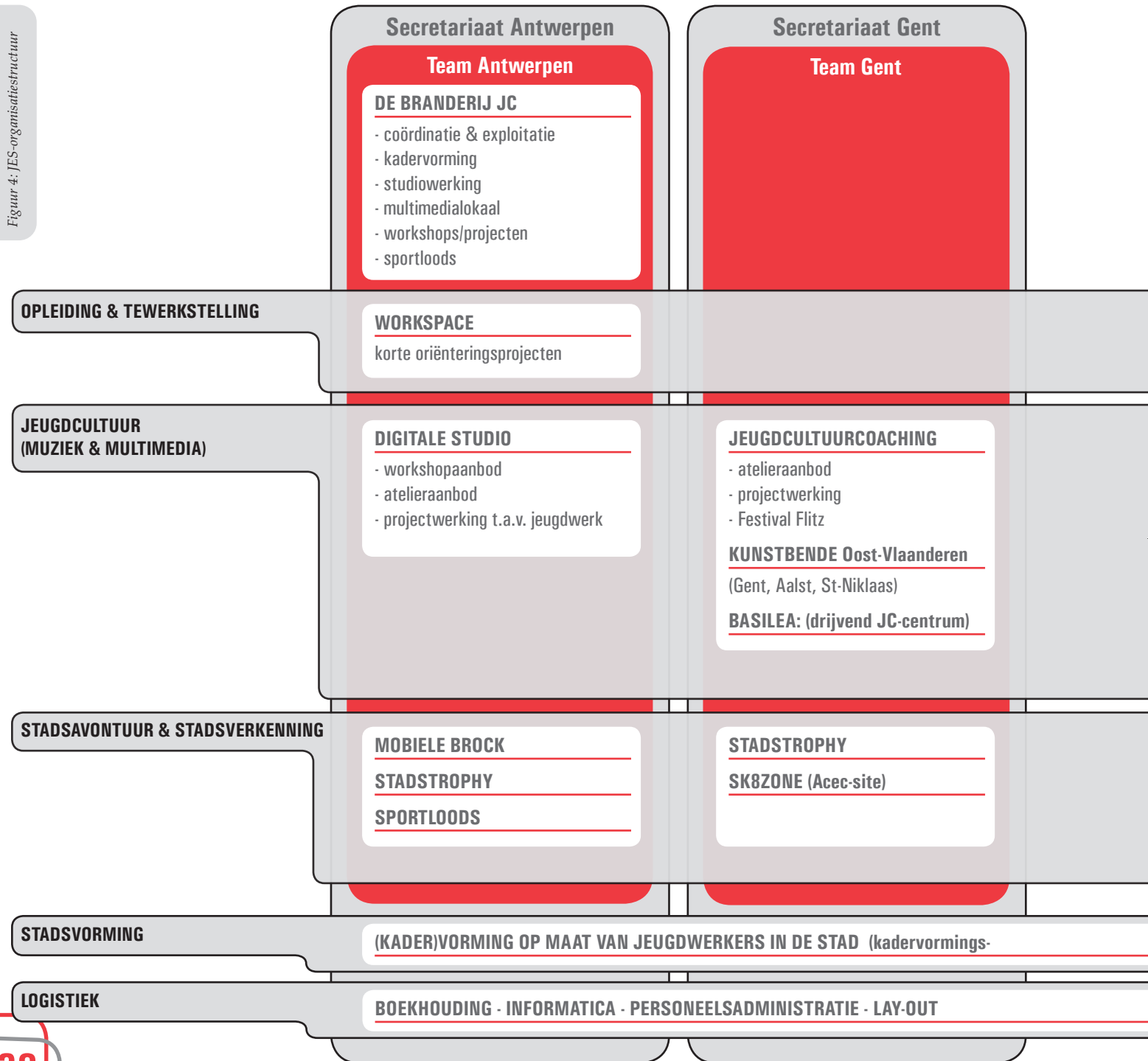
contact heeft van wie meer dan een kwart intensief begeleid) vormen 'nieuwkomers' hier een belangrijk deel. Onder die noemer vallen zowel asielzoekers, erkende vluchtelingen, geregulariseerde vreemdelingen als personen die in hun regularisatieprocedure zitten.

Financiering

De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) is goed voor iets meer dan een derde van de totale organisatie-omzet. Logisch gezien de brede waaier van Brusselse opdrachten. Via de erkenning landelijk jeugdwerk draagt de Vlaamse Gemeenschap 12 procent van de kosten (vooral management, kadervorming en stadsavontuur). Europa financiert samen met de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het opleidingsluik, gelijk aan 25% van de totale inkomsten. Ook de stad Antwerpen heeft een inbreng in deze opleidingsinspanningen en bekostigt daarnaast een aantal jeugdwerktaken in de Branderij. Gent en Antwerpen subsidiëren mee de kadervorming. Die Gentse en Antwerpse investeringen vertegenwoordigen 12% van de JES-financiering. Provinciale middelen zorgen samen met eenmalige projectsubsidies voor ruwweg 6% van de inkomsten. De eigen inkomsten (deelnemersgelden bijvoorbeeld) maken 7% van het totale budget uit, het gevolg van een bewuste lage-prijzenpolitiek. Sponsoring en mecenaat (samen 3%) sluiten het financiële plaatje af. Verschillende subsidiërende overheden dus. Overheden die geregeld opdrachtgever zijn, vaak ook te overtuigen partner. JES beperkt zich immers niet tot één beleidssector en wil niet denken in termen van bevoegdheidsverdelingen. Vertrekpunt zijn de behoeften van de doelgroep. Door die integrale aanpak is financiering niet altijd even evident. En het maakt JES voor buitenstaanders soms moeilijk te vatten.

Visie

De JES-tekening (zie figuur 4) toont een veelarmige octopus. Net als de jonge stad is die organisatiestructuur allerminst statisch. Naast een aantal meer structurele opdrachten (zoals kadervorming voor jeugdwerkers, straathoekwerk en de koepelfuncties in Brussel) opereert JES immers vooral als projectontwikkelaar op maat van de jonge stad. De dynamische stedelijke context inspireert door haar diversiteit en onvoorspelbaarheid. Projecten groeien meestal van onderuit. Dankzij haar stadsinbedding annex publieksbereik en werking houdt JES een sterke vinger aan de pols. JES wil leemtes opvullen, vernieuwend inspelen op behoeften om zo kansen te creëren bij een steeds groter deel van de jongerenpopulatie. Voor elk nieuw initiatief wordt een traject op maat vastgelegd, gaande van integratie in de werking tot volledige verzelfstandiging. Dat maakt dat de organisatie tussen het schrijven van dit artikel en het ter perse gaan geheid op bepaalde punten is veranderd.

Secretariaat Brussel

Team Brussel

STEUNPUNT JEUGDHUIZEN

- ondersteuning - trefdag - overleg
- projectwerking (FM BXL, site, ...)
- vorming

STEUNPUNT JEUGDATELIERS

- ondersteuning - topdag - overleg
- vorming

PARTICIPATIE

Yota!

Team Boot-Waterman

DE WATERMAN

- exploitatie Jeugdverblijfcentrum

ORIËNTATIEMODULES

- meerkansenproject (EVC)
- hotel

VOOROPLEIDINGEN

- horeca (kamermeisje ontbijtmede werkster)

BIOBIZZ

TEWERKSTELLINGSPROJECT

- onderhoud & renovatie

Team Welzijn

STRAATHOEKWERK

- vindplaatsgericht werken
- begeleiding
- doorverwijzing
- signaalfunctie (structureel werken)

BRES (Steunpunt wkj's Brussel)

- ombudsfunctie
- overleg
- dienstverlening
- kadervorming
- vertegenwoordiging

ROCKFABRIEK

- studiowerking
- atelieraanbod
- Het Kampioenschap van Brussel
- Projectwerking (bootcamp, ...)

KUNSTBENDE Brussel

DE KAART

DE LEGE DOOS (virtueel JC)

BROCK

STADSTROPHY

STAPSTAD

- Brusselklassen

cursussen - specifieke (kader)vorming - vormingsinitiatie - groepsdynamische vorming - EVC)

- LOGISTIEK - ONTHAALPLOEG BRUSSEL

A fond la caisse: de Rockfabriek

In dit artikel werken we met 13 jaar Rockfabriek als leidraad een vraagstelling uit. Niet dat de respons op onze Brusselse muziekwerking problematisch zou zijn, wel integendeel. Elk jaar passeren in de opnamestudio een tachtigtal groepen. Tweehonderd jongeren volgen jaarlijks één van onze cursussen. Tweejaarlijks organiseren we het Kampioenschap van Brussel¹, een wedstrijd voor muziekgroepen uit de regio. In de oude opslagtank van de likeurstokerij is er nog een repetitielokaal dat gedeeld wordt door enkele lokale bands. De Rockfabriek kan de vraag van jonge muzikanten naar ondersteuning nauwelijks de baas. Maar de vraag naar de plaats van de Rockfabriek in het jeugdwerk als een werkvorm die daar historisch niet in thuishoort, die houdt ons wel eens bezig, ja.

Pioniersjaren

Wat waren de vijf doorslaggevende factoren voor het ontstaan van de Rockfabriek?

1. 1992: malaise in en van de Brusselse jeugdhuiswerking. Tien jaar eerder telden we nog meer dan twintig jeugdhuisen en jeugdclubs in het Brussels gewest. Op korte tijd vielen er nadien een tiental af. Anno 2005 is dat jeugdhuiswerk weer springlevend, maar toen leek het einde (in Brussel) echt wel nabij. Een crisis die noodgedwongen inspirerend werkte, want we moesten op

Koen Hanssens is stafmedewerker van JES.

zoek naar nieuwe formules om met JES en het Brusselse jeugdhuiswerk 'iets spraakmakends' te doen. Iets wat ons kon opladen ook. Het crisismanagement en de palliatieve zorgen in de jeugdhuissector begonnen stilaan op het gemoed te drukken.

2. Met muziek zit je altijd goed. We weten het uit wetenschappelijk onderzoek, toch blijft het ons verbazen hoe sterk de wervende kracht van muziek is als je jongeren bij je werking wil betrekken. Idem dito voor de jeugdwerker die de pers wil halen of een sponsor moet overtuigen. Met een muziekproject is ook daar de belangstelling snel gewekt.

3. JES als stadslabo, als een creatieve omgeving die prikkelt tot vernieuwing. Sleutelementen: infrastructurele mogelijkheden, jeugdwerkers met buitengewone (in het geval van de Rockfabriek muzikale en geluidstechnische) vaardigheden, een goede jeugdwerkintuïtie en niet in het minst een grote zin voor avontuur.

¹Het Kampioenschap van Brussel is een organisatie van de Rockfabriek, de Brusselse jeugdhuisen, Onthaal en Promotie Brussel (OPB), AB, de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) en Poppunt.

4. Het ontbreken van enige traditie op het vlak van dit soort 'muziekjeugdwerk'. De Rockfabriek had het terrein nagenoeg voor zich alleen. Nu, ruim tien jaar later, is dat circuit veel groter geworden².

Een platendraaier moet een Technics MK II zijn, gitaarversterkers van de merken Marshall of Fender. Geen goedkope Russische imitaties in huis, en dat geldt ook voor de geluidstechnici.

5. Ontbrak nog datgene wat ons over een laatste psychologische drempel heen moest helpen. Jeugdwerk heeft weliswaar iets van 'van alle markten thuis' maar waagde zich niet gemakkelijk op het terrein van de spitstechnologie. Een eerder toevallig bezoek aan Kopenhagen nam die drempelvrees weg. Opnamestudio's, bemand door gespecialiseerde geluidstechnici, leken daar tot de standaarduitrusting van grotere jeugdcentra te behoren. No big deal.

Maar hoe begin je aan een muziekcentrum? Wat is het eerste objectief?

We stelden ons de vraag en redeneerden als volgt: wanneer bestaat een muziekgroep? Volgens ons wanneer er gerepeteerd wordt. We zijn in ons bestaan wel eens groepen tegengekomen waarvan drummers een arm braken, het repetitielokaal spontaan in brand vloog of de zanger werd gecolloqueerd, maar volgens een onderzoek dat we zelf hebben verricht in 2004 repeteert een muziekgroep minstens 1 keer en gemiddeld 1,7 keer per week³. Dat onderzoek bevestigde cijfermatig wat we in 1992 al aanvoelden, nl. dat het aanbieden van repetitieruimte cruciaal zou moeten zijn in elk muziekbeleid. In een stad als Brussel blijft het moeilijk geschikte en betaalbare repetitieruimte te vinden.

Met het bouwen van een repetitielokaal ging de Rockfabriek van start. Omdat de feiten inmiddels verjaard zijn, en we daarna nooit nog iets illegaals hebben uitgespookt, durven we bekennen dat we die nacht van 18 september 1992 een hoop stenen gestolen hebben op de werf van een overheidsgebouw waar ze volgens onze berekeningen te veel van die stenen hadden besteld. Daarmee bouwden we de muren van stockagelokalen voor repeterende groepen. Dat we vervolgens bij diezelfde overheid gingen aankloppen voor financiële steun leek ons evident. Het waren tenslotte hun stenen. Hier hoor je ons overigens niet klagen. Zowel bij de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), de provincie Vlaams-Brabant als de Europese Gemeenschap zochten en kregen we snel steun voor onze werking.

Het zag er misschien allemaal wat minimalistisch uit toen we in 1992 startten met repetitieruimte, in 1993 met een tweesporen-opnamestudio, in 1994 met cursussen drum en (bas)gitaar. Toch kozen we stevast voor een investering in kwaliteit. We lieten de zgn. jeugdwerkreflex die vaak uitmondt in een geïmproviseerd alternatief achterwege. Een platendraaier moet een Tech-

² Ongeveer gelijktijdig met de Rockfabriek startten ook De Pianofabriek, Muziek-O-Droom en de Vlaamse Federatie voor Jeugthuizen diverse muziekwerkingen. Inmiddels zijn er muziekcentra bijgekomen zoals Noise Gate (Ternat), Depot (Leuven), TRIX (Antwerpen)... en kreeg de sector met Poppunt ook een sluitstuk.

³ Muziekplannen voor Brussel, JES, 2004.

nics MK II zijn, gitaarversterkers van de merken Marshall of Fender. Geen goedkope Russische imitaties in huis, en dat geldt ook voor de geluidstechnici. Goed, we hebben wat toegegeven op de kostprijs van de muurtegels in de opnamestudio, vandaar ook de beroemd geworden kartonnen-dozen-Rockfabriek-sound. Van bij het begin streefden we dus naar professionele kwaliteit die binnen jeugdwerkbudgetten nog net haalbaar was. En voor datgene wat buiten het budget viel, gingen we op zoek naar partners⁴.

Al gauw stelden we een soort jeugdwerk vast dat we voorheen niet kenden. Dat op belangrijke punten ook afwijkt van de manier waarop jeugdwerk doorgaans georganiseerd wordt. Geen langlopende engagementen in de Rockfabriek. Hier werd en wordt intensief maar beperkt in de tijd met jongeren samengewerkt. Rond een zeer specifieke inhoud bovendien, want de Rockfabriek is een setting waar alles rond muziek draait. En dat is soms een jammere beperking, want zo heb je bijvoorbeeld maar twee strofen Molenbeekse raptekst nodig om te zien hoe deze jongeren overhoop liggen met een belangrijk deel van hun omgeving. Veel te vroeg afgebroken schoolopleidingen, geen werk in het vooruitzicht, een inkomen uit geritsel en daardoor ook de oogappels van de lokale politie. En wat moeten onze muziekwerkers daar dan mee? Anderzijds,

⁴De eerste studio-opnamen konden we bijvoorbeeld doen dankzij de Beursschouwburg, de finale van het Kampioenschap van Brussel vond plaats in (en met de steun van) de AB.

en dat is dan weer de kracht van de geïntegreerde JES-aanpak, hebben we wel andere werkingen in huis die het initiatief op zeker moment kunnen overnemen. De Rockfabriek-bezoeker die naast de muzikale bezigheden een probleem heeft met het schrijven van een sollicitatiebrief, kan daar door een andere JES-medewerker snel mee geholpen worden.

Scharnierjaren

Van 1996 af, de Rockfabriek komt op kruissnelheid, voltrekt zich een dubbele evolutie. Eerst de digitalisering van muziekopnamen (we gooien onze bandrecorder weg) en deels ook van de muziek zelf (we kopen een sampler en bestuderen de handleiding).

We experimenteren vervolgens met nieuwe cursusformules en vooral de 'Digital Teenage Company' uit 2000 is ons bijgebleven. Daar hebben we geleerd hoe tieners op een veeleer intuïtieve manier met computers omgaan en hoe 'de docent met het cursusboek' gedoemd is te falen. Veel beter kan je 'een tienerredactie met een missie' samenstellen en zelf ter beschikking blijven als adviseur.

Qua doelgroep doet zich een meer ingrijpende evolutie voor. Enerzijds verliezen we een publiek dat thuis een home studio geïnstalleerd heeft. Anderzijds nemen hiphoppers die plaats in, meestal Brusselse jongeren van Noord-Afrikaanse origine. Zij zullen voortaan een vierde tot een derde van ons publiek uitmaken. Bij één van de eerste opnamesessies bedekken ze in onze studioruimte het grote Rockfabriek-logo. Foute naam, verkeerde vibes en niet in staat zich te concentreren. Op dat ene vlak hebben we echter nooit toegegeven, op bijna alle andere vlakken wel...

Het blijft een merkwaardige vaststelling dat we in een uitgesproken 'straatcultuur' nu net een muziekstijl terugvinden waar gewerkt wordt met zeer geavanceerde apparatuur (samplers, computers en bijhorende software). Noch de apparatuur, noch de kennis om met die apparatuur om te gaan, is bij die jongeren al aanwezig. Direct gevolg was dat de Rockfabriek-bemanning de repetities van deze jongeren moest gaan begeleiden. Onze jeugdwerkers/geluidstechnici werden nu ook nog eens producer/beatmaster.

Maar er is meer. Deze gasten brengen een grotere entourage binnen, hebben de vervelende gewoonte te onderhandelen over de kostprijs, saboteren vervolgens onze boekhouding door steeds van identiteit te wisselen, begrijpen enkel Nederlands wanneer ze daar zin in hebben, houden geen agenda bij en komen soms twee dagen te laat of te vroeg opdagen. Nou, dat lucht even op. Aan de andere kant zijn het ook deze jongeren die jaren na een opname nog eens binnen komen gewandeld om je zonder speciale aanleiding te bedanken voor het geleverde werk.

Toekomstjaren

Op 1 januari 2005 stond de teller in onze opnamestudio op 846 opnamesessies sinds 1992 (een sessie duurt soms een avond, soms een week). Op datzelfde moment zat de studio alweer volgeboekt tot in maart. Natuurlijk zijn we geveleid door dat succes. Het toont aan dat we nog steeds tegemoet komen aan een vraag die erg levendig blijft. Maar er is ook een schaduwzijde aan het succes, zeker aan dat van de studiowerking. Iets dat 'marcheert' zonder dat het nog

promotie behoeft stel je niet snel in vraag. Veel van de geïnvesteerde tijd kruipt in het iedereen aan de beurt laten komen. En die houding leidt dan niet altijd tot de gerichte vernieuwing die we op JES zo hoog in het vaandel dragen.

Maken we de balans op van 13 jaar Rockfabriek, lijken we toe aan een schaalvergroting. Een stap vooruit waarbij we enkele doelstellingen van het eerste uur alsnog realiseren. Eigenlijk zijn we daar al een paar jaar geleden mee gestart. Gesterkt door de resultaten van het onderzoek uit 2004 willen we vooral twee richtingen uit.

Beginnende muziekgroepen hebben meer podiumkansen nodig. De groepen uit ons onderzoek staan gemiddeld 1,4 keer per maand op een podium. Dat vinden ze veel te weinig. Het Kampioenschap van Brussel moet daarbij dienen als de motor van een podiumplan voor debuterende groepen en jeugthuizen met beperkte concertmogelijkheden. En hoewel talentenjachten niet echt aan ons besteed zijn, de respons op wedstrijden heeft ons wel geleerd dat die nu eenmaal een goede formule zijn om podiumkansen te creëren.

Een tweede prangende vraag gaat even lang mee maar willen we in de komende jaren daadwerkelijk gerealiseerd zien: een grootschalige repetitie-infrastructuur voor Brusselse groepen. Zij repeteren al te vaak in een infrastructuur die ofwel niet voldoet, ofwel nauwelijks betaalbaar is.

We voegen er de hypothese aan toe dat groepen ook zullen ontstaan naarmate meer geschikte repetitieruimte beschikbaar zal zijn.

Op het muzikeducatieve vlak betrachten we een hogere frequentie in de samenwerking met professionele muzikanten of andere artiesten⁵. Net zoals een goedgekozen internationale uitwisseling⁶ kunnen ze onze cursuswerking levendig houden.

Rest nog een belangrijk gegeven zonder een voor de hand liggende oplossing. De Rockfabriek moet ook kunnen functioneren als een ontmoetingscentrum voor de Brusselse muzikant. Dat lukt vooralsnog niet echt. Brusselse muzikanten - zo merken we bij de rekrutering voor het Kampioenschap van Brussel - blijken te opereren in werelden die ver van mekaar liggen. Onze werking zelf is er daarnaast één van komen en gaan.

Een Rockfabriek-vraagstuk

En nu de vraagstelling. We willen immers graag weten hoe we de cultuurproductie van jongeren het best kunnen ondersteunen. Aan de hand van onze Rockfabriek-ervaring lichten we een en ander toe. Maar eerst enkele kanttekeningen die onze opdracht tot ondersteuning in het juiste perspectief plaatsen.

In het onderzoek naar de vrijetijdsbesteding van jongeren⁷ staat men vaak stil bij de cultuurparticipatie van jongeren. We komen dan te weten hoe vaak ze naar de film gaan, naar welke muziek ze luisteren en of ze wel eens een museum bezoeken. Onderzoek naar de manier waarop jongeren ook actief cultuur produceren, is evenwel nauwelijks voorhanden. Veel houvast hoeven we van die kant dus niet te verwachten.

In ons eigen onderzoek zijn we te weten gekomen hoe muziekgroepen zichzelf organiseren en met welke problemen ze zoal geconfronteerd worden. Hoe belangrijk de muzikale bezigheden zijn in de tijdsbesteding van de betrokken jongeren hebben we echter niet gemeten. Hoe dan ook, in onze veelvuldige contacten met muzikanten valt steeds weer die grote bezieling op. Muziekgroepen motiveren om harder te werken hoeven we niet bepaald te doen.

Ook verdient de muziekgroep als een unieke sociale structuur hier nog een afzonderlijke vermelding. Fascinerend hoe muziekgroepen door jongeren zelf spontaan worden gevormd, gestuurd en net zo makkelijk weer ontbonden. En hoe moeilijk het is voor jeugdwerkers om geheel tegen hun natuur in - want jeugdwerkers 'modelleren' graag groepen - die muziekgroepen te laten zijn wat ze zijn.

⁵Zo hadden we fijne ervaringen met Mauro (2003), Wim Vandekeybus (2004) en Eva Cox (2004).

⁶De Rockfabriek had recent internationale uitwisselingen met soortgelijke organisaties in Roubaix, Wenen en Kokkola (Finland).

⁷We raadpleegden daarvoor 'Jeugdonderzoek belicht', KU Leuven, VUB, UGent, 2005.

Get a life

Dit gaat over de grootse verwachtingen van de muziekgroep die bij ons op bezoek komt. Muziek maken heeft wat dat betreft een merkwaardige eigenschap. Daar waar de voetballer zijn talent kan afmeten aan de afdeling waarin hij voetbalt en de progressiemarge die hem voorgespiegeld wordt, kan de muzikant nog altijd rekenen op een gunstige speling van het lot. Simon Frith schreef daar in het begin van de jaren tachtig een boeiend werk over⁸. Natuurlijk zijn muzikaal talent, muzikaal vakmanschap, een goede organisatie en grote opofferingen sterke troeven voor wie 'door wil breken'. Maar om het helemaal te maken als professioneel popmuzikant moet je op het juiste maar moeilijk te vatten moment in het vizier komen van trendmakers met een eigenzinnige logica. Het verband tussen talent en succes is in het voetbalvoorbeeld veel rechtlijner dan in de popmuziek.

Op zich geen punt. Dromen mag, en de respons van het (kenners)publiek zal vanzelf wel uitwijzen tot waar de ambities van de muzikant mogen reiken. Buitenproportionele verwachtingen merken we overigens vooral bij achttienjarigen. Bij late twintigers vinden we vaker een ongecomplexiseerd muzikaal speelplezier terug.

Een probleem kan ontstaan als onze opnamestudio wordt gezien als een katalysator voor bepaalde aspiraties. Niet dat onze muziekwerkers kwistig complimenten rondstrooien, ze hebben geleerd zich daar wat op de vlakte te houden. Niet altijd eenvoudig want er heerst een soort

⁸Sound Effects: Youth, Leisure and the Politics of Rock, Pantheon books, 1982.

exclusieve aandacht voor wat die jongeren op dat moment aan het doen zijn. Een collectieve euforie waarbij onze muziekwerkers in de rol van ceremoniemeester én orakel geduwd worden. En hier past het verhaal van de jonge muzikant die zijn boeken naar De Slegte bracht om enkele studio-uren méér te kopen.

Hoever ga je mee in die euforie van de muziekgroep? Wanneer begin je je af te vragen of sommige jongeren niet beter tegen zichzelf en hun onrealistische verwachtingen beschermd moeten worden? Delicaat want ook al zijn bijna alle groepen veroordeeld tot een lommerrijk bestaan in de schaduw van een kleine professionele scène, sommige muzikanten mankeren enkel nog dat ene laatste zetje om op hun beurt het lokale concertcircuit te ontstijgen. En dan zou het zonde zijn hen dat duwtje niet te geven, toch? Maar op basis van welke parameters moeten we die selectie maken?

Ik kijk naar namen bij ons gepasseerd. 'Emily Love' lijkt me een hele foute naam. Daarmee win je zelfs het Eurovisiesongfestival niet. 'Jimmy Henderickx' dan. Roept nogal wat verwachtingen op, vrees ik. 'Jimmy Malfait' heeft dat probleem dan weer niet. Misschien moet hij maar eens een artiestennaam overwegen. 'Oulad Bambara' wens ik een zomerhit, 'Flagrant Délit' een zorgeloze relatie met de politie hier in Molenbeek.

Hall of fame

Eigenlijk gaat het hier om dezelfde vraag maar in een ander perspectief: dat van het publiek. In de Rockfabriek hebben we inmiddels tientallen rondleidingen gegeven, meestal voor schoolgroepen. Op het einde van ons verhaal over cultuurparticipatie komt een vraag steeds terug: 'En welke beroemdheden hebben jullie nu al voortgebracht?'.

Na 846 groepen in de opnamestudio kunnen we zeggen dat 3 groepen niet meer thuishoren in de Rockfabriek omdat ze naar een (semi-)professioneel niveau zijn opgeschoven... We zeiden het al, het is ons niet in de eerste plaats te doen om de ontdekking van muzikaal talent of het organiseren van talentenjachten. Indien zo zouden we de instroom overigens anders moeten aanpakken. Dat doen we dus niet. De groep die bij ons voorrang krijgt (en bijvoorbeeld de plaats mag innemen van een groep die een boeking annuleert) is de groep die nog nooit aan de beurt is geweest, niet de groep die we veelbelovend vinden. Het is aan anderen om talent op te pikken.

"De cowboy is te vet want hij eet teveel spek"

In ons jeugdwerk benaderen we (artistieke) bedrijvigheid bij jongeren vanuit het concept zinvolle vrijetijdsbesteding. Zinvol omwille van het plezier maar ook de durf om op een podium te gaan staan, de ongeregelde (of beter zelf geregelde) groepsdynamiek, de eigenzinnigheid van de kerel die onze zaal wou hebben om een werk met 300 bureaulampen te maken... Daarom past een initiatief als de Kunstbende⁹ zo goed bij JES. Mee (durven) doen en er vervolgens ook helemaal voor gaan, het weegt voor ons veel zwaarder door dan gelijk welke artistieke criteria.

Mee (durven) doen en er vervolgens ook helemaal voor gaan, het weegt voor ons veel zwaarder door dan gelijk welke artistieke criteria.

Wanneer het artistieke resultaat dan ineens de verwachtingen ver overtreft, zoals in de productie S.T.O.E.M.P.¹⁰, blaken we best wel van trots, maar het is vooral een bonus die de jongeren toekomt. Geen criterium waarmee we de JES-bijdrage zullen evalueren.

Een goede illustratie van onze werkwijze is het 'Boot Camp', in de Verenigde Staten een alternatief voor gevangenisstraffen, bij ons de zelfgekozen internering van een groep hiphoppers in de studio van de Rockfabriek. In drie tot vijf dagen tijd moeten de jongeren enkele quasi onmogelijke doelstellingen realiseren: samen muziek maken en die op plaat zetten, een website on line krijgen, de media halen en een concert organiseren waarbij ze zelf op het podium staan. Natuurlijk is het eindresultaat dan wat rommelig en hoor je dat de rappers tekenen vertonen van uitputting, maar ze hebben zich helemaal gegeven en zullen zich op eigen kracht wel verder weten te organiseren.

Tegelijkertijd en tot slot komen we in de buurt van een andere grens. Al kunnen we ons met de Rockfabriek goed terugvinden in het uitgangspunt dat we ons van 'artistieke minima' niet te veel moeten aantrekken, omgekeerd krijgen we het in de Rockfabriek soms moeilijk wanneer muziek enkel dient voor diverse educatieve doeleinden. Muziek als glijmiddel anders gezegd.

Zo zijn 'rapcursussen' helemaal in. Je hebt als deelnemer geen voorkennis nodig, de vereiste apparatuur blijft eerder beperkt, je komt met rijmschema's al snel tot een tof resultaat. De titel hierboven komt overigens uit zo'n rapsessie met zes- tot achtjarigen op een zomerspeelplein van de VGC in 2004. We zetten deze culthit nog wel eens on line. Uitstekend amusement was dat op die speelpleinen. Aanstekelijk ook, dit zijn de MC's van het volgende decennium. Kort tevoren waren we echter betrokken bij een 'rapproject' gefocust op het taalonderricht van Brusselse tieners. Ook hier zat de sfeer goed, dat was het probleem niet. Bovendien is 'rappen' om de taalvaardigheid van tieners te verbeteren niet zo'n gek idee. Maar afgezien van de vraag of jeugdwerkmiddelen hiervoor aangewend moeten worden, vinden we dan vaak het juiste tempo niet, is de omkadering te strak, missen we motivatie bij de deelnemers, ontbreekt het aan criteria om te evalueren... Kortom, het klopt dan gewoon niet. En dan tellen we af tot we weer aan de slag kunnen met La Resistance, Berdy Bikuki, Arsenal Vocal, Sacramenthal Award, de Teleburpies, de Benny Hill Beatles en de Kings of Things to Come.

⁹ JES organiseert de Kunstbende-voorronden in Gent, Aalst, Sint-Niklaas en Brussel.

¹⁰ S.T.O.E.M.P. is een theaterproductie met (allochtone) jongeren die we samen met Dito'Dito en de KVS hebben opgezet in 2003. De vakpers was unaniem lovend. Ze hanteerde daarvoor artistieke en geen sociale criteria.

Rakelings langs de Rockfabriek

Gezellig op de trein met Beppie en Truusje

Amsterdam/Kortrijk, heen en terug

‘Twee keer vier uur,’ dacht ik, ‘dat geef ik me.’

Da’s twee keer de duur van de treinrit tussen Amsterdam, waar ik werk, en Kortrijk, waar ik woon. Twee keer vier uur om mijn ideeën over de Rockfabriek op papier te zetten.

Woensdagmiddag, Centraal Station Amsterdam. Het regent. Ik hijg. Heb me moeten haasten. Nog snel een appel en een Cola Light Lemon bij Albert Heijn. Schandalig duur. Maar goed. Er is geen Aldi. Er is geen Lidl. Zelfs geen Spar.

Ik zit op de trein. Twee dames stappen samen met mij in. ‘Kom, laten we heerlijk voor elkaar zitten’, zegt Beppie. ‘Ja, gezellig’, antwoordt Truusje. Kijk, het zijn maar korte gesprekjes, maar ze etaleren een kneuterigheid die me doet rillen. Heerlijk en gezellig. Meesterlijk hoe ze in twee woorden hun land typeren.

Amsterdam is te mooi, de grachten te idyllisch. Ik hou van Brussel. Die stad doet zeer.

Ik staar door het raam: de fitnessclub, de gevangenis, het veerpont naar Amsterdam-Noord. Zo meteen: Schiphol. Beppie en Truusje stappen niet uit. En als ze het deden, dan was het om naar Mallorca te vliegen.

Waarom jeugdwerk niet vernieuwend kan zijn

Ik lees ‘A fond la caisse: de Rockfabriek’, een tekst van Koen Hanssens. In de marge noteer ik woorden waarover ik het met jullie wil hebben. In zijn inleiding stelt hij zich de vraag naar de plaats van de Rockfabriek binnen het jeugdwerk. Zelf merkt hij op dat het daar historisch niet in thuishoort. Gelijk heeft hij, maar dit zegt meer over het jeugdwerk dan over de Rockfabriek.

Franky Devos schreef in opdracht van CJP, CANON Cultuurcel en CultuurNet Vlaanderen het boek Ambrassadeurs, over jongeren, cultuur en communicatie (2004). Hij is momenteel verbonden aan het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond in Amsterdam en werkt aan een nieuw boekje over jongeren, cultuur en communicatie in opdracht van het Nederlands Bureau Promotie Podiumkunsten. Voorheen was hij programmator in het Cultuurcentrum Kortrijk en projectcoördinator van het kunstenfestival Anno’02.

Al te lang is deze sector gedomineerd door verzuilde jeugdbewegingen. Pas de laatste vijftig jaar is er, onder meer door de opkomst van jeugthuizen, een diversiteit aan werkvormen ontstaan die enigszins de diversiteit bij Vlaamse jongeren weerspiegelt. En toch. Het Vlaamse jeugdwerk blinkt nog steeds niet uit in een drang naar vernieuwing. Geen verwijt. Eerder een vaststelling.

Kan ook moeilijk anders. 'Vernieuwing' en 'jongeren' zijn termen die wel eens meer in elkaars buurt gesignaleerd worden, maar die even incompatibel zijn als 'het Atomium' en 'Nederland'. Jongeren zijn veel conservatiever dan we denken. Ze kiezen tegenwoordig weer voor huisje-boompje-beestje en een goede baan, liefst met dito salaris. Het is 'in' om burgerlijk te zijn.

De reclamewereld werkt het cliché van die vermeende progressiviteit in de hand. Waar volwassenen nogal eens verkrampd reageren op nieuwe ontwikkelingen, zijn jongeren veel sneller gewonnen voor iets onbekends, klinkt het daar. Voor commerciële producten kan dit kloppen, voor artistieke 'producten' veel minder. En waar jongeren zelf instaan voor de vormgeving van hun vrije tijd - lees: het jeugdwerk - moet je al helemaal weinig spectaculairs verwachten. Het dominante jeugdwerkformat ligt al decennia vast. Enkel de punten en de komma's drijven mee op een veranderende tijdgeest.

Zelf ben ik op mijn zestiende gestart met een jeugdhuis. Ik ben er op mijn zesentwintigste mee opgehouden omdat de instroom van jongere bestuursleden ons permanent in vallen deed trappen waarin ik ook was getrapt. Dan heb je twee keuzes. Ofwel stap je eruit. Ofwel vorm je je jeugdhuis om tot een concertclub of een jongerenkunstencentrum en verlies je de helft van je geëngageerde vrijwilligers die, o cliché, wel nog opgewonden raken van het organiseren van een Oberrn Bayernavond, een beachparty en een top 100-fuif.

Ik ben eruit gestapt.

Delft. De trein vertraagt. Een molen. Veel water. Boten om in te wonen. Bootjes om mee te varen. Ik wist het: hier stappen Bepie en Truusje uit. Heerlijk. Gezellig.

Aub, geen rockfabriek!

Slim van JES om muziek te gebruiken als artistiek medium om een vernieuwende jongerenwerking uit te bouwen. Zo gaan in cultuur geïnteresseerde jongeren drie keer meer naar concerten dan naar theater en ballet. Ook jongeren in het deeltijds kunstonderwijs volgen massaal de muziekrichting in vergelijking met de richting woordkunst of dans.

Anderzijds zijn jongeren cracks in het categoriseren van muziek en in het verlengde daarvan van de aanhangers van diverse muziekgenres. 'Dit is fout. Dit is juist.' De trends zijn amper te volgen. Het onderscheid tussen 'real' en 'fake' kan enkel gemaakt door specialisten. En dat zijn ze. Eén voor één. Elk op hun eigen kleine terreintje. Vroeger op hun kamer. Nu onder de headphone van hun mp3-speler.

De Rockfabriek heeft er alle voordeel bij zo weinig mogelijk gelabeld te worden. Het is geen hiphopkeet, geen folkclub, geen rockfabriek (o jee, die naam!). Het gevaar is reëel dat een urban

Ik hoop dat de Indonesische dansgroep, bij mij om de hoek, nooit de verplichting krijgt mij als publiek binnen te halen.

jongerenwerking met een hoge aanwezigheid gasten van allochtone afkomst meegesleurd wordt in de ogenschijnlijke dominantie van de hiphopcultuur.

In de jaren '80 en '90 werd de jongerendoelgroep onderverdeeld in subculturen. Dit is nu voorbijgestreefd. Nog geen 10% van de jongeren geeft van zichzelf aan tot een subcultuur te behoren. Etiketten als 'Johnny en Marina' klinken negatief en worden gebruikt om anderen te labelen. Behalve de aanhangers van uitgesproken subculturen als punk en gothic beschrijven jongeren zichzelf als 'normaal' of als iemand tussen twee stijlen. Ze houden er niet van in hokjes te worden geduwd, ook al doen ze dit zelf graag met betrekking tot anderen. Programma's van jeugdcentra en cultuurcentra staan bol van de workshops graffiti, rap en breakdance. Het hiphopcliché staat als een huis en gaat bij gebrek aan creativiteit mateloos vervelen.

Quota voor allochtonen. U zei?

Een pleidooi voor alle stijlen. Dat wil ik houden. Een jongerencultuurwerking moet erop gericht zijn om jongeren te ondersteunen in zijn of haar eigen smaakpatroon. Mislukt zijn ze bijna allemaal, de pogingen om jongeren te leiden naar de cultuurvormen die appelleren aan het dominante smaakpatroon. In die zin begrijp ik ook het pleidooi van Vlaams Minister voor Jeugd en Cultuur Bert Anciaux niet om de subsidies van kunstenhuizen afhankelijk te maken van quota voor allochtonen. Wat een misprijzen voor de cultuur van de vele in Brussel wonende Turken, Marokkanen en Roemenen om te denken dat zij interesse hebben voor dat soort theater dat in Vlaanderen gemaakt wordt, dat genre muziek dat op onze concertpodia te horen is of die manier waarop het jeugdwerk in Vlaanderen georganiseerd is. Ik hoop dat de Indonesische dansgroep, bij mij om de hoek, nooit de verplichting krijgt mij als publiek binnen te halen. Ik heb geen zin om hun sierlijke danspasjes te gaan bekijken. Waarom zouden zij dan interesse moeten hebben voor de conceptuele hedendaagse dans die vandaag de dag in Brussel hoge toppen scheert? De grote groep jongeren van allochtone afkomst (in een stad als Brussel heeft 28% van de jongeren niet de Belgische nationaliteit) waarvoor geen cultuurparticipatiebeleid bestaat, streeft net als alle andere Vlaamse jongeren naar authenticiteit. Dit doen ze door hun afkomst te beklemtonen. In tegenstelling tot wat we spontaan denken, wakkeren een verbeterde opname in het onderwijssysteem, op de arbeidsmarkt en het dreigende verlies van de culturele specificiteit de onderscheidingsdrang aan. Hoe beter de integratie, hoe hoger die onderscheidingsdrang. Het zou van respect getuigen mocht het beleid ook impulsen geven om populaire cultuur en niet-Westerse cultuurvormen bij jongeren te laten floreren. Ondersteun hen in hun artistieke ontwikkeling. Zorg voor repetitiefaciliteiten, artistieke coaching, productiemid-

delen, try-outplekken, juridisch advies... Niet als opstap naar de gesubsidieerde kunsten, maar omdat het om een volwaardig stelsel van diverse (culturele) uitingsvormen gaat.

3,2,1. Ignition

Is er nog tijd om te wachten op een beleid terzake? De allochtonenlont steekt in het kruidvat Brussel, Antwerpen, Mechelen. De vraag is waarschijnlijk niet meer of ze ontploft, de vraag is wanneer ze ontploft en hoe schadelijk de knal zal zijn. Een stad met een torenhoge werkloosheid onder jonge actieve mannen creëert broeierige criminaliteitsgetto's. Natuurlijk kunnen we de andere kant opkijken. Of ons vastklampen aan de bewijzen van het tegendeel, maar intussen weten we dat dit de situatie alleen verder verzuurt.

Intussen ben ik in station Antwerpen-Berchem. Heb veertig minuten voor mijn aansluiting naar Kortrijk. Ik loop een frituur binnen. Kom er af en toe, word er vriendelijk onthaald. Mag eerst eten en dan pas betalen. Een bicky burger en een klein bakje met curryketchup. Cola Light om mijn geweten te sussen. Aan de tafel naast me zitten vier jonge Antwerpenaren met een ver allochtoon verleden. Ik kan niet ontsnappen aan hun sappige Antwerpse conversatie over lenzen. 'Eruithalen, kan ik alleen,' zegt de magerste van de vier, 'maar ze insteken, dat probeer ik nu al vier maanden, het lukt me niet. Ik doe spontaan mijn ogen dicht als de dreiging dichterbij komt.'

'Herkenbaar', denk ik.

Iedereen beroemd

846 opnamesessies in de Rockfabriek sinds '92. Maar drie van deze bands ontstijgen het niveau van de huisvlijt of spelen onder een gunstig gesternte en verwerven een plek in de overbevolkte Vlaamse muziekscène. Heerlijk toch dat zoveel jongeren altijd maar weer in zichzelf de potentie ontdekken om even straf te worden als Moby, even krachtig als Coldplay of even melig als Jasper Steverlynck. Een toegankelijk circuit van opnamestudio's, de digitalisering van de muziekmarkt, de 'boom' van self-made rock- en popsites waarop je desnoods zelf een lovende bespreking van je eigen cd plaatst, bevestigen iedereen in zijn waan dat er een 'vedette' in elk van ons schuilt. De heupen van Elvis, de sexy uitstraling van Jennifer Lopez, de ruigheid van Janez Detd en waarom niet, de stem van Koen Crucke. Iedereen beroemd. Vaak voor een avond. Of realistischer, voor vijf minuten.

De Vlaamse cultuur- en kunstscène siddert onder een ongeziene productieboom. Nog nooit is er binnen zo'n kleine gemeenschap zoveel theater, dans, muziek en beeldende kunst gemaakt. De aanvragen voor projectsubsidies en voor een structurele erkenning zorgen voor hinderlijke stapels papier in de gangen van het ministerie van cultuur en zetten het cultuurbudget danig onder druk. De minister trekt al een tijd aan de alarmbel. Omdat hij het zich niet kan permitteren om de Vlamingen tot minder creativiteit aan te zetten, pleit hij voor samenwerking, voor fusies, tegen versnippering.

Als ik Marco Borsato ben, wie is dan mijn publiek?

We zijn een volk van doeners. We organiseren liever zelf de wijkbarbecue dan er heen te gaan. Dit is immers de consequentie. Als iedereen denkt zelf Marco Borsato te zijn, waar halen we dan nog die 12.000 man om het Sportpaleis mee te vullen? De nood aan podiumkansen voor

Ik heb nog niet die onweerstaanbare drang om te ontsteken in een heldhaftige strofe van de Vlaamse Leeuw, maar ik ben toch al een paar jaar gestopt met de zeurderige toon wanneer het over jongeren en cultuur gaat.

beginnende bands is groot. De nood aan een publiek dat komt luisteren nog groter. En gelukkig, ook het publieksaantal stijgt in Vlaanderen. Ga drie maand in Nederland wonen en er bekruipt je zowaar een gevoel van Vlaamse trots. Wie had dat ooit van mij verwacht? De aanwezigheid van jongeren in schouwburgen, culturele centra en concertclubs is in Vlaanderen stukken hoger dan bij onze noorderburen. Daar is het theater nog steeds een aangelegenheid van veertigplussers. Bij ons vind je toch al zonder al te lang zoeken gasten die met een heldere blik tegen hun vrienden zeggen dat ze gisteren naar de Vooruit zijn geweest en dat het verdomme 'wreed de max' was.

Ik heb nog niet die onweerstaanbare drang om te ontsteken in een heldhaftige strofe van de Vlaamse Leeuw, maar ik ben toch al een paar jaar gestopt met de zeurderige toon wanneer het over jongeren en cultuur gaat.

Wie plant? Wie wiedt?

Organisaties als JES, Poppunt en het Clubcircuit pleiten uiteraard voor een uitbreiding van het aantal podia. De speelkansen voor muzikanten, maar evenzeer voor theatermakers en dansers blijven beperkt. Hoog tijd ook dat er een manifestere samenwerking komt met en tussen het uitgebreid netwerk van cultuurcentra in Vlaanderen. Anderzijds moeten we misschien wat meer de moed hebben om tegen veel van die jonge ketten te zeggen dat ze best mogen repeteren en cd's opnemen, maar dat ze niet telkens een laaiend publiek voor hun middelmatigheid hoeven te verwachten.

Net daarin zit vaak het verschil tussen het jeugdwerk en de culturele sector. De eerste plant velden vol jonge boompjes. De tweede haalt er die enkele uit met de belofte van een eik. Zolang men deze taakverdeling niet gelijkwaardig subsidieert, blijven het twee sectoren die op gespannen voet met elkaar leven. Ik zoek ze al jaren, de spitante samenwerkingsprojecten tussen cultuur en het jeugdwerk. Als u er eentje weet, mag u mij bellen.

Vraag is welke rol de Rockfabriek in deze moet spelen. Zijn zij planter of wieder? Spontaan zie ik hen het liefst in de eerste rol. De strijd voor een goed uitgebouwd en toegankelijk rock- en popbeleid is nog lang niet gestreden. De tijd is nog niet rijp voor selectieve 'gate keepers'. We hebben nog steeds behoefte aan verleiders en aan laagdrempelige repetitiefaciliteiten in alle gemeenten. Het lokale jeugdwerk is het best geplaatst om de handschoen op te nemen. Misschien moet JES met zijn Rockfabriek-ervaring deze uitdaging op Vlaams niveau aangaan. Zit daar niet de 'schaalvergroting' in waar Koen Hanssens het in zijn tekst over heeft? De ambitie van de Rockfabriek moet niet gezocht worden in de artistieke verhoging van de uitstroom, evenmin in het uitbouwen van de rockscène in Brussel, maar wel in zijn voorbeeldfunctie en dus methodiekontwikkelaar voor heel Vlaanderen. Het wordt een strijd die niet met artistieke argumenten moet gevoerd worden. Want laten we eerlijk zijn, deze kunnen we toch niet hard maken. Argumenten daarentegen die focussen op participatie en maatschappelijke integratie zijn veel geloofwaardiger. Net die argumenten die het jeugdwerk met een veel grotere knowhow kan hanteren dan de culturele sector.

De luwte van een c-markt

Laat ons een positie zoeken met het hoofd in de wolken, maar met de voeten op de grond. We wonen in België. Dat heeft zo zijn voordelen, maar ook zijn nadelen. Als kleine gemeenschap zijn we binnen de internationale muziekcène totaal oninteressant. De grote platenlabels beschouwen België als een c-markt. Dat betekent dat buitenlandse groepen hier lanceren voor hen geen prioriteit is, want de inkomsten uit cd-verkoop dekken met moeite de marketingkosten. De kantoortjes van de in België aanwezige 'majors' zijn bijgevolg niet slagkrachtig uitgebouwd en terzelfdertijd onderbemand om Belgische bands professioneel te ondersteunen in eigen land en in het buitenland.

Maar dit zal de overgrote meerderheid van de rockende, rappende en hiphoppende jongeren een

De ambitie van de Rockfabriek moet niet gezocht worden in de artistieke verhoging van de uitstroom, evenmin in het uitbouwen van de rockscène in Brussel, maar wel in zijn voorbeeldfunctie en dus methodiekontwikkelaar voor heel Vlaanderen.

zorg zijn. Laat de 18-jarige lookalike van Tom Barman maar zweven op zijn internationale ambities. Hoe onrealistisch ook, het is charmant en het doet ons de sleur van elke dag ontstijgen.

Bepie en Truusje?

Die sleur heeft me intussen al opnieuw in Rotterdam gebracht. We zijn vijf dagen verder. Vanmorgen om 7 uur de trein genomen in Brugge. Geen ontbijt bij mijn overstap in Berchem. Te lange wachtrij voor de Panos. Een weekend achter de rug met mountainbiken over de Patersberg, theater en beeldende kunst tijdens een nieuw festival in Kortrijk en op zondag een portie communiefeesten.

In Delft zijn Bepie en Truusje er niet.

Misschien toch naar Mallorca.

Heerlijk! Gezellig!

50

Gorik Kaesemans

De stad als leercontext

Over de kracht van stedelijke jeugdwerkcompetenties

Bij JES heeft niets het eeuwige leven, behalve de (kader)vorming voor jeugdwerkers. We hebben het altijd gedaan en zullen het altijd blijven doen: jonge mensen opleiden die een vrijwillig of professioneel engagement willen opnemen in het stedelijk jeugdwerk. Kwaliteitsvol jeugdwerk staat of valt immers met degelijk gevormde animatoren of jeugdbegeleiders.

We noemen het 'stadsvorming', gestoeld op twintig jaar praktijkervaring, in een stad of een stedelijke omgeving die fungeert als leercontext. Met als permanent uitgangspunt: de behoeftes van jongeren en het jeugdwerk.

In dit artikel gaan we vooral in op volgende vragen. Wat leer je nu eigenlijk bij, wat neem je - dankzij een engagement in het stedelijk jeugdwerk - mee voor de rest van je leven? En in hoeverre verdient die stedelijke jeugdwerkbagage een sterkere (meer formele) erkenning?

Maar eerst een blik op de evolutie van het JES-vormingsaanbod de voorbije twee decennia.

Van creativiteit, over groepsdynamica tot stadsvorming

JES haalde midden jaren tachtig haar vormingsmosterd bij de KOLK, Kollektief voor Kreatief Vormingswerk¹. Een groep idealisten (vooral pedagogen en psychologen) die de muffe en zuilgebonden yuppie-samenleving van toen op eigen manier viseerde. Bij de KOLK was iedereen gelijk qua loon en positie. Belangrijkste doelgroep waren aankomende leerkrachten. In tweede instantie volgden jongeren en jeugdwerk. Die doelgroep moest wakker geschud, uit het strakke keurslijf gehaald. Vanuit een soort 'alles-moet-kunnen-filosofie'. Cursisten dienden al hun onontgonnen talenten te leren gebruiken.

Gorik Kaesemans is directielid van JES.

Het is op grond van die filosofie, die maatschappijvisie dat de JES-pioniers hun eerste vormingsweken voor jongeren organiseerden. Op cursus gaan met JES stond synoniem voor ontdekken waar je goed in bent of goed in kan worden. Jezelf leren blootgeven voor een groep, je grenzen verleggen in alle mogelijke expressievormen (theater, dans, beeldend). Basisgedachte: door zelf al je creatieve mogelijkheden aan te boren vergroot je meteen ook je persoonlijk arsenaal

¹Uit de KOLK groeide de landelijke jeugdorganisatie MOOSS, die tot op vandaag creatief jeugdwerk en kunsteducatie als kernopdrachten heeft.

aan (vernieuwende) activiteiten met en voor kinderen en jongeren. Nogmaals, de eighties-maatschappij moest dringend creatiever en expressiever.

Ironisch genoeg zorgde de opkomst van de milieubeweging eind jaren tachtig voor een fikse rem op deze expressiedrang. Ineens stond gooien met verf niet meer gelijk aan creatie ('action painting') maar aan onverantwoorde verspilling. Zwembaden bouwen bleek niet langer aanvaardbaar als verrassende groepsopdracht wegens te veel afgetapte en weggespoelde kubieke meters leidingwater. We waren met JES nochtans schitterende zwembadbouwers...

JES had op dat vlak begin jaren negentig een reputatie hoog te houden. Op een halve dag konden onze jeugdwerkers een jeugdhuisinstuif omtoveren tot een subtropisch zwemparadijs. En dat met houten panelen en waterdichte plasticfolie. Menig stadsjongere hebben we zo indoorplensplezier bezorgd. Ooit belandden we zelfs op de zwarte lijst van een gereputeerd vormingscentrum omdat hun archiefkelders pardoes onderliepen. De eigen overlevering heeft het in dezen nog steeds over sabotage door jaloerse externe krachten.

In de jaren negentig deed groepsdynamica haar intrede in de JES-vormingsaanpak. De methode kwam overgewaaid uit de VS. Ze was gebaseerd op groepsuitdagingen (in groep obstakels overwinnen bijvoorbeeld) waarbij je van elkaar leert door de uitgelokte interactie. Toegepast in de onmiddellijke leefwereld van jongeren. In de VS konden jongeren kiezen voor een gedwongen cursusperiode in groep (een Boot Camp) als alternatief voor een gevangenisstraf. Tijdens zo'n gedwongen kamp hoefden ze niet langer naar de rotsen om groepservaringen op te doen. Ze leerden via de sterktes en zwaktes van hun groep hun eigen sociale vaardigheden en werkpunten kennen.

Voor JES was en is het ervaringsleren via groepsuitdagingen een manier om met alle stedelijke doelgroepen aan de slag te kunnen. Ook met jongeren die nog nooit van jeugdwerkvorming hebben gehoord. En voor wie cursus volgen dan ook vaak te boek staat als saai en schools. In onze Brockzaal en op ons outdoor-touwenparcours doen we dag in dag uit niets anders dan de kick gebruiken in functie van groeps- en persoonlijkheidsvorming. Onze doelgroep vandaag is bij uitstek stedelijk, ons aanbod noemen we vandaag stadsvorming.

Op cursus in de stad

Eind jaren negentig stuurden we onze vormingsaanpak grondig bij, in twee richtingen. We concentreerden ons voluit op de stedelijke leefwereld van jongeren (voorheen was speelplein- of jeugdhuiswerk veel meer het inhoudelijke ankerpunt). En, we bleven met al onze cursussen bewust in de stad. Door de focus op werkvormen en door al te vaak bos en hei op te zoeken bleken bepaalde groepen jongeren (allochtonen, nieuwkomers) de aansluiting te missen. Die voor het jeugdwerk nieuwe stedelijke doelgroepen wilden we absoluut in ons cursuspubliek verwelkomen.

We zetten daarom expliciet de stad als vormingscontext centraal. Waarom nog naar Destelheide uitrukken als cursisten later actief zullen zijn in een stadsdecor van parkings en winkelcentra in de plaats van bomen en groen? Waarom nog richting Hoge Rielen² sporen, als overnachten van thuis niet mag?

Het publiek dat we zo meer en meer bereikten had weinig of geen jeugdwerkvoorkennis of spelbagage. Een bal is voor hen per definitie een voetbal. Werken met inkleding en een verkleedkoffer of knutselen met recyclagemateriaal spreekt hen veel minder aan. In de plaats komt een nieuw instrumentarium. Jezelf voorstellen aan de groep hoeft niet meer aan de hand van een gedicht of penseelcreatie. Wel met een digitale groepsfoto, via camera-opdrachten, een rap-tekst... Verf ruimt baan voor multimedia, aan de leerdoelen op zich verandert weinig.

JES wil op haar cursussen (nog steeds) de creativiteit van jongeren aanscherpen. Hen vormen tot inventieve spelbegeleiders, tot verantwoordelijke gangmakers van jeugdige stadsvrijetijd. Niet in de eerste plaats op basis van een ideologisch waardenkader of een idealistische maat-

²Destelheide en Hoge Rielen zijn beide vormingscentra voor het jeugdwerk, gelegen in bosrijk gebied.

Na één cursusweek heeft de jonge stedeling serieuze stappen gezet. Met nieuwe vaardigheden, inzichten en niet in het minst met een hernieuwde goesting om de eigen (leer)ontwikkeling sterker in handen te nemen. Dat is voor de betrokken individuele jongere van goudwaarde en ook voor het jeugdwerk onbetaalbaar.

schappijvisie, maar uitgaande van hun concrete behoeften en vragen. Concrete vragen van stadsjongeren die verband houden met cultuurverschillen, interculturaliteit, identiteitsvorming, zelfontplooiing en toekomstkansen (meer in het bijzonder werkgelegenheidskansen). Thema's inherent aan de grote stad.

Wat willen we bijbrengen met onze stadsvorming?

In essentie gaat het om creatief en flexibel leren denken. In diverse situaties, in een snel evoluerende stadscontext. Een beginnend animator die een spelnamiddag in elkaar moet boksen, een hoofdanimator die leiding moet geven aan een vrijwilligersploeg of een jeugdwerkorganisatie in de stad... Steeds weer overtreft het aantal vragen het mogelijk aantal (aan te leren) antwoorden. De stedelijke omgeving wakkert die vragen nog aan. Deze uitdagingen met de nodige verbeelding aanpakken, soepel en oplossingsgericht handelen... dat zijn de basiscompetenties die we ambiëren.

Via typisch stedelijke cursusinhouden en -sessies. We spelen een modern ganzenbord met gsm-opdrachten en leren cursisten zo het wijdvertakte netwerk van sociale voorzieningen in hun buurt kennen en gebruiken. We laten jongeren geen bosspel uitvinden, maar trekken naar pleinen om met eenvoudig spelmateriaal stadsruimte te veroveren. Verantwoordelijkheid voor mens (en materiaal) uit zich in stadsverkenningssessies die jongeren veilig en tegelijk avontuurlijk op tocht leren gaan in de stad. Tijdens een cursus krijgen jongeren de kans om in het stedelijk jeugdwerk praktijkervaring op te doen. We spelen rollen- en simulatiespelen om communicatievaardigheden te trainen en om te leren omgaan met de kracht van verschillen.

De basishouding van een JES-vormingswerker en het effect van een JES-cursus

Leerdoelen en cursusinhouden slaan uiteraard enkel aan als ze worden (door)gegeven door sterke vormingswerkers. Dat zijn geen lesgevers in strictu sensu, nog minder (ex cathedra) docenten. Wel praktijkmensen met uitstraling, creativiteit en inspiratie. Ze charmeren door een unieke combinatie van gedrevenheid, rust, georkestreerde chaos en overdachte structuur.

Een JES-vormingswerker zet zich tussen de cursisten, beheerst en geïnteresseerd. Hij doet zich niet voor als een podiumbeest of een springkonijn dat de boel wel eens zal komen dynamiseren. Hij creëert een sfeer waarin de cursist zich thuisvoelt. Die is per definitie stedelijk en ademt stadssymboliek (beton en tags). Herkenbaarheid en veiligheid zijn basisvoorwaarden voor een geslaagd cursusverloop.

Na één cursusweek heeft de jonge stedeling serieuze stappen gezet. Met nieuwe vaardigheden, inzichten en niet in het minst met een hernieuwde goesting om de eigen (leer)ontwikkeling sterker in handen te nemen. Dat is voor de betrokken individuele jongere van goudwaarde en ook voor het jeugdwerk onbetaalbaar. Onze kadervorming sorteert immers effect in de steden: meer stadsjongeren nemen een vrijwillig engagement op, meer allochtone jongeren nemen deel aan het stadsjeugdwerk. De kwaliteit van het door vrijwilligers gedragen aanbod stijgt, net als de aantrekkingskracht van dat aanbod. Tastbare resultaten dus.

Het jeugdwerkengagement groeit, de begeleidingskwaliteit ook, een volgende stap is de toename van het aantal jeugdwerkinitiatieven. Een voorbeeld. In Gent en Antwerpen bereikt JES meer en meer anderstalige nieuwkomers op haar cursussen. Die anderstalige nieuwkomer die bij JES cursus volgde en vervolgens doorgroeit richting jeugdwerk, ziet zijn nauwe leefwereld van weleer uitgebreid tot een stedelijk sociaal netwerk van leeftijdsgenoten, kinderen, ouders, diensten. Een veel grotere groep mensen dan de beperkte kring van gelijken uit het onthaalonderwijs waar die nieuwkomer bij aankomst in de stad in terechtkwam. Die doelgroepen in ons cursuspubliek met weinig jeugdwerkachtergrond (zoals nieuwkomers of allochtonen) stimuleren om zelf nieuwe vormen van jeugdwerk te dragen wordt een van onze prioritaire aandachtspunten. De jonge stad wordt er rijker van, geen twijfel mogelijk.

Hoe erkenning geven aan in het stedelijk jeugdwerk verworven competenties?

“Jij hebt mij leren spelen.” Dat zei een sociocultureel werkster (een Brusselse stadsmier) aan haar vroegere instructrice op de feestdag van twintig jaar JES in november 2004. Willen we dat niet met zijn allen blijven doen, spelen in de stad?

Een cursus die goed in elkaar steekt heeft een onmiskenbare invloed op jonge mensen. Je leert veel over jezelf en je relatie tot anderen. Cursusweken dragen in ruime mate bij tot burgerzin en sociaal engagement.

Verworven attitudes, kennis en vaardigheden na een cursus zijn niet min. Vorming genereert leerbereidheid en openheid, leert rekening te houden met verschillende meningen. Vorming maakt jongeren tot groepsdenkers en -doeners, tot experts in de leefwereld van kinderen en jongeren

Voor stadsjongeren van allochtone origine blijkt het attest vaak de eerste overheidserkenning van hun eigenwaarde.

in de stad, tot verfrissende programmatoeren en observatoren, tot conflicthanteerders, groepsleiders en innovatieve probleemoplossers.

Die korf aan competenties krijgt momenteel erkenning van de Vlaamse overheid via een attest. Vormingsorganisaties dienen daartoe een programma in plus deelnemerslijsten en cursusverslagen. Na een geslaagde, individuele praktijkstage - de betrokken jeugdwerking oordeelt per cursus autonoom over de stage - volgt zo'n attest. Bij jongeren uit de 19de eeuwse kernstad geniet dat officieel overheidsdocument een veel hogere status dan bij jongeren uit de brede stadsrand. Voor stadsjongeren van allochtone origine blijkt het attest vaak de eerste overheidserkenning van hun eigenwaarde. Voor de autochtoon uit de groene rand is het eerder een bijkomstigheid na een superamusante week.

De marges van die vormingsprogramma's zijn inhoudelijk en methodologisch zeer ruim. Vooral formele criteria (zoals de minimumleeftijd van de cursisten of het aantal instructeurs per cursistengroep) worden getoetst. Reële kwaliteitscontrole komt er stilaan voor het jeugdwerk in haar totaliteit, maar is er veel minder voor het specifieke vormingswerk dat door dat jeugdwerk wordt opgezet. Het induceren van groeps- en vormingsprocessen is nochtans allerminst een vrijblijvende bezigheid. Het kan evengoed slecht worden aangepakt en bijgevolg verkeerd aflopen. De recente ontwikkelingen rond competentiedenken en levenslang leren werken de relevantie van verhoogde en wezenlijke kwaliteitscontrole enkel in de hand. Jo Tondeur gaat in het volgende artikel dieper in op EVC: 'erkenning van elders verworven competenties'.

Het jeugdwerk in Vlaanderen onthaalt het hele EVC-concept niet echt met open armen. In eerste instantie was de reactie ronduit afkerig. Ondertussen neemt het jeugdwerk een afwachterende houding aan. Jeugdbewegingen en andere werkvormen vrezen voor een instrumentalisering van hun core business. De angst leeft dat maatschappelijke waardering voor hun activiteiten enkel nog in een (economisch) nuttigheidsdenken zal worden gekaderd. Ook waarschuwen ze voor

een toename van de administratieve werklust. Tot slot achten ze de kans dat jongeren om de verkeerde redenen hun oog laten vallen op jeugdwerkengagement (niet voor het inherente plezier van sociaal engagement en voor de cultuur van het gezellige maar enkel voor het bijhorende certificaat) niet gering.

JES is optimistischer. Veel meer dan de bedreigingen zien we de uitdagingen en kansen van het competentieverhaal. Onze stedelijke inbedding heeft daar wellicht veel mee te maken. Door de schrijnende arbeidsmarktparadox in de grootstad³ kozen we al in de pioniersjaren voor opleidingsprojecten en trajectbegeleiding voor jonge werklozen (zie ook de artikels 7a, 8a, 8b). Naast onze klassieke jeugdwerktaken uiteraard.

Binnen de opleidingssector maken modulaire systemen en competentiemodellen opgang. Wij stappen dan ook vlotter mee in het nuttigheidsdenken. Net omdat we merken dat het huidige attest voor onze geëngageerde stadsjeugdwerkers al een grote waarde heeft. Nu vervalt die waarde echter buiten of na het jeugdwerkengagement. Vrijstelling voor bepaalde agogische vakken krijg je er in Vlaanderen niet mee (in sommige andere Europese landen al wel bijvoorbeeld). En heeft de sollicitant met een jeugdwerkverleden meer kans op een job? Hangt vooral af van de brede kijk van de betrokken beoordelaar. Flexibiliteit en innovatief denken zijn toverwoorden voor de moderne human resources manager. Of hij die in jeugdwerkengagement wil herkennen, is tot op heden vooral een kwestie van toeval.

We illustreerden in dit artikel uitvoerig dat jeugdwerk en kadervorming competenties verhogen. Waarom die meerwaarde voor het betrokken individu niet meer in de kijker zetten door werkgevers en onderwijsverstrekkers over de streep te trekken? We maken ons sterk dat mogelijke kansen op de arbeidsmarkt nooit alleen doorwegen om vrijwillig en onbetaald kinderen en jongeren te begeleiden en te animeren. En zelfs al zou dat de enige motivatie zijn. Als de jeugdwerker in kwestie goed gevormd is en zijn taak tegelijk gewetensvol opvat, zeggen we op zijn Mitterrands: "Et alors?". Immers, hoe meer straffe jeugdwerkers engagement willen opnemen, hoe beter, toch?

Kwaliteitscontrole drijft hoe dan ook boven. Aan de Vlaamse overheid om hogere inhoudelijke eisen te stellen aan vormingsorganisaties in het jeugdwerk en strenger op die kwaliteitseisen toe te zien. Aan vormingsverstrekkers zoals JES om onafhankelijke competentiebeoordelaars te dulden die portfolio's vol geclaimde competenties kunnen meten en effectief valoriseren. Vraag blijft natuurlijk of competenties als 'leerbereidheid', 'organisatorisch talent', 'conflictbeheersing' en 'creatief denken' überhaupt meetbaar zijn?

(Met dank aan Dirk Broekaert, Hilde Schuerman en Heiko Van Muylder)

³Zo biedt Brussel bijvoorbeeld een massa jobs terwijl de (jongeren)werkloosheid in de hoofdstad pijnlijk hoog ligt.

Leren spelen zichtbaar maken

Over de betekenis van EVC binnen kadervorming

Leren stopt niet bij de schoolpoort. De competenties die mensen elders opdoen, bijvoorbeeld via jeugdwerk, blijven tot op heden echter grotendeels onzichtbaar. Dergelijke competenties zijn moeilijker te traceren. Door te investeren in procedures voor erkenning van elders verworven competenties (EVC), kunnen de opbrengsten van deze activiteiten beter worden benut. Naast het vele theoretische denkwerk hieromtrent begint EVC in Vlaanderen het stadium van intenties te ontstijgen. Meestal gaat het nog om experimenten en pilootprojecten¹.

JES ziet een meerwaarde in het competentiedenken; het Vlaamse jeugdwerk blijft eerder afwachtend. De twijfels over de wenselijkheid van EVC binnen jeugdwerk domineren het discours. Naast de praktische belemmeringen vrezen jeugdorganisaties voor de aantasting van het spontane karakter van hun sector.

Deze bijdrage gaat in op de mogelijkheden van EVC voor het jeugdwerk en meer specifiek op haar toepassingsmogelijkheden voor kadervorming en speelpleinwerking. De onderstaande case maakt duidelijk welke aspecten aan bod komen. De nummers verwijzen naar de hoofdstukken in kwestie.

Fictieve case

Ellen is een bezige bij. Iedere zomer staat zij op het speelplein om kinderen een onvergetelijke vakantie te bezorgen. Op school loopt het echter heel wat minder. Ze levert een strijd om toch maar dat diploma te behalen. Vreemd, want in haar vrije tijd toont Ellen als geen ander hoe competent ze wel is. Speelt dat dan niet mee (H1)? Over welke competenties gaat het? Dat is in het geval van Ellen niet altijd duidelijk. Misschien kan ze haar speelpleinboekje (H2) inroepen

Jo Tondeur is verbonden aan de vakgroep Onderwijskunde van de Universiteit Gent. Daar werkte hij in samenwerking met de vakgroep Agogiek aan het onderzoek 'Naar een draagvlak voor een portfoliomethodiek en leerbewijs binnen een Vlaamse EVC-procedure'. Momenteel sleutelt hij aan een doctoraat over ICT-integratie in het onderwijs.

¹Meer info: www.diva.be

waarin ze de speelpleinactiviteiten beschrijft met de bedoeling ze uit te wisselen, te verbeteren of volgende zomer te herhalen. De hoofdmonitoren gebruiken hetzelfde boekje om mee na te denken over deze activiteiten en om waar nodig ondersteuning te bieden. Geregeld doet haar speelpleinboekje ook dienst als evaluatie-instrument: wat zijn Ellen haar sterke kanten als monitrice? Waarin kan ze nog verbeteren? Ellen blikt niet enkel terug; samen met haar hoofdmonitoren bekijkt ze hoe ze zich verder kan ontwikkelen (H3). Het speelpleinboekje vormt op die manier een overzicht van haar speelpleinervaringen. Wie weet kan met het toenemende belang van EVC haar boekje ooit van pas komen bij het bekomen van studieduurverkortung en/of bij een sollicitatie (H4). Let wel, straks worden die speelpleinen net zo formeel als het onderwijs. Met andere woorden: hoe ver wil Ellen gaan met het in kaart brengen van haar competenties (H5)?

1. Van diploma- naar competentiedenken

Uit onderzoek blijkt dat België, in vergelijking met andere landen, een sterk diplomagericht land is (Kiekens & de Coninck, 2002). Het formele onderwijs alleen kan echter niet tegemoetkomen aan de eisen van de kennismaatschappij. De actuele evoluties op de arbeidsmarkt, zoals de toenemende flexibilisering en mobiliteit, vereisen bovendien niet enkel specifieke kennis, maar ook het bezit van algemene sleutelcompetenties. Een bijkomend argument voor een competentiegericht benadering, zeker voor wat betreft het (stedelijk) jeugdwerk, ligt in het belang ervan voor bijzondere doelgroepen zoals lagergeschoolden. Voor de competenties die zij elders opdoen, buiten de formele leersetting, is voor deze doelgroep een niet te onderschatten rol weggelegd. EVC maakt deze competenties zichtbaar en zorgt voor de beoordeling en de erkenning ervan. In tegenstelling tot bij gebruikelijke certificatie is de aanpak bij EVC leerwegonafhankelijk. Een zoektocht naar erkenning van eerder en elders verworven competenties kan theoretisch en beleidsmatig worden gekaderd binnen een ruimere discussie over levenslang leren. Met het 'Witboek training en opleiding' nam de Europese Commissie in 1995 voor het eerst een expliciet standpunt in inzake levenslang leren. Bijzondere aandacht ging hierbij naar de praktijk van het erkennen van elders verworven competenties waarbinnen een sterke rol wordt toebedeeld aan de non-formele leersettings. Hierdoor krijgen competenties verworven via jeugdwerk meer aandacht.

Non-formeel leren wordt in de Vlaamse beleidsteksten gedefinieerd als activiteiten die niet expliciet omschreven zijn als leren, maar die wel een belangrijke leercomponent inhouden. Het gaat hierbij zowel om vormen van semi-gestructureerd als om vormen van informeel leren. Semi-gestructureerd leren staat voor geplande activiteiten in een omgeving waarin bewust elementen met een leercomponent aan bod komen (bv. kadervorming), informeel leren voor leerresultaten van de dagelijkse activiteiten. Competenties die jongeren opdoen in jeugdwerk passen in de non-formele leercontext. Zij staan rijkelijk geïllustreerd in het vorige artikel.

Deze competenties onderscheiden zich van 'schoolse' kennis omdat ze wortelen in het handelen; ze zijn functiegericht en contextgebonden. Een competentie staat voor de capaciteit om kennis, vaardigheden en attitudes in het handelen aan te wenden in functie van bepaalde activiteiten in een specifieke situatie (Vanhoren, de Coninck & Roels, 2002). Het competentiebeprip is multi-

dimensioneel. Het zegt iets over het organisatorisch talent van een individu, het communicatief handelen, het vermogen om te reflecteren, sociale vaardigheden, normen en waarden enzovoort. In de context van kadervorming lijkt deze multidimensionele invulling van groot belang. Een te enge gerichtheid op één dimensie doet afbreuk aan de brede inzetbaarheid van competenties op

Voor wat betreft kadervorming heeft de portfoliomethodiek als voordeel dat het individu zelf reflecteert over zijn competenties. Bovendien kan het portfolio ook na de (h)erkenning gebruikt worden, van speelpleinwerking tot de volledige levensloopbaan.

bijvoorbeeld een speelplein waar een beroep wordt gedaan op een brede waaier van competenties.

De EVC-procedure krijgt een dubbele functie toegewezen: ondersteuning van het leerproces, bijvoorbeeld tijdens de stage op een speelplein (formatieve functie) en de erkenning van competenties, bijvoorbeeld in de vorm van het attest (hoofd)animator (summatieve functie). De summatieve functie zorgt voor toegang tot jobs of verlaagt de drempel voor bepaalde opleidingen; het kan leiden tot een reductie van de opleidingsduur of promotiemogelijkheden vergemakkelijken (civiel effect). De formatieve functie kan leiden tot een zorgvuldige inschatting van verworven competenties en verwachtingen en personen helpen bij de verdere ontwikkeling van hun (levens)loopbaan.

In de context van kadervorming besteden we in wat volgt vooral aandacht aan de formatieve functie van EVC. De EVC-procedure verloopt meestal langs drie fasen: herkennen, beoordelen en erkennen van competenties.

2. Een speelpleinboekje voor het leven

Hoewel niet de enige manier om competenties te herkennen, lopen vrijwel alle EVC-procedures via de portfoliomethodiek. Portfolio werd als begrip vertaald vanuit het Franse woord 'portefeuille' door onder andere de kunstwereld, die het portfolio - een map met kunst - gebruikte als presentatiemethode voor opdrachtgevers en kunsthandelaren. Binnen EVC-procedures wordt een portfolio gezien als een verzameling van bewijsstukken voor verworven competenties, met als doel zicht te krijgen op iemands persoonlijke ontwikkeling op een bepaald gebied (Vanhoren, de Coninck & Roels, 2002).

Voor wat betreft kadervorming heeft de portfoliomethodiek als voordeel dat het individu zelf reflecteert over zijn competenties. Bovendien kan het portfolio ook na de (h)erkenning gebruikt worden, van speelpleinwerking tot de volledige levensloopbaan. Zo wordt de erkenning meteen gekaderd binnen levenslang leren. Het gaat dan vooral om een stapsgewijze en goed begeleide

bewustwording van competenties en ontwikkelingsmogelijkheden. Het portfolio is hier geen doel maar een middel. Hierdoor zijn niet zozeer de verworven competenties van belang, maar veeleer het vermogen nieuwe zaken bij te leren. Dit wordt *trainability* genoemd. Er is sprake van een continu proces: het portfolio wordt voortdurend aangevuld en bijgewerkt. Hieronder worden, in het licht van kadervorming, enkele noodzakelijke aandachtspunten behandeld bij de concrete uitvoering van de portfoliomethodiek.

2.1 Begeleiding of creaming

In veel projecten ligt de verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen en bijhouden van het portfolio bij de deelnemer zelf. Het is belangrijk dat de deelnemer in deze fase begeleiding krijgt, niet alleen tijdens de introductie, maar ook tussentijds. Het is immers niet eenvoudig om te reflecteren over eigen ambities en eigen competenties en deze aan elkaar te toetsen. Daarnaast speelt ook de jonge leeftijd van de meeste cursisten.

Voor het begeleiden van het portfolioproses kunnen verschillende begeleidingsvormen worden gebruikt, zoals individuele gesprekken met de deelnemers (bv. animatoren) en werkgroepbijeenkomsten waarin zij hun portfolio met elkaar bespreken. De coach (bv. instructeur, hoofd-animator) helpt de deelnemer bij het reflecteren op de uitgevoerde activiteiten, het verbinden van conclusies aan de opgedane ervaringen en het ontwikkelen van een plan voor de komende periode. Aan de coach ook om het gebrek aan verbaliteit of aan assertiviteit van bepaalde deelnemers te corrigeren. Zoniet dreigt de (h)erkenning van competenties enkel in het voordeel uit te vallen van mensen die al hooggeschoold zijn. De begeleiding moet van die aard zijn dat de deelnemer ondersteund wordt in de ontwikkeling van zijn portfolio, zonder dat hij in een strak model wordt gedwongen².

2.2 Individuele competenties versus competentieprofiel

Via de portfoliomethodiek tracht de deelnemer zijn competenties in kaart te brengen.

Is het beter de kandidaat zijn competenties te laten inventariseren en te beschrijven aan de hand van een competentieprofiel (een opsomming van competenties nodig om een functie (bv. animator) goed uit te voeren)?

Of is het beter om de kandidaat zijn competenties in de volle breedte te laten omschrijven en deze pas later te vergelijken met een competentieprofiel?

Er zijn verschillende visies over het gebruik van competentieprofielen als leidraad bij het samenstellen van het portfolio. In de onderstaande tabel staan voor- en nadelen van het voor- en achteraf gebruiken van het competentieprofiel bij het in kaart brengen van elders verworven competenties.

²Voorbeelden van portfolio's: www.cinop.nl, www.kenniscentrumevc.nl

Tabel 1

Voor- en nadelen bij het gebruik van een competentieprofiel

	Competentieprofiel <i>vooraf</i> gebruiken	Competentieprofiel <i>achteraf</i> gebruiken
Voordelen	Verworven competenties kunnen gericht worden beschreven in termen van competentieprofielen zodat de vergelijking en beoordeling effectiever en efficiënter kunnen plaatsvinden.	Grotere kans op het krijgen van een totaalbeeld van de verworven competenties (alles is in principe relevant).
Nadelen	Andere competenties blijven buiten beeld. Verworven competenties beschrijven in functie van competentieprofielen met het risico tot aandikken/overdrijven van leerervaringen	Vergelijking van het brede beeld van verworven competenties met het competentieprofiel kost relatief veel tijd en moeite. Bij uiteenlopende formuleringen van verworven competenties en competentieprofielen is het gevaar van een onjuiste beoordeling groot.

Hoewel het wel of niet verstrekken van profielen voor het samenstellen van een portfolio per situatie kan verschillen en de instelling hier zelf keuzes in dient te maken, lijken, voor wat kader-vorming betreft, de voordelen van het vooraf gebruiken van de standaard groter dan de nadelen. Het competentieprofiel kan de toekomstige animatoren een houvast bieden. Aan de hand van een sterkte/zwakte-analyse kunnen zij zelf hun eigen competenties toetsen aan, in dit geval, het competentieprofiel van een animator. Aan het gebruik van competentieprofielen zijn uiteraard een aantal belangrijke voorwaarden verbonden; een aantal worden hieronder opgesomd (Nieskens & van Meteren, 1998):

- Het competentieprofiel is gedetailleerd uitgewerkt.
- Iedere competentie is vertaald naar indicatoren en meetbare criteria.
- De zelfbeoordelingscriteria zijn representatief voor het volledige competentieprofiel.
- De zelfbeoordelingscriteria zijn leerwegaafhankelijk.
- De formulering van de zelfbeoordelingscriteria zijn herkenbaar voor de deelnemer.
- De normering is bij voorbaat vastgelegd.
- De coach is beschikbaar voor advies en begeleiding bij de sterkte/zwakte-analyse.

EVC maakt dat instellingen eerst een competentieprofiel moeten formuleren in het teken van de doelen die ze willen bereiken. Hier ligt, zeker ook voor kadervorming, nog werk te wachten. Daarbij komt dat door de huidige snelle ontwikkelingen deze competentieprofielen voortdurend aan veranderingen onderhevig zijn.

2.3 Verzamelwoede

Eens de deelnemer heeft getoetst in welke mate zijn competenties overeenstemmen met die uit het competentieprofiel, moet hij, voor die competenties waar hij zelf denkt aan de norm te voldoen, op zoek gaan naar de nodige bewijzen. Ook hier is het individu duidelijk actor: hij tracht, opnieuw mits de nodige begeleiding, aan te tonen wat hij kan. Het is belangrijk dat de deelnemer, in dit geval de animator, bewijzen leert te bewaren. Zo kan iedere speelpleinervaring leiden tot tal van competentiebewijzen. Vooralsnog bestaat er geen 'EVC-cultuur' waarbij bewijzen systematisch bijgehouden worden.

Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen bewijzen verworven via formeel leren, de kwalificaties, en bewijzen uit non-formeel leren, bijvoorbeeld een evaluatie van kinderen, een weekprogramma voor speelpleinen, reflecties over activiteiten, evaluaties van hoofdmonitoren enzovoort. De oorspronkelijke bedoeling van EVC bestond erin de bewijzen uit non-formeel leren in rekening te brengen; deze bewijzen moeten hier een prioritaire plaats krijgen. De diversiteit van dergelijke competentiebewijzen is erg groot en het ene competentiebewijs vraagt meer toelichting dan het andere.

Meestal kan de deelnemer vrij kiezen welke materialen worden opgenomen in het portfolio. Belangrijk is dat de deelnemer zich bewust wordt van wat kan dienen als meest geschikt materiaal. Daarnaast moet hij beseft hebben van de criteria voor beoordeling van elk opgenomen bewijs. De aangebrachte competentiebewijzen kunnen worden beoordeeld op volgende criteria:

- authenticiteit (ze horen bij het individu),
- relevantie (ze vormen een bewijs van de belangrijkste (deel)competenties),
- actualiteit (ze zijn recent en actueel),
- variëteit (ze tonen op voldoende verschillende manieren de competentieverwerving aan),
- kwantiteit (ze tonen op voldoende wijze de competentieverwerving aan, ze geven blijk van voldoende ervaring).

Het portfolio (speelpleinboekje) als verzameling van competentiebewijzen maakt de volgende stappen in de EVC-procedure mogelijk, met name de beoordeling en de formele erkenning. De rol van de begeleider stopt hier in de meeste EVC-procedures, terwijl er in het licht van de formatieve functie van EVC nog een belangrijke rol voor hem is weggelegd: ondersteuning bieden bij het ontwikkelen van een persoonlijk ontwikkelingsplan (pop).

3. Pop

In een portfolio blikt de deelnemer terug op wat hij gedaan heeft. In een persoonlijk ontwikkelingsplan (pop) geeft hij aan hoe hij zich verder wil ontwikkelen; hij kijkt vooruit. In samenspraak met de coach maakt de deelnemer duidelijk welke vervolgstappen hij gaat zetten. Dit kan in deze case betrekking hebben op aandachtspunten voor de komende stage. Het persoonlijk ontwikkelingsplan bestaat meestal uit de volgende onderdelen: de beoogde leerdoelen en onderbouwing (waarom dit leerdoel), het activiteitenplan per leerdoel en de relatie

met het competentieprofiel. Essentieel is dat hij als animator reflecteert op de uit te voeren activiteiten. Hierbij gaat het om vragen als:

- Wat wil ik realiseren; wat zijn mijn verwachtingen?
- Wat gaat er goed; wat gaat er minder goed; ben ik nog voldoende gemotiveerd (waarom wel/niet)?
- Zit ik op de goede weg?
- Welke consequenties verbind ik aan de resultaten van mijn portfolio; wat betekent dat voor het vervolg?

Wat de betrokken animator graag doet, waar de eigen voorkeur en motivatie liggen, het speelt een belangrijke rol. Natuurlijk gaat hij niet zomaar iets leren: hij volgt immers een opleiding tot animator. Aan de hand van het persoonlijk ontwikkelingsplan kan hij een eigen leerweg verregaand vormgeven, waarbij recht wordt gedaan aan zijn specifieke ervaring en achtergrond. Iedere speelpleinperiode kan hij verderwerken aan een aantal leerdoelen en aan een aantal (deel)competenties. Aan het eind van elke periode vult hij dan zijn portfolio/speelpleinboekje aan met bewijzen van de gerealiseerde leerdoelen. Het opstellen van een portfolio en van het pop vormen zo een cyclisch proces, of ook, een continu proces: het portfolio wordt voortdurend aangevuld en bijgewerkt.

4. Via beoordeling naar erkenning

Het formatief gebruik van het portfolio zoals het totnogtoe is voorgesteld stelt de deelnemer in staat een beeld te geven van zijn leerproces. Het portfolio is dan geen doel maar een middel. Het summatief gebruik van het portfolio is gericht op het beoordelen van competenties op momenten dat beslissingen moeten worden genomen.

Het moment dat erkenning van competenties relevant is in functie van bijvoorbeeld studieduurverkortung of een sollicitatie, kan de animator zijn portfolio inroepen. Hetzelfde portfolio speelt binnen EVC in de herkenningsfase een formatieve rol en in de beoordelingsfase een summatieve rol. Dit spanningsveld vraagt om een open leerhouding. De uitdaging is om beide functies in één portfoliosysteem te combineren. De stap van herkenning naar erkenning krijgt in deze bijdrage niet de aandacht die ze verdient. Het is, gezien de complexiteit van EVC, niet de bedoeling alle aspecten onder de loop te nemen. Daarbij komt dat de beoordeling van competenties en de erkenning ervan in de context die hier behandeld wordt niet langer de verantwoordelijkheid kan

‘De rol die begeleiders spelen moet strikt gescheiden blijven van die van de beoordelaars.’

zijn van de instructeurs van de betreffende kadervorming. De rol die begeleiders spelen moet strikt gescheiden blijven van die van de beoordelaars.

Voor meer informatie over de praktische uitvoering van de beoordelings- en erkenningsfase kan verwezen worden naar het EVC-model ontwikkeld door de Universiteit Gent in het kader van een onderzoek in opdracht van de Dienst Informatie Vorming en Afstemming (Schillemans, Tondeur, Verschelden & Aeltermann, 2004).

5. Over de wenselijkheid van EVC

Inmiddels geniet EVC in Vlaanderen en in de rest van Europa meer en meer bekendheid. Er wordt steeds meer gebruikgemaakt van EVC, nieuwe EVC-toepassingen volgen elkaar op. Dat zegt echter nog niets over de wenselijkheid van EVC voor de deelnemers. Onderzoek uit Nederland (Klaeijssen & van Dam, 2004) laat zien dat vrijwilligers vooral profijt van erkenning van hun competenties verwachten op persoonlijk vlak. Voor deze vrijwilligers is het verbeteren van hun inzetbaarheid op de arbeidsmarkt (employability) niet het hoofddoel, maar ze zien wel in dat vrijwilligerswerk hierop een gunstige invloed kan hebben. Daarnaast hechten vrijwilligers veel belang aan een vorm die informele waardering genoemd kan worden (een bedankje, een attentie enzovoort), maar ook aan de vorm van scholing of coaching/begeleiding. Uit een soortgelijk onderzoek door het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk (Hatse & Hambach, 2004) blijkt dat enkel het in kaart brengen van competenties van vrijwilligers al resulteert in een grotere waardering voor vrijwilligerscompetenties. Voor het publiek van animatoren kan dit op verschillende manieren een rol spelen. Enkele voordelen:

- De animator is geen onbeschreven blad. Breed oriënteren hoeft niet: het portfolio vormt voor de hoofdmonitor het startpunt voor een verkenning van mogelijkheden op het speelveld (intake).
- De methodiek biedt de hoofdmonitor een structuur voor begeleiding.
- De animator werkt actief aan zijn competenties (empowerment) en wordt door de werkwijze voorbereid op de hedendaagse arbeidsmarkt (employability).
- Het portfolio blijft de verdere loopbaan lang een handig instrument (een leven lang leren).
- Door de werkwijze is de animator een volwaardige gesprekspartner in de evaluatie.
- Het portfolio kan de communicatie tussen de betrokken partijen vergemakkelijken.

Duidelijk is ook dat tal van factoren de feitelijke invoering van erkenningssystemen kunnen bemoeilijken. Vooreerst zijn er de praktische belemmeringen (bijvoorbeeld qua investering van tijd en geld). In de huidige financieringsstructuur is er nauwelijks een stimulans om EVC toe te passen. Een niet onbelangrijk knelpunt is de afwezigheid van herkenbare en betrouwbare (landelijke) competentieprofielen. Daarnaast bestaat de vrees dat EVC leidt tot een eindeloze instrumentalisering met als resultaat dat het concept animator volledig wordt dichtgetimmerd. Bij de pijnpunten duikt ook het Mattheuseffect op. Wie uit een kansrijk milieu komt zal veel meer leerkansen krijgen, ook informele en non-formele, dan wie uit een kansarm milieu stamt.

De conclusie mag getrokken dat EVC voor kadervorming in principe wenselijk en ook haalbaar kan zijn. Mits in een passende vorm gegoten, dat wil zeggen dat er een vorm gevonden moet worden, die recht doet aan het eigene, het specifieke van het jeugdwerk, van de animator, hoofdanimator of instructeur. Een dergelijke vormgeving impliceert het ontwikkelen van een eigen werkwijze of methodiek en van een standaard die past bij de aard van jeugdwerk. Tegelijkertijd behoeven de koepels en de jeugdorganisaties ook een meer geobjectiveerde aanpak. De eigen werkwijze en competentieprofielen moeten met andere woorden ook daarbuiten algemeen geaccepteerd zijn. De uitdaging zal erin bestaan om beide aspecten met elkaar te verenigen. Ten slotte blijft gelden dat het erkennen van in het jeugdwerk verworven competenties in lang niet alle gevallen zinvol en dus wenselijk is. Voor bepaalde jeugdorganisaties en (hoofd)animatoren heeft het weinig zin om de competenties te (h)erkennen. Of omdat zij zich om principiële redenen verzetten tegen een erkenning of omdat het bewuste jeugdwerk daar geen directe aanleiding toe geeft. Belangrijk blijft dat het (h)erkennen van competenties het gevolg is van een duidelijk vooropgesteld doel.

Bronnen

Hatse, I. & Hambach, E. (2004). Eindrapport EVC voor bestuursvrijwilligers. Een (gedeeltelijke?) EVC-procedure voor bestuursvrijwilligers binnen lokale groepen van verenigingen in het Maatschappelijk Middenveld: een stap vooruit of een stap te ver?. Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk vzw.

Kiekens, D. & De Coninck, P. (2002). Elders verworven competenties. Vergelijkende studie van systemen voor erkenning in Groot-Brittannië, Frankrijk, Nederland, Duitsland en Finland. Brussel: VLOR.

Klaeijssen, A. & van Dam, E. (2004). Erkenning van competenties bij vrijwilligers: potentiële gebruikers in kaart gebracht. Een verdiepend onderzoek binnen drie vrijwilligersorganisaties. Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt. <http://www.nizw.nl>

Nieskens, M. & van Meteren, J. (1998). Model kwaliteit EVK/leerwegaafhankelijk beoordelen. OECD (2001). Education policy analysis.

Schillemans, L., Tondeur, J., Verschelden, G. & Aelterman, T. (2004). Naar een gemeenschappelijk draagvlak voor een portfoliomethodiek en leerbewijs binnen een Vlaamse EVC-procedure. <http://diva.vlaanderen.be>

Vanhoren, I., De Coninck, P. & Roels, J. (2002). Ruim baan voor competenties. Advies voor een model van (h)erkenning van verworven competenties in Vlaanderen: beleidsconcept en aanzet tot operationalisering. Brussel, in het kader van het VIONA-onderzoeksprogramma van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Gorik Kaesemans

Grootstedelijk of buurtgebonden? Kroniek van een valse tegenstelling

De brede school binnen bereik

Werken voor de hele stad of focussen op specifieke doelgroepen in een welbepaalde stedelijke omgeving? JES heeft in de praktijk haast organisch beide invalshoeken gecombineerd en zo deze (kunstmatige) paradox omzeild. Als één van de antwoorden op grootstedelijke vraagstukken ontstond in Nederland recent het model van de brede school. Sinds kort duikt die brede school ook in Vlaamse beleidsbrieven op. Dit plaatst de tegenstelling (groot)stedelijk versus wijkgericht in een nieuw, uitdagend daglicht.

Het prille begin: jeugdwerk van een taalgroep

Midden jaren '80 hadden de initiatieven voor en door jongeren uit de Nederlandstalige gemeenschap in Brussel behoefte aan een interactieve en veelzijdige ondersteuner. De toenmalige Nederlandse Cultuurcommissie (NCC, de voorloper van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, VGC) gaf het fiat voor een zelfstandige vzw, Jeugd en Stad/JES, met als kerntaak: de versterking van het Nederlandstalig jeugdwerk.

We kozen in die pioniersjaren doelbewust voor een maximale aanwezigheid 'on the field'. De Nederlandstalige jeugdhuizen, jeugdbewegingen of speelpleinwerkingen hadden immers geen baat bij kantoorbewoners met hoogdravende visieteksten of een theoretiserend discours. De aanwezigheid of overgebleven jonge vrijwilligers stimuleren en creatieve injecties geven, daar was het ons om te doen. Nu, 20 jaar later, nog trouwens, zij het in een andere context. Onze basisopdracht maakte dat we het geregeld van de (verdwenen) vrijwilliger moesten overnemen. De boel aan de gang houden deden we noodgedwongen vaak, dat eerste decennium, nadien bewust niet meer. JES werd gauw een team en een begrip. Een team dat zich na één werkjaar al een meer strate-

Gorik Kaesemans is directielid van JES.

gische modus operandi kon permitteren. Brussel werd opgedeeld in regio's waarbij elke medewerker fungeerde als aanspreekpunt voor het lokale jeugdwerk binnen zo'n regio (meestal één à twee Brusselse gemeenten).

JES wilde verder gaan en het jeugdwerk in de hoofdstad sterker op de kaart zetten. Het buurtgebonden werken vroeg een complementaire aanpak met meer uitstraling. Die zou op haar beurt

5a. Grootstedelijk of buurtgebonden? Kroniek van een valse tegenstelling / 5b. Ketenvanverantwoordelijkheid en ecologische professionaliteit

zorgen voor een grotere instroom van jongeren richting jeugdwerk. Zo organiseerden we bijvoorbeeld grote jeugdbewegingsdagen in hartje Brussel. We brachten scouts en chiro samen rond één doel: jeugdig verantwoord vrijetijdsplezier onder de (aanstekelijke) aandacht brengen. Ook de trefdagen bij de jeugthuizen en de jeugdteletopdagen hadden duidelijk die stedelijke focus. Eind jaren tachtig lokte 'Jes for Europe' jeugdwerkers uit de tien Europese lidstaten naar Brussel. Jong volk tot een verblijf in de hoofdstad verleiden zat blijkbaar toen al in onze genen.

De stap van Nederlandstalige jeugdwerkorganisatie naar stedelijke jeugdorganisatie

De bekoelde relatie tussen de VGC en JES leidde eind jaren tachtig tot een inhoudelijke heroriëntering die al langer in ons hoofd speelde. Jeugdwerk loopt niet geïsoleerd. De werking - ook al dient die zich i.c. te richten op een (Nederlandstalige) minderheid in een grootstad - staat nooit los van een buurt of een wijk. Meer nog dan 'leeftijdsgroep' is taal een onlogisch criterium voor stedelijk handelen. Je hebt nu eenmaal altijd interactie met je directe (anderstalige en oudere) omgeving.

Daarbij komt dat voor werkloze jongeren in de stad zinvolle vrije tijd in georganiseerd verband niet primeert. Het begrip vrije tijd krijgt immers een heel andere invulling als je in je zoektocht

naar werk constant op onoverkomelijke drempels stoot. Vaststellingen die ons op een opgemerkt congres in 1987 (Streetflakes) al deden pleiten voor een nieuwe buurtgebonden methode in het bijzonder, nl. het straathoekwerk. Het zou nog zeven jaar duren eer het beleid ons in dat pleidooi volgde.

Door die prangende vraag naar arbeidskansen verbreedden we onze activiteiten naar opleiding en werkgelegenheid. Honderd langdurig werkloze jongeren bouwden in onze ateliers een zee-waardig zeilschip en verwierven zo een pak competenties die hen aantrekkelijk maakten op de arbeidsmarkt. Ons Brussels Oriëntatie-, Opleidings- en Tewerkstellingsproject (BOOT) is tot vandaag - veel meer dan onze jeugdwerkondersteuning in de hoofdstad - gebonden aan een bepaalde stadsregio.

Nauwe samenwerking met lokale OCMW's, mond-tot-mondreclame en de sociodemografische stadsrealiteit maken dat deelnemers aan onze opleidingen vooral uit de kansenvijken uit de binnenstad komen. Voor (werk)opleidingen dagen geen jongeren uit de buitenste cirkel van het gewest op. Daar situeren zich (en wellicht niet toevallig) de Nederlandstalige jeugdhuizen. Toen het de jeugdhuizen begin jaren negentig slecht verging, werd het pad geëffend voor de Rockfabriek (meer hierover in artikel 3a). Onze muziekwerking bereikt ondertussen zowel een allochtoon hip-hoppubliek uit de nabijgelegen Molenbeekse wijken als een op alternatieve rockgenres gerichte middenklasse uit de stadsrand. De Rockfabriek heeft een wat wij noemen 'grootstedelijke' uitstraling. Van overal duiken jongeren onze muziekstudio in.

Brussel kan sexier

Die grootstedelijke aantrekkingskracht geldt bovenal voor ons jeugdverblijfcentrum de Waterman. Met jaarlijks tienduizend overnachtingen, waarvan de helft door internationale groepen, verdient de Waterman het epitheton 'internationaal jeugdcentrum voor de hoofdstad'. Een uniek concept met kamers ingericht door jonge kunstenaars, verbouwd door jongeren in opleiding en met een exploitatie die evenzeer kadert in een opleidingsinitiatief. Ons jeugdverblijfcentrum huist samen met onze opleidingsprojecten in één vleugel van het Brusselse JES-gebouw.

In dezelfde vleugel bevindt zich ook Bres: een steunpunt voor werkingen met maatschappelijk kwetsbare jongeren. Een Werking met Maatschappelijk Kwetsbare Kinderen en Jongeren (WMKJ) is bij uitstek buurtgericht want ingekapseld in het lokale netwerk van school(tjes), buurtsportinitiatieven, buitenschoolse opvang, volwassenenwerking.

Ook in onze kadervorming voor jonge vrijwilligers beklemtonen we sterk de buurtinbedding van jeugdwerk (meer info in artikel 4a). Uit onze praktijkervaring bleek immers eind jaren '90 dat de socioculturele sector het eigen netwerk van buurt- en nabijheidsdiensten slecht kende. De zogenaamde aandachtswijken in de grote steden puilden uit van initiatieven die nauwelijks van elkaars bestaan afwisten, laat staan dat ze efficiënt samenwerkten.

Voor een vrijwillige werkvorm als het jeugdwerk, die behoefte heeft aan een sterk sociaal weefsel, is dergelijke vaststelling nefast. Vandaar dat het netwerkspel (de plaatselijke sociale kaart vertaald naar een ganzenbord met doe-opdrachten) een vast onderdeel ging uitmaken van onze

Ja, we zijn ervan overtuigd dat een stedelijke verliefdheid bij jong Vlaanderen tegengif kan zijn voor een verzuring bij volwassen Vlaanderen.

vrijwilligerscursussen. Op die manier maken jongeren - toekomstige buurtvrijwilligers - kennis met diverse hen onbekende diensten.

Vlaanderen en Europa Brussel laten ontdekken, het zit in onze genen. Jaarlijks loodsen onze Stapstad-gidsen meer dan zesduizend kinderen en tieners door de hoofdstad. Scholen uit heel Vlaanderen komen luisteren naar onze boeiende verhalen over Brussel. Ons Brusselklassen-concept wil kinderen en tieners onderdompelen in de vaak onbekende en dus onbeminde rijkdom van de grootstad. Voor Antwerpen en Gent koesteren we soortgelijke ambities. Ja, we zijn ervan overtuigd dat een stedelijke verliefdheid bij jong Vlaanderen tegengif kan zijn voor een verzuring bij volwassen Vlaanderen.

De stad moet kindvriendelijker

Onze liefde voor de stad en haar jonge bewoners is groot. Zij uit zich onder meer in tal van concrete kinderparticipatieprojecten. Yota! in Brussel heeft tot doel kinderen en jongeren medezeggenschap te geven in het ruimtelijk stadsbeleid (zie artikel 6a). Ook in de Yota!-werking duikt de paradox tussen wijkgericht werken en stedelijk handelen op. Kinderen een stem geven in bijvoorbeeld de heraanleg van een buurtplein of een stratenplan vraagt een verregaande inmenging in het buurtweefsel en in het lokaal beleid ten aanzien van een wijk. Yota!-werkers zijn het ondertussen gewoon zich in te werken in netwerken op wijkniveau. Een arbeidsintensief en tijdrovend proces.

Het eindresultaat van bijvoorbeeld een renovatie van een wijk ligt vaak veraf in de tijd. Dit maakt dat veel tijd kruipt in communicatie en debriefing. De combinatie van wijkgericht (net)werken en veelvuldig met de doelgroep communiceren bemoeilijkt soms de grootstedelijke Yota!-opdrachten. Yota! wil immers zijn knowhow delen met zoveel mogelijk stedelijke organisaties (uit alle hoeken van de stad). Daarvoor is bundeling van praktijkervaring, synthese en visie-ontwikkeling cruciaal. Het arbeidsintensieve buurtgericht werken staat die synthese en deskundigheidsdeling geregeld in de weg.

Soortgelijke paradoxen in de metropool

In Antwerpen was een rock rally voor aanstormend muzikaal talent (Debutant) ons eerste wapenfeit. De eigenlijke JES-werking schoot definitief uit de startblokken met een participatietweeluik: Jeugdpeiling en Jeugdparagraaf (cfr. artikel 6a).

En we verbouwden, ook in Antwerpen. In samenwerking met de stad werd een oude koffiëbranderij omgetoverd tot een spiksplinternieuw jeugdcentrum, de Branderij. In Borgerhout, de stadswijk met de grootste jongerendensiteit, het hoogste aantal minderjarigen per vierkante kilometer.

Aanvankelijk dichtten we dit centrum vooral een stedelijke (lees: wijkoverstijgende) werking toe. De Borgerhoutse jeugdconsulent stond in voor de lokale werking, JES voor het bovenlokale kadervormings- en jeugdcultuuraanbod en mikte daarmee op jongeren uit alle Antwerpse districten. Al snel bleek die situatie onhoudbaar. Kinderen en jongeren uit de buurt pikten het beperkte wijkaanbod niet. Terecht. Initieel was er weinig wekelijks terugkerende programmatie voor kinderen en jongeren uit de buurt voorzien. De Branderij kreeg pas echt voet aan de grond toen de plaatselijke jongere er dagelijks over de vloer kwam. Die wijkgebonden werking werd

enkel mogelijk dankzij een breed partnership van alle actoren uit de buurt (dienstencentrum voor volwassenen, opbouwwerk, straathoekwerk, werking voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren, jeugddienst...). Toen de Branderij meer dan twintigduizend bezoekers op jaarbasis telde, stopte het als hinderlijk ervaren jongerengedrag in de buurt. De claim op een stuk eigen jeugdterritorium bleek overbodig geworden.

We haalden eerder al het belang aan dat we hechten aan kadervorming van jonge vrijwilligers in het jeugdwerk. In Antwerpen zijn we de stedelijke particuliere partner op dit domein. Die opdracht is grootstedelijk van aard, anders gezegd, we bereiken met onze vorming jongeren uit heel Antwerpen.

En in Gent...

JES opteert er doelbewust voor zich in moeilijke stadsbuurten te vestigen. Ook in Gent zochten we met dat uitgangspunt voor ogen een uitvalsbasis. Nadat we onze vaste stek in Ledeberg noodgedwongen moesten verlaten, vonden we tijdelijk onderdak bij de Gentse vrijdagmarkt. Nu zitten we in de studentenbuurt op het Gentse Zuid. Ook tijdelijk want de bedoeling is in de toekomst te opereren vanuit de Basilea, een 80 meter lang voormalig luxe-schip dat we binnen de vzw Vaarwater ombouwen tot een drijvend jeugdcultuurcentrum. De Basilea zal aan het Handelsdok liggen, vlakbij de aandachtswijk Sluizeke-Ham. In een grote vervallen industriële (ACEC-)site creëerden we daar een indrukwekkende overdekte skatezone.

Opnieuw combineren we stedelijke aantrekkingskracht met een lokale werking. Voor de Gentse en bij uitbreiding Oost-Vlaamse skater of bmx'er is de skatezone een gedroomde speelplek. Tegelijk versterken we de samenwerking tussen lokale partners (straathoekwerk, buurtsport). Die sterke inbedding in een wijknetwerk moet het mogelijk maken dat ook de lokale achtergestelde jongere volop aan zijn trekken komt in de skatezone.

Naast Brussel en Antwerpen dragen we ook in Gent bij tot de creativiteit van groepen jongeren. Collectiefjes kunnen bij ons terecht voor inhoudelijke of logistieke ondersteuning bij de realisatie van hun artistiek project. We doen dat op één locatie, voor de hele stedelijke regio. Net zoals we in elk van de drie steden jonge vrijwilligers vormen op één locatie. Kadervorming en jeugdcultuur, twee speerpunten met een stedelijke focus en een bovenlokaal bereik.

Naar een conclusie en een vraagstelling

De JES-kroniek in Brussel, Antwerpen en Gent toont keer op keer hetzelfde beeld. Dat van een doe-organisatie die de tegenstelling 'buurtgebonden versus bovenlokaal' pragmatisch overstijgt. JES wil met haar veelzijdige werking zowel specifieke doelgroepen in welomschreven stadsdelen bereiken als de (jonge) stad in zijn totaliteit bestrijken en aantrekkelijk maken.

Om daarin te slagen werken we voortdurend samen met partners uit zeer verschillende hoeken. Tegelijk proberen we intern en extern zoveel mogelijk expertise te delen. We koppelen de inspanningen van een straathoekwerker aan een Yota!-participatieproject in de wijk, we leggen de link tussen kadervorming en een opleiding voor werk, we gebruiken onze avontuurlijke infrastructuur

(indoor klimmuur en speleobox) als vormingsinstrument en organiseren er in een beweging een klimclubwerking voor een jong buurtpubliek... Geïntegreerd handelen als leidmotief, samenwerking tussen en met verschillende werkers en sectoren dus.

Wordt de brede school in Vlaanderen meer dan louter een idee op papier, waar iedereen de mond van vol heeft en telkens (mogelijk) anders invult?

Net op die samenhang tussen verschillende sociale actoren legt men in Nederland al een tijd de nadruk. Het sterkst komt dat tot uiting in het concept van de brede school. De brede school staat voor een geïntegreerde (opvoedings)aanpak op wijkniveau ten aanzien van kinderen en jongeren.

Ook in Vlaanderen ziet men de brede school meer en meer als een stevige opportuniteit om op het lokale niveau het netwerk tussen verschillende spelers te versterken. Dat die netwerking een enorme meerwaarde genereert, hebben we vanuit onze JES-praktijk zonet uitvoerig geïlustreerd.

Met onderwijs hebben we - net als de rest van het jeugdwerk in Vlaanderen - een wat ambivalente relatie. Waarschijnlijk hangt die samen met de spanning tussen verplichte en vrije tijd. Met het verschil tussen onderwijzen, studeren en plezier beleven, al doende leren.

Niet dat we in het verleden geen aandacht hadden voor onderwijs. JES ware JES niet als het ook op dat beleidsdomein geen projecten had ontwikkeld. Ooit huisde in onze Brusselse vestiging een Brosfabriek. Spijbelende leerlingen kregen er via een alternatieve formule nieuwe perspectieven aangereikt. Later zou hieruit het Brussels Centrum voor Deeltijds Onderwijs groeien. In Antwerpen werkten we recent nog nauw samen met een school. Ons verplaatsbaar touwenparcours stond er drie maanden op de speelplaats van een Borgerhoutse concentratieschool. Tijdens de verplichte schooltijd werkten we via groepsuitdagingen - samen met de leerkrachten lichamelijke opvoeding - aan meer samenhang in de moeilijke klasgroepen. Na de school konden we de speelplaats benutten voor avontuurlijke vrije tijd. Het schoolplein kreeg voor de betrokken leerlingen plots een ander karakter. Ook voor onze Antwerpse jeugdpeilingen en de landelijke Kliksons-bevraging bleek het onderwijs een dankbare partner.

Als jeugdorganisatie zijn wij dus enthousiast over voorbije samenwerkingen in en met scholen. Alleen hebben we nog een pak vragen bij het concept 'brede school' dat nu op ons afkomt. Hoe moet een brede school er in de praktijk uitzien? Wat is de finaliteit van dit uitgebreid netwerk op buurtniveau? Wie zet daarbij de lijnen uit en wie versterkt of regisseert de intersectorale samenwerking? En last but not least: wordt de brede school in Vlaanderen meer dan louter een idee op papier, waar iedereen de mond van vol heeft en telkens (mogelijk) anders invult?

Vragen genoeg die we met plezier doorspelen naar een Nederlands specialist terzake, prof. A.L.T. Notten.

Ketenverantwoordelijkheid en ecologische professionaliteit

Het nieuwe jongerenwerk en de brede school als voorbeelden

Professionals moeten meer samenwerken, zo heet het, want de vragen en problemen waarmee zij te maken krijgen trekken zich weinig aan van de grenzen tussen de beperkte disciplines waarin ze zijn opgeleid. Leve het buurt- en wijkgerichte werken met jongeren, leve de brede school! Ketenverantwoordelijkheid, daar draait het om: je moet je eigen vak kennen, maar je moet ook kunnen signaleren, verwijzen en samenwerken. De werkgevers, opdrachtnemers immers van (deel)gemeenten, verstaan de geest van de tijd en ook zij willen een brede inzetbaarheid van hun uitvoerend personeel. En steeds vaker valt de oproep van politici en beleidsmakers te beluisteren tot een gecoördineerde aanpak van problemen: 'Aan eerstelijnspecialismen hebben we niks!'. Maar met fraaie oproepen en vanzelfsprekendheden zijn we er niet. Tussen droom en daad staan ook hier wetten in de weg en praktische bezwaren, dat is de stelling van mijn verhaal. Zo is het beroep 'jongerenwerker' niet sterk ontwikkeld waardoor er van een brede, contextuele kijk weinig komt. Hoe komt dat? Toch zijn er ook prikkelende ontwikkelingen die ons verder kunnen brengen met de verbreding van het beroep jongerenwerk: de samenwerking in de sociale sector komt op gang, de zgn. brede school bloeit, en het jongerenwerk krijgt een brede opdracht toegewezen. Ik signaleer die trends in Rotterdam - maar evenzogoed had ik ze in Brussel kunnen vinden. Wellicht is 'je ogen de kost geven' de noodzakelijke voorwaarde voor een ecologische professionaliteit van jongerenwerkers. Ziedaar de lijn van mijn betoog.

A.L.T. Notten doceerde onder meer aan de Universiteit van Amsterdam (1974-1993) en de Hogeschool van Amsterdam (1975-2002). Naast zijn professoraat in de Sociale Agologie aan de Vrije Universiteit Brussel (sinds 1998) is hij lector 'Opgroeien in de stad' aan de Hogeschool Rotterdam (sinds 2002).

Een zwakke professie

De beroepsstatus van jeugdwerkers, sociaal-cultureel werkers, opbouwwerkers en onderwijzers is zwak - in elk geval is de reikwijdte van hun handelen en de achterliggende ambities beperkt. Gemeten naar de criteria van de beroepssociologie (vgl. Mok, 1973) is het niet best gesteld met de beroepsidentiteit van deze professionals (de zgn. domeininstitutionalisering: wat is hun werkterrein?), evenmin met de externe of maatschappelijke (h)erkenning daarvan (oftewel de sociale institutionalisering) en ook al niet met de wijze waarop de beroepsgroep zelf aan de versterking van beide werkt (de organisatie-institutionalisering). Ongetwijfeld doen ze hun werk geëngageerd, boeken ze mooie resultaten, krijgen ze de nodige waardering. Dikwijls weten hun organisaties daarop goed te scoren. Maar aan de gevraagde brede oriëntatie ontbreekt het vooral bij de sociaal-agogen omdat na hun diepe noch interdisciplinaire initiële opleiding de werkgevers te weinig permanent in een brede professionaliteit van het personeel investeren (cursussen, coaching, supervisie).

Van het uitvoerende personeel welteverstaan. De bovenste lagen van veel welzijnsorganisaties, zo maakt recent onderzoek in Nederland duidelijk, zijn prima geëquipeerd in intra- en interorganisatiecompetenties en vooral in de omgang met opdrachtgevers naar wier verlangens men zich voegt (vgl. De Boer & Duyvendak, 2004), ook in gevallen waarin de uitvoerende werkers menen dat zij worden overbelast en/of opgepadeld met werk dat buiten hun vermogens en verantwoordelijkheden ligt. Dat laatste is pijnlijk in gemeenten waar populistische politici en beleidsmakers een gebrekkige kennis van de specifieke competenties van sociaal-agogische differentiaties combineren met ongeduldige taal over grootstedelijke vraagstukken die 'al die welzijnswerkers' nu maar eens moeten oplossen.

Dat de professionaliteit van het sociaal-agogische werk aan de basis en ook van het onderwijs is achtergebleven heeft niet alleen te maken met beroepsopleidingen en organisatie-interne tekortkomingen (we kunnen spreken van 'zwakke professionele leeromgevingen'). Volgens de door de Nederlandse WRR (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid) ingestelde Commissie-Meurs (2004) lijden de gezondheidszorg, de tewerkstelling, de volkshuisvesting en het onderwijs aan hetzelfde euvel. De oorzaken van de sociaal-agogische backlash liggen dus tenminste ook elders. Het landelijke en het lokale overheidsbeleid dragen bij aan die armoede, aldus Meurs e.a., vanwege een vijftal sturingsprocessen waarvan de negatieve gevolgen opvallen: (1) de kennisvernietiging die voortkomt uit de overbeklemtoning van meetbare prestaties in plaats van inhoudelijke professionaliteit, (2) de dictatuur van de middelmaat waarin instellingen van dienstverlening vluchten en waardoor nieuwe initiatieven en innoverende experimenten niet van de grond komen, (3) de illusie van de soevereine cliënt waardoor weinig of geen oog is voor cliënten die niet aan deze droom kunnen voldoen, (4) de verdwijning van het politiek-normatieve debat als gevolg van de prominent aanwezige sturings- en beheersingsfilosofie, en (5) de opeenstapeling van toezicht en verantwoording die het gedeelde en relationele karakter van de maatschappelijke dienstverlening veronachtzaamt. Publieke sociale organisaties en hun halfzusjes, de quango's (quasi-autonomous non-governmental organisations), moeten deze regels internaliseren. Kennis óf meten, middelmaat óf innovatie, de bewuste klant óf de stille cliënt,

inhoud óf sturen, onthouding óf relatie. De ruime blik van de vakman óf de rode pen van Dorknoper, ambtenaar 1e klasse.

De tekortschietende professionaliteit op uitvoerend vlak kent aldus haar pendant in de bureaucratie van de dienstverlenende organisaties, en die wortelt weer (of wordt versterkt) in de verstarde betrekkingen die deze (moeten) onderhouden met de overheden/opdrachtgevers. Wat betreft die organisaties deed de Commissie-Meurs (2004: hoofdstuk 8) heldere aanbevelingen:

De moderne professionaliteit van jeugdwerkers (etc.) vraagt om organisaties die hen hierin faciliteren: betere beroepskwalificaties en permanente scholing in de diepte en in de breedte, meer prestatiegerichtheid en verantwoordelijke autonomie, en de versterking van een beroeps- én een groepsidentiteit.

(1) organiseer inhoudelijke kennisallianties tussen professionele dienstverleners, management, lokale overheden en organisaties van belanghebbenden (in brancheorganisaties, inhoudelijk opererende sectorale adviesorganen), (2) investeer in variatie, experimenten en innovatieve praktijken die gericht zijn op kwalitatief hoogwaardige opbrengsten, (3) organiseer actieve, betrokken tegenspelers, ver voorbij de geritualiseerde vormen van het georganiseerde overleg, (4) zorg voor gepaste openbare verantwoording die door de sectoren zélf wordt ingericht, met inhoudelijke en kwaliteitsverbeterende methoden zoals visitaties, intercollegiale consultaties, evaluatiesystemen en peer reviews, en uiteraard met publieke verslaggeving daarvan, en (5) breng een samenhangend, sober en selectief ('proportioneel') toezicht aan in plaats van een te uiteenlopend, overdadig en 100%-toezicht.

Zulke verstandige aanbevelingen vinden vanwege hun breedheid wel de weg naar de bureaulade. Over twee jaar hoor je waarschijnlijk weer hetzelfde, en ook dan blijft het daarbij. Het povere beroepsniveau van jeugdwerkers, sociaal-cultureel werkers, opbouwwerkers en leraren en de bescheiden reikwijdte van hun handelen worden er niet mee aangepakt – al wordt er wel het klimaat mee duidelijk waarin dat mogelijk is: meer openheid voor actuele vraagstukken van de opgroeiende generatie en de instituties die daarin een begeleidende rol vervullen (gezin, school, vervolgonderwijs, vrije tijd, zorg), interdisciplinariteit en intercollegialiteit, gedeelde verantwoordelijkheid van bestuurders en professionele organisaties voor de 'sociale kwaliteit' van een regio (gemeenten en deelgemeenten), innovatie e.d. De moderne professionaliteit van jeugdwerkers (etc.) vraagt om organisaties die hen hierin faciliteren: betere beroepskwalificaties en permanente scholing in de diepte en in de breedte, meer prestatiegerichtheid en verantwoordelijke autonomie, en de versterking van een beroeps- én een groepsidentiteit (vgl. Notten, 1988).

Dat geldt evenzeer voor Belgische grote steden als voor Nederlandse.

Rotterdam

We nemen Rotterdam als voorbeeld. Op beide aspecten, dat wil zeggen het oog hebben voor de brede context en voor de professie zelf, geeft de Maasstad drie actuele voorbeelden. Al enkele jaren wordt er in die stad geklaagd over de kwaliteit en de samenhang van de prestaties van de sociale sector, de sociaal-agogische in het bijzonder. De klachten kwamen van de kant van politici en bestuurders, maar ook uit de onoverzichtelijke sector zelf. Er zijn grote en kleine instellingen, soms beperken die zich tot een deelgemeente, soms ook niet, en soms gaat de reikwijdte van een organisatie de stadsregio te boven. Vaak wordt monodisciplinair gewerkt, al is dat al een groot woord, en soms 'vindplaatsgericht' (dat wil zeggen: 'zoek jongeren op in hun leefwereld').

In 2004 kwam er van twee kanten beweging in de zaak. Eerst werd een BrancheOrganisatie Sociale Sector (BOSS) in het leven geroepen, een organisatie dus van welzijnsorganisaties, met minimaal de intentie om de over grote en kleine organisaties verstrooide en van verschillende financieringsbronnen (onderwijs, welzijn, jeugdzorg) en instanties (gemeente, deelgemeenten, regio) afhankelijke verantwoordelijken rond de tafel te krijgen en hen tot het aangaan van interdependenties uit te nodigen, zo niet hen daartoe te dwingen. Vooralsnog moeten die uitdagingen uit eigen kring komen, maar lang zal dat niet meer duren, niet meer mogen duren. De BOSS organiseerde aan het eind van het jaar een conferentie, met een oproep aan het stadsbestuur om het werken aan de sociale kwaliteit van de stad tot een gedeelde verantwoordelijkheid te maken (vgl. Notten, 2004a).

Ook bij het stadsbestuur kwam er na jaren van moties en notities in 2004 een beweging op gang. De wethouder van Onderwijs & Integratie stelde een zware commissie samen, bestaande uit vertegenwoordigers uit de sociale sector, de (deel)gemeenten en de wetenschap; schrijver dezes trad voor de laatste categorie toe tot dit zogeheten Platform Ontwikkeling Welzijn Rotterdam (POWR). In enkele maanden tijd legde het POWR een doortastende nota op tafel met de titel Van Welzijn naar Sociale kwaliteit (2005). Wat niemand verwachtte, gebeurde vervolgens: het veelal van animositeit vergeven College van Burgemeester & Wethouders (drie van de zeven stadsbestuurders zijn aanhangers van wijlen Pim Fortuyn, wiens partij Leefbaar Rotterdam sinds 2002 eenderde van de zetels in de Gemeenteraad bezet) schaarde zich onmiddellijk unaniem achter de POWR-voorstellen die gericht waren op (1) een ketenversterking van de sociale sector, (2) de verbetering van het welzijnswerk op het niveau van het welzijnswerkers zelf (professionalisering dus), de instellingen en de vergroting van de inzichtelijkheid van het werk en de output van het beleid, en (3) de vormgeving van een stedelijke basisinfrastructuur.

De bewuste wethouder Leonard Geluk, christen-democraat, droeg vervolgens de BOSS op voor meer helderheid te zorgen wat betreft het laatste (de vormgeving dus van de basisinfrastructuur) en vroeg deze verder om advies over 'onderwijs/brede school', 'zorg', en 'jongerenwerk (met inbegrip van veiligheid)'. Dat was een slimme zet. Centraal daarbij moest de vergroting staan van de onderlinge samenhang, de zgn. 'ketenverantwoordelijkheid', en een antwoord moest er komen op de vraag: welke kaders zijn eigenlijk nodig nu deze drie tot nu toe niet alleen onderling weinig samenhang vertonen maar het totaal bovendien deelgemeentelijk gefragmenteerd is?

De mogelijke versterking van die basisinfrastructuur zou, aldus Geluk, exemplarisch uitgewerkt moeten worden aan de hand van de sociale kwaliteit in twee wijken.

Met haar adhesie én haar opdracht aan de brancheorganisatie opende de gemeente Rotterdam niet de bureaulade om er verstandige aanbevelingen in op te bergen. Ze verwelkomde met het POWR-rapport een Rotterdamse maatvoering van het welzijnswerk, c.q. de sociale sector.

Niet geheel toevallig presenteerde, ten derde, de afdeling Integraal Jeugdbeleid van de DSO (Dienst Stedelijk Onderwijs) in dezelfde maand een notitie over de profilering en de positie van het Rotterdamse jongerenwerk. Deze notitie, opnieuw ingegeven door de idee van de ketenverantwoordelijkheid, was bedoeld als een startschot voor twee discussies: de ene met de branche gericht op een methodiekbeschrijving van het jongerenwerk, en de andere met de middelbare en hogere beroepsopleidingen in de stad. Ik kom op deze notitie Jongerenwerk in Rotterdam straks terug.

'Ketenverantwoordelijkheid' als schragend begrip

Om 'ketenverantwoordelijkheid' als schragend begrip van interdisciplinaire professionaliteit draait het bij deze drie initiatieven uit 2004/2005. Ketenverantwoordelijkheid is een even ambigueus als ambivalent begrip. En dat niet slechts in Rotterdam: het Nederlandse jeugdbeleid, rond de Operatie Jong, is er geheel door bepaald. Het kwam wettelijk én als concept op in het midden van de jaren negentig. Ketenverantwoordelijkheid is gebaseerd op het idee dat waar maatschappelijke vragen en problemen samenhangen de noodzakelijke voorzieningen dienen samen te werken (Schuyt, 1995). Het gaat om een pakket van faciliteiten waarop alle jongeren en hun ouders/opvoeders rechtens een beroep kunnen doen (vgl. de nota Regie in de jeugdzorg, 1994). Op 1 januari 1998 traden de bijbehorende Bureaus Jeugdzorg aan, laagdrempelige voorzieningen waarbij idealiter aan één loket alle voorzieningen in onderlinge samenhang - van een eenvoudig advies, via een kort- of een langer durende behandeling van individuele jongeren met of zonder hun medegezinsleden, tot maatschappelijk werk en zelfs wettelijke ondertoezichtstelling - beschikbaar zijn voor iedereen: jongeren, ouders en opvoeders, leraren, tot en met de politie en de Officier van Justitie. Bureaus Jeugdzorg hebben te maken met lichtere of zwaardere problematische opvoedingssituaties, ze zijn regionaal en grootstedelijk opgezet. Pedagogische en zorginstellingen zijn verplicht tot samenwerking en onderlinge afstemming van hun dienstverlening. De achterliggende gedachte van de ketenverantwoordelijkheid is ruimer dan de jeugdzorgcontext waarmee ze aanvankelijk werd verbonden. Opgroeien vereist opvoeding, en belangrijke kenmerken daarvan zijn transactie, consistentie en continuïteit. Dat geldt voor de primaire levenssituatie, het gezin, en ook voor school en vrije tijd. En voor het jeugdbeleid. Waar een positieve samenhang tussen het sociale traject en de levenslopen (transities) van jongeren ontbreekt of stagneert, ontstaat voor hen kwetsbaarheid. Ketenverantwoordelijke instanties en werkers moeten hun specifieke 'eigen' werk professioneel uitvoeren, maar zij hebben een opdracht die verder reikt en breder is. Ze moeten in staat zijn tot signaleren, overleggen en verwijzen, en een

noodzakelijke voorwaarde daartoe is dat zij het gehele veld en alle relevante partijen van de jeugd(zorg)voorzieningen kennen en daarbinnen kunnen handelen. Omdat daarmee de rechten en aanspraken van kinderen en jongeren (en hun ouders) in het geding waren, en dus de grenzen van de financiering van de bijbehorende voorzieningen, duurde het tot 2005 eer er in het krenterige Nederland een bescheiden wettelijk kader kwam voor de jeugdzorg.

De verwachtingen ten aanzien van het beoogde ketenverantwoordelijk handelen zijn er ondertussen niet minder op geworden - niet alleen in Nederland, waar het idee het levenslicht zag, maar ook in Vlaanderen. Wordt het niet langzaamaan een bestuurlijke gebedsmolen, een slogan die veel, zo niet alle verantwoordelijkheden legt bij de uitvoerende professionals? Ik merkte al op dat zij hiertoe gefaciliteerd moeten worden - en dat legt weer een belangrijke regierol bij hun organisaties en de bestuurlijke instanties die deze financieren. Er zijn naast de eerder genoemde nog enkele andere ongemakken. Enerzijds werkt ketenverantwoordelijkheid in de praktijk nog amper en dreigt ze nieuwe vormen van bureaucratie op te roepen, en anderzijds wordt het taalgebruik van politici en beleidsmakers alsmaar meer verbeterd en niet zelden ongeduldiger.

Van het eerste kennen we pijnlijke voorbeelden die de voorpagina's van de kranten halen. Moord en doodslag in tenminste vier oververhitte gezinnen waarbij de Bureaus Jeugdzorg van de pro-

De verwachtingen ten aanzien van het beoogde ketenverantwoordelijk handelen zijn er ondertussen niet minder op geworden - niet alleen in Nederland, waar het idee het levenslicht zag, maar ook in Vlaanderen. Wordt het niet langzaamaan een bestuurlijke gebedsmolen, een slogan die veel, zo niet alle verantwoordelijkheden legt bij de uitvoerende professionals?

blemen op de hoogte waren maar er even niets aan deden, bijvoorbeeld omdat ze de boel organisatorisch nog niet geheel op orde hadden.

Het tweede ongemak spoort met de ongedurige tijdgeest, althans die in Nederland. Laten we dat verhelderen met het jongerenwerk in het bijzonder. De notie van ketenverantwoordelijkheid wordt immers tegenwoordig ook daarmee verbonden. De klassieke omschrijving daarvan staat iedereen bij: het omvat 'niet op winst gerichte activiteiten van volwassenen om jeugd in leeftijdgebonden organisaties in de vrijetijdssector ontspanning te bieden' (vgl. Van Ewijk, 1985). De Rotterdamse DSO-notitie Jongerenwerk in Rotterdam stelt dat het jongerenwerk zich niet langer tot de bijbehorende drie o's binnen zijn 'inpandige' voorzieningen kan beperken: ontmoeting, ontplooiing en ontwikkeling, en dat daaraan de o van opvoeding moet worden toegevoegd. Dat laatste is nieuw, in Nederland evenzeer als in Vlaanderen. Een pedagogische functie, zo vervolgt de notitie, die uit moet zijn op het leggen van verbindingen met het primaire opvoedingsmilieu (gezin) en op het aanspreken van ouders op hun verantwoordelijkheid. Daar blijft het niet bij. Het jongerenwerk dient eveneens contacten te leggen met de school. En de derde nieuwe functie van het jongerenwerk is wijk- en deelgemeenten-overstijgend te zijn.

Vooral dit derde nieuwe bestanddeel van het jongerenwerk wekt de nieuwsgierigheid. De DSO-notitie beveelt als taken aan: het in beeld brengen en houden van de overlastbezorgende mobiliteit van jongeren binnen de Rotterdamse grenzen, het inventariseren van de knelpunten op dit gebied, het spelen van een regierol bij de 'sluitende' aanpak, en desnoods een projectmatige aanpak van dit mobiliteitsvraagstuk. De ketenverantwoordelijkheid die overgaat in een sluitende aanpak die jongerenwerkers opvoedingstaken opdraagt die in de praktijk een cordon pédagogique niet mag uitsluiten. De 'sluitende aanpak' geldt vooral voor allochtone risicojongeren. Er mag geen ontkomen meer aan zijn. Met name voor risicojongeren met de hoogste urgentie (multi-problem youth) kent Rotterdam tegenwoordig de DOSA: Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak.

De ketenverantwoordelijke opvoedingsrelatie is nieuw, in het Nederlandse en het Vlaamse jongerenwerk. Nog maar 25 jaar geleden werd het bijna afwezige leeftijdsverschil tussen jongeren en jongerenwerkers tot de voordelen van het werk gerekend! Pijnlijk bij de nieuwe taakstelling is dat het aantal jongerenwerkers in Nederland na twintig jaar bezuinigingen verkommerde tot zo'n 1500 zwakopgeleide voltijdse arbeidsplaatsen (in Rotterdam zijn het er honderd) - en, net als in Vlaanderen, zonder enige pedagogische, laat staan interdisciplinaire of ecologische scholing. Het is dan ook even onontkoombaar als gratis dat de discussienota Jongerenwerk in Rotterdam en het POWR-rapport daarover een handvol aanbevelingen doen.

De brede school als vindplaats

Ongeveer even ambitieus en ambivalent als het beoogde jongerenwerk-nieuwe-stijl is de brede school. In al hun variatie zijn er in Nederland tegenwoordig zo'n 600 brede scholen. Het land volgt de patenthouder Rotterdam, die er momenteel 120 heeft, ongeveer de helft van alle basisscholen in die stad. De brede school is een aan het basisonderwijs en nog amper aan het vervolgonderwijs geschakelde voorziening op buurniveau. Ze omvat, naast de basisschool, de peuterspeelzaal en de kinderopvang, het welzijnswerk, op afstand gevolgd door instanties die cultureel kapitaal spreiden (bibliotheek, kunst & cultuur, muziekschool), en het maatschappelijk werk. Interessant is dat sinds 2003 de ouderparticipatie aan belang wint.

De brede school heeft zo haar idealen. Minstens ambieert ze voor- en naschoolse opvang, maximaal streeft ze een buurtfunctie na (community education). Aan de ene kant wil ze pedagogisch-

De ideale brede school is geopend van 8 uur 's morgens tot 11 uur 's avonds. En in het weekend.

didactische vernieuwing met een doorlopende leerlijn (dat wil zeggen: van het eerste tot en met het laatste schooljaar), anderzijds gaat het om niet minder dan sociaal en levensecht leren. De brede school paart onderwijskundige experimenten dus aan sociaal-culturele idealen. Te denken

valt aan interculturele competentie, dat wil zeggen het leren hanteren van etnische diversiteit (verschillen en geschillen), in de klas, op school en in de buurt. De ideale brede school is geopend van 8 uur 's morgens tot 11 uur 's avonds. En in het weekend.

Waarbij de ene brede school meer van het ene en minder van het andere heeft, kortom: de brede school bestaat niet. Frank Studulski (2002: 17) typeert de brede school dan ook als

Brede-schoolaanhangers die nu nog menen iets exclusiefs te roepen over doorlopende leerlijnen en brede opvoeding (je weet wel: it takes a whole village to raise a child) lopen achter. In Rotterdam bleek in 2003 na een kleine tien jaar de wet van de versnellende achterstand te zijn ingetreden.

een modelbegrip: 'Een brede-schoolaanpak is een integrale en intersectorale aanpak rond de ontwikkeling van het kind, waarvoor instellingen in de buurt een kwalitatief en functioneel samenwerkingsverband aangaan om de onderwijs- en ontwikkelingskansen van dat kind uiteindelijk te verbeteren'. Zo wil de brede school de ontwikkelingskansen van kinderen van 0 tot 12 jaar versterken, in een doorgaande educatieve lijn. Dat is een doelstelling die onderschreven wordt door 70% van de gemeenten die brede scholen registreren. Alweer een pleidooi voor een sluitend netwerk rond het kind? Dit doel wordt in 60% van de deelnemende gemeenten in Nederland nagestreefd met een zgn. integrale benadering (service integration, alles onder één dak), zij het nog weinig in een samenwerking tussen diverse brede scholen op wijkniveau. De gemeenten (deelgemeenten) koesteren niet zulke hoge idealen met de brede school: de kostenbesparende ruimtebenutting waarderen zij sterker. In 2005 viel in de Volkskrant onder het kopje 'Traditionele school niet meer gebouwd' te lezen: 'Er worden bijna geen traditionele basisscholen meer gebouwd. Van de nieuwgebouwde basisscholen deelt 80 procent het gebouw met andere voorzieningen zoals bibliotheek, sociaal-cultureel werk, ouderwerk en/of sportorganisaties. "Een traditioneel, monofunctioneel schoolgebouw dat 30 tot 70 procent van de tijd leeg staat, is niet meer te betalen", zegt Sibo Sarbeek, de scholenbouwspecialist van Deloitte. Hij adviseert school- en gemeentebesturen bij huisvestingsprojecten. Volgens Sarbeek verandert de functie van het basisschoolgebouw sterk. "Scholen worden steeds meer gezien als bindmiddel van een wijk. Dan is logisch om daar ook het consultatiebureau, het buurttheater, de bejaardensoos [ontmoetingsruimte voor 65-plussers] en de bieb in te vestigen". De vermaarde Amsterdamse vriendelijke-scholen-architect Herman Hertzberger drukte zich pasgeleden bijna even nuchter uit: 'Schoolbesturen en gemeenten geven mij brede, pragmatische opdrachten, en ik grijp alle kansen - mijn vrouw was lerares - om daar mooie pedagogische scholen van te maken.'

Men herkent in de brede-schoolideologie achter de mooie gedachten van de ketenverantwoordelijkheid vooral het pragmatisme van bestuurders en hun (commerciële) adviseurs. Dit tweede element haalt de idealen van de professionals in. Brede-schoolaanhangers die nu nog menen

iets exclusiefs te roepen over doorlopende leerlijnen en brede opvoeding (je weet wel: it takes a whole village to raise a child) lopen achter. In Rotterdam bleek in 2003 na een kleine tien jaar de wet van de versnellende achterstand te zijn ingetreden. Tal van leerkrachten van brede scholen weten soms niet eens te vertellen waarin nou het kenmerkende van 'de' of hun brede school is gelegen - ze hebben het nakijken. Wél willen ze graag van de armengeur af die de brede school zou omgeven (wat in Rotterdam weer lastig is omdat 119 van de 120 brede scholen in achterstands- of aandachtswijken staan). Wethouder Geluk wil twee-derde minder brede scholen in zijn stad, maar ze moeten volgens hem wel beter worden, en het nu beschikbare geld komt dan ten goede aan de circa 70 zogeheten NBS'en: nieuwe brede scholen. Met duidelijke werkplannen en voorzien van een keurmerk. 'n Goed idee (vgl. Notten, 2003: 20-24).

Dat is de ongelijktijdigheid van de brede school. Ze is onderwijskundig, beheersmatig én bestuurlijk (grootstedelijk, landelijk) een krakkemikkige onderneming (zie verder: Notten, 2004b en 2005a). Dat blijkt uit de overdaad aan pedagogische en onderwijskundige visies, tot de ontwikkeling waarvan nog dagelijks wordt opgeroepen. Leerkrachten en hun teams moeten die onderschrijven en vormgeven. Amper daartoe uitgeruste brede-schoolcoördinatoren moeten hun weg maar zien te vinden. Ook hún professionaliteit verdient meer aandacht, in de klas, in de school, in de contacten met de bovengenoemde bondgenoten van de brede school, en in de omgang met politici en beleidsmakers - een verzuchting die moeilijk te verenigen is met het feit dat de helft van de gemeenten-met-brede-scholen het beheer en de exploitatie met opzet gesplitst overlaten aan de school óf aan haar bondgenoten. Wie moet dan wat coördineren? (Zie verder: Notten, 2005a).

Ecologische slimheid kun je leren!

Ik kom toe aan een conclusie. De grenzen tussen het jongerenwerk en de brede school zijn in de toekomst niet meer gemakkelijk te trekken, en de grenzen van de benodigde inter-, multi- of wellicht metadisciplinariteit evenmin. Met de brede school is hetzelfde probleem aan de orde als bij de ketenverantwoordelijkheid waartoe het jongerenwerk wordt opgeroepen. Ambitie en ambivalentie zijn daarvoor kenmerkend. De noodzakelijke ecologische benadering waarop ik in beide gevallen doel vraagt om een omslag in het denken van professionals - die daartoe amper zijn opgeleid. Ze vraagt om een nieuwsgierige, zoniet sceptische blik op de context, het Umfeld van jeugd-, opvoedings- en onderwijsvraagstukken (de transities, trajecten en transacties van kinderen en jongeren), de al dan niet geschakelde voorzieningen die daarbij in het geding zijn, de politieke en beleidsvertogen die worden afgestoken, en om slimheid, veel slimheid: hoe kan het jongerenwerk verbeterd worden?

Laten we daarover bij professor Pauline Meurs in de leer gaan, en haar vijf knappe aanbevelingen praktisch vertalen: (1) zorg ervoor dat je deel uitmaakt van inhoudelijke netwerken in brancheorganisaties, adviesorganen e.d., doe mee met deskundigheidsbevordering, houd ontwikkelingen bij, (2) richt je op variatie, experimenten en innovatieve praktijken, waaronder die

Om de droom van geschakelde opvoedingsverantwoordelijkheid in praktijk te brengen worden we vooralsnog gehinderd door inadequate opleidingen, in de diepte en vooral in de breedte.

van ketenverantwoordelijkheid, en (3) zoek daarbij actieve, betrokken spelers en tegenspelers, binnens- en buitenshuis, (4) verantwoord je werk en je prestaties - inhoudelijk, en met het oog op kwaliteitsversterking, en (5) draag bij aan een samenhangend, sober en adequaat toezicht op je werk, en mijd uiteraard bureaucratische rituelen.

Om de droom van geschakelde opvoedingsverantwoordelijkheid in praktijk te brengen worden we vooralsnog gehinderd door inadequate opleidingen, in de diepte en vooral in de breedte. Slimheid kun je leren en je kunt erin doorleren. We hebben in de sociaal-agogische sector de schrale troost dat deze ongelijktijdigheid tussen het schone streven en de werkelijkheid ook op andere terreinen van publieke dienstverlening welig tiert. Er is immens veel achterstallig onderhoud. Beleidsmatig, binnen organisaties, tussen organisaties. Maar we moeten ook de ambities en de ambivalenties van het prille jeugdbeleid in de gaten houden, met inbegrip van de actuele oproep aan het jongerenwerk. Elders heb ik gewezen op de drie p's in de Universele Verklaring van de Rechten van het Kind: provision, participation en protection. (Notten, 2003). Die vragen eerst en vooral om goede basisarrangementen in en om de opvoeding, het onderwijs en de vrije tijd. Al was het maar om sociale uitsluiting en schoolhaat te vermijden, en weer de onvermijdelijke harde aanpak van de gevolgen daarvan.

Geduld is een pedagogisch goed (Notten, 2005b).

Bronnen

Boer, N. de & J.W. Duyvendak (2004). 'Welzijn'. In: H. Dijkstra, P.L. Meurs & E.K. Schrijvers (red.). Maatschappelijke dienstverlening. Een onderzoek naar vijf sectoren. Amsterdam: Amsterdam University Press, 17-64.

Ewijk, H. van, e.a. (1985). Methodiek in het jeugdwerk. Alphen aan den Rijn: Samsom.

Jongerenwerk in Rotterdam (2005). Notitie in het kader van het Bestuursakkoord Onderwijs en Jeugd. Coproductie van gemeenten en deelgemeenten. Rotterdam: DSO.

Meurs, P.L., e.a. (2004). Bewijzen van goede dienstverlening. WRR-rapporten aan de Regering 70. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Mok, A.L. (1973). Beroepen in actie. Bijdrage tot een beroepensociologie. Meppel: Boom.

Notten, A.L.T. (1988). Rationaliteit en het schone streven. Dissertatie Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: in eigen beheer.

Notten, A.L.T. (2003). De stad als opvoeder? Kanttekeningen bij een euforie - opmerkingen over een Rotterdamse aanpak. Openbare Les bij de aanvaarding van het lectoraat Opgroeien in de Stad. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.

Notten, A.L.T. (2004a). Verzorgingsstaat - risicomaatschappij - sociale kwaliteit, of hoe de gemeente Rotterdam en de sociale sector niet buiten elkaar kunnen. Rotterdam: BOSS.

Notten, A.L.T. (2004b). Overleven in de stad. Inleiding tot sociale kwaliteit en urban education. Antwerpen, Apeldoorn: Garant.

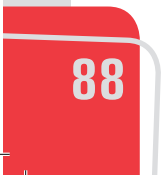
Notten, A.L.T. (2005a). De brede school tussen onderwijsvernieling en onderwijsvernieuwing, of: wat kunnen magneetscholen en schooladoptie ons leren? Rede Bijzondere Leerstoel Onderwijsvernieuwing en -samenwerking, Universiteit Antwerpen. Notten, A.L.T. (2005b). 'De stad als opvoeder - een eeuw jeugdbeleid in Rotterdam'. Pedagogiek in Praktijk Magazine, 11, 2, 2005, 18-22.

Regie in de jeugdzorg (1994). Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Schuyt, C.J.M. (1995). Kwetsbare jongeren en hun toekomst. Een beleidsadvies gebaseerd op een literatuurverkenning. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Studulski, F. (2002). De brede school. Perspectief op een educatieve reorganisatie. Amsterdam: SWP.

Van Welzijn naar Sociale kwaliteit (2005). POWR-rapport, onder redactie van H. Scheepmaker, W. Borgonjen & T. de Klerk. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

De stem van kinderen en jongeren in een stedelijk beleid

De roep van en naar participatie

Elke sector heeft zo zijn stokpaardjes. Het begrip 'participatie' bijvoorbeeld, in het jeugdwerk met stip in de top drie. Onder deze noemer vallen initiatieven die kinderen en jongeren medezeggenschap willen geven in alle beleidsbeslissingen die hen aanbelangen. Jeugdraden op diverse niveaus, leerlingenraden op school: het zijn de bekendste voorbeelden van participatie. JES vzw is ook op dit terrein een zeer actieve speler. Vanuit onze ervaring stellen we volgende kernvraag: wat zijn de mogelijkheden en grenzen van kinderen- en jongerenparticipatie binnen de grote, bestuurlijk complexe stedelijke entiteiten? Na een schets van de eigen praktijk splitsen we deze vraag op in een tiental 'deelvragen' die we waar we kunnen zelf trachten te beantwoorden. Vragen en antwoorden leggen we vervolgens voor aan een specialist op het vlak van kinderpaticipatie.

Jeugdpeiling en Jeugdparagraaf in Antwerpen

In de jaren negentig ontwikkelde JES de Jeugdpeiling en de Jeugdparagraaf. **Jeugdpeiling** is eigenlijk een verzamelnaam. Het begrip staat voor een aantal acties bedoeld om het beleid inzicht te geven in de opvattingen van kinderen en jongeren en er rekening mee te houden. Een idee overgewaaid uit Utrecht waar men stadspeilingen hield bij de volwassen bevolking (op een traditionele manier weliswaar: via pen en papier).

Van 1997 tot 1999 organiseerde JES in opdracht van de stad Antwerpen volgende jeugdpeilingen:

- de Muis: levensgrote kaas met ingebouwde computerschermen; een muis vraagt op het beginscherm aan kinderen (tussen zes en twaalf) om een computerenquête rond vrije tijd, dromen, wensen, mobiliteit en buurtbeleving uit te klikken (2000 respondenten)
- Jasper: de computerspeeltuinman van de stad; deze attractieve pc-bevraging bouwde verder op de Muis-ervaring en focuste op de kinderbeleving van pleinen en buurten; de resultaten zorgden voor directe input bij de heraanleg van straten en pleinen
- een telefonische enquête rond stadsvlucht bij 24-jarigen (500 respondenten)

Gorik Kaesemans is directielid van JES.

- de Goesting-website: een permanent klankbord voor jongeren op het internet; tieners en adolescenten konden chatten rond specifieke thema's en daarbij hun ongezouten mening ventileren (2500 bezoekers)
- postkaarten-acties: op drukbezochte jongerenplekken (winkelcentra, jeugdcafés, jeugthuizen) lagen gratis op te sturen postkaarten met gerichte vragen rond een beter stadsbeleid (240 respondenten).

De **Jeugdparagraaf** is in essentie een jeugdeffectenrapport, ontwikkeld door JES in de periode 1997- '99 en daarna overgenomen door de Antwerpse jeugddienst. Het opzet was en is om de jeugdbelangen systematisch en van bij het begin te laten meetellen in beleidsvoorstellen. Ambtenaren raken zo met de wensen en meningen van kinderen en jongeren vertrouwd. Politici moeten bij de besluitvorming telkens een verplichte jeugdparagraaf toevoegen.

Kinderen en jongeren worden effectief bij het beleid betrokken. Ze krijgen informatie op maat. Ze worden bevraagd via jeugdpeilingen. De jeugdraad geeft formeel advies (structureel ingebouwd in de procedure, zonder vertraging te veroorzaken in het besluitvormingsproces). Beleidsmakers gaan in dialoog met kinderen en jongeren en geven hen ook medeverantwoordelijkheid. De Jeugdparagraaf werd eerst toegepast op openbaar domein (heraanleg straten en pleinen), later volgden andere beleidsdomeinen.

Yota! in Brussel

Yota! is het JES-steunpunt voor participatie van kinderen en jongeren in Brussel. We werken er rond drie pijlers:

- de actiepijler: we ontwikkelen en begeleiden participatieprojecten, vooral rond ruimte-thema's (openbaar terrein en infrastructuur). Twee concrete voorbeelden:
 - de verbouwing van een oud overheidsgebouw tot een speel- en avonturenruimte in Sint-Joost-ten-Node. Yota! vroeg buurtkinderen naar de bestaande speelmogelijkheden in hun wijk en wat volgens hen ontbrak. De betrokken architect hield in zijn ontwerp rekening met hun ideeën en dromen. De invloed van de kinderen reikte dus veel verder dan pak weg cosmetica (de kleur van de muren bijvoorbeeld).
 - de heraanleg van het Marie Jansonplein in Sint-Gillis. Jonge reporters trokken in Sint-Gillis de straat op. Met in hun hart een warm gevoel voor 'hun' wijk, in hun handen microfoons en camera's, in hun ogen een kritische blik op de toestand van het Marie Jansonplein. Yota! regisseerde al die journalistieke ijver. Het resultaat? Een sterke documentaire waarin de kinderen en jongeren duidelijke signalen geven naar burgemeester en schepencollege. Yota! waakt erover dat die signalen ook realiteit worden.
- de steunpijler: we delen onze deskundigheid (via vorming, publicaties, een inventaris van methoden & organisaties...) en ondersteunen participatie-initiatieven in de hoofdstad
- de dialoogpijler: we stimuleren een meer formele en permanente dialoog tussen beleidsverantwoordelijken en kinderen/jongeren; we willen daarnaast kinderen/jongeren een stem geven in de Brusselse media.

Kliksons: eerst Brussel, dan Vlaanderen

JES werkte de Kliksons, een cd-rombevraging voor tieners, oorspronkelijk uit als een interactieve, multimediale enquête voor twaalf- tot zestienjarigen, een doelgroep die het jeugdwerk moeilijk bereikt (de tieneruitval in de ledenstatistieken is een oud zeer). 750 Brusselse jongeren namen er via hun scholen aan deel, daarop sloot een studiedag voor het (stedelijk) jeugdwerk rond werken met tieners aan. Op vraag van de provincies (met Limburg als trekker) en de koepel der gemeentelijke jeugddiensten (VVJ) werd de Kliksons uitgebreid naar een Vlaams niveau. Met een meer uitgebreide vragenlijst ook. In 2001 haalde de Kliksons 31.500 respondenten. Een tweede Vlaamse versie volgde in 2004. Het Kinderrechtencommissariaat vervoegde het provinciaal samenwerkingsverband. Opnieuw nam de vragenlijst toe. De Kliksons bereikte toen 35.000 tieners en sloot af met een studiedag in het Vlaams parlement met de bevoegde ministers voor mobiliteit, jeugd, cultuur, sport, stedenbeleid, integratie en ruimtelijke ordening.

De Kliksons werd een succesverhaal dankzij het speelse, interactieve karakter (met overvliegende helikopters, een kermiskraam waarin je de verkeerde antwoordmogelijkheden kon weg-schieten, kliksonfiguurtjes die over het scherm dartelden...).

Sterktes/zwaktes van de JES-participatie-aanpak

Sterk	Zwak
Creativiteit in product- en projectontwikkeling, met klemtoon op het speelse. Maakte de Muis en de Kliksons aantrekkelijk voor de doelgroep. Zorgde ervoor dat het zichzelf verkocht binnen scholen (ze haalden die producten graag in huis, hun leerlingen hadden er iets aan).	Geringe vertaling van onze praktijkervaring in tekst- en studiemateriaal (publicaties, visieteksten). Geringe omzetting van onze bevindingen in theoretische of methodologische kaders.
Systematiek. Dat speelse was onderbouwd: zowel bij de jeugdpeilingen als bij de Kliksons was een universiteit partner (VUB, Vakgroep TOR).	Luttele terugkoppeling naar de doelgroep (hét heikele punt, zie verder).
Bereik. We claimden nooit wetenschappelijkheid (statistische representativiteit) maar konden bedenkingen daarrond altijd counteren dankzij de grote respons. Met de Muis bereikten we 3 op 4 van alle Burgerhoutse kinderen. Met de Kliksons 6% tot 8% van de totale tienerpopulatie in Vlaanderen (een vergelijking met wetenschappelijk onderzoek bij die leeftijdsgroep bevestigde tendenzen in onze cijfers).	Weinig weerklank. We brachten meningen van kinderen en jongeren wel tot bij het beleid, maar haalden er zelden de pers mee (met de Jeugdpeiling als uitzondering die de regel bevestigt). We slaagden te weinig in standpuntinname en pers-profilering.
Innovatie. Onze tijd vooruit: we organiseerden al in '98 ludieke pc-enquêtes ter vervanging van pen en papier, in Antwerpen zetten we toen een participatie-website on line...	

Mogelijkheden en grenzen van kinderen- en jongerenparticipatie in de grote stad: tien vragen

1. Is het organiseren van kinderen- en jongerenparticipatie een overheidsopdracht of niet?

Uiteraard. Een stedelijk beleid hoeft zich niet permanent te verantwoorden ten aanzien van welke leeftijdsgroep dan ook maar moet kinderen en jongeren wel een stem geven. Een stem die min achttienjarigen nu niet hebben. Een stem die au sérieux wordt genomen zonder dat daarom die ene stem overblijft (participatie gaat om medezeggenschap, niet om 'alleen-zeggenschap'). Of de overheid daarbij al het werk zelf moet doen, is een andere vraag. Wij zijn overtuigd van niet. Jongereninspraak structureel verankeren (zoals bij de Jeugdparagraaf) komt overheids-

diensten toe. Wetenschappelijk onderzoek kan door een overheid geïnitieerd worden maar als opdracht beter uitbesteed aan een onderzoeksgroep, universiteit... Jeugdwerkpartners zijn dan weer het best geplaatst om rechtstreeks met kinderen en jongeren in dialoog te gaan en ze zo te betrekken bij beleidsmateries. Ze spelen ook creatiever in op hun leefwereld.

2. Hoe haalbaar zijn deskundigheidsdeling en methodiekverspreiding?

Hoe en in hoeverre kan een participatie-initiatief de verworven knowhow doorgeven aan geïnteresseerden? Moeilijk, zo blijkt. Dat komt wellicht omdat steden complexe bestuurlijke entiteiten zijn. Brussel spant daarbij de kroon. Nergens vind je zoveel bestuurlijke niveaus als in de hoofdstad van Europa. Ook Gent en Antwerpen (met districten en decentralisatie) zijn omwille

Een stedelijk beleid hoeft zich niet permanent te verantwoorden ten aanzien van welke leeftijdsgroep dan ook maar moet kinderen en jongeren wel een stem geven.

van hun grootte soms moeilijk overzienbaar. Bovendien zijn de door volwassenen getrokken krijtlijnen allerminst licht verteerbaar. Neem bijvoorbeeld de bijzonder ingewikkelde regelgeving rond ruimtelijke ordening, specialistenwerk dat zich niet eenvoudig laat vatten en dus niet zomaar over te dragen valt.

Op vraag van nogal wat steden en gemeenten heeft JES de Jeugdparagraafpublicatie al tweemaal herdrukt en verspreid. Toch blijft de Jeugdparagraaf bij die lokale besturen dode letter. Waarschijnlijk heeft de complexiteit van de materies waarop een jeugdparagraaf kan/moet worden toegepast daar veel mee te maken.

Ook creatieve methodes om kinderen en jongeren hun zeg te laten doen, zijn niet zomaar 'uitleenbaar'. Om kinderen en jongeren aan het woord te laten heb je een aantal competenties nodig: juiste begeleidershouding, openheid voor signalen... Tot slot is het vertalen van gebundelde kinderen- en/of jongerenmeningen naar beleidsaanbevelingen lang niet evident en vereist ook dat kennis en ervaring.

3. Wanneer volgen naast ruimtelijke ordening (openbaar domein) ook andere beleidsmateries?

Het valt op: participatie-initiatieven zijn voornamelijk gesitueerd in het beleidsdomein ruimtelijke ordening. Er is een participatiebeweging in het onderwijs (zij het dat die bij gebrek aan overheidsmiddelen momenteel fel wordt afgeremd) en in het jeugdwerk zelf, maar bij andere beleidsthema's duikt medezeggenschap van kinderen en jongeren veel minder op. Wanneer volgen woningbeleid, mobiliteit, hulpverlening... ?

4. Participatie lukt in de stad (en in Vlaanderen) het vlotst bij 8- tot 12-jarigen. Waarom kom je boven of onder die leeftijdsgroep moeilijker aan bod?

Lagere schoolkinderen zijn makkelijk(er) te bereiken, zeker in schoolverband. Er valt relatief soepel mee te werken: ze zijn al tamelijk mondig en tegelijk niet te moeilijk om te begeleiden. Heel wat projecten focussen dan ook op die doelgroep. Tieners (12-16) en vooral adolescenten en jongvolwassenen (17-24) krijgen minder makkelijk een forum. Hun eisen zijn ook niet eenvoudig in te vullen: de vraag naar fuifruimte, naar exclusieve jeuginfrastructuur...

De mate van afhankelijkheid ten aanzien van volwassenen varieert bij de verschillende leeftijdsgroepen. Bij kleuters en peuters is die afhankelijkheid het grootst, maar hebben ze daarom minder recht op directe participatie, op medezeggenschap? De recente kinderarmoedecijfers in

Intergenerationeel gebruik en multifunctionaliteit zijn de sleutelwoorden van de toekomst als het gaat om de herinrichting van de openbare ruimte.

ons land (13,2% van de kinderen woont in een huishouden zonder arbeidsinkomsten) liggen nog een stuk hoger in de grote steden. Zicht krijgen op het welbevinden van deze allerjongste groep kan een belangrijk preventief effect hebben.

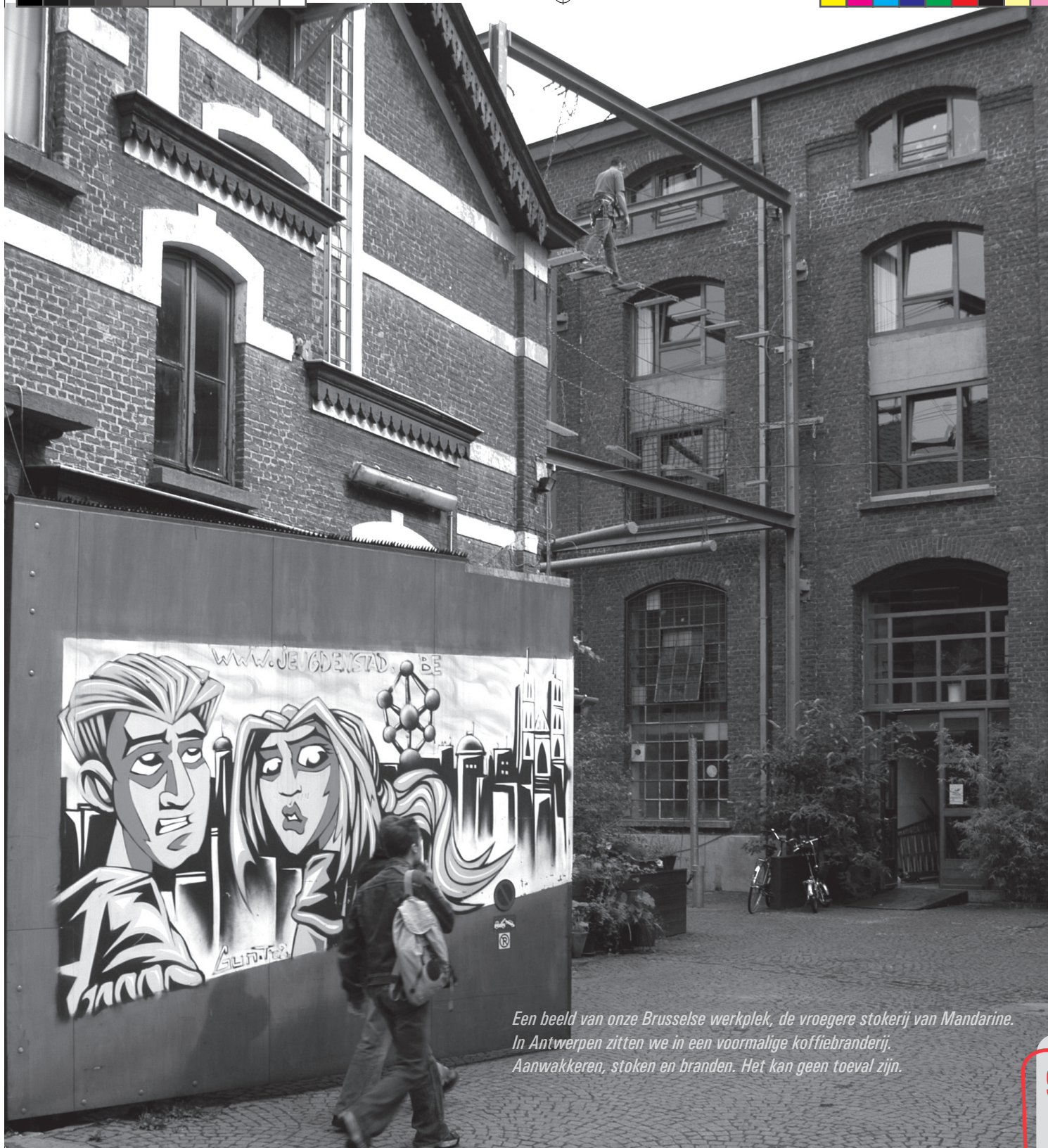
5. Hebben participatie-projecten een vervaldatum?

Moeilijke vraag. Bij wijze van boutade. Kinderen van 8 tot 12 mogen een plein mee hertekenen, de architect houdt terdege rekening met hun voorstellen. Bij de feestelijke opening van dat plein zijn die kinderen tieners geworden, met andere ruimtelijke noden. Een heraanleg volgt maar eens die voltooid, is de puber van weleer al in het bezit van een eigen rijbewijs en ergert hij zich blauw aan zoveel ruimte of voorzieningen (zone 30, drempels, fietspaden...) bestemd voor een doelpubliek tien jaar jonger.

Stoppen die verschillen qua ruimtelijke behoeften in de volwassenheid? Natuurlijk niet: een dertiger heeft andere vragen dan een zestigplusser. Intergenerationeel gebruik en multifunctionaliteit zijn de sleutelwoorden van de toekomst als het gaat om de herinrichting van de openbare ruimte. Alleen zijn deze begrippen moeilijker concretiseerbaar in een stedelijke context (gebrek aan sociaal weefsel en aan voldoende groene ruimte, minder tolerantie soms...). Onze Yota!-ervaring leert wel dat kinderen spontaan de behoeften van volwassenen inbrengen wanneer ze de architectenpen mee vasthouden.

6. Hoe hard moet nog gewerkt aan een mentaliteitswijziging en beïnvloeding bij beleidsmakers?

Jeugd plaatst zichzelf meer en meer én zelfbewust op de beleidsagenda. Het tweede Vlaams jeugdbeleidsplan is in de maak. Ondertussen kampen we met de vraag hoe ver een breder jeugd-

*Een beeld van onze Brusselse werkplek, de vroegere stokerij van Mandarine.
In Antwerpen zitten we in een voormalige koffiebranderij.
Aanwakkeren, stoken en branden. Het kan geen toeval zijn.*

beleid (integraal over alle sectoren en beleidsbevoegdheden heen) kan en mag gaan. Hoe zwaar kan/mag jeugd wegen? Hoe het discours rond de belangen van kinderen en jongeren versterken? Hoe meer volk voor die kar spannen? Via netwerkvorming? Door het in de kijker zetten van invalshoeken zoals bijvoorbeeld een economische: fiscaal interessante tweeverdieners met kinderen prikkelen om in de stad te komen/blijven wonen, in functie van het stoppen van de stadsvlucht... ?

7. Waarom is terugkoppeling een vaak vergeten vorm van elementaire beleefdheid?

Zowel bij de Muis als bij de Kliksons lag de feedback van zo'n massa meningen aan diezelfde massa kinderen en jongeren niet voor de hand (informatieverspreiding). Wat wel gebeurde: een folder uitgedeeld in alle deelnemende scholen (Muis) en een website met alle resultaten geordend per gemeente (Kliksons). Terugkoppelen wat volwassenen met kindermeningen hebben aangevangen is bij een participatieproces nochtans elementair. Bij grootschalige bevestigingen in een stedelijke context des te moeilijker, zo blijkt. De demografische realiteit heeft daar veel mee te maken. De betrokken kinderen zijn minder makkelijk opnieuw te traceren, ook niet via scholen omdat de terugkoppeling vaak in een volgend schooljaar valt. Tegelijk past ook een mea culpa van de vlijtige werkmieren die participatiewerkers zijn. Op het moment dat kan teruggekoppeld worden zitten zij met hun hoofd alweer in zeven andere projecten.

8. Wat met de inflatie aan integrale plannen en impactanalyses?

Het groeiend pleidooi voor een integrale beleidsvoering (waarbij verschillende domeinen en niveaus samen in beeld komen) genereert een opvallend aantal impactanalyses. Zo kennen we het vrouweffectenrapport, het migranteneffectenrapport, het kindereffectenrapport, de meting van de impact van een Vlaamse beslissing op lagere bestuursniveaus (lees: het provinciaal en gemeentelijk niveau) enz. Beleidsmakers zijn zich er in toenemende mate van bewust dat ze niet geïsoleerd opereren. Het omgaan met dat bewustzijn staat evenwel nog niet op alle beleidsniveaus even ver. Stilaan stijgt ook de nood aan een integraal plan voor de integrale plannen.

9. Waarom weigert een stedelijk beleid, dat per definitie territoriaal georiënteerd is, categoriaal te denken?

Specifieke aandacht voor een welomschreven leeftijdsgroep (iedereen jonger dan 18 bijvoorbeeld) wordt door stedelijke beleidsactoren vaak van tafel geveegd. Die categoriale benadering wringt voor hen immers met ingrijpen op het hele stedelijke territorium. Dus gaat jeugdbeleid op zoek naar invalswegen om stedelijke beleidsmakers toch tot categoriaal denken te verleiden. Zoals bijvoorbeeld de focus op kindvriendelijkheid als remedie tegen stadsvlucht. Op zich is er niets mis mee om die stadsvlucht tegen te willen gaan door fiscaal interessante middenklassegezinnen voor de stad te winnen, maar verdienen ook de huidige stadsjongeren uit minder begoede gezinnen niet alle aandacht en participatiekansen?

Daar komt nog bij dat stedelijke beleidsmakers het aandeel van bepaalde categorieën (niet noodzakelijk hetzelfde als het politieke gewicht) geregeld verkeerd inschatten. Vlaanderen veroudert

en richt meer en meer beleidspijlen op de vergrijzing, terwijl Brussel verjongt en de groene druk (het groene potentieel) in de grote steden enorm hoog ligt. Wanneer stopt de beleidsfixatie op enkel de zorg voor ouderen en het omgaan met de vergrijzing?

10. Jongeren denken niet in beleidsdomeinen, gelukkig maar...

Niet in elk beleidsdomein kunnen kinderen en jongeren zomaar meepraten (omwille van de complexiteit onder meer). Uiteraard moeten volwassenen de stap naar kinderen en jongeren zetten maar toch blijf je botsen op die wirwar van regeltjes, sectoren, classificaties, procedurestapen waar kinderen geen boodschap aan hebben ("Ik wil een groengeverfde tram in Schaarbeek en het interesseert mij niet, meneer de schepen, dat zoiets een gewestbevoegdheid is."). Wat kunnen sterke woordvoerders en vertegenwoordigers van kinderen en jongeren in een stedelijk apparaat, in een stedelijk beleid betekenen? Heel veel, zo leert ons de praktijkervaring.

Vlaanderen veroudert en richt meer en meer beleidspijlen op de vergrijzing, terwijl Brussel verjongt en de groene druk (het groene potentieel) in de grote steden enorm hoog ligt. Wanneer stopt de beleidsfixatie op enkel de zorg voor ouderen en het omgaan met de vergrijzing?

Kinderparticipatie: groeipijnen en grenzen

1. Kinderparticipatie: een proces met groeipijnen

Sinds een vijftiental jaar zijn onder impuls van het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK, 1989) initiatieven ontstaan om kinderen en jongeren daadwerkelijk bij het beleid te betrekken. Vooral dan in de westerse landen is het Verdrag aangegrepen als een breekijzer om beleidsprocessen open te breken en kinderen en jongeren¹ erbij te halen. Eigenlijk draait het rond één vraag: hoe kunnen kinderen meer invloed krijgen op de beslissingen die hen aangaan? Een lange aanloop gaat het antwoord op die vraag vaak vooraf. Niet alleen moeten kinderen hun mening kunnen uiten, de volwassen beslissers moeten er ook nog rekening mee willen houden en dat is alleszins een stevig knelpunt. Die lange aanloop is in een aantal domeinen al veel korter geworden, bijvoorbeeld waar het gaat om de aanleg van speelplekken. In andere domeinen blijft hij nog heel lang, denken we maar aan het onderwijscurriculum. Toch is er momenteel een veelheid aan werkvormen voor verschillende contexten ontwikkeld, modellen die elk op hun plaats

Jan Van Gils breidt aan zijn vrijwilligerswerk op het speelplein een gedreven verlengstuk. Doorheen zijn werk, studies en internationaal engagement (o.m. in het European Child Friendly Cities Network) blijft hij bezig met het spelende kind, kindparticipatie en de maatschappelijke positie van kinderen. De krachtlijnen meteen van zijn werk bij het Onderzoekscentrum Kind en Samenleving vzw.

en op het goede moment erg nuttig kunnen zijn. Alle willen ze bijdragen tot die ene opdracht: kinderen meer invloed geven.

In wat volgt beschrijven we de kindparticipatie zoals die in de voorbije decennia gestalte kreeg, met groeipijnen en al. Dat overzicht is niet strikt te vatten in een chronologie, daarvoor zijn de diverse initiatieven te zeer gekleurd door de context. Het ontwikkelingsproces volgt veeleer een spiraalbeweging.

¹In dit artikel plaatsen we de participatie van kinderen in de leeftijd van 6 - 12 jaar centraal gezien onze praktijkervaring zich vooral bij deze groep situeert. Dit sluit evenwel niet uit dat een en ander ook van toepassing is op andere leeftijdsgroepen.

De eerste stapjes

In eerste instantie zien een aantal voorzichtige initiatieven het licht die nog niet meteen de kinderstem laten horen, maar die toch een bijdrage leveren door het zichtbaar maken van kinderen. Kinderen worden gevraagd tekeningen te maken om in de straat op te hangen en dansjes op te voeren die de school- en straatfeesten opfleuren. Kinderen krijgen daarbij sterk omschreven opdrachten en begeleiders buigen (terecht) mee voor een dankbaar applaudisserend publiek van ouders en grootouders. Deze praktijken hebben weinig te maken met inspraak of participatie. Ze bespelen het schattigheidseffect. Toch hebben ze voor gevolg dat kinderen zichtbaar worden, dat er sympathie en goodwill ontstaan voor de jongere leeftijdsgroepen en voor een aantal van hun typische kenmerken.

Vrijwel automatisch komt hierop een scherpe reactie: het opvoeren van schattige kinderen is betuttelend en onderdrukt hun eigen mening. Gedreven behartigers van kinderbelangen treden naar buiten: de tijd voor de maatschappelijke emancipatie van de kinderen is aangebroken. Het gaat meer om een ideologische beweging dan om een verschuiving in de praktijk. Kinderen komen hierbij niet noodzakelijk erg aan hun trekken; ze worden wel eens voor de kar gespannen van de initiatiefnemers in hun zoektocht naar het grote gelijk. Dergelijke initiatieven hebben bijzonder weinig pedagogische ambities. In het ene geval gaat het vooral om het leuke, in het andere staat de emancipatie centraal.

Even de geschiedenis in...

Deze initiatieven ontstonden in een periode dat er ook binnen de pedagogiek een andere tendens naar boven kwam. Het best werd die tijdgeest gekarakteriseerd door Gordon's bestseller: *Luisteren naar kinderen*². Ook vanuit pedagogisch oogpunt kregen kinderen aldus een stem maar gezien het hier om eenrichtingsverkeer ging, kan men dit bezwaarlijk participatie noemen. Voor goede hedendaagse opvoeding bleek het beluisteren van kinderen onontbeerlijk. Het participatiediscours kreeg hierdoor meer wind in de zeilen, ook al werd het tegelijk dienstbaar gemaakt aan de pedagogiek: participatie ja, als het bijdroeg tot de opvoeding. Het volwassenenperspectief probeerde de participatie te recupereren.

Hoever de diverse bewegingen ook uit elkaar lagen (dat dachten ze toch van elkaar), ze lagen alle aan de oorsprong van het daadwerkelijk op zoek gaan naar manieren om kinderen actiever te betrekken bij beslissingen die hen aangaan.

Volgens Roger Hart's participatieladder³ werd, met de beschreven processen, al duchtig gedanst op de onderste drie treden van die ladder: die van de manipulatie, de decoratie en het tokenisme (het symbolisch gebruik van participatie); het gaat daarbij om die sporten die verwijzen naar

²Gordon T., (1970), *Luisteren naar kinderen*. Tirion Algemeen.

³Van Gils J., (2001), *Duel of duet. Een toekomst voor kinderparticipatie*. Bakermat.

zeg maar het voorspel op de participatie. Hogerop de ladder begint het ernstige werk en komen kinderen tot effectieve medezeggenschap.

De kloof tussen informatie en meespreken

Een volgende stap op de ladder is het informeren van kinderen. Kinderen worden niet langer geacht alle maatregelen die hen betreffen zonder meer te aanvaarden. Maatregelen moeten gemotiveerd worden. Weer een volgende stap is dat kinderen daarbij geraadpleegd worden. Maar tussen beide in is de ontwikkeling van de participatiemachine beginnen te haperen. Kinderen krijgen informatie en ze mogen ook hun eigen mening vertolken. Dat was en is zeer herkenbaar voor kinderen en voor sterk betrokken volwassenen (zie bijvoorbeeld een radioprogramma als

Kindergemeenteraden zien het levenslicht, zelfs kinderministers bestijgen het spreekgestoelte. De fototoestellen flitsen, kinderen en politici komen in de krant. Iedereen gelukkig: kinderp participatie wordt een kopie van volwassenenparticipatie.

Kattenkwaad en de zender Ketnet). Die eigen mening van kinderen raakt echter moeilijk tot buiten hun onmiddellijke leefkring, laat staan dat het enige invloed uitoefent op beslissingen die het dagelijks leven van kinderen betreffen.

Er wordt dus verder gezocht. Al vlug worden vragenlijsten en enquêtes opgemaakt. Vele vragenlijsten blijken evenwel niet adequaat en blijven amper verwerkt in diepe laden liggen, of worden enkel in algemene grafieken uitgetekend zonder enige interpretatie. Uit de onvrede met dit amateurisme ontstaat nieuwe creativiteit. Die brengt zowaar sexy vragenlijsten voort en de computer kan dan blijkbaar veel meer dan alleen maar Excel-bestanden verwerken. In geen tijd spuwen de computers cijfers over de meningen van kinderen, verpakt in tabellen en grafieken. De beleidsmakers krijgen materiaal aangereikt dat ze verstaan: cijfers, grafieken, hard materiaal... nuttig (cfr. Kliksons, zie het vorige artikel).

Daarnaast heb je nog de kinderen zelf. Zij herkennen zich niet in cijfers en eerlijk gezegd, ook de burgemeester herkent zijn kinderen niet in die cijfers. Er moet nog wat bij. Kindergemeenteraden zien het levenslicht, zelfs kinderministers bestijgen het spreekgestoelte. De fototoestellen flitsen, kinderen en politici komen in de krant. Iedereen gelukkig: kinderp participatie wordt een kopie van volwassenenparticipatie. Verkiezingen worden nagebootst, evenals echte vergaderingen. Zoals elk goed imitatiespel is de imitatie van de volwassenenwereld boeiend voor kinderen. Maar het kinderbestaan is vluchtig. De raden wisselen elk jaar, de begeleiding vergt veel energie. En die is er niet steeds. Overigens blijkt de symboliek vaak hol en leeg. Het zoeken gaat verder.

Men zoekt een aanpak die kinderen meer gelegenheden biedt hun eigen expressiemogelijkheden te gebruiken. De weg terug naar de kindertekeningen wordt ingezet. De cirkel lijkt daarmee rond: terug naar af, opnieuw naar de schattigheid. Of toch niet, want in feite gaat het om een spiraal, waarbij er wel degelijk groei is. Naast de kindertekeningen doen het filosoferen met kinderen en de focusgroepen hun intrede. Naast de kwantitatieve benadering volgt de kwalitatieve. Gesprekken komen op gang: gesprekken tussen kinderen, gesprekken met beleidsmakers. Het gaat niet alleen om het uiten van een mening, maar om het argumenteren ervan, om het samen ontwikkelen van (nieuwe) ideeën. Het actorschap⁴ van kinderen krijgt een meer dynamisch karakter: de confrontatie van een aantal meningen brengt meer op dan de som ervan. De nieuwe accenten charmeren de beleidsmakers die er tijd voor maken en hun (oude?) idealen omtrent dialoog met de burger steken de kop op. Maar gesprekken, zeker met kinderen, zijn echte tijdsvreter. Toch zoekt men middelen om kinderen rechtstreeks en interactief aan het woord te laten. Daarenboven is de betrachting niet enkel een geabstraheerde mening van de kinderen te (laten) horen, maar tegelijk ook hun directe beleving aan bod te laten komen. Zo krijgt belevingsonderzoek een voet aan de grond: kinderen vertellen vrijuit en honderduit.

Steeds meer komt het sociaal verschijnsel 'kind' in beeld, ook zonder dat er een expliciete pedagogische doelstelling aan verbonden is. Al bij al blijken de kinderen nog erg weinig invloed uit te oefenen op de besluitvorming. Of nog: kinderen raken zeer moeilijk omhoog op Hart's ladder. In de school slaat het enkel op marginale materies (de fietsstalling, plaats voor boekentassen e.d.m.), in de gemeente geraakt men moeizaam verder dan het inrichten van speelplekken. Op de hogere beleidsniveaus is het al tokenisme wat de klok slaat. Enkel in de gezinnen blijkt er een stevige beweging op gang: het kopen van kleren, het kiezen van tv-programma's en de vakantiebesteding kunnen niet meer zonder de betrokkenheid van kinderen. Het gaat hierbij wel over 'dicht bij mijn bed'-beslissingen en dat maakt inspraak makkelijker haalbaar. Maar lang niet alle nabije beslissingen worden toegankelijk voor kinderen. Het gamma van de beslissingen waarop ze geen invloed kunnen uitoefenen is nog zeer breed: het gaat daarbij zowel over inspraak bij bijvoorbeeld een echtscheiding als over beslissingen over wat kinderen in de klas moeten leren. De 'dicht bij mijn bed'-argumentatie volstaat dus niet om te beweren dat de kinderp participatie haar grens bereikt heeft. Ze heeft die grens noch voor dichtbij noch voor veraf materies bereikt.

Inbraak in het besluitvormingsproces

De zoektocht gaat momenteel vooral in de richting van: hoe inbreken in het beslissingsproces? Nadat de evolutie van de kinderp participatie tot voor kort vooral het werken met kinderen betrof vanuit de bekommernis ze optimaal aan bod te laten komen en de kindermeningen begrijpbaar te maken voor de volwassenen, volgt thans de fundamentele vraag: kunnen kinderen ook meebeslissen, krijgen kinderen macht om mee te beslissen?

⁴ Jans M., (2004), Children as citizens: towards a contemporary notion of child participation. In: Childhood, vol. 11, nr. 1.

Die vraag kan niet los gezien worden van dezelfde vraag inzake volwassenen: kunnen doorsnee burgers meebeslissen? Waar dit niet het geval is, maken kinderen helemaal geen kans. Daar is een algemeen democratisch deficit.

Is er wel een kans, dan wordt de vraag: hoe kunnen kinderen in zo'n beslissingsproces hun mening laten gelden? Komen de kinderen rechtstreeks tussen of zal er gewerkt worden met belangenbehartigers? Binnen de Jeugdparagraaf (zie vorig artikel) heeft men een mengvorm van beide gevonden: de paragraaf organiseert de inbraak in het beslissingsproces (biedt een structurele waarborg) en garandeert tegelijk dat kinderen en jongeren betrokken zijn. Eind van het verhaal? Ja, als ze voldoende gewicht krijgen in de beslissing, maar daar belanden we opnieuw bij het machtsverhaal.

Bij Harry Shier (2001)⁵ komt dit verhaal vrij scherp in beeld. Hij onderscheidt vijf niveaus van participatie:

1. Kinderen worden beluisterd.
2. Kinderen worden gestimuleerd hun visies uit te drukken.
3. De visies van kinderen worden ernstig genomen.
4. Kinderen zijn betrokken in besluitvormingsprocessen.
5. Kinderen delen de macht en de verantwoordelijkheid bij beslissingen.

Met de Jeugdparagraaf wordt het vierde niveau bereikt. Daarmee staat men al verder dan strikt genomen in het IVRK gestipuleerd. Het Verdrag (art. 12) vraagt immers dat de meningen van de kinderen ernstig genomen worden, maar niet dat zij actief betrokken worden bij de besluitvormingsprocessen.

Of moet die volwassenendemocratie zich eindelijk ook eens gaan aanpassen aan de jongste burgers? Dat zou misschien een fundamentele heroriëntatie kunnen inhouden van een democratisch systeem waarop intussen toch wat sleet zit.

⁵Van Gils J., o.c.

Artikel 12: De mening van het kind

1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.

2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

Het Verdrag is een document uit 1989 gekleurd door de historische context. Met andere woorden: als het nu geschreven zou worden, zou het er anders uitzien. Over dit artikel zou een aardig woordje gesproken worden, vooral omdat hier de participatierechten zwaar in de clinch gaan met de beschermingsrechten.

Maar het gaat er niet zozeer om 'te voldoen aan artikel 12' als wel om kinderen de mogelijkheid te bieden invloed uit te oefenen op beslissingen die hen aangaan. Moet er met name voor complexe en abstracte thema's niet meer gedacht worden in de richting van belangenbehartigers van kinderen? Strijdbare mensen die voortdurend voeling houden met kinderen en die tegelijk het spel van het besluitvormingsproces kunnen spelen om op strategische momenten de juiste tussenkomsten te doen. Zo'n indirecte participatie kan complementair zijn aan de directe. Kinderen komen aan bod, maar zonder dat ze zich (moeten) verliezen in die volwassenenwereld. Of moet die volwassenendemocratie zich eindelijk ook eens gaan aanpassen aan de jongste burgers? Dat zou misschien een fundamentele heroriëntatie kunnen inhouden van een democratisch systeem waarop intussen toch wat sleet zit.

Kortom, het ontwikkelingsproces van de kinderp participatie gaat verder. Dit artikel zal in de toekomst beslist nog met vele alinea's aangevuld worden.

Participatie van kinderen is wel mooi, maar wanneer krijgen volwassenen echte participatiekansen? Die vraag rijst stevast in een school of in een kinderopvanginitiatief. Met reden.

2. Kinderparticipatie: een proces met grenzen

Kinderparticipatie botst op velerlei grenzen. Sommige hebben te maken met de tijdgeest, met algemeen gangbare opvattingen, andere zijn meer praktisch van aard. Uiteraard beïnvloeden zij mekaar.

Hoe democratisch is de samenleving?

Participatie van kinderen is wel mooi, maar wanneer krijgen volwassenen echte participatiekansen? Die vraag rijst stevast in een school of in een kinderopvanginitiatief. Met reden. Uiteraard is het gebrek aan participatiekansen voor volwassenen geen argument om die kansen ook aan kinderen te onthouden. Maar eigenlijk is dat hier niet de vraag, wel de participatie van volwassenen. Zelfs gemeentebesturen weten niet precies hoever ze kunnen en willen gaan in het geven van inspraak bij ruimtelijke uitvoeringsplannen. Ook schooldirecties weten niet steeds hoe(ver) zij hun team aan het woord moeten laten en er rekening mee moeten houden.

Onze samenleving is niet geheel democratisch. Het zou naïef zijn te verwachten dat ze voor de kinderen democratischer is dan voor volwassenen. Het zou fout zijn voor te houden dat het bestuur alles doet wat kinderen vragen. Onze democratie zit anders in elkaar. Inspraak heeft grenzen.

Tijd

Kinderparticipatie vergt tijd. Kinderen hebben heus wel eigen meningen maar die liggen niet altijd vooraan op de tong. Zij hebben tijd nodig om zich een mening te vormen. Overigens beheersen zij niet dezelfde verbaliteit als volwassenen en willen zij zich op diverse en liefst heel dynamische manieren uitdrukken. Spelend, schilderend, discussiërend, zingend... Kinderen willen best wel hun opinies kwijt, maar er zijn nog andere dingen in het leven voor hen. Aangepaste werkvormen bedenken is steeds weer een uitdaging voor begeleiders.

Daar blijft het echter niet bij. Eens het hele proces achter de rug en de beslissing genomen, moet er teruggekoppeld worden naar de kinderen. Alweer tijd...

Deskundige begeleiders

Dat vergt dan weer een niet te onderschatten bekwaamheid. Begeleiders moeten precies weten waarover ze kinderen gaan raadplegen, ze moeten de kunst van het vragen stellen beheersen maar evenzeer de kunst van het luisteren. Zij moeten een en ander in een vorm kunnen gieten die voor volwassenen verstaanbaar is. Ze mogen kinderen niet onderschatten, maar ook niet overschatten. En bij dit alles hebben zij helemaal geen handboek dat het geheel netjes uitschrijft.

Abstracte thema's

Bij meer abstracte thema's hebben kinderen (en andere mensen) meer tijd nodig dan bij heel concrete. Vertellen of je op deze plek een boom wilt of niet is relatief eenvoudig. Een uitspraak over een beplantingsplan van een park is moeilijker, zich een mening over het groenbeleid van de gemeente vormen nog moeilijker. De trend om op gemeentelijk niveau te evolueren naar beleidsplannen (jeugdbeleidsplan, ruimtelijk structuurplan, sociaal plan, mobiliteitsplan, preventieplan enz. enz.) maakt het niet eenvoudig om inspraak op te zetten voor kinderen (en evenmin voor volwassenen). Dat vereist vertaalwerk (het jargon omzetten in spreektaal), verwerkingstijd, dan pas inspraaktijd (cfr. 'inspraak zonder inzicht leidt tot uitspraak zonder uitzicht'). Gelukkig zijn er anderzijds ook schaalverkleining en integrale aanpak zoals bij het maken van wijkontwikkelingsplannen; die thematiek is makkelijker te overzien en te begrijpen voor de bewoner en voor het kind.

Ervaringsdeskundigheid

Meepraten vergt deskundigheid. De beperkte opsomming van de plannen in de vorige alinea wees al in de richting van zeer polyvalente deskundigheid. Om mee te praten over de veiligheid op straat en plein, de nood aan kleine of grote woningen, een welzijnsbeleid voor kinderen etc. moet je van al die markten thuis zijn.

Kinderen kunnen daarover meepraten vanuit hun ervaring. Zij kunnen met meerdere kinderen hun ervaringen samenleggen, zij kunnen dat evenwel niet vertalen naar een concreet beleidsinitiatief of naar een beleidsplan. Met een soortgelijke begrenzing hebben ook volwassenen te maken. Maar beide groepen horen dan wel graag hoe hun ervaring wordt meegenomen in het initiatief of plan.

De democratie georganiseerd

Onze vertegenwoordigingsdemocratie heeft zich georganiseerd. Er zijn verkiezingen op geregelde tijden, er zijn diverse organen (bv. gemeenteraad en college van burgemeester en schepenen), er zijn adviesraden en procedures die verplicht gevolgd moeten worden; er is nog de openbaarheid van bestuur en de voogdijoverheid. Al deze regels uitgevonden omwille van de democratie kunnen de participatie wel eens parten spelen... Zeker voor wie houdt van directe democratie, van snelle beslissingen en tot die groep behoren kinderen alleszins. Bureaucratie wordt dat genoemd, voor kinderen een doodoener.

Kinderen groeien, plannen niet

Je bent 10 jaar en je praat mee over de inrichting van een speelplek die precies 2,5 jaar later gerealiseerd wordt. Je bent in die periode zelf gegroeid, maar het plan van die speelplek is geen millimeter veranderd. Kortom: de plek is niet adequaat ingericht.

Is het beleid dan gedoemd om achter de feiten aan te lopen? Deels wel: wettelijke procedures zijn niet te omzeilen; deels niet: mits enige creativiteit, besluitvaardigheid en slagvaardigheid kan die tijd vaak ingekort. Door werken in eigen beheer uit te voeren kan die zelfs heel kort worden. Kinderen krijgen daardoor een aardig positief beeld van hoe de politiek inspeelt op noden en behoeften. Overigens, volwassenen stellen soortgelijke vragen en willen geen vijf jaar wachten op kleine ingrepen.

Maar het gaat niet steeds over kleine ingrepen. Van grote plannen verwacht iedereen dat ze goed overwogen zijn, dat ze zo degelijk mogelijk aangepakt worden, dat het belastinggeld fatsoenlijk gebruikt wordt... En dat vraagt tijd.

Voor de beleidsmakers is dit wel een probleem: waarom nog werken aan speelinfrastructuur als de kinderen ze ontgroeid zijn op het ogenblik van de realisatie ervan?

Besluit

Participatie: grenzen aan de groei?

In de jaren rond '68 was participatie 'in', dat is nu wel anders. De basisdemocratie moest toen de representatiedemocratie vervangen. De Griekse definitie van politiek (zorg voor de polis, voor de stad) overheerste de agora: de burgers moesten wakker worden, de macht rechtvaardiger verdeeld. Naast de aandacht voor welvaart moest er meer aandacht zijn voor welzijn. En met de 'Small is beautiful'-slogan kreeg ook het lokale beleidsniveau de wind in de zeilen. Precies in het zog van die bewegingen kreeg de participatie vaart.

De tijden veranderden en veranderingen veranderden op hun beurt. Heel wat voormalige voorvechters van de participatie zitten nu in beleidszetels en nuanceren hun toenmalige opvattingen. De kostprijs, de tijd die een en ander opsloort (en de realisatie dus uitstelt), het steeds weer

Heel wat voormalige voorvechters van de participatie zitten nu in beleidszetels en nuanceren hun toenmalige opvattingen.

zelfde gezaag over vreselijk particuliere belangen (het nimby-syndroom versus het collectief belang), de noodzaak om procedures uit te werken, de onbekwaamheid van burgers om belangrijke economische belangen in te schatten...

Er was opnieuw een participatie-opstoot na Zwarte Zondag (1991). De politici ontdekten dat er een grote kloof bestond tussen de politiek en de burger. Inspraak, informatie, communicatie, betrokkenheid, wijkwerking etc. verschenen weer in beleidsnota's.

Ondanks alle inzet blijft de kloof breed en diep. Scepticisme en defaitisme die leiden tot immobilisme liggen op de loer. Of nog: zo'n proces mobiliseert wel vele -ismes, maar de sleutel naar

mobilisatie van brede bevolkingsgroepen blijkt moeilijker te vinden. Toch is dit niet langer het monopolie van het opbouwwerk en doen ook vele gemeenten grote inspanningen om op wijk- en straatniveau meer betrokkenheid te creëren: vooreerst bij de dagelijkse bezorgdheden (nette straat, aangename sfeer) om vandaaruit stappen te zetten naar een bredere verantwoordelijkheid.

De participatiebeweging kent ups en downs, maar ze valt niet meer weg te cijferen. Ook de beweging rond de kinderpaticipatie is taai. Zij ontleent haar hardnekkigheid aan haar vele wortels: de kinderrechtenbeweging, de pedagogiek, de emancipatiebeweging, de burgerschapsvorming. Ze boekt vooruitgang, zij het nooit spectaculair. Ze ontwikkelt maar eerder gestaag. Dat is in de ogen van de drammers wellicht een zwakke flank, in de ogen van kinderpaticipatiebevorderaars is het een indicatie van degelijkheid. Een spiraal met andere woorden die zich steeds dieper ingraaft in de maatschappelijke realiteit.

Een laboratorium voor de jonge stad

De x-factoren van projectontwikkeling

Als creatief laboratorium lanceert en begeleidt JES voortdurend nieuwe initiatieven en projecten. Bij elk pasgeboren kind hebben we wel een idee van een ideale levensloop. Zo'n levensloop pakt in de realiteit vaak anders uit, ook al blijken nogal wat van onze projecten uitstekend te overleven. Er spelen immers zoveel verschillende factoren mee. Kiezen voor stedelijke projectontwikkeling als hoofdreden van bestaan heeft dan ook een pak consequenties. We gieten ze in vraagvorm en overlopen de meest acute aan de hand van concrete JES-realisaties.

1. Wanneer is een kind gewenst?

Het Boot: de buitenwereld verklaart ons gek

In 1987 engageren we ons in 'Euroco', een samenwerkingsverband van Europese opleidingsprojecten die met werkloze jongeren boten bouwen (in Haarlem en Bremen bijvoorbeeld). JES verricht het secretariaatswerk voor de vereniging, onze partners leveren de nodige technologie. JES is op dat moment uitsluitend actief als jeugdwerkorganisatie. Die sector verklaart ons gek, wanneer we onze Bootplannen uit de doeken doen. Een jaar later starten de werken. We kiezen voor een schip uit staal, 12 m lang en 4 m breed. Als model dient de 'Danish Rose', een reddingsschip uit de 19de eeuw.

Gorik Kaesemans is directielid van JES.

Als blijkt dat we enkel op wat verzamelde mankracht rekenen om de 6 mm dikke staalplaten van een kolossale vrachtwagen te laden, schiet de chauffeur van dienst in razernij. De arme man bleek 's morgens nog met zijn ploegbaas over de waanzin van een leveringsadres in hartje Molenbeek te hebben gediscussieerd. Hij ziet na heel wat manoeuvreerwerk zijn angst werkelijkheid worden. Enkel een vrouwelijk charme-offensief kan hem lang genoeg in de Werkhuizenstraat houden om heftruckhulp te halen bij een naburig bedrijf. De staalplaten - die we later met man en macht tot fiere romp van ons zeilschip zullen ombouwen - raken met veel moeite ongeschonden op onze binnenkoer. In 1991 wordt Het Boot te water gelaten. Honderd laaggeschoolde jonge werklozen hebben eraan meegewerkt.

Waarom een boot bouwen? Waren we er meteen goed in? Neen. Leek Het Boot een voor de buitenwereld onhaalbaar en vooral knotsgek concept? Ja. Wanneer past iets wel of niet in het eigen organisatieplaatje?

Voor ons als jeugdwerkpartner waren opleidingen voor werkloze jongeren toen onbekend terrein. De dwingende jongerenvraag naar meer arbeidskansen in de hoofdstad konden we echter onmogelijk naast ons neerleggen. Een exacte omschrijving van inhoudelijke criteria om dergelijke maffe experimenten op te zetten, hebben we niet. Wat we wel hadden en hebben: goesting om er 200% voor te gaan. Plus de kwaliteit om kansen te zien, daar waar anderen eerder problemen onderkennen. Alleen moet je het beleid er wel van overtuigen dat je creatief en veelzijdig genoeg bent om ook op nieuwe terreinen succesvol te zijn. Het heeft bijvoorbeeld jaren geduurd eer men van overheidswege de meerwaarde van onze jeugdwerkachtergrond binnen opleidingen aanvaardde.

Biobizz: de buitenwereld verklaart ons alweer gek

Pajotse bioboeren op zoek naar nieuwe afzetmarktjes aan de ene kant. Stedelijke tweeverdieners aan de andere kant. Tussen bioboer en stedeling ontbreekt een schakel, die van de gedreven verkoper. Met Biobizz spelen we in op deze opportuniteit. Geboren straatventers geven we een korte opleiding die hen moet toelaten zelfstandig aan de slag te gaan. De combinatie 'biologische landbouw' en 'jobcreatie in de hoofdstad' doet menig wenkbrauw fronsen.

Waarom ons - na onder meer een geslaagd boot- en jeugdhôteltraject - ook wagen aan mart-kramers? Omdat het vasthouden aan het bestaande, een conservatieve reflex, in essentie leidt tot reproductie en niet tot echte innovatie. Bovendien kunnen we zo onze verworven expertise constant verfijnen. Het benutten van praktijkervaring op een nieuwe stedelijke locatie of in een andere context betekent een absoluut surplus.

2. Ben je ooit ouder af?

Energy!

Maart 1998 gaat het Energieteam van start. Het Energieteam voert onder de deskundige begeleiding van een ingenieur energiebesparende isolatiewerken uit. Laaggeschoolde werklozen krijgen binnen een doorstromingsprogramma (dsp) een arbeidsovereenkomst van 1 jaar aangeboden. Gedurende dat jaar doen de jongeren werkervaring op die hun kansen binnen het normale arbeidscircuit sterk verhogen. In 1999 zal deze deelwerking verzelfstandigen en later opgaan in de vzw Casa Blanco.

Eens de kinderschoenen ontgroeid kiezen we bij elk nieuw initiatief doelbewust voor verzelfstandiging of integratie binnen de bestaande JES-werking. Soms noopt verdere specialisatie ons ertoe om kinderen sneller dan verwacht het huis uit te zetten. In het geval van het Energieteam misten we de juiste papieren (het juiste statuut eigenlijk) om ons volwaardig op de isolatiemarkt te kunnen profileren. Maar wanneer is een project echt volwassen? En hoeveel tijd steek je in de ontwikkelingsfase? Na enkele woelige jaren moeten we de vzw Casa Blanco in 2004 (samen met anderen) heel wat ondersteuning bieden. We doen dat vooral omdat we onze eigen kinderen niet graag ten onder zien gaan.

3. Hoelang hou je een kind in huis?

Jeh

1986, Jeugdhuis Jeh in Evere... Omdat te weinig vrijwilligers zich nog willen engageren, levert JES zowat de helft van de beheerraad. Een beheerraad gekruid met vette frieten en stoofvlees. Om de discussies vooruit te laten gaan vliegen die frieten al eens in het rond. De Jeh is een opperbste leerschool voor jeugdwerkers. In het programma voorzien we naast tal van ontspanningsactiviteiten ook een laagdrempelig welzijnsluik waarvoor we aan (en soms op) de toog dokters en juristen uitnodigen. Tussen pot en pint kon je in de Jeh dus ook terecht voor informatie en doorverwijzing op maat.

Een door ons ondersteund jeugdwerkinitiatief overnemen om het te laten overleven, doen we bewust niet meer. Het aantal deelwerkingen is er te groot voor geworden. Ook biedt een overname door betaalde jeugdwerkers lang niet altijd de garantie dat een vrijwilligersploeg de boel

op termijn opnieuw gaat runnen. Hoe verbredend we in de Jeh ook werkten, eindeloos was die inspanning niet vol te houden.

Instant Arbeid

2000: in Antwerpen starten we Instant A, een sociaal uitzendbureau voor jongeren. De samenwerking tussen een commercieel uitzendbureau (Vedior), een overheidsinstelling (T-Interim, dan onderdeel van de VDAB) en een particuliere jeugd-vzw (JES) maakt dit project uniek. Instant A speelt in op een manifeste jongerenvraag naar kortdurende werkgelegenheid én wil straatjongeren die afhaakten in een (schools) opleidingscurriculum niet koste wat het kost terugwinnen voor een langdurig engagement. Die eerste stap naar de arbeidsmarkt mondt op termijn overigens vaak uit in langere werkgelegenheid.

Door het au sérieux nemen van de jongerenvraag en het centraal stellen van de jongere als klant (en niet de werkgevers) wordt Instant A een succesverhaal. Bij de verzelfstandiging heeft JES kantoren opgericht in Antwerpen, Gent en Mechelen. Plots kregen we drie locaties extra in minder dan twee jaar tijd. Bovendien werkten onze medewerkers intensief samen met beter betaalde collega's van partnerorganisaties. Die dubbele druk bleek intern alras onhoudbaar.

Uit eigen ervaring weten we dat de criteria voor eventuele verzelfstandiging van project tot project uiteenlopen. Zolang de inhoudelijke overlap met andere deelwerkingen voldoende groot is en de cultuurverschillen tussen die deelwerkingen niet te zwaar doorwegen, hou je (geslaagde) projecten best nog wat in huis. Pas als je zeker bent van de duurzaamheid van een initiatief, kan je het begeleid loslaten.

Hoe daarna een goede band behouden blijft voor ons een vraagteken. Eén of meer bestuursmandaten invullen is geen optie. Je kan je stempel niet echt drukken, de samenstelling van die raden verandert geregeld, net zoals de personeelsbezetting... Naarmate de kennis van de gemeenschappelijke ontwikkeling dan kleiner wordt, groeien moeder(organisatie) en kind verder uit elkaar.

4. Hoe belangrijk is co-ouderschap?

We had a 2track-mind

April 2000. Op initiatief van de Vlaamse minister voor werkgelegenheid starten we in samenwerking met de VDAB 2track. Met dit project willen we twee dingen realiseren: een toffe job vinden voor jongeren die in aanmerking komen voor een startbaan en tegelijkertijd creatieve jongerenafdelingen initiëren in bedrijven. Ondanks een aantal boeiende pilootprojecten halen we met 2track de vooropgestelde doelstellingen niet. De jongerenrekrutering en begeleiding lopen vrij vlot. Het grootste knelpunt blijkt echter het vinden van voldoende privépartners bereid om een jongerencel in hun bedrijf op te richten. In 2001 doeken we 2track op, met pijn in het hart.

Geen innovatie(s) zonder samenwerking. Het aantal partnerships dat JES ooit aanging is bijna niet te tellen. Het netwerk van huidige partners beslaat meer dan twee volle pagina's.

Toch is niet altijd even duidelijk hoe ver joint ventures kunnen en moeten gaan. Wie doet wat onder welke voorwaarden? Een cruciale vraag die best op papier wordt beantwoord. Het zoeken van bedrijven binnen het 2track-project zagen we in wezen nooit als onze taak. Toch werden we er (ook door de betrokken partners) op afgerekend.

5. Hoeveel kinderen kan je aan?

Naar een nieuw millennium met een brock in de keel

Rond de millenniumwissel zijn we als laboratorium bijzonder productief. Een greep. In Borgerhout openen we een stedelijk jeugdcentrum plus een digitale muziekstudio. We heroriënteren ons hele opleidingsluik richting horeca en hoteluitbating. 2track gaat van start. Op onze Brusselse binnenkoer verrijst de machtige Buitenbrock-installatie: een stalen avonturenparcours van 12 m hoog, 10 m lang en 7 m breed. Nog geen jaar na de doop van Buitenbrock lanceren we in Antwerpen een verplaatsbare (en iets kleinere) variant.

Tussen de millenniumgekte door vroegen we ons wel eens af of we niet teveel tegelijk wilden creëren. Veel (experimentele) projecten op hetzelfde moment slopen massa's energie op. Het dagelijkse, reguliere organisatiewerk (de lopende initiatieven en meer structurele jeugdwerk-on-

Wilfried Martens zal ons uiteindelijk kloppen als hoofdpunt in het journaal.

dersteuningstaken) verdraagt een korte druk op de pauzetoets, maar schreeuwt vrij snel weer om 'play!'.
Ook krijgt elk nieuw kind bij overdadige procreatie minder interne erkenning. Het is niet altijd even makkelijk om tegen een straffe opportuniteit of een vrij dwingende overheidsvraag beleefd doch beslist neen te zeggen.

6. Hoe groot en sterk mag/moet je zijn?

De val van Martens VIII en bijna ook van JES

Het absolute hoogtepunt van 1991 is natuurlijk de tewaterlating van Het Boot. Die dag eind september is er veel (pers)belangstelling. Ineens spoedt het verzamelde persgild zich naar de Wetstraat. De regering Martens VIII is gevallen. Wilfried Martens zal ons uiteindelijk kloppen als hoofdpunt in het journaal. En ook al vieren we een mijlpaal in ons bestaan, financieel gaat het de vzw allesbehalve voor de wind. De organisatie gaat bijna over kop door te zware financiële risico's. Het is wachten op licht aan het eind van de tunnel.

Feit: in 1984 waren we een 'eenmansvzw', in 2005 zijn we 70 vrouw/man sterk. Een schaalvergroting die ons toelaat voluit te focussen op projectontwikkeling. Door de geringe financiële draagkracht kon dat in de pioniersjaren niet zonder zware risico's én onbetaalde arbeid.

Projectontwikkeling vergt altijd een stuk risicokapitaal (én risicomangement). Je schiet de opdrachtgever (vaak de overheid) een bepaald percentage voor en draagt dat risico vanuit je eigen (meer structurele) middelen. Een overheid talmt immers soms (zeer) lang met de beloofde middelen.

Gevolg: enkel voldoende grote particuliere vzw's zijn in staat om in dat systeem van voorfinanciering te (blijven) functioneren. Een initiatief als Instant A bijvoorbeeld (met de huur van drie kantoren en een loonlast van zes personeelsleden in een tijdsspanne van pak weg 20 maanden) zou zonder de financiële injectie vanuit de moederorganisatie nooit opgestart zijn geraakt.

JES vzw telt verschillende subsidiënten. Op basis van hun subsidies en dankzij zelfgegenereerde inkomsten en sponsorgelden kan JES nu een initiatief ten volle ontwikkelen als de tijd daar rijp voor is (hangt dus niet noodzakelijk af van het tijdstip van uitbetaling door de betrokken opdrachtgever).

Wat kleine organisaties ook moeilijker kunnen ophoesten zijn de zogenaamde overheadkosten. Binnen JES vzw draagt elk deelproject financieel bij tot die onderliggende kosten (verzekeringen, loonbehandeling, infrastructuur, onderhoud, vervoer, logistiek, inhoudelijke sturing...). Niet elke opdrachtgever is bereid om zomaar in die logica mee te stappen. Veelal vindt men dat de vzw zelf voor die onrechtstreekse kosten moet opdraaien.

7. Hoeveel waardering verdienen je?

Schepen, geef ons honderd dagen

Antwerpen, tweede helft jaren negentig. Door bouwvergunningspech loopt het geplande muziekcentrum vertraging op. De bevoegde schepen besluit daarom al te proefdraaien in het eerste vernieuwde jeugdcentrum (de Branderij) om zo het muziekbeleid een vorm van doorstart te geven. Voorjaar 2000 installeert JES in recordtempo (99 dagen) een gloednieuwe digitale muziekstudio in één van haar Branderij-ruimtes. Het concept is complementair aan dat van de Rockfabriek. Klassieke rockbezettingen (bas-gitaar-drum) kunnen in de Branderij-studio niet terecht. Wel nieuwe(re) muziekgenres zoals hiphop, drum'n'bass, techno... In 2004 ten slotte opent het nieuwe Antwerpse muziekcentrum TRIX feestelijk haar deuren. Het veelzijdige TRIX-aanbod (repetitieruimtes, opnamestudio, podiumkansen, masterclasses) is in handen van de vroegere JES-muzikwerker. De Branderij-studio krijgt een andere invulling. Aanvankelijk een opnamestudio voor nieuwe muziekgenres, wordt het nu een jeugdcultuur-productieruimte voor jeugd en jeugdwerk.

Tijdens die drie pioniersjaren bleek de Branderij-studio een meer dan inspirerende omgeving voor een pak muzikale jongerenstaaltjes. Eén van die jongerencollectieven vroeg ooit waarom onze geluidstechnicus zijn privé-studio openstelde voor jong geweld. Dat jongeren de naam JES vzw niet koppelen aan onze Antwerpse muziekwerking, daar liggen we niet echt van wakker. Dat beleidsmakers ons uitgebreid¹ projectontwikkelingswerk uit het oog durven te verliezen, ja, daar laten we wel eens onze slaap voor. Helemaal slecht slapen we wanneer bij ons ontstane projecten hun roots vergeten. Bij de lustrumviering van Instant A geen woord over JES. Van een kater gesproken.

8. Hoe gespecialiseerd moet je zijn?

Trendsetter in jeugdwerk en multimedia

In Gent experimenteren we midden jaren negentig al met het Bulletin Board System (een soort internet). Met het Gentse Rockpage hebben we in die periode het kleine broertje van de Rockfabriek. We organiseren infosessies rond btw, boekhouding en management voor groepen (met de managers van Soulwax en Gorki, dan aan het begin van hun succesjaren), workshops bas-gitaar-drum-zang en ensemble, cursussen p.a. en sampling. We bezorgen heel wat beginnende groepen uit Oost-Vlaanderen een plek op het internet om zo hun podiumkansen te verhogen. Iets wat door Poppunt jaren later op Vlaamse schaal wordt gerealiseerd.

¹Naast het bouwen en runnen van de studiowerking schreven we ook twee Antwerpse popbeleidsplannen met daarin vervat de eerste TRIX-blauwdruk.

We zijn vernieuwende generalisten en dat willen we blijven.

JES vzw is mede-oprichter van Poppunt vzw, het steunpunt voor de jonge muzikant gespecialiseerd in popbeleid. Waar wij met Rockpage pioniersgewijs aanmodderden, draait Poppunt ontzettend professioneel.

Terugblikkend op onze eigen geschiedenis spijt het ons wel eens dat we niet kozen voor één of andere specialisatie. Op muzikaal vlak, qua opleidingen, multimedia, participatieprojecten, straathoekwerk... Die frustratie duurt evenwel nooit echt lang. We zijn vernieuwende generalisten en dat willen we blijven. Onze veelzijdigheid is net onze grootste troef. Je vindt niet zomaar een ons volledig onbekend actieterrein. Die terreinkennis samen met onze constante drang om van elkaar te leren en deelprojecten aan elkaar te koppelen, maakt precies dat we onze rol als stadslabo voor de jeugd volop kunnen opnemen.

9. Heb je het eeuwige leven?

Neen, uiteraard niet. Aangezien verregaande specialisatie steeds meer op prijs wordt gesteld van overheidswege, lijkt er op termijn geen plaats voor avontuurlijke duivels-doet-al zoals JES. Hoewel. Eigenlijk zijn we met JES al verschillende keren (voor een stukje) gestorven. En hebben we onszelf telkens opnieuw uitgevonden. Dankzij een voldoende vruchtbare mix van nieuwe én blijvende projecten. Het Boot, Instant A, de Rockfabriek, de Branderij... zonder JES vzw bestonden ze in hun huidige vorm niet.

En zit niet in alles een slingerbeweging? Nu eens klinkt de roep om specialisatie, dan weer om integraal doen en denken.

Hoe dan ook. Projectontwikkeling op maat van de jonge stad zal ons in de genen blijven zitten. De vragen en risico's van die vernieuwingsdrang nemen we erbij. Ook de volgende bijdrage handelt over stedelijke innovatie. Koen Pelleriaux belicht - vanuit zijn bestuurservaring - het samengaan van twee grote Antwerpse vzw's (BOM en Vitamine W) die elk op hun manier vernieuwing hoog in het vaandel dragen.

Koen Pelleriaux

De queeste naar een werkbare structuur voor BOM en Vitamine W

Begin 2004 was eigenlijk al beslist dat we de Buurtontwikkelingsmaatschappij (BOM) en Vitamine W zouden fusioneren. We hadden blauwdrukken van de nieuwe organisatie in alle mogelijke kleuren en varianten en we lazen die plannen op de meest uiteenlopende wijzen. De personeelsleden waren nog erg verdeeld over de zinvolheid van de samensmelting. Een fusie was ook niet evident omdat de beide organisaties erg verschillend waren. In wat volgt wordt verslag gedaan van de zoektocht naar en het vormgeven van een grote organisatie in de sociale sector. Heel misschien kunnen andere organisaties en het beleid er enige inspiratie uit putten of er een venijnige valkuil mee vermijden.

De structuur en de werkwijze van de BOM en Vitamine W waren heel verschillend. Daarmee samenhangend was ook de cultuur van de beide organisaties fundamenteel anders. De BOM is opgericht als een samenwerking tussen verschillende institutionele partners zoals het stadsbestuur en het OCMW van Antwerpen, de VDAB, de Provincie Antwerpen, de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij en de Universiteit Antwerpen. De mensen in de raad van bestuur zaten daar in opdracht van hun werkgever. De algemene vergadering werd voorgezeten door de schepen van welzijn van de stad Antwerpen.

Koen Pelleriaux is docent Sociologie aan de Universiteit Antwerpen. Daarnaast is hij voorzitter van de raad van bestuur van de Buurtontwikkelingsmaatschappij (BOM) en ondervoorzitter van Vitamine W. Hij schreef zijn bijdrage op persoonlijke titel.

Vitamine W is opgericht door een aantal mensen uit het middenveld. De raad van bestuur en de algemene vergadering worden gevormd door vrijwilligers, mensen die hun vrije tijd opofferen voor het creëren van jobs voor laaggeschoolden.

Het Antwerps stadsbestuur heeft zich - in het kader van de 'reinheidscultuur' - nu teruggetrokken uit alle zogenaamde beleidsuitvoerende vzw's. De structuur van de BOM is dan ook aan het wijzigen: er zetelen nu mensen in hun persoonlijke naam in de raad van bestuur en de algemene vergadering. Toch blijft de oorsprongsmythe leven in de discussie over de invloed van het 'middenveld' en het 'beleid' in de nieuwe fusieorganisatie.

7a. Een laboratorium voor de jonge stad / 7b. De queeste naar een werkbare structuur voor BOM en Vitamine W

Het lijkt voor een buitenstaander een wat surrealistische discussie, gegeven het feit dat de organisatie leeft van subsidies. Voor vele Vitamine W-mensen moet echter onafhankelijkheid en afstand tegenover het beleid behouden worden, terwijl de nabijheid van de politiek verantwoordelijken voor BOM-mensen een troef lijkt. Vitamine W wil 'een luis in de pels' zijn, de BOM wil haar eigen algemene vergadering overtuigen het goede te doen. Deze discussie wordt nu uiteraard gekleurd door de vrees voor een slechte afloop van de gemeenteraadsverkiezingen in 2006.

Over kinderen en afdelingen

De BOM definieerde zichzelf als een groep projectontwikkelaars. Er bestond een ongeschreven stappenplan. In eerste instantie werd gezocht naar een wijk waar zeer diverse sociale vraagstukken samenkamen en waarvoor het beleid geld op tafel wou leggen. Antwerpen Noord, Antwerpen Zuid, Merksem en Deurne Noord werden op die manier uitverkoren. In tweede instantie werden projecten voor die wijk ontwikkeld en opgebouwd. Niet zelden werd gezocht naar schijnbare tegenstellingen die de projecten erg creatief maakten. ATEL¹ moet laaggeschoolden verzoenen met high-techinformatica. NOA² werd een dynamisch bedrijvent centrum in een erg verloederde buurt en CEON³ moet milieu verzoenen met werkgelegenheid op één van de meest vervuilde sites in Antwerpen. In derde instantie moesten die projecten zelfstandig worden. Die verzelfstandiging van de projecten was een noodzaak. De BOM wou immers alweer naar een nieuwe wijk. De verzelfstandiging gebeurde onder de meest diverse formules. OUTFORD werd een cvba, ATEL een vzw, NOA een nv. De verzelfstandiging ging altijd gepaard met een aanzienlijke aderlating van de BOM. Niet enkel kregen de kinderen een aanzienlijke materiële bruidsschat, in een aantal gevallen werd de projectontwikkelaar ook directeur van de verzelfstandigde organisatie en werd ook ander personeel meegenomen. De BOM zelf moest dan in de nieuwe wijk aan de slag met wat minder ervaren personeel maar met een hernieuwde geestdrift.

De BOM had als organisatie absoluut geen 'normaal' verloop. Het personeelsbestand en de middelen waren zeer fluctuerend. Bij de vestiging in een nieuwe wijk was de organisatie altijd erg klein. Na verloop van tijd groeide de organisatie spectaculair om dan allerlei stukken te amputeren en te verzelfstandigen. Vitamine W heeft nooit hoog opgelopen met het verzelfstandigen van deelwerkingen. In feite is dat enkel gebeurd bij de Kringwinkel. Verschillende mensen binnen Vitamine W hebben trouwens spijt van die verzelfstandiging. Het 'leven' van de organisatie Vitamine W is dan ook veel regelmatig. De organisatie werd nooit gedecimeerd onder een verzelfstandigingsgolf en kon geleidelijk groeien tot een gewaardeerde partner en

¹ATEL vzw (vroeger ATEC/BOM vzw) organiseert technische en administratieve beroepsopleidingen met informatica als sleutelbegrip (pc-techniek, CAD-tekenen, netwerkbeheer, pc-consulent, pc-helpdeskmedewerker, programmeertalen, softwarespecialist, telemarketing, algemene helpdesk,...).

²NOA, een bedrijvent centrum in Noord-Oost-Antwerpen dat in een gerenoveerd 19de eeuws schoolgebouw bedrijven uit uiteenlopende sectoren huisvest.

³CEON (Centrum Ecologische Opleidingen) biedt werkzoekenden een opleidings- en werkervaringsaanbod met klemtoon op ecologie, milieu en duurzaamheid.

expert in tewerkstelling van laaggeschoolden en andere arbeidsmarktproblemen. Men kon er een innovatieve studiedienst op nahouden die meerdere malen zeer rechtstreekse invloed kon uitoefenen op het beleid.

De verzelfstandigingen van BOM-projecten zijn bijna altijd een succesverhaal gebleken. NOA en ATEL zijn zelfstandige en grote spelers in het Antwerpse. Het Telecenter⁴ is een ronduit solide bedrijf met een sociale doelstelling. Het Buurtbeheerbedrijf Zuid is helemaal autonoom en groeit uit tot een belangrijke sociale organisatie. Andere organisaties zijn wel autonoom maar hebben nog belangrijke financiële of andere banden met de BOM. Het autonoom worden van de projecten is zelden gebeurd op het moment dat die beslissing formeel werd genomen. Vaak zaten - of zitten - nog BOM-mensen in de raad van bestuur en al even vaak had de nieuwe organisatie nog een - renteloze - lening openstaan bij de moederorganisatie.

De BOM had de mogelijkheid projecten op te zetten die tijdens de opstart wat verlieslatend waren omdat de BOM een soort structurele financiering kreeg van het stadsbestuur. De financiering maakte het ook mogelijk een kleine kern van medewerkers (coördinator en financiële dienst) te betalen los van de projectsubsidies. Daarnaast kon door die financiering de laattijdige uitbetaling van projectgelden voorgesloten worden. Vitamine W had die structurele financiering niet. Coördinatie en stafdiensten moesten door Vitamine W betaald worden uit de overhead op projecten. Bovendien heeft Vitamine W vrij veel geld aan de banken gegeven (rente op kortdurende leningen) om de projecten te kunnen pre-financieren.

Het zetelen van BOM-mensen in de raden van bestuur van de dochterorganisaties kan uitgepuurd worden tot een organisatiestructuur. Er ontstaat dan een netwerk van 'zelfstandige' organisaties die naast functionele banden ook gedeelde bestuursleden hebben. In de mate dat een kleine groep individuen bestuurslid wordt in (bijna) alle organisaties van het netwerk, verkrijgt die groep de facto discretionaire beslissingsbevoegdheid over het gehele netwerk. Dit is het organisatiemodel van de zuilen in ons land. Het evidente probleem met dit model is dat quasi professionele vergadertijgers moeten gevonden worden die willen zetelen in zeer verschillende organisaties en daar dus ook het merendeel van hun vrije tijd aan willen besteden. Buiten de categorie 'jonggepensioneerden' - en dan nog - zijn zulke mensen moeilijk te vinden. De BOM is ontegensprekelijk een netwerker pur sang. Tegelijkertijd was het opvullen van lege stoelen in allerlei beheerraden een steeds weerkerend agendapunt. In die zin is het niet denkbaar een echt netwerk van zelfstandige organisaties uit te bouwen die verbonden zijn door gemeenschappelijke beheerders. Men vindt gewoon geen mensen die elke avond van de week willen vergaderen.

⁴TELECENTER, een Antwerps telemarketing-bedrijf.

Over vlinders en schilders

Wanneer de BOM zich telkens van een kwetsbaar rupsje verpopte tot een sterke en mooie vlinder, groeide Vitamine W van een onervaren kind uit tot een rustige en krachtdadige volwassene. Tijdens - en naast - het fusieproces zijn heldhaftige discussies gevoerd over de zin van het verzelfstandigen van projecten. Eén van de elementen dat telkens terugkomt in die discussie is

Creatieve organisaties zijn organisaties met dito personeel in dienst. Dat lijkt me weinig te maken te hebben met de grootte van de organisatie. Evenmin is er een rechtlijnig verband tussen de grootte van de organisatie en de mate van bureaucratie.

het antagonisme tussen creativiteit en bureaucratie. Met als argument dat grote organisaties bureaucratisch worden en dus hun creativiteit verliezen. Wellicht is het verband niet zo eenvoudig en rechtlijnig.

Kinderen zijn niet creatief met verf, ze klieren ermee! Na verloop van tijd merk je als ouder dat het ene kind wat meer aanleg heeft om te tekenen en te schilderen dan het andere. Als aanleg en talent gecombineerd worden met techniek en het bestuderen van de geschiedenis van de kunst, kan een echte schilder opstaan. Na jaren ervaring en vele mislukte doeken wordt hij misschien een grote schilder met voldoende creativiteit om de schilderkunst nieuwe wegen te laten verkennen. Het verlies van talentvolle en ervaren projectontwikkelaars en stafmedewerkers aan de verzelfstandigde initiatieven heeft de BOM onder meer een pak creativiteit gekost. We verloren die creativiteit niet enkel op onze corebusiness maar ook op onvoorziene posities in de organisatie. De subsidieregels van verschillende overheden en programma's zijn zo complex en grijpen dusdanig op elkaar in, dat elke organisatie die werkt met verschillende van die financieringsstromen, enorm vindingrijk personeel in huis moet hebben om de subsidie-eindjes aan elkaar te knopen. Het gaat hier uiteraard niet over 'spitsvondig boekhouden op zijn Vlaams' maar over het oplossen van een subsidiologische Rubric's Cube terwijl je simultaan schaaft met het Europees Sociaal Fonds (ESF). Als dat type hooggekwalificeerd personeel wegvloeit na een verzelfstandiging, wordt de moederorganisatie niet enkel kleiner maar ook een stuk minder creatief. Creatieve organisaties zijn organisaties met dito personeel in dienst. Dat lijkt me weinig te maken te hebben met de grootte van de organisatie.

Evenmin is er een rechtlijnig verband tussen de grootte van de organisatie en de mate van bureaucratie. Het beperken van de bureaucratie gaat over het onder controle houden van het aantal hiërarchische niveaus in de organisatie. Een professionele organisatie bestaande uit verschillende teams met elk een duidelijk omschreven taak kan erg groot worden zonder gebureaucratiseerd te zijn. Bureaucratie ontstaat als substantiële taken in stukken worden gekapt en die deeltaken door verschillende mensen moeten uitgevoerd worden. In dat geval moeten die

verschillende mensen gecoördineerd worden om de deeltaken op elkaar af te stemmen. Als mensen daarentegen verantwoordelijk worden gesteld voor het geheel van het proces, is veel minder coördinatie nodig.

Een voorbeeld maakt dit misschien duidelijker. Stel dat er in de organisatie opleidingen worden gegeven aan laaggeschoolde volwassenen. Als één persoon de intakes doet voor alle opleidingen, terwijl iemand anders les geeft en nog een derde persoon de trajectbegeleiding verzorgt voor die cursisten, dan ontstaat een reëel gevaar voor bureaucratie. Die drie personen moeten immers gecoördineerd worden. De medewerker die intakes doet moet weten hoeveel cursisten simultaan de opleiding kunnen volgen. Dat kan erg verschillend zijn naargelang de aard van de lessen. De medewerker die de trajectbegeleiding doet moet op de hoogte blijven van de vorderingen van de cursisten. Daarnaast dient nog gecoördineerd met de boekhouding en de subsidiedienst. Men kan er ook voor kiezen het hele proces van intake, trajectbegeleiding en lesgeven - voor een beperkte groep cursisten - door één persoon te laten doen. Dat vereist wel-

Deze administratieve spaghetti, gekruid met cofinancieringen en variabele ventilatie van de kosten op de projecten, mag absoluut niet opgediend worden aan de werkvloer. Daar is een heldere en functionele structuur nodig.

licht flexibeler en beter inzetbaar personeel maar het beperkt de coördinatiebehoefte en dus de bureaucratie. Voor de fusieorganisatie BOM-Vitamine W zal het zaak zijn erover te waken dat medewerkers niet belast worden met een facet maar met een volledige taak.

Over spiegels en creatieve spanning

De overheid maakt het ons eigenlijk onmogelijk te fusioneren. Zowel Vitamine W als de BOM hebben allerlei erkenningen (sociale werkplaats, gesubsidieerde contractuelen, ESF-kwaliteitslabels...). Dat soort erkenningen zijn niet zomaar over te dragen naar een nieuwe fusieorganisatie. Het ter beschikking hebben van verschillende interne rechtspersonen opent perspectieven voor interessante cofinancieringen 'binnenshuis'. Tegelijkertijd zijn de BOM en Vitamine W complementair en daarom willen de beide organisaties ook echt fusioneren. De enige oplossing voor dit dilemma is de radicale splitsing van de operationele en de juridische structuur. Operationeel zijn de BOM en Vitamine W gefusioneerd. Er is één directeur en de organisatie wordt geleid door één directiecomité. Juridisch is er van die fusie eigenlijk geen sprake meer. We zijn integendeel vast van plan om nog wat vzw's extra op te richten of te incorporeren in de groep. Bedoeling is dat al die vzw's 'spiegelvzw's' worden, dat wil zeggen, dat hun raad van beheer en hun algemene

vergadering identiek zijn. De vergaderingen kunnen dan ook op hetzelfde moment plaatsvinden, de dagordes van de verschillende organisaties worden gewoon na elkaar afgewerkt. Personeelsleden kunnen (deeltijds) in dienst zijn van verschillende vzw's en kunnen financieel verantwoord worden ('afgerekend worden') ten laste van projecten die eigenlijk zijn toegekend aan verschillende juridische entiteiten. Het administratief beheersen van de organisatie wordt een heikele klus maar de flexibiliteit van de organisatie als geheel wordt vergroot.

Deze administratieve spaghetti, gekruid met cofinancieringen en variabele ventilatie van de kosten op de projecten, mag absoluut niet opgediend worden aan de werkvloer. Daar is een heldere en functionele structuur nodig. Die structuur bestaat uit vier of vijf units. De T-unit heeft als voornaamste opdracht werkgelegenheid te genereren. De mensen in die unit hebben grotendeels de opdracht die vroeger door Vitamine W werd uitgevoerd. De G-unit pakt grootstedelijke problemen aan. Zij genereren sociaal kapitaal en versterken het stedelijk weefsel. Er moet een soort creatieve spanning ontstaan tussen die twee units. Voor de T-unit is het oplossen van grootstedelijke problemen een middel om tot de creatie van werkgelegenheid te komen. Voor de G-unit is werkgelegenheid een middel om grootstedelijke problemen op te lossen. Daarnaast is er nog een I-unit belast met reflectie en ontwikkelingswerk op het gebied van werkgelegenheid en grootstedelijke problematiek, als het ware de r&d-dienst van de organisatie. De stafdiensten verzorgen het beheer en de communicatie van de organisatie. Ook tussen deze twee afdelingen is er een 'spanning' ingebouwd. De I-unit zal eerder op lange termijn denken, de stafdiensten zullen eerder met dagelijks beheer bezig zijn. De stafdiensten zullen eerder de knip op de beurs moeten houden, terwijl de I-unit moet dromen van een betere wereld. We hopen dat sommige van onze projecten zo rendabel worden dat de organisatie er ook winst mee kan maken. Ook die projecten willen we binnen de organisatie houden, in een vijfde unit, om met de opbrengst wat risicokapitaal aan te leggen waarmee nieuwe wilde dromen kunnen worden waargemaakt.

Inge Van Brabant

Op koers met Het Boot

Opleidingen voor werkzoekende jongeren

In de jaren tachtig was de werkloosheid bij jongeren groot. Het Europees Sociaal Fonds (ESF) speelde hier op in door middelen vrij te maken om opleidingsprojecten te organiseren. Het ging om pilootprojecten, met de nadruk op innovatie, anders dan de reguliere onderwijsaanpak, maar op een manier die evengoed kwaliteit en resultaten impliceerde.

JES zag de opportuniteit en diende een dossier in. Op drie jaar tijd bouwden 100 werkloze jonge Brusselaars een zeewaardig stalen zeilschip: Het Boot. De naam van het schip werd nadien ook de afkorting van een ondertussen belangrijk structureel onderdeel van de JES-werking: Brusselse Oriëntatie- Opleidings- en Tewerkstellingsprojecten.

In dit artikel geven we eerst (kort) de ontwikkeling weer, daarna schetsen we de filosofie achter onze aanpak. Een verhaal van kansen en hoe ze te creëren.

Als jeugdwerkorganisatie waren we groentjes in de opleidingswereld. Groentjes die zich wel met volle overgave wilden inzetten voor werkzoekende stadsjongeren. Het loonde.

Hoe we als jeugdwerkers ook opleiders werden

Het Boot was in 1988 een pilootproject. Rekruteringscenario's, instapgesprekken, evaluaties van de cursisten, cursussen... het moest allemaal nog worden uitgewerkt. Dossiers, evaluaties en verslagen werden met de hand geschreven of, in het beste geval, met een typemachine ingevuld.

Als jeugdwerkorganisatie waren we op dat moment groentjes in de opleidingswereld. Groentjes die zich wel met volle overgave wilden inzetten voor werkzoekende stadsjongeren. Het loonde. Een niet onaanzienlijk aantal jongeren vond werk, concurrenten werden partners, we tekenden een partnership met de Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidsbemiddeling (de BGDA)...

Na de tewaterlating van Het Boot eind '91 gingen we op de praktijkgerichte weg verder. Met een bouwproject onder meer want de werkloosheid in de bouw was hoog. We organiseerden een

Inge Van Brabant is stafmedewerkster op JES.

8a. Op koers met Het Boot / 8b. 'Met beide voeten professioneel in de miserie'

opleiding binnenafwerking bouw en verbouwden een deel van ons (vroeger) industrieel pand tot het jeugdhotel De Waterman.

Midden jaren negentig beslisten we om sterker te focussen op de aanpak van de opleidingen. Ervaring leerde ons dat een groot aantal werkzoekende jongeren aan een opleiding begon zonder zich te realiseren wat hun mogelijkheden, beperkingen en interesses waren. Dat had tot gevolg dat veel cursisten de opleiding zomaar stopzetten. In korte oriëntatiemodules met uiteenlopende inhoud konden deelnemers hun eigen capaciteiten testen en tegelijk uitproberen wat werken voor hen zou betekenen. We legden de nadruk eerder op sociale dan op technische vaardigheden. Observatie en evaluatie namen een belangrijke plaats in. We positioneerden ons hiermee aan het begin van bestaande opleidingstrajecten met het doel werkzoekenden te laten inzien waaraan ze begonnen.

Begin 2000 noopte de stopzetting van de subsidiëring van de opleiding binnenafwerking bouw

In ons opleidingsconcept gaan we uit van vijf kernwoorden: product, doelgroep, doeltreffendheid, vernieuwing, samenwerking.

ons tot een herstructurering. De behoefte aan werkkrachten in de Brusselse horecasector bleek groot. We benutten (de uitbating van) De Waterman door een opleiding kamermeisje - ontbijtmedewerker te starten. Ander voorbeeld: de werkervaringsploeg. Een aantal mensen werd begeleid tewerkgesteld om het onderhoud en de afwerking van het jeugdhotel op zich te nemen. Deze werknemers kregen contracten van beperkte duur, precies met de bedoeling hen hun weg te laten vinden naar en in de reguliere arbeidsmarkt en te vervangen door nieuwe werkzoekenden. Het Energieteam, dat isolatiewerken uitvoerde (lees hierrond meer in artikel 7a), was oorspronkelijk als project een deel van deze ploeg. Deze werking verzelfstandigde zich en fuseerde met vzw Casa Blanco.

De filosofie achter onze aanpak

Wanneer past een opleiding bij JES? Waarom heeft JES als jeugdorganisatie haar plaats in de opleidingswereld?

In ons opleidingsconcept gaan we uit van vijf kernwoorden: product, doelgroep, doeltreffendheid, vernieuwing, samenwerking. We verduidelijken ze aan de hand van verschillende praktijkvoorbeelden.

Het praktische, het werken aan een *product*, stond en staat bij ons voorop. Het begon met het bouwen van een zeewaardige zeilboot waar overigens nog steeds mee wordt gezeild. En zo zijn we blijven werken. In tegenstelling tot de praktijklessen in het onderwijs en in andere opleidingsinstellingen waar de constructies van de leerlingen na de opleiding weer moeten worden afgebroken, (ver)bouwen wij een echt jeugdhotel samen met architecten, aannemers en kunstenaars - en baten het dan ook zelf uit. Deze specifieke werkwijze werd een voorwaarde om als opleidingsproject aanvaard te worden binnen JES.

De zeer praktijkgerichte aanpak volgt uit de aard van de *doelgroep*. Een doelgroep die moeilijk elders aan de bak komt. Wij schrikken ze niet af met toelatingsproeven en een hoop voorwaarden. Wij richten ons naar die werklozen die een extra duw in de rug nodig hebben vóór ze de juiste stap naar werk kunnen zetten.

Enkele illustraties:

- We bouwen een boot omdat we jongeren zo *uit hun tent lokken*.
- We starten met een horecaproject omdat we weten dat we daarmee meer vrouwen zullen aantrekken dan met een bouwproject.
- We specialiseren ons in korte oriëntatie-projecten omdat langdurig werkloze jongeren of nieuwkomers zich niet zomaar voor een opleiding willen engageren zonder te weten of een bepaalde job hen wel ligt.

In die doelgroep merken we in de loop der jaren een aantal verschuivingen.

Qua profiel van de werkzoekenden: vijftien jaar geleden kregen we jonge werkloze Brusselaars met huisvestings- of andere problemen over de vloer. Later kwamen daar jonge migranten bij. Nog later nieuwkomers, van verschillende nationaliteiten...

Qua terminologie: wij spreken achtereenvolgens van kandidaten, gasten, kansengroepen. Voor de overheid zijn het deelnemers, cursisten en uiteindelijk zelfs cliënten, een afspiegeling van het groeiend managementsdenken van subsidiërende overheden.

We streven naar *doeltreffendheid*. Een aantal voorbeelden op divers vlak:

- We bieden een opleiding kamermeisje of keukenmedewerker aan omdat uit de knelpuntennota van de Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidsbemiddeling (BGDA) blijkt dat daar mogelijkheden liggen. En dat klopt. Onze aanhoudende inspanningen om met een aantal hotels een goede samenwerking te creëren heeft als resultaat dat een groot deel van onze cursisten een job voor langere duur vindt.
- Door de evolutie van pilootprojecten naar volwaardige opleidingen kennen we alsmear meer administratieve rompslomp. Dit zijn logge procedures, zeker wanneer we in de cursistenopvolging dubbel werk moeten doen: een keer voor Brussel en een keer voor Vlaanderen. JES is meegestapt in de ontwikkelingsfase van het Netwerk WerkgelegenheidsPlatformen (NWP), het nieuwe 'cursisten-volgsysteem' van de BGDA, vanuit het idee dat een goeie administratie de efficiëntie bevordert - kritisch weliswaar. Want de koppeling van het Brusselse NWP aan het Vlaamse CVS, het CliëntVolgSysteem van de VDAB, lijkt logisch, maar wordt al te licht voorgesteld als efficiëntieverhogend. In de praktijk betekent het dat wij met twee systemen moeten werken, waardoor opleidingsverantwoordelijken soms meer tijd achter de pc doorbrengen dan met het begeleiden en bijsturen van werkzoekenden. Die gebrekkige complementariteit laat ons als mensen van de praktijk op onze honger zitten.
- Voor het Europees Sociaal Fonds (ESF) hebben opleidingsprojecten een kwaliteitslabel nodig. Wanneer we met opleidingsprojecten dit label halen, worden we een soort graadmeter voor kwaliteitszorg binnen JES. Wij kiezen ervoor om de criteria en voorwaarden verbonden aan dit label waar mogelijk toe te passen op de hele organisatie en niet enkel op de opleidingen. Alweer tijdsintensief en ook meermaals intern omstreden, maar het is een aansporing om de kwaliteit in zijn geheel te verbeteren.

We betrachten voortdurend *vernieuwing*, zowel methodisch als inhoudelijk.

Wij weten dat tweetaligheid een troef is op de (Brusselse) arbeidsmarkt. Daarom lieten wij sinds begin jaren '90 de opleidingen gepaard gaan met lessen Nederlands. Een lesgever kwam tijdens de opleidingen wekelijks Nederlands geven aan anderstalige deelnemers. Ondanks de vele inspanningen was iedereen het er na een paar jaar over eens dat het resultaat te wensen over liet. Brussel is Vlaanderen niet waar anderstaligen veel meer genoodzaakt zijn om in het dagelijkse leven het Nederlands te gebruiken. Samen met de VGC, UG (Universiteit Gent) en KU Leuven werd een nieuwe formule gezocht, beter afgestemd op de typische Brusselse context. Het werd het *neventraject Nederlands*. Sommige opleidingsorganisaties kiezen ervoor om de kandidaat-cursisten te verplichten eerst een cursus Nederlands te volgen alvorens met een opleiding te mogen starten. Wij hebben ervoor geopteerd het Nederlands te integreren in de opleidingen. Niet de makkelijkste keuze, zo ervaren we. Maar het verkort voor nieuwkomers en anderstaligen de periode die hen voorbereidt op de arbeidsmarkt aanzienlijk. In dit systeem wordt vooral een grote

inspanning gevraagd van de instructeur (een taalleerkracht van het Centrum voor Basiseducatie Brusselleer ondersteunt hem/haar). Door duidelijk, consequent, met herhalingen, onderstreept met gebaren en aanwijzingen te praten is het mogelijk anderstaligen vertrouwd te maken met het Nederlands. We mikken echter niet te hoog. Een passieve kennis van beroepsgerelateerde terminologie en vooral meer zelfvertrouwen ten aanzien van het Nederlands primeren.

Bij alles wat we doen drijft *samenwerking* boven. Samenwerking met externen maar ook en vooral intern bij JES, waarbij we dan graag van een geïntegreerde werking spreken. Enkele voorbeelden.

Onze straathoekwerkers worden geregeld geconfronteerd met jongeren die willen werken. Straathoekwerk en opleidingen hebben een andere aanpak. Maar, door samenwerking van deze JES-onderdelen kunnen we voor deze doelgroep toeleidingskanalen uitwerken.

Zoals boven geschetst krijgt taalverwerving in de opleidingen een belangrijke plaats. Het neven-traject is in oriëntatieprojecten niet haalbaar omdat de lopende tijd te kort is. Daarom maken de oriëntatieprojecten gebruik van de opnamefaciliteiten van de Rockfabriek. De cursisten zingen een aantal Nederlandse zinnen met termen uit de opleiding op muziek uit hun land van herkomst. De Rockfabriek mixt dit tot een geweldige song. Een innoverende methode die leidt tot een

unieke opname. Tegelijk een ludieke manier om de beladen sfeer die in Brussel soms heerst rond 'Nederlands leren' te doorbreken.

In de opleidingen ten slotte benutten we onze klim- en avontureenzaal Brock als praktische toets van sociale en technische vaardigheden zoals in team werken, probleemoplossend denken, omgaan met hoogtevrees... En het zelfvertrouwen wordt getest, in bepaalde gevallen gestimuleerd, in andere dan weer tot meer realistische proporties herleid.

Ook met externe partners werk(t)en we samen. Een greep uit voorbij en lopende samenwerkingen:

- Zo was er de opleiding keukenmedewerker die groeide uit een project van vzw Overmolen. Om de samenwerking te sturen kwam geregeld een adviesgroep samen met vertegenwoordigers van de subsidiërende overheid (VDAB), de partners in opleidingen (Foyer, Overmolen en JES) en het onderwijs (Brusselleer en Elishout). Deze adviesgroep had als doel een werkbaar traject uit te stippelen voor de werkzoekende geïnteresseerd in knelpuntenberoepen uit de horeca.
- Door het Europees Sociaal Fonds (ESF) werd van bij het begin internationale samenwerking gestimuleerd. Een boot bouwen in het centrum van de Europese hoofdstad, ettelijke kilometers verwijderd van de zee, mag dan stedelijke jongeren aanspreken en aanzetten om met een opleiding te beginnen, zonder de plannen en de steun van onze internationale partners zou het nooit gelukt zijn. We namen contact op met opleidingsprojecten in Dublin, Haarlem en Bremen. Dat mondde uit in een internationaal consortium genaamd Euroco. Elk project bouwde (één of meerdere) dezelfde boten, waardoor uitwisseling van ervaring gebeurde, zowel op technisch vlak als op het vlak van aanpak en resultaten met jonge werklozen. Niet altijd evident gezien de afstand (internet bestond nog niet) en vooral door het feit dat in elk land opleiding en onderwijs op een andere manier georganiseerd zijn.
- Begin jaren negentig startte het spijbelpreventieproject 'De Brosfabriek'. Hieruit ontkiemde later het Centrum Deeltijds Onderwijs van Laken (CDO) dat zich richt tot jongeren die in het klassieke onderwijs hun draai niet vinden. Twee dagen per week gaan ze naar de les en leren ze een vak, de andere drie dagen moeten ze gaan werken. Nog steeds bestaat er een samenwerking tussen JES en het CDO, overkoepeld door een partnerschap met de BGDA waardoor er ook plaats is voor kortere specifieke acties. 'Tweewieler' bijvoorbeeld, een fietsenproject gesubsidieerd door de VGC (een overheid die openstaat voor pilootprojecten), in samenwerking met Brusselbenen. Brusselbenen is een initiatief van een aantal Brusselse Gemeenschapscentra die het fietsen in Brussel willen stimuleren, o.a. door het organiseren van fietstochten en fietshappenings. De fietsen worden mee onderhouden door leerlingen van het CDO.
- We werken eveneens met privépartners. Uitzendbureau Daoust erkent ons omwille van onze soepelheid als de perfecte partner om in te spelen op de vraag naar werkgelegenheid in het kader van dienstencheques. Poetsvrouwen met dienstencheques aan de slag bij gezinnen of alleenstaanden staan na een korte opleiding bij JES veel sterker in hun

schoenen. Attitude, flexibiliteit maar ook assertiviteit staan vooraan op het programma, samen met een korte introductie in efficiënt poetsen.

- In samenwerking met partners organiseren we ook oriëntatiemodules op maat. Hierdoor kunnen we ingaan op vragen die gericht zijn op een specifieke doelgroep (bijvoorbeeld van het OCMW) of vragen die komen van een welbepaalde sector (bijvoorbeeld van Iristech dat opleidingen inricht voor de metaalsector).

Wij zien onszelf als trekkers van verregaande samenwerking tussen partners en trachten hierin vaart te brengen. Onder impuls van het Overleg Opleiding en Tewerkstelling Brussel (OOTB), de koepel van Nederlandstalige Brusselse opleidingsorganisaties, werd in 2004 een cluster van de opleidings- en tewerkstellingsprojecten in de bouw opgericht: 'Brussel Construct'. Het is de bedoeling tot een efficiënte afstemming te komen van knowhow en middelen. Al deze projecten vinden het - net als wij - belangrijk dat de juiste mensen bereikt worden op de juiste manier. Daarom zetten de samenwerkende partners als eerste concrete actie een gezamenlijke oriëntatieweek op om deelnemers toe te leiden naar de meest geschikte opleidingen en werkervaringsprojecten. Het flexibele concept van onze oriëntaties is hiervoor een ideaal instrument.

Tot slot na vijftien jaar opleidingspraktijk

Vijftien jaar geleden was JES het type organisatie dat het uitdagende risico van Het Boot nam. Zowel intern als in het werkveld vonden er ondertussen uiteraard allerlei ontwikkelingen plaats. Hierdoor zijn wij niet meer het soort JES dat impulsief in het water springt. Maar dit betekent geenszins dat we niet(s) meer ondernemen.

Een opleiding hoort thuis bij JES wanneer ze een invulling geeft aan de vijf beschreven kernwoorden. Deze sleutelbegrippen verzekeren tegelijk behoud en verandering. De keuze om product- en praktijkgericht met een bepaalde doelgroep te werken heeft een stevig fundament opgeleverd. Een fundament waar we blijven op bouwen. Letterlijk en figuurlijk.

‘Met beide voeten professioneel in de miserie’

Twee bevoorrechte getuigen over opleidingen bij JES

Naar aanleiding van haar twintigjarig bestaan interviewde JES verschillende sleutelfiguren. Met haar opleidingen als achtergrond trok de organisatie naar een praktijkgetuige van het eerste uur en een beleidsman pur sang. Aan het woord zijn Leen Verbist en Fons Leroy. Leen Verbist is ambtenaar bij de stad Antwerpen. Ze leerde JES midden jaren tachtig kennen en zetelde in de jaren negentig in de beheerraad. Fons Leroy is administrateur-generaal van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB). Hij kent JES vooral vanuit zijn periode als kabinetschef van de Vlaamse ministers Landuyt en Vandenbroucke.

De sterkste herinneringen

Leen Verbist: ‘Ik zie ons nog zitten, eind jaren tachtig, op de voorstellingsmomenten georganiseerd door het Europees Sociaal Fonds (ESF). Hoofdzakelijk tussen mannen in pak en das. Kris Van Bouchout (medestichter van JES) met ideeën die zouden leiden tot het transnationale samenwerkingsverband ‘Het Boot’. Ik vanuit ATEC, een opleidingscentrum toen gespecialiseerd in informatica en telematica-opleidingen voor lagergeschoolden, met ideeën rond een nieuw informaticaproject voor allochtonen. We werden wat meewarig bekeken. Maar dat veranderde zodra onze projecten werden goedgekeurd en zelfs aangehaald als ‘good practices’. Voor mij was dat de sterkte van vzw’s begin jaren negentig: goede ideeën die aansloegen bij de doelgroep en die - soms tot onze eigen verwondering - ook aansloegen bij de potentiële werkgevers.

Wilde plannen hebben we besproken tussen pot en pint. Maar de realisaties achteraf, daar sloeg ik pas van achterover. Ik herinner mij nog de eerste keer dat ik bij JES kwam en daar op de binnenplaats die enorme boot zag. Om eerlijk te zijn, ik had meer dan mijn twijfels over de ‘drijfbaarheid’ van dat ding. Laat staan dat ik geloofde dat het ooit zou varen. Maar het sprak wel enorm aan: werkend leren was en is een goede remedie tegen schoolmoeheid. Europa heeft ons veel gegeven: de mogelijkheid om dromen en wilde plannen in projecten te gieten en ze daarna te kunnen uitvoeren.’

We werden wat meewarig bekeken. Maar dat veranderde zodra onze projecten werden goedgekeurd en zelfs aangehaald als ‘good practices’.

Fons Leroy: 'We hebben vanuit Vlaanderen in de voorbije legislatuur intens met JES samengewerkt. In het kader van de startbanen waren we toen echt op zoek naar eigen, creatieve projecten voor jongeren. We wisten dat heel wat jongeren niet zomaar in het gewone bedrijfsleven terecht kunnen. JES slaagde erin hen te motiveren om op hun manier de weg naar de arbeidsmarkt te vinden. In die periode (1999-2000) heb ik zo heel veel contacten gehad met groepen jongeren en met het bedrijfsleven. Je ziet dan de ogen van de traditionele manager opengaan wanneer je met een jongere over de vloer komt die eigenlijk helemaal niet beantwoordt aan het verwachte profiel. Maar wanneer de gesprekken lopen en de jongere de kans krijgt zich te manifesteren, zien ze dat de geverfde haardos of de extravagante kledingstijl uitingen zijn van creativiteit. En als Vlaanderen aan iets nood heeft, dan is het aan creativiteit.'

We hebben toen diverse projecten met JES onderhandeld om voor een zeer specifieke groep jongeren werkgelegenheid te genereren. Daarvoor hebben we samen verschillende initiatieven ontwikkeld. Het meest succesvolle daarvan is uiteindelijk een zelfstandige organisatie geworden. Instant A, een uitzendkantoor voor risicojongeren, kende een steile opgang. Het samenwerkingsverband tussen oorspronkelijk JES, Vedior en T-Interim is een echt succes geworden, zodat nu in bijna elke provincie vestigingen zijn van Instant A en heel wat jongeren via uitzendarbeid een job vinden.

We hebben met JES ook heel wat projecten opgezet in de artistieke sector om jongeren via hun creatieve mogelijkheden toch een kans op de arbeidsmarkt te geven.

Als Vlaanderen aan iets nood heeft, dan is het aan creativiteit.

Sommige projecten faalden ook. Zo wilden we met 2track (zie ook artikel 7a) een aantal jongeren motiveren om als een soort toeleider naar de arbeidsmarkt te fungeren voor randgroepjongeren. Daar zijn we eigenlijk niet in geslaagd.

Hoe dan ook, we hebben gepoogd samen nieuwe wegen te bewandelen. Ik heb bij JES altijd de dynamiek en het enthousiasme gevonden om dat - soms met vallen en opstaan - te doen. Sommige projecten lukken dan (zeer) goed en andere projecten moet je dan bijsturen of uiteindelijk opheffen.'

De belangrijkste JES-opleidingstroeven

Fons Leroy: 'Als overheid heb je behoefte aan organisaties die bij wijze van spreken met beide voeten in de miserie staan, maar wel op een professionele manier. Organisaties met deskundigheid en goede begeleiders. Begeleiders die voeling hebben met jongeren, met buurten en met wijken en die vanuit die voeling de overheid het best kunnen signaleren hoe zij het beleid moeten uittekenen. Dit heb ik altijd de sterkte gevonden van JES. Haar enthousiasme, gekoppeld aan voldoende realiteitszin, maakt dat ze als niet-gouvernementele organisatie een brug kan slaan

naar de overheid om de juiste beleidssignalen te geven. Om aan te geven wat er moet gebeuren op het veld en welke wegen er dienen te bewandeld.'

Leen Verbist: 'Jullie onbezonnenheid was overgoten met een dosis realisme:

- Wat kan er met de doelgroep?
- Wat spreekt hen aan?
- Wat hebben werkgevers nodig?
- Wat doen we met mensen die geen afgeronde (school)loopbaan achter de rug hebben?
- Welke lesgevers zijn flexibel genoeg om deze puzzel in elkaar te (laten) passen?

Op al deze vragen had JES een antwoord. Een sterkte is volgens mij zeker dat jullie visie veel verdergaat dan doorstroming alleen. Ik herinner mij nog goed dat, toen wij samen het project 'the media bridge'¹ ontwikkelden, de ATEC-insteek was: die jongeren moeten achteraf op de arbeidsmarkt terechtkunnen. Terwijl jullie uitgangspunt veel breder reikte: jongeren opnieuw zin doen krijgen in 'leren', hen leren dat ze wel potentieel hebben...

Nog een sterkte: het met elkaar verbinden van vernieuwende projecten. De opleidingspoot heeft er bijvoorbeeld voor gezorgd dat andere zaken binnen JES gerealiseerd konden worden. Volgens mij zouden jullie nooit zo snel op het idee voor een jeugdhotel (De Waterman) zijn gekomen, indien het 'werkend leren met jongeren' niet in jullie genen zat. Laat ons tegelijk eerlijk zijn, het jeugdhotel zelf zou er misschien sneller zijn gekomen mocht het niet als leerschool zijn benut. Maar dat is nu net weer een voorbeeld van jullie sterkte: de kruisbestuiving tussen verschillende tools die jullie in jullie JES-schuif hebben liggen. De criticasters zullen zeggen: 'Ja, als er zich weer een nieuw subsidiekanaal aandiende, dan had JES wel weer een project in de la.' Ik van mijn kant vind dit grote klasse. Jullie zijn een vat met vele ideeën. De subsidiemogelijkheden bepalen wel welke ideeën het eerst naar boven kunnen komen. Hierin zijn jullie vanzelfsprekend opportunistisch, maar je hebt die straffe ideeën toch maar in huis.'

De toekomst van JES als opleidingsorganisatie

Leen Verbist: 'De jongerenwerkloosheid in de grootsteden is erg hoog. Een uitbreiding van acties dringt zich op. Neem nu Antwerpen. Enkele cijfers verduidelijken wat er aan de hand is. Er waren in maart 2005 32.000 werkzoekenden in de stad Antwerpen. Eén op vijf is jonger dan 25 jaar. De helft van deze jongeren heeft maximaal een diploma lager onderwijs. Achtentwintig procent van de allochtone werkzoekenden is jonger dan 25 jaar.

Ook daar kan en mag je als JES niet blind voor zijn. Daarom mijn warme oproep: blijf investeren in arbeidsmarktgerichte acties voor jongeren. En laat ons wel wezen, het jobaanbod voor jongeren (zeker voor hen met een laag diploma en allochtonen) is niet groot. Daarom ben ik ervan

¹The media bridge was een opleidingstraject rond multimedia voor werkzoekende jongeren. Een samenwerking tussen JES vzw en ATEC.

overtuigd dat wij met zijn allen, en jullie in het bijzonder, mee een arbeidsaanbod voor jongeren moeten creëren.

Enkele tips voor de toekomst:

- Bouw de samenwerkingsmogelijkheden met het deeltijds onderwijs verder uit en verhoog het aantal werkervaringsprojecten voor jongeren.
- Zorg dat er een goede koppeling is tussen de voortrajecten en vervolgtrajecten (al dan niet in samenwerking met andere partners).
- Tracht te investeren in invoegbedrijven met producten gemaakt door en eventueel ook voor jongeren.

Ik meen dat jullie een ideale biotoop vormen om jongeren, al dan niet via werkervaring, mee aan jobs te helpen. Of dat jullie - indien mogelijk - zelf jobs creëren voor jongeren. Genoeg ideeën dus om er nog een tijd tegenaan te gaan.'

Fons Leroy: 'We moeten het stedelijk weefsel in Vlaanderen opnieuw versterken. Eigenlijk zouden initiatieven zoals JES in iedere grote en middelgrote stad van Vlaanderen ingebed moeten zijn. Omdat JES inmiddels de feeling heeft en de expertise heeft opgedaan om verschillende leefwerelden in een stad met elkaar in contact te brengen.

Ook op Europees niveau zou dit soort aanpak een uitweg bieden. Of je nu in Barcelona, Berlijn, Parijs, Rome of Brussel woont, je hebt overal buurten die geconfronteerd worden met specifieke problemen. Vaak gaan ze gepaard met groepjes van jongeren die op straat rondhangen, niet meekunnen in het harde arbeidsproces of in het onderwijs en dus eigenlijk op zoek zijn naar zinvolle activiteiten.

Initiatieven zoals JES kunnen een brug slaan tussen die groepen van jongeren, langdurig werklozen, allochtonen en tussen de buurtontwikkeling en -renovatie. Ik raad JES dan ook aan om te onderzoeken of men geen Europees samenwerkingsverband kan uitbouwen. Een structureel partnership met steun van de Europese Commissie om dit type aanpak verder ingang te doen vinden.'

Opgetekend door Evert Asselman

Straathoekwerk: overheidsopdracht of niet?

Hebben de gasten iets aan ons werk? Heeft het enige impact op het beleid? Wat doen de (sociale) instellingen met onze signalen? Dreig ik niet (te) cynisch te worden? Straathoekwerk of de permanente zoektocht naar een aanvaardbaar evenwicht tussen mensen en structuren.

Limburg, jaren '80. Men stelde vast dat de 'klassieke' hulpverlening sommige gasten, i.c. druggebruikers, niet bereikte. Het straathoekwerk ontstond (het bestond bijvoorbeeld wel al in Nederland).

Wij begonnen bij JES met een ploeg straathoekwerkers in 1993 (in opdracht van de VGC, toen nieuw voor Brussel). Vanuit een dubbele filosofie: de (meestal) jonge gasten niet alleen laten proeven van zeg maar vrijetijdsactiviteiten maar ze ook daadwerkelijk helpen met hun problemen. Meer dan louter vrijetijdswerking dus.

Een straathoekwerker is een hulpverlener zonder bureau.

In die periode startte in onze kantoren ook de koepel Vlastrov vzw (Vlaams Straathoekwerk Overleg) die het straathoekwerk zou gaan structureren. Nu hebben we 7 straathoekwerkers in dienst.

Onze werkterreinen beslaan verschillende Brusselse stadsdelen. Hoe zo'n taak effectief aanpakken? Een straathoekwerker is een hulpverlener zonder bureau. Hij/zij trekt naar de wijk, gaat daar zitten, wekt nieuwsgierigheid op. Een schuchtere knik, een goeiendag, een babbel. Hij/zij stelt zich voor aan het sociaal-cultureel netwerk van de buurt: sociale instellingen, scholen, theehuizen, handelaars, organisaties... Een Nederlandse prof noemt het de 'presentiemethode': aanwezig zijn in een wijk. Contacten leggen met de ouderen ook, niet enkel met jongeren.

De straathoekwerker laat over zich spreken. Hij/zij bouwt met andere woorden een vertrouwensrelatie op. Een werk van maanden, doorgaans een jaar. Met vallen en opstaan. Hij/zij leert hoe gasten denken, hoe ze communiceren. In Brussel komt daar de soms chaotische 'veeltaligheid' bij. Geen evidentie om in een andere taal tot iemand door te dringen.

Evert Asselman is zelfstandig tekstschrijver-editor.

9a. Straathoekwerk: overheidsopdracht of niet? / 9b. Het straathoekwerk: eindelijk de erkenning die het verdient?

Vaak betekent een straathoekwerker hun enige band met de 'normale' wereld. Hij/zij begeleidt hen bv. naar een dienst voor arbeidsbemiddeling, hij/zij legt uit dat ze op tijd moeten komen voor een sollicitatie, dat als ze hun papieren niet in orde brengen ze niet in aanmerking komen voor een leefloon, dat vele Brusselse werkgevers nog een attest van goed gedrag en zeden vragen... Onze straathoekwerkers gaan niet onvoorbereid aan de slag. Ze krijgen alvorens de straat op te gaan een intensieve vorming van een half jaar. Het is een job die veel van de medewerkers vraagt. Zeer onregelmatige uren, de constante confrontatie met probleemsituaties, in de winter is iedereen depri, zit dan daar maar eens buiten, je bezoekt al eens een gevangenis... Het gebeurt dat we een psycholoog moeten inschakelen. Te veel identificatie kan nefast zijn, cynisme loert voortdurend om de hoek. In de praktijk blijkt het geen job voor het leven.

Straathoekwerkers botsen ook op wantrouwen van de gasten. Want zij zijn voor hen de verpersoonlijking van de maatschappij, maatschappij waartegen ze zich (willen) afzetten. Ondersteuning op divers vlak is dus noodzakelijk en daar hechten we veel belang aan.

Wie zijn nu die gasten? Zgn. restgroepen: tussen de 14 en 30, over het algemeen werkloos, ze krijgen in bepaalde gevallen een uitkering van het OCMW, veelal allochtonen, asielzoekers (met hen verlopen contacten vlotter). Vaak zitten ze in een neerwaartse spiraal van negatieve ervaringen (cascade in het onderwijs: eindigen in het beroeps) en kampen ze met een laag zelfbeeld.

Veertien-, vijftien-, zestienjarigen die niet meer naar school gaan of er buitengegoid zijn. Ze hangen rond, thuis is het te klein en ze hebben nu eenmaal die mediterrane 'straatleefcultuur'. Sommigen onder hen lopen al vroeg een achterstand op omdat ze niet naar de (niet-verplichte) kleuterschool gaan. Bij jongeren van Marokkaanse afkomst merken we dat hun ouders het onderwijs minder belangrijk vinden. Wat wel telt: meedraaien in het sociaal-economische circuit en de zorg voor mekaar. Hun ouders zijn niet geschoold en destijds naar hier gebracht om te werken.

Vertrouwen winnen, daar gaat het om. Soms delicaat want de straathoekwerker is geen politie-agent. Hij/zij heeft een bepaalde deontologie en moet de privacy zoveel mogelijk respecteren. Straathoekwerk wordt lokaal dikwijls betoelaagd vanuit de veiligheidscontracten. Het debat verschilt naargelang de visie: de ene gaat uit van het recht op een beter bestaan voor mensen die door geen ander kanaal meer worden aangesproken, de andere gaat uit van de veiligheid (lees: criminaliteitspreventie). JES koos (en kiest) vanuit haar integrale kijk duidelijk voor het eerste. Voor het beleid blijft straathoekwerk een wat onduidelijk beestje. Het hoort overal en nergens bij. Subsidies komen uit verschillende potjes: veiligheidscontracten, jeugdwerk, welzijn¹... Naast de individuele begeleiding van de eigenlijke doelgroep vormt de signaalfunctie een ander belangrijk facet van straathoekwerk. Signalen richting instellingen en structuren. Wijzen op een ontoereikend onthaal, melden dat een document is opgesteld in een taal die jonge gasten niet begrijpen, dat wanneer je een sportzaal neerpoot en je wil het vandalisme beperken je dat gebouw ook fatsoenlijk moet beheren...

Straathoekwerk heeft een relatief hoge vlucht genomen door het onveiligheids- en preventiediscours van de jaren negentig (de naweeën van 'Zwarte Zondag', 1991, 'We moeten terug naar de mensen.'). Effecten van straathoekwerk zijn nochtans moeilijk te meten. Wij vinden dat we er gewoon moeten zijn. We aanvaarden een zekere realiteit maar we willen niemand zomaar opgeven.

In het volgende artikel gaat professor Brice De Ruyver uitgebreid in op evoluties, knelpunten en uitdagingen van het straathoekwerk.

Straathoekwerker K.: 'In die school ben ik mij in elke klas gaan voorstellen. 60% spijbelt er. Ik heb er nadien mijn haar laten knippen voor 5 euro.'

(Op basis van gesprekken met Patrick Manghelinckx, Dirk Broekaert, Eric Castermans, Kris Blervacq)

¹In Brussel financiert de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) de JES-straathoekwerkers.

Het straathoekwerk: eindelijk de erkenning die het verdient?

In 1996 kreeg onze onderzoeksgroep, samen met de onderzoeksgroep 'jeugdcriminologie' van Lode Walgraeve (KU Leuven), van de Koning Boudewijnstichting (KBS) de opdracht om een rapport uit te werken dat zowel aan opdrachtgevers als aan toekomstige straathoekwerkers een goed inzicht zou bieden van het wezen, de doelstellingen en de methodiek van het straathoekwerk. Daar was toen grote nood aan. Het straathoekwerk was in enkele jaren tijd in ons land

Brice De Ruyver is directeur van het IRCP (Institute for International Research on Criminal Policy) en hoogleraar binnen de vakgroep Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Gent (sinds 1992).

populair geworden, vooral door toedoen van de veiligheidscontracten die begin de jaren negentig werden opgestart. Het was natuurlijk maar de vraag of de veiligheidsbenadering en de strijd tegen een aantal veel voorkomende vormen van criminaliteit, waarvan men vermoedde dat een groot deel drugsgerelateerd was, een concept en een referentiekader vormden waarin de specificiteit van het straathoekwerk kon gedijen. Zeker de pioniers van het straathoekwerk die zich verenigd hadden in de koepelorganisatie Vlastov (Vlaams Straathoekwerk Overleg) keken zorgelijk tegen die snelle ontwikkeling aan en vreesden - niet ten onrechte - dat de authenticiteit van de werkvorm in het gedrang kwam. Bovendien rustten op de straathoekwerkers bijzonder hoge verwachtingen.

Het was de beleidsmakers medio jaren '90 duidelijk dat de bestaande voorzieningen weinig of geen contact hadden met bepaalde doelgroepen. Dat was zo in de drugpreventie en in de drughulpverlening die geen contact hadden met bepaalde categorieën van gebruikers maar het probleem stelde zich eveneens voor een aantal randgroepjongeren die vanuit hun maatschappelijk kwetsbare positie geen voeling hadden met de reguliere voorzieningen en vice versa. Het straathoekwerk werd naar voren geschoven als de methodiek die dit vervelend probleem zou oplossen.

Het hoger aangehaalde rapport had tot doel om zowel aan de beleidsmakers als aan de opdrachtgevers en aan de onervaren straathoekwerkers duidelijk te maken waar het straathoekwerk voor stond en wat men redelijkerwijze kon verwachten - en vooral wat niet - van deze werkvorm.

9a. Straathoekwerk: overheidsopdracht of niet? / 9b. Het straathoekwerk: eindelijk de erkenning die het verdient?

Vindplaatsgericht en respectvol

In het KBS-rapport werd het straathoekwerk omschreven als een werkvorm met als bijkomende specificiteit 'de meest laagdrempelige professionele werkvorm van de welzijnswereld'. Die laagdrempeligheid steunt op een aantal strategieën. Op de eerste plaats is er de vindplaatsgerichte werking, een uitgesproken kenmerk van het straathoekwerk. De straathoekwerker zoekt zijn doelgroep waar die zich ook bevindt. Dat maakt de werkvorm zo interessant ten aanzien van maatschappelijk kwetsbare groepen die de aansluiting met het voorzieningennetwerk hebben verloren, omdat ze bv. niet sociaal verzekerd zijn of die door hun status, bv. illegaliteit, elk contact met overheidsdiensten of andere voorzieningen mijden.

De vindplaatsgerichte werking staat haaks op het onthaalmodel dat de meeste welzijnsvoorzieningen hanteren. Het vergt een totaal andere methodiek die zich ook vertaalt in de wijze waarop men de doelgroepen benadert. Geen gemoraliseer en geen drangtoestanden om de betrokkenen ertoe aan te zetten te kappen met hun levenswijze en snel door te geleiden naar de hulpverlening. Wel wordt er een maximaal beroep gedaan op het inlevingsvermogen van de straathoekwerker en zonder dat hij/zij de levenswijze goedkeurt, verwacht men toch dat hij/zij respect betoont voor het individu zoals het is en zich gedraagt. In dezelfde zin worden de waarden en normen die leven in de subcultuur waarin de doelgroep zich beweegt, principieel gerespecteerd, hoe nefast ze ook zijn voor het individu en de samenleving. Deze respectvolle opstelling is, als tweede strategie, essentieel om als straathoekwerker te kunnen functioneren en gaat vaak lijnrecht in tegen zowel de belangen van de overheden als de werkwijze van de overgrote meerderheid van de voorzieningen in de drughulpverlening.

De overheden zijn vaak alleen maar geïnteresseerd in het verdwijnen van het hinderlijk gedrag, en liefst zo snel mogelijk. De preventie- en veiligheidscontracten, opgestart begin jaren negentig als antwoord op de veelvoorkomende - en vaak drugsgerelateerde stedelijke criminaliteit - zijn vooral fenomeengericht. De uiteindelijke doelstelling is het fenomeen te laten verdwijnen of minstens binnen beheersbare proporties te houden.

Het veiligheidsperspectief domineert en dat is in de loop der jaren alleen maar sterker geworden, evenredig met de stijging van het onveiligheidsgevoelen en de groeiende intolerantie voor afwijkend gedrag. De straathoekwerkers die voor een belangrijk gedeelte gefinancierd werden en worden vanuit de veiligheidscontracten, kwamen door het centraal stellen van een resultaatgerichte veiligheidsbenadering onder druk te staan. Een druk die zich ook veruitwendigt op het vlak van het beroepsgeheim. Door hun goede contacten met de risicogroepen waarmee ze werken beschikken ze vaak over gegevens die de politiediensten ook interesseren. Vooral in de jaren negentig werden er wrijvingen gesignaleerd tussen politiemensen en straathoekwerkers over dit punt. Er kan geen twijfel over bestaan dat straathoekwerkers een beroepsgeheim hebben. Het beroepsgeheim geldt ook t.a.v. andere hulpverleners en medewerkers van andere welzijnsvoorzieningen. Het is duidelijk dat de regel van het zgn. 'gedeeld beroepsgeheim' aan een aantal voorwaarden onderworpen is, niet in het minst de instemming van het betrokken doelgroeplid. Het opbouwen van een vertrouwensrelatie met de doelgroepen is essentieel voor een straathoekwerker, zonder dewelke men zijn/haar rol en kerntaken niet kan waarmaken.

De geheimhoudingsplicht van de straathoekwerker valt onder de toepassings sfeer van art. 458 van het Strafwetboek: 'Alle personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hen zijn toevertrouwd'. Daarnaast is er de professionele deontologie waar het element 'vertrouwelijkheid' de hoeksteen vormt van de relatie tussen de straathoekwerker en het doelgroeplid. Er wordt de straathoekwerker zelfs aangeraden om, in de gevallen dat hij/zij denkt zijn/haar geheimhoudingsplicht te schenden, eerst overleg te plegen met de coördinator en/of het team.

Juridisch gaat deze stelling te ver - het beroepsgeheim is een individuele aangelegenheid - maar het illustreert wel dat de straathoekwerkers het respect van de vertrouwensrelatie als een essentieel onderdeel van hun werkvorm beschouwen. Het koesteren van de vertrouwensrelatie sluit naadloos aan bij de respectvolle benadering van de doelgroepleden. Het is dus logisch dat de straathoekwerker het betrokken doelgroeplid altijd inzage geeft in het individuele dossier.

Naast de vindplaatsgerichte werking en de positieve op wederzijds vertrouwen steunende benadering van de doelgroep, vertrekt het straathoekwerk van een integrale benadering van de leefsituatie van de doelgroep en van de individuele doelgroepleden.

Het is zonder meer het meest delicate kenmerk van het straathoekwerk. Het gaat daarbij niet zozeer om het kaderen van een bepaald gedrag binnen de totale leefsituatie van het doelgroeplid - de meerwaarde daarvan is nogal evident en trouwens niet specifiek voor het straathoekwerk - maar wel om de gevolgen. De straathoekwerker wordt immers verplicht zijn/haar 'splendid isolation' binnen het net van de voorzieningen op te geven en aansluiting te zoeken met de voorhanden zijnde instellingen en voorzieningen.

We komen verder op het netelige vraagstuk van de integratie van het straathoekwerk binnen de drughulpverlening.

Doelgroep- en structuurgericht

De integrale benadering impliceert dat de straathoekwerker zich niet beperkt tot het individu, maar evenzeer doelgroep- en structuurgericht werkt. Men kan de individuele cliënt of het doelgroeplid niet los zien van de doelgroep, van het probleemveld dat de doelgroep kenmerkt en van de mate waarin de doelgroep al dan niet aansluiting vindt bij één of meerdere voorzieningen. Uiteindelijk blijft het een belangrijke doelstelling om bij de doelgroep emancipatorische processen op gang te brengen en de maatschappelijke positie van de doelgroep te verstevigen. Het is op dit punt dat men moet proberen om in de richting van meer zelfstandigheid en meer verantwoordelijkheid bestaande voorzieningen te laten aansluiten op de specifieke noden van de doelgroep. De signaalfunctie naar overheden en voorzieningen draagt daar toe bij.

Forceren heeft bij dit alles geen zin. Tenslotte zijn het de doelgroepleden die zelf het tempo bepalen. Misschien ligt hier de verklaring waarom pogingen tot integratie van de werkvorm 'straathoekwerk' binnen een meerdrempelig hulpverleningsaanbod bijna altijd mislukt zijn.

Resultaatsdruk staat haaks op het wezen van het straathoekwerk.

Zoals eerder gesteld is het straathoekwerk een laagdrempelige werkvorm die zich bij uitstek leent tot het bereiken van de meest uiteenlopende doelgroepen die een grote maatschappelijke kwetsbaarheid vertonen.

Resultaatsdruk staat haaks op het wezen van het straathoekwerk.

Tien jaar geleden hadden we het over bepaalde categorieën van jongeren, zwaar problematische druggebruikers die geen toegang kregen tot de - toen nog - hoogdrempelige hulpverlening of specifieke categorieën van gebruikers - zoals toentertijd de ecstasygebruikers - die ver af stonden van de klassieke preventie- en hulpverleningsstrategieën. Nu moeten we de doelgroepen vooral zoeken bij de diverse categorieën van migranten die omwille van hun precaire toestand - en sommigen omwille van hun status van illegaal - zelf contacten met de hulpverlening schuwen of van wie de hulpverlening niet goed weet hoe ze kunnen worden bereikt.

Structurele ondersteuning

Het ziet ernaar uit dat het het straathoekwerk ook de komende jaren niet aan uitdagingen zal ontkomen. We komen er in ons besluit op terug. In de tweede helft van de jaren negentig kreeg het straathoekwerk in België een mooie impuls met de conclusies en aanbevelingen van de parlementaire werkgroep 'drugs' die in 1996-1997 een niet alleen voor ons land unieke status questionis van alle aspecten van het drugsfenomeen maakte, maar ook de krachtlijnen uitzette van wat later - met de federale drugsnota van 2001 - het Belgisch geïntegreerd en integraal drugsbeleid zou worden. In de aanbevelingen werd een warm pleidooi gehouden voor een volwaardige uitbouw en financiering van de (straathoekwerk-)werkvorm die toen nog werd gecatalogeerd als de nuldlijn van de hulpverlening. De verhelderende toelichting van de toenmalige verantwoordelijken van het Vlaams Straathoekwerk Overleg (Vlastrov) was er zeker niet vreemd aan dat de parlementsleden van de werkgroep besloten het straathoekwerk een volwaardige plaats te geven in het Belgisch drugsbeleid.

De vertegenwoordigers van Vlastrov hadden tien jaar geleden al een scherp zicht op de structurele knelpunten die de werkvorm omgeven en determinerend zijn voor de meerwaarde die het straathoekwerk kan bieden. Het was voor de parlementsleden van de werkgroep 'drugs' ongetwijfeld een innovatie om vertegenwoordigers uit de welzijnssector over de vloer te krijgen die niet meer geld en middelen vroegen. Wel drongen de woordvoerders van Vlastrov aan op een structurele ondersteuning van de werkvorm in de plaats van een financiering via kortlopende projecten (VFIK¹, veiligheids- en preventiecontracten e.a.).

Het verhaal was en is voldoende bekend: een belangrijk deel van het lopende project moet worden geïnvesteerd in het verkrijgen van een verlenging. Bovendien stelt zich bij kortlopende projecten altijd het probleem van continuïteit en dreigt er een verlies van deskundigheid wat

¹Vlaams Fonds voor Integratie van Kansarmen

toch het kapitaal van het straathoekwerk vormt. Met de Ministerraad 'Justitie en Veiligheid' van 30-31 maart 2004 is er, voor wat de preventie- en veiligheidscontracten betreft, hierin verandering gekomen. Van 2006 af zullen de contracten een looptijd van 4 jaar krijgen. Dit zal heel wat problemen oplossen.

De versnippering in de sector van het straathoekwerk is een ander knelpunt. In 2005 zijn er in Vlaanderen 100 straathoekwerkers actief, verdeeld over 30 projecten en over zeer veel verschillende werkgevers. Voeg er de heterogeniteit van de financieringsbronnen en de brede waaier van doelgroepen aan toe en men begrijpt de zorg van coördinatoren van Vlastrov. Temeer daar er goede, functionele redenen zijn om te streven naar grotere projecten die meerdere doelgroepen bestrijken. De werkvorm positioneert zich daardoor beter en de kwaliteit van het straathoekwerk kan gemakkelijker worden verbeterd omdat er meer mogelijkheden zijn tot super- en intervisie.

Het is dus niet onlogisch dat een aantal grote groepen van instellingen geprobeerd hebben het straathoekwerk te integreren in hun werking en de straathoekwerkers te gebruiken als een soort van verkenner van het werkveld. Een succes kan men deze ervaringen niet noemen en het is zeker geen win-winsituatie geworden. De druk van een eenzijdige doorverwijzing naar het eigen netwerk laat zich moeilijk verzoenen met de neutrale, respectvolle opstelling van de straathoekwerker.

Het was tien jaar terug al zo en het is nog steeds zo: het straathoekwerk opereert bij voorkeur in een onafhankelijk statuut ten overstaan van de andere voorzieningen. Toch is het evenwel vaak nodig dat er kan teruggevallen worden op andere voorzieningen indien het betrokken doelgroep lid dit wenst. Een essentiële voorwaarde is natuurlijk de aanwezigheid van die voorzieningen, liefst over meerdere echelons gespreid. Betekent dit dat het straathoekwerk best geïntegreerd wordt in de hulpverlening, in casu de drughulpverlening wanneer het gaat om een project met een doelgroep van druggebruikers? Enkele jaren geleden werd over dit onderwerp stevig van gedachten gewisseld in de schoot van de Vereniging voor Alcohol en andere Drugproblemen (VAD). De discussie draaide rond de vraag of het straathoekwerk als geïntegreerde methodiek deel uitmaakt van de drughulpverlening dan wel als een zelfstandige werkorganisatie dient beschouwd. Er zijn aan beide concepten voor- en nadelen verbonden en het is niet onlogisch dat de drughulpverlening meer ziet in het eerste concept terwijl het straathoekwerk duidelijk opteert voor de zelfstandigheid. Iedereen snapt dat de werkmethodieken in de categoriale drughulpverlening ver af liggen van de specificiteit van het straathoekwerk. De categoriale drughulpverlening begrijpt

zeer goed dat ze grote problemen ondervindt om, 'op de markt van welzijn en geluk', nieuwe bronnen - lees doelgroepen - aan te boren. Het straathoekwerk heeft door de laagdrempelige opstelling t.a.v. heel wat moeilijk bereikbare doelgroepen die toegang wel. Het is dus niet onlogisch dat een aantal grote groepen van instellingen geprobeerd hebben het straathoekwerk te integreren in hun werking en de straathoekwerkers te gebruiken als een soort van verkenners van het werkveld. Een succes kan men deze ervaringen niet noemen en het is zeker geen winst situatie geworden. De druk van een eenzijdige doorverwijzing naar het eigen netwerk laat zich moeilijk verzoenen met de neutrale, respectvolle opstelling van de straathoekwerker. Het grootste gevaar voor het straathoekwerk schuilt in het verlies van de eigenheid, waardoor een stuk van de meerwaarde van het straathoekwerk verloren gaat. Omgekeerd kan kleinschaligheid ook zeer beperkend werken. Er is nood aan omkadering van het straathoekwerk, aan supervisie van de straathoekwerkers, maar dan liefst door een koepelorganisatie van het straathoekwerk die meerdere projecten omkadert.

Toekomst

Ons inziens heeft het straathoekwerk als laagdrempelige werkvorm de toekomst voor zich. Meerdere elementen staven deze stelling. Onze westerse verzorgingsstaat wordt geconfronteerd met nieuwe bevolkingsgroepen die door de brede mazen van de netten glippen of - erger nog - geen toegang krijgen tot de voorzieningen. Denken we bv. aan de migratiedruk en de nieuwe groepen die in dit verband opduiken. Hier liggen (onontgonnen) 'jachtvelden' en mogelijkheden voor het straathoekwerk. De voorwaarde is wel - meteen een tweede element - dat het straathoekwerk zich permanent in vraag stelt en vernieuwt. De grotere aanvaarding van de 'harm reduction' benadering opent bijkomende perspectieven, net als de alsmat groter wordende graad van professionalisme in het straathoekwerk. De toekomst oogt uitdagend.

Bronnen

BUNING, E., 'Outreach work with drug users, an overview', The International Journal of Drug Policy 1993, 4, 2.

Verslag namens de werkgroep belast met het bestuderen van de drugproblematiek, 5 juni 1997, Gedr. St. Kamer, 1996-97, 1062/1, 1023 p.

DE RUYVER, B., VAN DAELE, L. et al., Straathoekwerk in Vlaanderen, Een werk- en evaluatieinstrument op basis van registratie van de praktijk, onderzoek in opdracht van de Koning Boudewijnstichting, 1996, 54 p.

EMCDDA, Outreach work among drug users in Europe: Concepts, practice and terminology, EMCDDA final report, 1999.

Website straathoekwerk: URL: www.straathoekwerk.com, 13 juli 2001.

Het ABC van het straathoekwerk - de methodiek in een notendop -, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Afdeling Vlastrov (Vlaams Straathoekwerk Overleg), 2002, 17 p.

Uitwisseling tussen categoriale drughulpverlening en straathoekwerk met betrekking tot de positie van het straat-hoekwerk, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen, 20 juni 2002, 3 p.

Handvest voor de coördinator, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Vlastrov, maart 2005.

Straathoekwerk en Vlastrov, Definitie en missie, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Vlastrov, maart 2005.

Straathoekwerk en signaalfunctie, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Vlastrov, april 2005.

Kan jeugdbeleid/-werk de stad redden?

Nee, jeugdbeleid hinkt niet langer achterop. Het is een volwaardige bevoegdheid geworden. Zij het nog pril. In hoeverre kan een ambitieus jeugdbeleid in een stad het verschil maken? En welke rol moet het stedelijk jeugdwerk spelen in het waarmaken van die ambities?

Binnen het jeugdbeleid, een relatief jong gegeven in Vlaanderen, streeft men naar een integrale aanpak die inspeelt op alle aspecten van het leven qua vrije tijd, school, arbeid, gezin... Met 'jeugd' wordt iedereen jonger dan dertig bedoeld.

De eerste pogingen om te komen tot een dergelijk categoriaal jeugdbeleid gaan terug tot de jaren vijftig van de vorige eeuw. Pas sinds het begin van deze eeuw heeft de bevoegde Vlaamse minister een heus instrumentarium om zijn collega's in het jeugdbad te trekken. Elk beleidsdomein heeft immers een (in)directe invloed op de leefwereld van kinderen en jongeren. Of het nu gaat om economie, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid, welzijn of onderwijs... elke excellentie dient - in theorie - bij gelijk welke beleidsstap het belang voor en de impact op kinderen en jongeren te bepalen. Ook moeten ze telkens nagaan of hun jeugdgerichte acties niet botsen met die van hun collega's. Het tweede Vlaamse jeugdbeleidsplan staat ondertussen op stapel. We zijn het stadium van enkel goede voornemens qua integrale jeugdbeleidsvoering dus voorbij.

De categoriale en geïntegreerde benadering is voor de Vlaamse (en ook de stedelijke) overheid niet alleen nieuw maar ook vrij ongewoon. Beleidsvoering stoelt doorgaans op thematische ordening in zogenaamde sectoren. Daarbij zijn sommige sectoren (zoals onderwijs, sport of landbouw) overzichtelijker en eenduidiger dan andere (zoals welzijn of cultuur). Het werk van de Vlaamse overheid zit veelal nog geclusterd in een sectordenken. Idem dito voor het lokale beleidsniveau. Er is wel een sportdienst, een dienst onderwijs, een jeugddienst, een dienst bui-

Gorik Kaesemans is directielid van JES.

tenschoolse kinderopvang, een politie-afdeling, een dienst welzijn, een cultuurdienst, een dienst ruimtelijke ordening, een eigen crèche of bibliotheek... Maar echte samenhang tussen al die diensten ontbreekt vaak nog. Samen effectief werk maken van één plan voor de jeugd (een jeugdbeleid voeren dus) blijft een groot na te streven ideaal.

10a. Kan jeugdbeleid/-werk de stad redden?
10b. Het Antwerps complot: het jeugdbeleid opnieuw uitgevonden / 10c. Het moet niet altijd gezellig zijn

Dit jeugdbeleidsdenken staat nog in de kinderschoenen. Tot voor kort was de betrokken schepen of minister voor jeugd vooral (of enkel) begaan met één sector, namelijk die van het jeugdwerk. Onder hét jeugdwerk vallen al die vrijetijdsinitiatieven opgezet door en voor kinderen en jongeren. Een bonte verzameling van speelpleinwerkingen, jeugdbewegingen, jeugthuizen, kinderateliers...

In Vlaanderen bekleedt dat jeugdwerk een unieke plaats in vergelijking met de rest van de wereld. Nergens anders is de deelname aan het jeugdwerk zo hoog (bijna een op drie kinderen en jongeren participeert op een of andere manier). Nergens anders spant een zo grote groep adolescenten zich wekelijks in als vrijwillige gangmakers van jeugdige vrije tijd. Jeugdwerk is een levendig, alert en succesvol project, gedragen door elkaar snel opvolgende generaties van vele jonge en enthousiaste vrijwilligers (Anciaux, beleidsbrief jeugd 2005). Met een onschatbare 'return on investment'. De uren gratis jongerenplezier uiteraard, de heilzame neveneffecten... Jeugdwerkparticipatie bevordert bijvoorbeeld een democratische levenshouding, zo leert sociologisch onderzoek¹. Terecht koestert de Vlaamse overheid haar jeugdwerk en stimuleert ze lokale besturen dat ook te doen.

In de grootstad overleeft het jeugdwerk echter niet zomaar. Vergeleken met Vlaanderen ligt de deelname van kinderen en jongeren in de steden een stuk lager. De instroom van vrijwilligers verloopt er bijgevolg minder vanzelfsprekend. De stedelijke context is daar niet vreemd aan. Het sociale netwerk in de stad - nodig om een werkvorm gedragen door vrijwilligers levenskansen te geven - is dikwijls te complex en/of te verzwaakt. JES vzw ontstond twintig jaar geleden precies om het vrijwillig jeugdwerk in Brussel te ondersteunen. Dat doen we met JES nog steeds met hart en ziel. Maar niet toevallig zijn we veel meer geworden dan enkel een jeugdwerkorganisatie. De stedelijke realiteit deed ons uit het strakke jeugdwerkkeurslijf stappen. We kregen een bredere kijk op georganiseerde vrije tijd zodat onze actieradius uitbreidde. (Is de gemiddelde

Naast een woon- en pandenbeleid (voor de ouders) is ook het jeugd-beleid, zeg maar het au sérieux nemen van kinderen en jongeren, een zeer vruchtbare invalshoek om te werken aan een leefbare stad, zowel voor de gezinnen die er al wonen als voor die gezinnen die er willen wonen.

muziekgroep die onze Rockfabriekstudio induikt niet minstens even georganiseerd als de gemiddelde jeugdbewegingsgroep op ons touwenparcours?). Omwille van de stedelijke jongerennoten stort(t)en we ons op nieuwe terreinen, zoals opleidingen voor jonge werklozen, projecten voor jongeren die schoolmoe zijn enz.

Als praktijkorganisatie actief op verschillende domeinen (opleiding, werkgelegenheid, jeugdwerk, cultuur, onderwijs, welzijn...) ervaren we met JES dagelijks de knelpunten van een in-

¹Smits, Wendy (2004). Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte. Vrije Universiteit Brussel, onderzoeksgroep TOR.

tegrale beleidsvoering. Beleidskaders en reglementering blijken te weinig op elkaar afgestemd, complementariteit tussen niveaus (gewest, gemeenschap, gemeente, district) is doorgaans ver te zoeken. Ook beleidsacties ten aanzien van kinderen en jongeren gaan - hoe goed bedoeld ook - binnen het territorium van een stad nog te vaak alle kanten tegelijk uit (en eigenlijk dus nergens echt naartoe). Nochtans groeit binnen de steden de overtuiging dat enkel een integrale beleidsvisie, die een krachtenbundeling van alle spelers voorstaat, een effectief stedelijk beleid kan realiseren.

In het huidige beleidsdenken is een van dé barometers voor een degelijk stadsbeleid de aanwezigheid van jonge gezinnen met kinderen. Men wil fiscaal aantrekkelijke tweeverdieners naar de stad lokken en verleiden er te blijven wonen met hun kinderen. Naast een woon- en pandenbeleid (voor de ouders) is ook het jeugdbeleid, zeg maar het au sérieux nemen van kinderen en jongeren, een zeer vruchtbare invalshoek om te werken aan een leefbare stad, zowel voor de gezinnen die er al wonen als voor die gezinnen die er willen wonen. Het Antwerpse jeugdbeleid bijvoorbeeld ziet zichzelf sinds midden jaren negentig als een katalysator voor een meer aantrekkelijke stad. Stilaan plukt men van die beleidsfilosofie de vruchten.

Het jeugdwerk in de stad is een belangrijke partner binnen het stedelijk jeugdbeleid. Een van de vele partners, met een pak vragen:

- Hoe groot zijn onze overlevingskansen?
- Welk politiek gewicht heeft de portefeuille 'jeugd' binnen een stedelijk beleidsapparaat?
- De zogenaamde groene druk (het percentage min twintigjarigen t.a.v. de actieve bevolking) ligt hoog in de grootsteden (rond de 40 %). Hoeveel beleidsaandacht en -middelen staan tegenover die grootte?
- Hoe visionair springt een stedelijk beleid om met de toekomst?
- Heeft een stadsbeleid (op alle niveaus) nog vat op haar territorium? In hoeverre is de stad nog maakbaar door een beleid, gezien de geglobaliseerde economie (op de stedelijke arbeidsmarkt een cruciale factor)?

We legden ze voor aan twee slimme stadsdenkers:

- Joris De Bleser, ambtenaar stad Antwerpen, al lang gedreven actief in het stedelijk jeugdwerk en -beleid
- Patrick Stouthuysen, doctor in de Politieke Wetenschappen, hoogleraar aan de VUB en als onderzoeker sterk geïnteresseerd in stedelijk beleid.

Het Antwerps complot: het jeugdbeleid opnieuw uitgevonden

Het begon allemaal met mijn burgerdienst. Dagelijks reed ik met de fiets naar mijn werkplek om met kinderen en jongeren te werken. Jeugdwerk en jeugdbeleid gingen mijn leven bepalen. Mijn hele ziel stak ik erin. En waarom? Omdat ik geloofde dat jeugdbeleid de stad kon redden. Wacht, neen, het was niet precies dát wat ik toen geloofde. Dat is net iets te rationeel. Er zat immers niets planmatigs achter, het kwam recht uit mijn buik. Maar vandaag is het wel rationeel. Een coherent en consistent jeugdbeleid kan in een stad daadwerkelijk het verschil maken. Maar kan het de stad ook redden? Met onderstaand essay wil ik een bijdrage leveren aan het debat over de toekomst van het stedelijk jeugdbeleid.

Antwerpen 'vergroent'

Het is altijd nuttig om bij een uiteenzetting te vertrekken vanuit concrete gegevens, cijfers. Die vertellen bijvoorbeeld dat een aanzienlijk deel van onze jongeren op de sukkel is. Kijk naar het Antwerpse OCMW dat 1.376 uitkeringstrekkers telt tussen 18 en 24 jaar, wat wil zeggen dat 1 op 30 Antwerpse jongeren een uitkering van het OCMW krijgt. Binnen de groep OCMW-uitkeringstrekkers is één op vijf een jongere. Dat is in verhouding veel meer dan hun aandeel in de Antwerpse actieve bevolking.

Maar niet te veel zeuren. Er is ook goed nieuws, en dat lezen we allemaal in de krant: de stadsvlucht is voorzichtig gekeerd. Meer zelfs, Antwerpen vergroent. Het aandeel kinderen en jongeren in het Antwerpse bevolkingscijfer stijgt. In haar geheel groeit de Antwerpse bevolking met 1,4%, maar het deel van de bevolking jonger dan 25 stijgt sterker (+2,8%). Van de Antwerpse bevolking is 28,5% jonger dan 25 jaar.

Joris De Bleser is als ambtenaar bij de Stad Antwerpen sinds 1998 zeer nauw en actief betrokken bij alle facetten van het stedelijk jeugdbeleid. Hij werkt voor het Strategisch Team van de stedelijke bedrijfseenheid Lerende Stad, waaronder zowel jeugd, onderwijs als kinderopvang ressorteren. Vóór 1998 was hij o.m. tien jaar lang voorzitter van de Vlaamse Federatie van Jeugthuizen en Jongerencentra en medeoprichter van de eerste stuurgroep Jeugdwerkbeleidsplan (1994) van de Stad Antwerpen.

10a. Kan jeugdbeleid/-werk de stad redden?
10b. Het Antwerps complot: het jeugdbeleid opnieuw uitgevonden / 10c. Het moet niet altijd gezellig zijn

Een recente prognose toont aan dat het aandeel van de categorie 'jonger dan 20 jaar' in de totale bevolking verder zal stijgen met 2 tot 3 procent. Nu vertegenwoordigt die categorie 21,8 % van de totale Antwerpse bevolking. Tegen 2023 verwacht men voor de groep 'jonger dan 20 jaar' een geprojecteerde groei naar 23,5 à 24,7%.

De cijfers tonen ook aan dat het demografische kleurenpalet meer en meer exotisch wordt. In het totaalcijfer voor het basisonderwijs heeft 35% van de leerlingen een moeder voor wie het Nederlands niet de moedertaal is, binnen de Ring loopt dit op tot bijna 60%.

Deze cijfers zijn erg illustratief voor de snelle maatschappelijke veranderingen. Enerzijds is er een klein overwinningsgevoel alsof de verjonging bereikt is dankzij het jeugdbeleid. Maar ze roepen tevens grote bezorgdheid op, zelfs toenemende ongerustheid. Zijn de jongeren in onze stad gelukkig? Gaat het wel de goede kant op met onze jonge gasten?

Het voorzichtig keren van de stadsvlucht is het gevolg van de jarenlange inzet om de leef- en woonkwaliteit van de stad te verbeteren. Het stadsbestuur kiest voor wonen. Het kiest voor jonge gezinnen. Vroeg of laat moest dit uit de bevolkingscijfers blijken, alsook uit de beleidskeuzes waartoe men gezien de evoluties genoopt was. De beleidsmakers begonnen te beseffen dat de keuze voor wonen tevens de keuze voor kinderen en jongeren inhoudt. Daardoor kwamen impliciet elementen van het jeugdbeleid onder de aandacht: kinderopvang, speelpleintjes, onderwijs, vakantieaanbod...

Een sprong vooruit

Het decreet op het lokaal jeugdwerkbeleid van 1993 was er niet vreemd aan dat ook meer aandacht ging naar jeugdbeleid als expliciet beleidsdomein. Dankzij de bepaling in het decreet dat het lokale jeugdwerkbeleid moet worden gesitueerd in het brede jeugdbeleid, werden de blikken verruimd en werd in de tweede helft van de jaren '90 het jeugdbeleid als het ware opnieuw uitgevonden. Er was plaats voor vernieuwing en experiment. Het vernieuwde elan van schepen Sörensen schiep plots kansen waar die voorheen niet werden opgemerkt. De uitdaging werd met beide handen gegrepen, hierin volledig gesteund door het SIF-beleid¹ van schepen Wellens (sociale zaken).

De lijn werd doorgetrokken. Schepen Lindekens wou van Antwerpen de meest kindvriendelijke stad maken. En schepen Voorhamme zag jeugd en onderwijs beide als onderdeel van eenzelfde puzzel, beide met dezelfde klantengroep. Hij verliet de vertrouwde paden door het jeugdbeleid samen met onderwijs en kinderopvang te herbergen in één en dezelfde administratieve eenheid, nl. Lerende Stad. Het Antwerpse jeugdbeleid wijkt hierdoor af van de Vlaamse traditie die het jeugdbeleid graag plaatst binnen cultuur, sport of welzijn. Het wijkt ook af van wat sinds het decreet van '93 door het jeugdwerk algemeen gevreesd werd, want het Antwerpse jeugdbeleid kiest niet voor gemeentelijke vzw's of initiatieven. Het kiest er resoluut voor de particuliere

¹Door een aantal steden en gemeenten te financieren met projectmiddelen van het Sociaal Impulsfonds (SIF) wenste de Vlaamse Gemeenschap impulsen te geven aan de sociale aspecten van het lokale beleid. In 2003 werd het SIF opgevolgd door het Stedenfonds.

actoren verregaand te responsabiliseren. En als er geen privé-partner is, dan wordt er eentje gemaakt. Dan wordt een volledig autonome vzw opgericht, dus méér jeugdwerk. Het jeugdbeleid was hiermee in Antwerpen trendsettend, waarbij andere beleidsdomeinen volgden. Deze beleidskeuze is het uitgangspunt, ja zelfs het credo van grote delen van de stedelijke reorganisatie geworden. Een goed voorbeeld hiervan leest men in de uitgangspunten van het 'Stadsplan Veilig'. Ook straf is de verzelfstandiging in autonome scholengemeenschappen van de stedelijke scholen. Deze bestuurslogica wordt aangehouden. De jeugdvoorzieningen van het OCMW komen onder de regieopdracht van Lerende Stad, waarbij deze voorzieningen zich gaan verzelfstandigen als autonoom gemeentelijk bedrijf.

De keuze voor regie

De lokale Antwerpse overheid evolueert dus steeds meer naar een faciliterende overheid die een beleid voert en voorwaarden schept. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering berust bij de actoren van het sociale middenveld. Voor de realisatie van haar beleid zorgt de Stad voor goede en sluitende modaliteiten die zij in convenanten vastlegt. Sinds het einde van de jaren '90 is dit de algemene werkwijze binnen het jeugdbeleid, oorspronkelijk geïntroduceerd door het SIF. De convenanten zijn ware contracten die de twee partners, Stad en particuliere uitvoerder, aan elkaar binden. Het is een werkwijze niet louter ingegeven door items uit het kerntakendebat of het zoeken naar efficiëntere beheersvormen en beter besturen. Meer fundamenteel is het een zoeken naar een breder draagvlak van het lokale beleid, waarbij een grotere responsabilisering van zoveel mogelijk burgers de slaagkansen van het beleid moet vergroten. Een sterk partnerschap is hierbij onontbeerlijk.

Uiteraard ent deze evolutie zich op een algemeen Vlaamse ontwikkeling. De Visa-crisis heeft in Antwerpen deze evolutie nog versneld. De lat ligt hoog. De wijzigingen zijn grondig en niet vrijblijvend. Het beleid rationaliseert en hanteert ongenadig het geijkte jargon: balance score card, indicatoren, procesmodellering, stadsmonitor enzovoort.

De term 'regisseur' is al iets langer ingeburgerd. Voor het jeugdbeleid verkoos het stadsbestuur de jeugddienst als regisseur. Dit is bekrachtigd in elke recente beleidsnota. Er werd zelfs een heus 'raamcontract' voor afgesloten, net zoals voor andere beleidsdomeinen met de betrokken diensten. In functie hiervan wist de Antwerpse jeugddienst zich vrij recent te reorganiseren. Desondanks is de rol van regisseur voor een administratie niet vanzelfsprekend. Wat is dat voor iets, regie? Stel deze vraag aan eender welke film- of theaterregisseur en je krijgt telkens een ander antwoord. Elke regisseur is als artiest zeer individueel. Elke regie is verschillend. Er bestaat niet één afgebakende definitie. Regisseren is immers creatief en moeilijk af te bakenen. En daar houdt een rasechte ambtenaar niet zo van. In zo'n vacuüm voelt hij zich kwetsbaar. Met het risico dat hij aan het overreguleren of zelfs betuttelen slaat. Maar ook het werkveld kan zich ongemakkelijk gaan voelen. Bij kritiek op het gevoerde overheidsbeleid kan een afgesloten convenant met diezelfde overheid een onbehaaglijk compromitterend gevoel creëren. Vandaar dat

een goede regisseur permanent moet zorgen voor participatie en dialoog. In het overheidsbedrijf is regie een participatief proces.

Het paard van Troje

Het is in deze zich wijzigende context dat schepen Sörensen JES een tiental jaar geleden in Antwerpen uitnodigde. Velen zagen hierin een manoeuvre, een soort paard van Troje, een politieke zet. En dat was het ook! Het was een zéér bewuste zet om voor het jeugdbeleid eindelijk de bakens eens grondig te verzetten. JES kon zijn rol als 'stadslabo' ten volle opnemen. Het is hen

Voor een toffe en hippe stad waar onze kinderen en jongeren zich goed voelen is een krachtig jeugdbeleid onontbeerlijk. Niet een kabouterachtig jeugdbeleid van louter toffe spelletjes en leuke dansjes, waar zijsprongetjes naar veilige fietspaden of werkafspraken met 'het' onderwijs al als revolutionair worden ervaren. Neen, ik wil niet het 'enge' jeugdbeleid van tien jaar terug, want dat is politiek oninteressant en daar bouw je geen steden mee.

méér dan gelukt. JES wist zich door daadkracht, geloofwaardigheid en toonaangevende realisaties een plaats te veroveren in het kritische jeugdwerklandschap. Denk maar aan de uitdagingen van het eerste uur: de Jeugdparagraaf, de Jeugdpeilingen en de Kwibus. De kadervorming voor moeilijk bereikbare doelgroepen werd in Antwerpen een hefboom en sleutelactie voor het vrijwilligerswerk. JES bouwde voor het jeugdbeleid bruggen naar onderzoek, ICT, sport, tewerkstelling enzovoort. Stuk voor stuk mijlpalen. JES valt niet meer weg te denken.

Maar JES was niet alleen. Ook de vzw Kids, een fusieorganisatie van kleinere jeugdwerkingen in achterstandswijken, is een mijlpaal. En nog een: recent werden drie bijkomende jeugdcentra geopend. Nog eentje staat in de startblokken. Hiermee wordt stilaan de tien jaar oude droom van een jeugdcentrum in elk district benaderd.

En ik kan zo nog doorgaan. De forse vooruitgang van het Antwerpse jeugdbeleid staat buiten kijf en wordt door vele externe waarnemers opgemerkt. Hiervan profiteerden niet enkel JES, Kids en de jeugdcentra, maar ook het 'gewone' jeugdwerk. De achteruitgang van dat jeugdwerk werd tegengehouden. Er zijn nog altijd evenveel jeugdbewegingen als een aantal jaren geleden. Meer nog: ook het allochtone jeugdwerk begint zich te organiseren en duwt de subsidieciijfers omhoog.

De jeugd en zijn grote broer

Globaal genomen heeft het Antwerpse jeugdbeleid de voorbije tien jaar dus goed geboerd. Het is sterker geworden. Zijn we daarmee waar we moeten zijn? Neen, gelukkig ligt er nog een hele

weg voor ons. Maar laat ik duidelijk zijn: voor een toffe en hippe stad waar onze kinderen en jongeren zich goed voelen is een krachtig jeugdbeleid onontbeerlijk. Niet een kabouterachtig jeugdbeleid van louter toffe spelletjes en leuke dansjes, waar zijsprongetjes naar veilige fietspaden of werkafspraken met 'het' onderwijs al als revolutionair worden ervaren. Neen, ik wil niet het 'enge' jeugdbeleid van tien jaar terug, want dat is politiek oninteressant en daar bouw je geen steden mee.

Onze jonge gasten hebben recht op iets veel straffers. Zij willen een jeugdbeleid met een project voor hún toekomst, niet bang van uitdaging of experiment, niet bang om muren te slopen of beschotten te slechten. Hun top drie: criminaliteit en onveiligheid, gebrek aan ruimte, alcohol, drugs en sigaretten. Tekort aan activiteiten (in de vrije tijd) staat pas op vier, gevolgd door verkeer. Het jeugdbeleid alléén kan hierop geen antwoord bieden. Dit kan uitsluitend in synergie met andere beleidsdomeinen door een 'integrale' aanpak en vanuit één visie op jongeren. Gewoonlijk hou ik het eenvoudig en gebruik hiervoor simpelweg het woord 'jeugdbeleid', waarmee ik dan elk beleid bedoel met intentionele en rechtstreekse impact op kinderen en jongeren. De actieradius van dat jeugdbeleid kan volgens mij even groot worden als de actieradius van de jeugd zelf. Dit kan via samenwerking en netwerking, maar ook binnen het beleidsdomein jeugd. Jeugdbeleid houdt meer in dan enkel jeugdwerk, ook opvoeding, kinderopvang, jongerencriminaliteit, jeugdzorg, jeugdwelzijn, sociaal (jeugd)beleid, studentenbeleid enzovoort. Mijn invulling is zo breed dat je er tegen alle gewoonten in ook het onderwijsbeleid bij kan rekenen. Idealiter zou dit misschien best zo evolueren: één visie en één aansturing. De initiële bedoeling inderdaad toen de jeugddienst bij Lerende Stad werd ondergebracht. Deze verhuis heeft volgens mij de potentie in zich om van het jeugdbeleid in Antwerpen een volwassen beleidsdomein te maken. Hoe dan ook, het minste wat je ervan kan zeggen is dat deze verandering de dingen in beweging brengt. Veel beter dan stilstaan, niet? Als garantie voor de toekomst moest het jeugdbeleid zich ooit wel eens liëren met een sterke grote broer.

Integraal beleid en het subsidiariteitsprincipe

Kan dit jeugdbeleid de stad redden? Misschien niet, maar je kunt er wél het verschil mee maken... al beseft ik dat het jeugdbeleid nog altijd met een soort imagoprobleem kampt. Welke grote politicus ligt nu oprecht wakker van zoiets vormeloos als jeugdbeleid? Die ervaart jeugdbeleid als sympathiek, maar moeilijk grijpbaar. Dit komt vooral omdat het een categoriaal beleidsdomein is dat overal als een horizontale lijn de verticale beleidsthema's doorsnijdt. Zoals veiligheid, sociaal beleid, huisvesting, sport, cultuur, telkens 'andermans' domein. Die verticale thema's verkopen politiek beter. Jeugdbeleid ligt moeilijker, waardoor te dikwijls een 'integrale' aanpak ontbreekt. Doorsnee politici kijken vooral naar hun eigen winkel, terwijl enkel afstemming tussen de beleidsdomeinen het juiste antwoord biedt. Ach, misschien is jeugdbeleid politiek niet sexy genoeg. Minister Anciaux zat in De Laatste Show. Mark Uytterhoeven vroeg de minister niks over jeugd, wel over sport en cultuur. Dat moet veranderen!

Geloof me, jeugdbeleid kan een politiek 'gegeerd' beleidsdomein zijn. Vooral omwille van de politiek relevante thema's die op jeugd betrekking hebben. Zoals jeugdwerkloosheid, jongerencriminaliteit, onderwijs en opleiding, thema's uit de 'harde' politiek. Maar ook de 'zachtere' politieke materies scoren sterk: jeugdzorg, kinderopvang, opvoeding... Jeugdbeleid is maatschappelijk relevant. Studies en cijfers tonen dit aan. Een krachtig jeugdbeleid is elementair in een stad die

Het verder doortrekken van het subsidiariteitsprincipe naar meer beleidsdomeinen (ook ruimer dan jeugd) lijkt mij zinvol. Zeker voor een grootstad als Antwerpen, waar de maatschappelijke behoeften erg specifiek zijn en geenszins een afspiegeling van het Vlaamse gemiddelde.

volop sleutelt aan haar woon- en leefkwaliteit. Het verdient prioriteit.

Het lokale jeugdbeleid kan zelfs aan sex-appeal winnen door de gemeenten meer verantwoordelijkheid te geven. Vandaag is er de bevoegdheid over het jeugdwerkbeleid. Het verder doortrekken van het subsidiariteitsprincipe naar meer beleidsdomeinen (ook ruimer dan jeugd) lijkt mij zinvol. Zeker voor een grootstad als Antwerpen, waar de maatschappelijke behoeften erg specifiek zijn en geenszins een afspiegeling van het Vlaamse gemiddelde. Verdere decentralisering kan leiden tot meer realistische afstemming op de noden, die per definitie lokaal zijn. Bijvoorbeeld de kinderopvang, elementen uit de jeugdzorg of het algemeen welzijnswerk...

Misschien kan dan opnieuw over geld gepraat worden. Er werd in Antwerpen al heel wat gesleuteld aan het subsidiebeleid. Het is aan de sector om de behoeften aan te kaarten: subsidies voor jeugthuizen, jeugdwerkinfrastructuur (brandveiligheid), indexering en loonharmonisatie in het geprofessionaliseerde jeugdwerk... Het feit dat de middelen steeds en overal beperkt zijn betekent echter niet dat er niets mogelijk is. Schaarste dwingt tot creativiteit. En er zijn ook vetpotten die nog te veel aan jeugd voorbijgaan. Op het vlak van veiligheid of werkgelegenheid bijvoorbeeld. Het jongerencompetentiecentrum in Deurne kon enkel op die manier gefinancierd raken.

De acteurs zijn de partners

Toch moeten we opletten. Met onze denkoefening mogen we het jeugdbeleid niet plat nippen onder het gewicht van al die sérieux. Ook de partners van het beleid hebben hierin hun taak. Het jeugdwerk zal daarbij zelf moeten uitmaken welke rol het voor zichzelf ziet weggelegd binnen bovengeschetste beleidscontext. Heeft het jeugdwerk oog of beter gezegd, wil het jeugdwerk oog hebben voor de nieuwe dada's van het jeugdbeleid? Zoals de EVC's (Elders Verworven Competenties), blijkbaar erg controversieel binnen het traditionele jeugdwerk (hierover meer in de artikels 4a en 4b). Of thema's uit het veiligheidsbeleid, geen evidente materie binnen de 'sociale' sector.

Draai en keer het zoals je wilt, de toekomst van het jeugdwerk zal afhangen van de mate waarin dat jeugdwerk proactief wil meetellen als partner. Een regisserende overheid kiest zijn acteurs. Acteurs die niet willen meespelen zetten zichzelf buitenspel. Het jeugdwerk kan niet aan de kant zitten wachten op 'het' beleid. Het moet meedenken, zich actief opstellen, verantwoordelijkheid opnemen, initiatieven nemen... het verschil dŭrven maken kortom. Laat dit dus een uitnodiging zijn... En de stad is gered ☺

De toekomst van het jeugdwerk zal afhangen van de mate waarin dat jeugdwerk proactief wil meetellen als partner. Een regisserende overheid kiest zijn acteurs. Acteurs die niet willen meespelen zetten zichzelf buitenspel.

Bronnen

Qua bevolkingscijfers en demografische evolutie:

'Jeugdwerkbeleidsplan 2005-2007' (Stad Antwerpen/Lerende Stad/Jeugddienst), p. 10.

'Bevolkingsprojecties voor stad Antwerpen' (Pieter Rotthier, DSPA, Databank Sociale Planning, Stad Antwerpen, september 2004).

Jaarrapport OCMW Antwerpen (1 januari 2004). Verwerking: Databank Sociale Planning, Stad Antwerpen.

'België vergrijst maar Antwerpen vergroent' (Ruud Goossens in De Morgen, 10 september 2004).

Qua algemeen beleid, jeugdbeleid en aanverwante beleidsdomeinen:

'Bestuursakkoord' (Stad Antwerpen, december 2000), p. 41: hoofdstuk jeugdbeleid.

Nota 'Kindvriendelijke stad' (schepen Kathy Lindekens, Stad Antwerpen/Burgerzaken, 1 juni 2001).

'Herfstnota 2004-2005 - Intentieverklaring van de Antwerpse schepen voor onderwijs en jeugd Robert Voorhamme' (september 2004), p. 14.

'10 jaar decreet lokaal; impact op het jeugdwerk', tekst ter gelegenheid van 10 jaar decreet lokaal jeugdwerk (Steunpunt Jeugd, 10 november 2003).

'Stadsplan Veilig' (Stad Antwerpen/Projecteenheid Veilig, 10 november 2004), p. 19.

'Actie-evaluatierapport SIF-programma 1997-1999' (Stad Antwerpen, OCMW Antwerpen en vzw Soma, Peter Sels, augustus 2000), vrij geciteerd in 'Beleidsplan - Naar een geïntegreerd en inclusief jeugdbeleid' (Stad Antwerpen/Jeugddienst, Joris De Bleser, 31 december 2000).

'Besturen vanuit een ander beleidsparadigma' (Filip De Rynck, Alert, jaargang 28, 2002, nr. 3), waarin de schrijver de evoluties van beleid en bestuur kadert binnen onder meer de tendensen rond het kerntakendebat, de impulsfondsen, de vernieuwde gemeentewet e.d. in functie van het nieuwe decreet op het lokaal sociaal beleid.

'Communiceren met jongeren' (Dimitri Mortelmans en Nathalie De Reynt, Universiteit Antwerpen in opdracht van de schepen voor jeugd, uitgave Stad Antwerpen, 2003), tabel p. 164 en tekst vanaf p. 166: uit het onderzoek blijkt onder meer dat jongeren het veiligheidsthema als belangrijkste probleem ervaren.

'Genese van het decreet op het gemeentelijk jeugdwerkbeleid', tekst ter gelegenheid van 10 jaar decreet lokaal jeugdwerk (Johan Van Gaens, directeur Afdeling Jeugd en Sport bij de Vlaamse gemeenschap, 10 november 2003).

'Jongerencompetentiecentrum Kronenburg' (aanvraagdossier ANNO - Doelstelling 2, goedgekeurd door het managementcomité op 18 maart 2005).

'Kronenburgwijk Deurne krijgt jongerencompetentiecentrum' (Gazet van Antwerpen, e-versie, 18 maart 2005).

Qua regie van het (integraal) jeugdbeleid:

Nota 'Kracht van de Stad - Stadsprogramma 2003-2007' (Stad Antwerpen, OCMW en AG Vespa, september 2003), deel 4, p. 68.

Zie bijlage bij 'raamcontract fondsen, overeenkomst betreffende de uitvoering 2004 voor de Stedenfondsactie 'Regie-opdracht jeugddienst' (actienummer: 8.KJ.03/01)' afgesloten op 1 januari 2004 tussen AG Vespa/fondsenbeheer (Ilse Sloodmans) en de stedelijke jeugddienst (Ruud Martens).

Zie 'Jeugdwerkbeleidsplan 2005-2007', goedkeuring gemeenteraad voorjaar 2005 (Stad Antwerpen/Lerende Stad/Jeugddienst, december 2004), p. 57.

'Herfstnota 2004-2005 - Intentieverklaring van de Antwerpse schepen voor onderwijs en jeugd Robert Voorhamme' (september 2004), deel 5.4 op p. 16.

Het moet niet altijd gezellig zijn

Over de volgende twintig jaar jeugdbeleid

Elke organisatie uit de welzijnssector heeft de taak zichzelf overbodig te maken. Een organisatie die haar twintigjarig bestaan viert moet zich dan ook de vraag stellen wat er is misgelopen: waarom is ze er niet in geslaagd haar doelgroep op eigen benen te laten staan. Voor het jeugdwerk gelden - gelukkig maar voor het feestvierende JES - andere regels. Jongeren vormen een enigszins uitzonderlijke doelgroep. Uit de aard van de zaak kunnen jongeren best wel specifieke ondersteuning gebruiken. En er dienen zich ook steeds weer nieuwe generaties aan. In die zin zal er altijd wel ruimte blijven voor jeugdwerk.

Maar dat kan geen reden zijn voor zelfgenoegzaamheid. 'Nog-eens-twintig-jaar-erbij' mag geen doel op zich zijn. Het streefdoel moet zijn dat het jeugdbeleid ophoudt een aparte sector te vormen, naast alle andere beleidssectoren. In de volgende twintig jaar moet stedelijke beleidsmakers de reflex worden bijgebracht bij alles waar ze mee bezig zijn - verkeer, groen, cultuur, recreatie, veiligheid, infrastructuur - automatisch aan alle bewoners te denken: dus ook aan de jeugd. Jeugdbeleid moet een onderdeel worden van het reguliere beleid. Mainstreaming, heet dat in de beleidsliteratuur. Mainstreaming werkt nog het best wanneer er druk op de ketel wordt gezet. Beleidsmakers zullen meer oog en oor voor jongeren hebben als ze daar ook met enige regelmaat aan worden herinnerd. In die zin blijven organisaties als JES nodig. Ze zullen voortdurend moeten blijven argumenteren en overtuigen. Soms ook zeuren en af en toe ook al eens op de tafel slaan. Als ze die van JES zien afkomen moet het geweten van beleidsmensen beginnen te knagen: hebben we aan de jeugd gedacht, hebben we ingeschat wat het effect van deze maatregel op de jongeren zal zijn?

Luisteren en aandacht hebben gaan evenwel een stuk makkelijker als ze iets van je nodig hebben of als ze je vrezen. Daar moet je rekening mee houden.

Patrick Stouthuysen is als hoogleraar verbonden aan de vakgroep Politieke Wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel. Hij publiceerde onder meer boeken en/of artikels over de vredesbeweging, groene en extreem-rechtse partijen, democratiseringsprocessen, Alexis de Tocqueville en over het links-liberalisme.

10a. Kan jeugdbeleid/-werk de stad redden?
10b. Het Antwerps complot: het jeugdbeleid opnieuw uitgevonden / 10c. Het moet niet altijd gezellig zijn

Steden zijn onderling in een concurrentiestrijd gewikkeld om investeringen, bedrijven en jobs. Maar ze zijn ook allemaal op zoek naar nieuwe bewoners. Vooral van een specifieke soort dan: tweeverdieners met kinderen. Van die groep wordt verwacht dat ze een actieve rol zal spelen in het revitaliseren van de stad. Zij moet in de buurten het draagvlak vormen voor de sociale vernieuwing.

Stilaan is het grootste deel van de jongeren in de stad van allochtone herkomst. Het kan effectief goed fout lopen met die jongeren. Gegeven fenomenen als schoolachterstand, achterstelling en discriminatie zie je, met wat slechte wil, overal tikkende tijdbommen rondlopen.

Die tweeverdieners zijn uitermate gevoelig voor de kindvriendelijkheid van de stad. Dat is immers in de praktijk vaak het punt waar veel goede bedoelingen en voluntarisme spaak lopen. Steden trokken het afgelopen decennium jonge mensen aan die er bleven hangen nadat ze er hadden gestudeerd. De stad was zoveel leuker om te wonen: volop winkels, cafés en altijd gebeurde er wel wat. Maar dan kwamen de kindjes. En eens die wat groter werden groeide de behoefte aan groen, ruimte om te spelen, aan minder druk verkeer. En dus zag je nogal wat van die nieuwe stedelingen met hun kroost naar de voorstad of naar de buitengemeenten vertrekken.

Die trend keren vormt een grote uitdaging. Stadsvlucht is niet alleen een kwestie van betaalbare woningen of goed openbaar vervoer, van bereikbaarheid of veiligheid. Ook de kindvriendelijkheid van de stad vormt vandaag een hard verkoopargument. En dat is iets waar organisaties als JES voortdurend moeten op inspelen. Ze moeten zichzelf aanprijzen als een noodzakelijke partner die kan helpen die tweeverdieners te winnen voor de stad.

Beleidsmakers luisteren ook als ze schrik van je hebben. Het jeugdwerk is vandaag de enige organisatievorm die nadrukkelijk de allochtone jongeren bereikt: meer dan de gewone sportclubs, veel meer dan het klassieke verenigingsleven, oneindig veel meer dan de van bovenaf opgezette initiatieven die integratie moeten bevorderen. Het jeugdwerk kent nauwelijks drempels. Kinderen zijn kinderen: ze willen spelen, leuke dingen doen, samen van alles beleven. De etnische of culturele achtergrond is daarbij niet aan de orde en dus vindt iedereen zijn weg naar het jeugdwerk. Nogal wat bange blanke mannen en vrouwen hebben schrik van allochtone jongeren. Die schrik voor de stadsjeugd is overigens van alle tijden. Opeenvolgende generaties nozems, rockers, mods, hippies en punks hebben ook voor paniek gezorgd. En in een nog verder verleden was het niet anders. In het begin van de twintigste eeuw had men vooral schrik van de fabrieksjeugd, die op vrije momenten zomaar wat rondhing en waarvan de brave burgers het ergste vreesden. Die jeugd heeft men toen proberen te temmen door ze naar sportclubs en jeugdverenigingen te loodsen, door parken en zwembaden te voorzien, door bibliotheken en vakantiekampen op te zetten.

Dat is - het klinkt cynischer dan het is bedoeld - ook een kaart die het jeugdwerk moet trekken. Stilaan is het grootste deel van de jongeren in de stad van allochtone herkomst. Het kan effectief goed fout lopen met die jongeren. Gegeven fenomenen als schoolachterstand, achterstelling en discriminatie zie je, met wat slechte wil, overal tikkende tijdbommen rondlopen.

Het jeugdwerk mag gerust de beleidsmakers confronteren met de eigen ervaring en deskundigheid op dit terrein. Waarbij het geen kwaad kan om de eigen onmisbaarheid een beetje in de verf te zetten. Als het jeugdwerk die jongeren niet bereikt zal niemand dat doen en kan het echt wel uit de hand lopen. Een beetje druk op de ketel kan in deze geen kwaad. Het moet niet altijd gezellig zijn.

Maar er valt natuurlijk ook een veel positiever verhaal te vertellen. Net omdat het jeugdwerk vrijwel de enige is die de allochtone jongeren bereikt, zijn hier ook uitzonderlijke kansen voor emancipatie weggelegd. Allochtone jongeren worden in het jeugdwerk vanzelfsprekend betrokken bij de leiding. Zo ontwikkelen ze vaardigheden die ze voor het leven nodig hebben: initiatief nemen, organiseren, leren vergaderen, meningen formuleren, argumenteren.

Het jeugdwerk kan de stad niet redden. Maar je kunt je moeilijk een stad voorstellen zonder jeugdwerk. Zeker niet een stad die voor zichzelf een toekomst ziet.

Het leuke is dat het allemaal vanzelf en ongedwongen gebeurt. Projecten die nadrukkelijk dat soort vaardigheden willen bevorderen schieten hun doel nogal eens voorbij, omdat de initiatieven door de jongeren in kwestie als gemaakt, vergezocht en onnatuurlijk worden ervaren. In het jeugdwerk lukken die dingen zonder dat er veel moet over worden nagedacht. Jongeren komen in contact met het jeugdwerk en naarmate ze langer meelopen nemen ze automatisch ook een begeleidende rol op: ze letten op de kleintjes, ze houden zelf wat toezicht, ze bereiden een uitstap voor, ze nemen zelf initiatief. Het is met de emancipatie van die fabrieksjeugd van destijds ook zo gegaan en er is geen reden om aan te nemen dat het vandaag anders zal verlopen.

Het jeugdwerk kan de stad niet redden. Maar je kunt je moeilijk een stad voorstellen zonder jeugdwerk. Zeker niet een stad die voor zichzelf een toekomst ziet. Een stad die jonge mensen wil aantrekken die er hun thuis van willen maken en die meewerken aan leefbare buurten, kan niet zonder jeugdwerk. Een stad die een thuis wil zijn voor wie er opgroeit en voor wie het de eerste kennismaking is met onze samenleving, heeft nood aan jeugdwerk.

JES weet wat te doen, de volgende twintig jaar.

Guy Redig

Van op een afstand nabij

Reflectie op JES

Een reflectie met aangedampte brilglazen

Mijn diep respect voor de lezer die zich aan deze bijdrage waagt, vooronderstelt dat hij of zij me nooit van enige objectiviteit zal verdenken. Dit zou immers duiden op een gedeelde domheid en daar nemen we met veel pathetiek afstand van. Er werd mij om een reflectie gevraagd, gebaseerd op de lezing van voorgaande teksten en uiteraard op mijn perceptie van JES doorheen de voorbije decennia. Dit drukt ons meteen op de vaststelling dat we beide, zeker naar jeugdtermen, al lang meegaan en - enigszins opmerkelijk - nog steeds tekenen van leven geven. Gelijktijdig oppert deze reminiscentie een twijfel aan de noodzaak van zo'n lang bestaan. Is gevorderde leeftijd hier wel een verdienste? Mogen jeugdactoren zich wel koesteren in een uitgestrekt verleden of vormen ze zo de lillende bewijzen van vervette inertie? Antwoorden op deze

Guy Redig startte zijn loopbaan als opvoeder bij jongeren met karakterstoornissen of een mentale handicap. In 1980 ging hij aan de slag als jeugdconsulent in Mechelen. In 1990 werd hij afgevaardigd beheerder van de Vereniging Vlaamse Jeugddiensten en -consulenten (1990-2000). Na een tussenstop bij de Koning Boudewijnstichting (2000-2004) is hij nu adjunct-kabinetschef jeugd en cultuur van de Vlaamse minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel. Guy Redig is doctor in de sociale wetenschappen. Hij doceert en publiceert over cultuur-, jeugd- en overheidsbeleid.

vraag verbinden mijn reflectie op JES met een onafwendbare introspectie. Beide zijn vooralsnog niet gesopt in depressie.

Bij het rangschikken van mijn emoties bij JES overheerst duidelijk de affectie, bij momenten erg warm en dichtbij, uitzonderlijk met een zweem van twijfel of een snel onderdrukte ergernis. De voorbije jaren was JES plots soms heel nabij en dan weer zo veraf. Generaties jeugdwerkers defileerden, enkelen bleven, sommigen verdwenen - soms voor altijd - en anderen her- en overleefden op nooit vermoede plaatsen. Graag neem ik u mee in deze reconstructie.

Ooggetuige bij de conceptie

Ik was een enigszins bevoorrechte getuige bij het ontstaan van Jeugd en Stad/JES. Dit moet gesitueerd worden in een heel specifiek tijdsbeeld. Oudstrijders in het jeugd(werk)beleid herinneren zich misschien de bitsige discussie, eind jaren zeventig, over de positie van de jeugdconsulent. Vlaanderen was toen een tweestromenland. Enerzijds een keuze om de jeugdconsulent niet in de buik van de gemeente te plaatsen, maar toe te wijzen aan bijv. een jeugdhuis of eerder nog een jeugdcentrum. Ieper en Izegem trokken deze kaart, met een bijkomend voordeel, want hun jeugdconsulent kon dan als permanent verantwoordelijke van dat centrum door het toenmalige BJV (Bestuur voor Jeugdvorming) worden gesubsidieerd. Dit gebeurde ook, tot begin jaren negentig.

Een veel sterkere stroming ijverde voor een jeugdconsulent als ambtenaar, gebed in het bestuur, om als een Trojaans paard de overheid te enteren. Hiervoor ijverden Mechelen, Turnhout, Hasselt, Geel, Kortrijk e.a.

Het was voorspelbaar dat de toenmalige Katholieke Jeugdraad zich duidelijk in het eerste kamp positioneerde. Hun slogan was onmiskenbaar 'jeugdconsulent = jeugdconcurrent'. Gemeentebesturen waren goed om geld te geven, graag ook wat materiële steun, maar daar moest de bemoeizucht stoppen. De jeugd en bij uitstek het jeugdwerk waren te maagdelijk om door lokale politici of ambtenaren bepoteld en dus ook bezoedeld te worden. Edoch, de strijd bleek zonder

noemenswaardige veldslag snel beklonken. Steeds meer gemeenten kozen voor een eigen jeugd-dienst en het lokale jeugd(werk)beleid werd een verworven kavel in de plaatselijke beleidsvoe-ring. Ere wie ere toekomt, want het is dan ook diezelfde Katholieke Jeugdraad die iets later het decreet van 1993 op het gemeentelijk jeugdwerkbeleid mee mogelijk maakte.

En Brussel... tja, wat was dat nu weer voor een gekke situatie? Vermits jeugdbeleid genoeg-zaam bij het cultuurbeleid hoorde, ging de Nederlandse Cultuurcommissie (NCC) zich daarmee bemoeien. Ook hier moesten keuzes gemaakt worden: hoe zou men het jeugdbeleid voor Brussel 19 organiseren? Het werd een puzzel voor Walter Nys, wijs en voortijdig grijs in deze materie en als ambtenaar belast met jeugdzaken. Hij volgde nauwlettend de gebeurtenissen in het voor Brusselaars (humm) rurale Vlaanderen... en schudde moede het hoofd. De Vlaamse dichotomie zinde Brussel 19 niet, ze zocht en vond een 'derde weg'. Dit werd de NCC-, later VGC-formule. De essentie klonk even eenvoudig als uitdagend: het jeugdbeleid van de overheid zou twee dragende structuren krijgen: een ambtelijke, beherende binnen en een animerende, begeleidende buiten de overheid, in casu de NCC/VGC. Zo ontstond Jeugd & Stad/JES, als een instelling die heel dichtbij maar zeker niet aan de binnenkant van de overheid zou opereren. JES kreeg een overduidelijke opdracht in het NCC-beleid en voor het Vlaamse jeugdwerk in Brussel 19: agogische ondersteuning, begeleiding, stimulerend en - heel belangrijk - ook vernieuwend, grens-verleggend. De ambtelijke dienst kreeg de financiële & materiële ondersteuning en begeleidde de inspraak en communicatie met het veld.

Ik heb deze beleidsconstructie steeds met veel respect en toenemende bewondering geobser-veerd. Natuurlijk schuilt hier een endemisch probleem, want tweeledige oplossingen ontwik-kelen vaak een haat-liefdeverhouding. Ik herinner me harde conflicten, waarbij JES zich on-heus gefnuikt voelde door een te zuinige VGC. Of de teleurgestelde ambtenaren die JES zagen wegvloeien van de oorspronkelijke doelstellingen, want ze liet zich als instelling steeds minder disciplineren als uitvoerend instrument van een jeugdoverheid.

Deze inherente spanning, alhoewel soms op het meest scherpe van de snee, leidde niet naar een complete breuk. De relatie herstelde en stabiliseerde, zoals ook de hormoonspiegel van de JES-directie. En wellicht was er een oorzakelijk verband.

Maar ten gronde oogstte deze gedurfde formule overvloedig: het jeugdwerk in Brussel kon zich laven aan een sterke equipe die met veel stielkennis en genegenheid diende en stimuleerde. In de voorbij decennia mogen Vlaamse jeugdverenigingen in Brussel dus niet klagen. Als wat kri-tische observator durfde ik geregeld stellen dat je als jeugdwerk nergens zo vertroeteld wordt als te Brussel: het loont voorwaar om als Vlaming Brussel te trotseren. En honni soit qui mal y pense.

Het worden van wat je naam vertelt

De actieradius van JES kende een voorspelbare uitbreiding. De sonar van jeugdwerkers in een stad als Brussel registreert voortdurend interessante en uitdagende bewegingen en geluiden. Ook hier dreigde een oud schisma, nl. de verhouding tussen jeugdwerk en jeugdbeleid. De Vlaamse dynamiek naar een breed jeugdbeleid is onmiskenbaar verbonden aan het jeugdwerk en - wellicht meer nog - aan jeugdwerkers. Ze kijken met een bril van kinderen en jongeren; ze botsen als vanzelfsprekend op tal van specifieke vraagstellingen. Niet zelden klinken die veel nadrukkelijker of soms zelfs tragischer dan de behoeften van het jeugdwerk zelf. Deze spanning blijft voor oude maar ook nog actuele spanningen zorgen, want het jeugdwerk reageert dan kregel en vindt zichzelf (snel) tekort gedaan. De aandacht die oorspronkelijk jeugdwerkbeperkt was, breidt zich immers uit tot sectoren die maatschappelijk met veel meer ernst worden opgenomen, bijv. hulpverlening, tewerkstelling, justitie... Daar vindt men de hoorn des overvloeds, de vetpotten en laaft men zich aan grottemensencijfers.

JES beheerst(e) deze spanning meesterlijk. De speelse, wat dwarse en anarchistische jeugdwerkstijl bleef voel- en zichtbaar, maar bleek geen obstakel om vrolijk en sans gêne heel wat andere kavels te verkennen en te enteren. JES heeft zich immers nooit laten ringeloren door de wat beknepen randjes die het Vlaamse jeugdwerk soms ontsieren. De ranzigheid en het endemisch conservatisme van de verzuiling vormden nooit een bedreiging. Het soms dreigende corporatisme waarbij het jeugdwerk zichzelf als een calimero belaagd ziet, heeft JES niet bevroren. Integendeel, in deze verbreding en verruiming speelde JES de rol van voorloper en wegbereider. Dit bezorgde hen ook een aparte en niet altijd benijdenswaardige plaats. Maar dat gold ook voor hun werkstek, Brussel... en als je daar werkt word je immers veel vergeven.

In deze analyse vind ik de kern van mijn perceptie en appreciatie van en voor JES: de ultieme combinatie van een jeugdwerkstijl met een breed jeugdperspectief. Dit vormt m.i. ook de basis voor het uiteindelijke, en niet zonder vallen en opstaan, succes.

JES staat in haar integrale, omvattende en samenhangende jeugdbenadering veel verder dan het overheidsbeleid terzake.

JES heeft zich ontwikkeld tot een instelling waarin kinderen en jongeren in hun diverse levenssferen benaderd werden. De sectorgrenzen vormden hierbij nauwelijks een belemmering. Integendeel zelfs. JES vond steeds een uitdaging om ook de meest krachtige sectorbenaderingen in een specifiek jeugdkader te disciplineren. De aandacht voor de doelgroep jeugd bleef steeds de belangrijkste richtinggever. Het plaatsen van deze grote diversiteit in een samenhangend kader klinkt verre van vanzelfsprekend. Dit referentiekader werd - en gelukkig maar - niet gereduceerd tot een organisatorische beheersing. Er bleef ook die basisvisie op kinderen en jongeren, dat jeugdwerkidoom, gesausd en gekruid met creativiteit, emancipatorisch denken, gekoppeld aan verantwoord onnozel doen.

Grenzen verkennen én overschrijden gebeurde niet enkel thematisch, maar ook letterlijk. Brussel bleef de uitvalsbasis, maar snel werden Gent en Antwerpen een vruchtbaar jachtgebied. De ontwikkeling van het Vlaamse jeugd(werk)beleid bood vele kansen aan een nieuwsgierige en alerte organisatie. JES veroverde er con brio een structurele stek, waarbij stedelijkheid (sommigen gewagen zelfs van grootstedelijkheid) een basiselement van het werkingskader bleef. Met deze keuzes heeft JES zich bewonderenswaardig als een geïntegreerde jeugdactor gepositioneerd. En zo zijn er niet veel; zo zijn er veel te weinig. De meeste instellingen kiezen immers niet voor een categoriale begrenzing maar beperken zich eerder sectoraal. Niet zo voor JES, waardoor het jeugdperspectief gekoppeld aan de stedelijkheid zich tot een sterk en quasi exclusief handelsmerk ontwikkelde. De oorspronkelijke keuze (cfr. supra) om als uitvoerend lichaam het overheidsbeleid in handelingen om te zetten bleef behouden, maar groeide het overheidsbeleid

JES vormt één van de weinige bewijzen dat een expliciete jeugdcategoriale keuze kan, loont en zelfs als bijzonder succesvol mag worden geëvalueerd.

voorbij. JES staat in haar integrale, omvattende en samenhangende jeugdbenadering veel verder dan het overheidsbeleid terzake. Want ondanks de welgemeende pogingen van Vlaamse en stedelijke overheden, blijft hun jeugdbeleid nog grotendeels beperkt tot vrijetijdsbeleid. JES vormt één van de weinige bewijzen dat een expliciete jeugdcategoryale keuze kan, loont en zelfs als bijzonder succesvol mag worden geëvalueerd.

Risicovol ondernemen

Ik heb me nooit aan de binnenkant van de JES-organisatie bevonden, maar met een beetje empathie herkende ik de heftigheid, pathetiek tot zelfs dramatiek die de voorbije decennia moeten gewoed hebben. JES bevond zich wel eens close to the edge. De turbulenties in de relaties met de VGC, de meer dan gedurfde Werkhuizen van de Waterman, de vrijages zonder condoom met tal van nieuwe partners moeten soms huiveringwekkend bedreigend geweest zijn. Ik durf amper te vermoeden welke menselijke tragedies zich soms binnen de vele muren hebben afgespeeld. Maar veer- en levenskracht, speelsheid en creativiteit, wellicht erfelijke kenmerken van het jeugdwerk, hebben deze kolken bedwongen en de stroming beheersbaar gemaakt. Het beeld van een kabbelend beekje zal JES wellicht nooit bedreigen. De organisatie heeft zich het laatste decennium omgesmeed tot een degelijke, stabiele instelling. Ach, het klinkt ondertussen zo bekend, maar de lastige klip van pionieren naar duurzaam ondernemen werd succesvol omzeild. Dit uitte zich o.a. in een indrukwekkend aantal projecten, programma's die vaak als voorlopers en grensverleggers mogen bestempeld worden. Dit boek biedt een schitterende bloemlezing. Sommige daarvan verzelfstandig(d)en, ze groei(d)en naar een eigen bestaan. Andere blijven behoren tot die grillige identiteit.

Velen kennen JES, maar telkens via een specifiek onderdeel. De link naar vele andere bezigheden ligt niet voor de hand. Dat mag dan wel eens frustrerend zijn, want wie overal thuis hoort heeft misschien geen eigen stek meer.

Pars pro toto... of vice versa?

In deze grilligheid schuilt ook een stukje kwetsbaarheid, want JES is zo ingewikkeld om te beschrijven. Juist door deze veelkoppigheid heeft de buitenwereld het moeilijk om een omvattend beeld te vormen. Het jeugdcategoryale blijft nog steeds zo uitzonderlijk dat deze toch duidelijke rode draad zelden begrepen wordt. Velen kennen JES, maar telkens via een specifiek onderdeel. De link naar vele andere bezigheden ligt niet voor de hand. Dat mag dan wel eens frustrerend zijn, want wie overal thuis hoort heeft misschien geen eigen stek meer. JES is hier zeker het slachtoffer van een nauwelijks uitgewerkte jeugdbeleidscultuur in Vlaanderen. Alhoewel minister B. Anciaux, krachtig voortbouwend op de aanzetten van zijn voorgangers H. Weckx en L.

Martens, een tweede jeugdbeleidsplan maakte, blijft jeugdbeleid als concept nog ondergewaardeerd en door weinigen gekend laat staan geliefd. Dit straalt zeker af op JES, worstelend met een soortgelijk identiteitsprobleem. Gelukkig niet kwaadaardig. Maar een bondgenootschap is noodzakelijk: we zullen van elkanders kracht kunnen en moeten genieten. In deze past een sterke appreciatie van een minister van Jeugd en zijn kabinet voor één van de meest pur sang jeugdinstellingen van Vlaanderen.

Machismo aan de Zenne

Ik stelde het al eerder in deze tekst: het zijn vooral de jeugdwerkers (als personen) geweest die JES maakten. In deze koester ik ietwat tragikomische herinneringen aan het machismo van sommige pioniers. Ik maak hierbij uitdrukkelijk uitzondering voor An Van Damme; ze vertegenwoordigt zeker het beste uit JES, van bij het prille begin tot het standvastige nu. Haar open, creatieve en altijd constructieve opstelling maakt(e) indruk. Met gedreven maar nooit overdreven pretentie. Enigszins anders klonk het soms hanig gekraai van in Brussel aangespoelde 'rurale' pioniers. Ze maten zich op korte termijn een hoofdstedelijk accent aan en koketteerden ostentatief met hun gedurfde grensverkenningen. Ach, een tijdelijke ergernis die zich soms ook op JES gewroken heeft. Tegelijkertijd moet ik bekennen dat juist deze gedurfde en soms potsierlijk klinkende Tarzankreten vernieuwend werkten en nooit vermoede deuren creëerden naar een even onbekende maar boeiende jeugdpraxis. Zeker in die kritieke periode rond 1990 leek het of dit machismo zou eindigen als een tragisch weekendongeval. Maar, zoals ooit ook baron von Münchhausen, trok JES zich aan de eigen haren uit dit moeras en liet zich niet kisten. Heerlijk deze koppigheid die niet verzandde in kleurloosheid maar een prima evenwicht vond op de balans tussen vernieuwen en bestendigen, tussen durf en behoedzaamheid, tussen fantasie en beheersbaarheid.

Ten slotte

'Jeugd en Stad' was niet meteen de meest exotische naam voor een bruisende organisatie, eerder de slechte titel van een halfbakken proefschrift. Hoe schril het contrast met de prachtige, prikkelende benamingen voor de vele projecten: De Brosfabriek, het Energieteam, Brock, de Rockfabriek, Instant A(rbeid), Digital Teenage Company, de Kliksons...

Met JES klinkt het plots heel affirmatief, en dat past.

Want het moge duidelijk zijn dat JES zich krachtig presenteert als één van de weinige volbloed jeugdorganisaties. Niet gehinderd door (valse) bescheidenheid maakte ze een ondubbelzinnige keuze voor een jeugdcategory opstelling. Deze optie is niet vanzelfsprekend en kwetsbaar, want het construeert een voor de buitenwereld warrige identiteit. JES ontplooit zich in quasi alle sectoren waarin kinderen en jongeren een bijzondere aandacht vragen... en dat is eigenlijk overal. Maar de constanten blijven duidelijk, nl. de combinatie van jeugd en stedelijkheid. In deze bewijst JES zich gelukkig compromisloos en positioneert zich als een creatieve en toch performante partner voor vele andere actoren.

Ik wil JES beschouwen als een voorhoedespeler die grenzen verkent, verlegt en dus ook hertekent. Hierin vindt een vooralsnog aarzelend en voorzichtig Vlaams jeugdbeleid een ferme medestander, meer nog, een wegbereider. Wil het Vlaams jeugdbeleid ooit sterk en duurzaam worden, dan zal de praxis van JES daartoe serieus bijdragen. Vanuit een jeugdbeleidsperspectief wacht ons deze legislatuur een unieke maar ultieme kans om dit beleid krachtig te verankeren. Ik ben

Wil het Vlaams jeugdbeleid ooit sterk en duurzaam worden, dan zal de praxis van JES daartoe serieus bijdragen.

ervan overtuigd dat JES, in tegenstelling tot sommige andere Vlaamse tenoren in het jeugdbeleid, zich hierbij erg intelligent, ongezuurd en constructief zal opstellen. Noblesse de jeunesse oblige.

Dit brengt me op het einde van deze reflectie, die startte met een existentiële vraag naar het belang of zelfs de positieve relevantie van leeftijd. We spreken alle twee over decennia, waarbij verandering en vernieuwing even natuurlijk bleken als een gehechtheid aan jeugd en jeugdwerk en jeugdbeleid.

Ondertussen wens ik deze altijd charmante maar - vergis u niet - combattieve en harde verkenner een prachtige toekomst met vele ontmoetingen. Yes.

Bio's

Evert Asselman is zelfstandig tekstschrijver-editor.

Joris De Bleser is als ambtenaar bij de Stad Antwerpen sinds 1998 zeer nauw en actief betrokken bij alle facetten van het stedelijk jeugdbeleid. Hij werkt voor het Strategisch Team van de stedelijke bedrijfseenheid Lerende Stad, waaronder zowel jeugd, onderwijs als kinderopvang ressorteren. Vóór 1998 was hij o.m. tien jaar lang voorzitter van de Vlaamse Federatie van Jeugthuizen en Jongerencentra en medeoprichter van de eerste stuurgroep Jeugdwerkbeleidsplan (1994) van de Stad Antwerpen.

Brice De Ruyver is directeur van het IRCP (Institute for International Research on Criminal Policy) en hoogleraar binnen de vakgroep Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Gent (sinds 1992).

Franky Devos schreef in opdracht van CJP, CANON Cultuurcel en CultuurNet Vlaanderen het boek *Ambrassadeurs, over jongeren, cultuur en communicatie* (2004). Hij is momenteel verbonden aan het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond in Amsterdam en werkt aan een nieuw boekje over jongeren, cultuur en communicatie in opdracht van het Nederlands Bureau Promotie Podiumkunsten. Voorheen was hij programmator in het Cultuurcentrum Kortrijk en projectcoördinator van het kunstenfestival Anno'02.

Sven Gatz zit sinds 1986 in de raad van bestuur van JES, de laatste jaren als voorzitter. Een getuige op de eerste rij van de evolutie(s) binnen JES.

Koen Hanssens is stafmedewerker van JES.

Gorik Kaesemans is directielid van JES.

A.L.T. Notten doceerde onder meer aan de Universiteit van Amsterdam (1974-1993) en de Hogeschool van Amsterdam (1975-2002). Naast zijn professoraat in de Sociale Agologie aan de Vrije Universiteit Brussel (sinds 1998) is hij lector 'Opgroeien in de stad' aan de Hogeschool Rotterdam (sinds 2002).

Koen Pelleriaux is docent Sociologie aan de Universiteit Antwerpen. Daarnaast is hij voorzitter van de raad van bestuur van de Buurtontwikkelingsmaatschappij (BOM) en ondervoorzitter van Vitamine W. Hij schreef zijn bijdrage op persoonlijke titel.

Guy Redig startte zijn loopbaan als opvoeder bij jongeren met karakterstoornissen of een mentale handicap. In 1980 ging hij aan de slag als jeugdconsulent in Mechelen. In 1990 werd hij afgevaardigd beheerder van de Vereniging Vlaamse Jeugddiensten en -consulenten (1990-2000). Na een tussenstop bij de Koning Boudewijnstichting (2000-2004) is hij nu adjunct-kabinetschef jeugd en cultuur van de Vlaamse minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel. Guy Redig is doctor in de sociale wetenschappen. Hij doceert en publiceert over cultuur-, jeugd- en overheidsbeleid.

Truus Roesems maakt sinds 2002 deel uit van de raad van bestuur van JES. Zij is medewerkster van het Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, waar zij instaat voor de rapportage over armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Patrick Stouthuysen is als hoogleraar verbonden aan de vakgroep Politieke Wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel. Hij publiceerde onder meer boeken en/of artikels over de vredesbeweging, groene en extreem-rechtse partijen, democratiseringsprocessen, Alexis de Tocqueville en over het links-liberalisme.

Jo Tondeur is verbonden aan de vakgroep Onderwijskunde van de Universiteit Gent. Daar werkte hij in samenwerking met de vakgroep Agogiek aan het onderzoek *Naar een draagvlak voor een portfoliomethodiek en leerbewijs binnen een Vlaamse EVC-procedure*. Momenteel sleutelt hij aan een doctoraat over ICT-integratie in het onderwijs.

Inge Van Brabant is stafmedewerkster van JES.

Jan Van Gils breidt aan zijn vrijwilligerswerk op het speelplein een gedreven verlengstuk. Doorheen zijn werk, studies en internationaal engagement (o.m. in het European Child Friendly Cities Network) blijft hij bezig met het spelende kind, kinderopparticipatie en de maatschappelijke positie van kinderen. De krachtlijnen meteen van zijn werk bij het Onderzoekscentrum Kind en Samenleving vzw.

INDEX

van Adviesraad tot Zwarte Zondag

A

adviesraad	6b
allochtoon	1, 3b, 4a, 8b, 9a, 10c
AB	1, 3a
anderstalige nieuwkomers	4a
anderstaligen	8a
animator	4a, 4b
arbeidsmarkt	4b, 5a, 8a, 8b
asielzoeker	9a
ATEC	8b
ATEL	7b
attest	4a

B

Bardaf	1
Basilea	1
basisdemocratie	6b
bedrijfsleven	8b
beleidsdomein	6a, 10b
beleidsmaker	6b, 10c
beleidssignalen	8b
belevingsonderzoek	6b
beroepsgeheim	9b
beroepsidentiteit	5b
beroepsonderwijs	9a
beroepsopleiding	1, 5b
beroepssociologie	5b
besluitvormingsproces	6b
Bestuur voor Jeugdvorming (BJV)	11
Beursschouwburg	1, 3a
bevolkingscijfer	10b
bibliotheek	10c

Biobizz	7a
biologische landbouw	7a
boot camp	3a, 4a
Boot, het	1, 7a, 8a, 8b
brancheorganisatie	5b
Branderij (de)	1, 2, 5a
brede school	5a, 5b
Bres	2, 5a
Brock	1, 4a
Brosfabriek	1, 5a, 8a
Brusselklassen	5a
BGDA	8a
Bulletin Board System	7a
bureaucratie	6b
burgerschapsvorming	6b
buurt- en nabijheidsdiensten	5a, 8b
buurtontwikkeling	8b
Buurtontwikkelingsmaatschappij (BOM)	7b
buurtsport	5a

C

Casa Blanco	1, 8a
Centrum Deeltijds Onderwijs (CDO)	1, 8a
Centrum voor Basiseducatie Brusselleer	8a
CEON	7b
Chiro	1
cliëntvolgsysteem (CVS)	8a
communicatie	6b
community education	5b
competentiemodel	4a
competentieprofiel	4b
competentie	4b
concentratieschool	5a

concertclub	3b
convenant	10b
cordon pédagogique	5b
corporatisme	11
criminaliteit	9b
cultuur	3a, 3b, 10a, 10b
cultuur- en kunstscène	3b
cultuurbeleid	11
cultuurparticipatie	3a, 3b
cursisten	7b, 8a
cursistenvolgsysteem	8a
cursus	4a

D

decentralisering	10b
deeltijds onderwijs	1, 8b
democratie	6b
Democracy vzw	1
deontologie	9a, 9b
deskundigheidsbevordering	5b
deskundigheidsdeling	6a
dienstencheques	8a
digitalisering	3a
discriminatie	10c
Dito'Dito	1
domeininstitutionalisering	5b
doorstromingsprogramma (dsp)	7a
drugsbeleid	9b

E

ecologische benadering	5b
ecologische professionaliteit	5b
economie	8b, 10a
Elishout	8a
emancipatie	6b, 9b, 10c
Energieteam	1, 7a, 8a
EVC	4a, 4b, 10b
ervaringsleren	4a
Euroco	1, 7a, 8a

Europees Sociaal Fonds (ESF)	7b, 8a
Europese Commissie	4b, 8b

F

filosoferen met kinderen	6b
focusgroepen	6b
formatieve functie	4b
Foyer	8a
fusie	7b

G

geheimhoudingsplicht	9b
geïntegreerde aanpak	3a
geluidstechnicus	3a, 7a
gemeenschapscentrum	1, 8a
gemeentebestuur	6b
Gentse Feesten	1
Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij	7b
gezondheidszorg	5b
Gorki	1, 7a
grijze druk	2
groene druk	2, 10a
Groenzone	1
groepsdynamica	3a, 4a

H

harm reduction	9b
hoofdanimator	4b
horeca	1, 8a
huisvesting	10b
hulpverlening	9a, 9b, 11

ICT	2, 10b
identificatie	9a
identiteit	3a, 4a
illegaliteit	9b
imitatiespel	6b
impactanalyses.....	6a
indicator	4b
informatieverspreiding	6a
innovatie	7a
inspraak	6b
Instant A	1, 7a, 8b
instrumentalisering	4a
intake.....	7b
integraal jeugdbeleid	5b
integrale aanpak	6b, 9b, 10a, 10b
integratie.....	3b, 10c
intercollegialiteit.....	5b
interculturaliteit.....	4a, 5b
interdisciplinariteit.....	5b
intergenerationeel.....	6a
Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK).....	6b
interview	9b
invoegbedrijf.....	8b
Iristech.....	8a

J

jeugdbeleid	1, 10a, 10b, 10c, 11
jeugdbeleidsplan	6b
jeugdbeweging.....	1
jeugdcategoryaal	11
jeugdcentrum	5a, 7a, 10b, 11
jeugdconsulent	5a, 11
jeugdcriminologie.....	9b
jeugdcultuurcentrum	2, 5a

jeugddienst.....	1, 5a, 10b
jeugdeffectenrapport	6a
jeugdhuis.....	1, 3a, 3b, 11
Jeugdparagraaf	1, 6a, 6b, 10b
jeugdpeiling	1, 5a, 6a, 10b
jeugdraad	6a
jeugdverblijfcentrum	1, 5a
jeugdverenigingen	10c
jeugdwelzijn.....	1, 10b
jeugdwerk	1, 3a, 3b, 4a, 4b, 5b, 10a, 10b, 10c, 11
jeugdwerkbeleid	11
jeugdwerkloosheid.....	1, 8b, 10b
jeugdzorg.....	10b
jongerencriminaliteit	10b
jongerecultuurwerking	3b
jongerenwerk.....	5b
justitie.....	11

K

Kaart, de	1, 2
kadervorming.....	1, 4a, 4b, 10b
KAJ.....	1
kamermeisje	8a
Kampioenschap van Brussel	1, 3a
Katholieke Jeugdraad	11
kerntakendebat	10b
ketenverantwoordelijkheid	5b
keukenmedewerker	8a
Kids vzw	10b
kinderopvang.....	5b, 10b
kinderparticipatie	5a, 6b
Kinderrechtencommissariaat	6a
kindvriendelijkheid	10c
Klap	1
Kliksons	1, 5a, 6a
knelpuntberoep.....	8a
KOLK.....	4a
Koning Boudewijnstichting.....	9b

Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS).....	1, 3a
KSA.....	1
Kunstbende	1, 2, 3a
kwaliteitscontrole.....	4a
kwaliteitsversterking	5b
kwaliteitszorg.....	8a
Kwibus.....	1, 10b

L

Labor X	1
laboratorium.....	7a
landelijk jeugdwerk	1
leefkwaliteit	10b
leercontext	4a
leerdoel	4a, 4b
leerhouding.....	4b
leeromgeving	5b
leerproces	4b
Lejo vzw	1
levenslang leren	4a, 4b
lokaal jeugdwerk	5a
lokaal jeugdwerkbeleid.....	10b
lokale beleidsniveau	6b, 10a

M

Madbikes	1
mainstreaming	10c
management.....	5b, 8a
metadisciplinariteit	5b
methodiekverspreiding	6a
migranten	8a, 8b
migratiedruk	9b
Millenniumgirls	1
mobilititeitsplan.....	6b
modulair systeem	4a
monodisciplinair.....	5b
muziekbeleid.....	3a, 7a
muziekcentrum	3a, 7a
muziekgenres.....	3b, 7a

muziekgroep	3a
muziekscène	3a, 3b
muziekstudio	3a, 7a
muziekwerker	3a
muzikale vechtmachines	1

N

Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse agglomeratie (NCC)	1, 5a, 11
nieuwkomers	8a
NOA	7b
non-formeel leren.....	4b

O

OCMW	8a, 9a, 10b
onderwijs	1, 2, 4b, 5a, 5b, 8a, 8b, 10a, 10b
onderwijscurriculum	6b
onderzoek.....	10b
onthaalmodel.....	9b
onthaalonderwijs	4a
onveiligheidsgevoel	9b
opbouwwerk	5a, 5b
openbaar domein	6a
openbaar vervoer	10c
opleiding.....	1, 4a, 5a, 7b, 8a, 10a
opnamestudio	3a, 7a
opvoeding	10b
organisatie-institutionalisering	5b
oriëntatiemodule.....	8a
ouderparticipatie	5b
OUTFORD	7b
overhead	7a, 7b
Overleg Opleiding en Tewerkstelling Brussel (OOTB) 8a	
Overmolen	8a

P

participatie.....	1, 5a, 6a, 6b
pedagogiek.....	6b
persoonlijk ontwikkelingsplan (pop).....	4b
persoonlijkheidsvorming.....	4a
pluralisme.....	1
podiumkansen.....	3a, 3b
popmuzikant.....	3a
Poppunt.....	3a, 3b, 7a
portfolio.....	4a, 4b
presentiemethode.....	9a
preventie- en veiligheidscontracten.....	9a, 9b
preventieplan.....	6b
primair opvoedingsmilieu.....	5b
privacy.....	9a
problematische opvoedingssituatie.....	5b
producer.....	3a
professionaliteit.....	5b, 9b
projectontwikkeling.....	7a

Q

quango's.....	5b
---------------	----

R

randgroepjongeren.....	8b, 9b
rapcursussen.....	3a
Reaganomics.....	1
regie.....	5b, 10b
regierol.....	5b
repetitieruimte.....	3a, 7a
representatiedemocratie.....	6b
restgroepen.....	9a
risicogroep.....	9b
risicjongeren.....	8b
risicokapitaal.....	7a, 7b
risicomangement.....	7a

rock- en popbeleid.....	3b
Rockfabriek.....	1, 3a, 3b, 7a
Rockpage.....	1, 7a
ruimtelijk structuurplan.....	6b
ruimtelijke ordening.....	6a, 10a
ruimtelijk uitvoeringsplan.....	6b

S

S.T.O.E.M.P.....	1, 3a
sampling.....	3a, 7a
schaalvergroting.....	3a
schoolachterstand.....	10c
schouwburg.....	3b
scouts.....	1
signaalfunctie.....	8a, 9a, 9b
skatezone.....	5a
sleutelcompetentie.....	4b
sluitende aanpak.....	5b
sociaal beleid.....	10b
sociaal kapitaal.....	7b
sociaal plan.....	6b
sociaal-agogisch werk.....	5b
sociale institutionalisering.....	5b
sociale kwaliteit.....	5b
sociale sector.....	5b, 10b
sociale vaardigheden.....	4a, 8a
sociale vernieuwing.....	10c
Soulwax.....	1, 7a
speelinfrastructuur.....	6b
speelplein.....	1, 4b
spijbelpreventie.....	8a
sport.....	10b
sportclub.....	10c
stadslabo.....	1, 3a, 7a
stadsvlucht.....	2, 10b, 10c
stadsvorming.....	4a
startbaan.....	7a, 8b
stedelijkheid.....	1, 11

straathoekwerk	1, 2, 5a, 8a, 9a, 9b
studentenbeleid	10b
studieduurverkorting	4b
Styrofoam	1
subculturen	3b
subsidiariteitsprincipe	10b
subsidiebeleid	10b
subsidiërende overheid	1, 2, 8a
summatieve functie	4b
supervisie	9b

T

taalverwerving	8a
technische vaardigheden	8a
Telecenter	7b
tewerkstelling	2, 5b, 10b, 8a, 11
theater	3b
T-Interim	1, 8b
toerisme	1
touwenparcours	4a
trainability	4b
trajectbegeleiding	4a, 7b
transitie	5b
tweetaligheid	8a
Tweewieler	8a
Twinkelding	1
twotrack (2track)	7a, 8b

U

uitzendbureau	7a, 8b
unit	7b

V

Vaartkapoen	1
Vaarwater	1
Vedior	1, 8b

veeltaligheid	9a
veiligheid	10b, 10c
veiligheidscontract	9a, 9b
Vereniging voor Alcohol en andere Drugproblemen (VAD)	9b
vergrijzing	2, 6a
vernieuwing	3a
vertegenwoordigingsdemocratie	6b
vertrouwensrelatie	9a, 9b
verzelfstandigen	7a, 7b
verzuiling	1, 11
vindplaatsgericht	5b, 9b
visitatie	5b
Vitamine W	7b
Vlaams Straathoekwerk Overleg (Vlastrov)	9b
VDAB	1, 2, 7a, 7b, 8a, 8b
Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC)	1, 2, 3a, 5a, 8a, 11
volkshuisvesting	5b
voluntarisme	10c
vorming	4a, 6a
vrije tijd	10a
vrijtijdsbesteding	3a
vrijwilliger	5a, 7a, 10b
Vrouw en Renovatie	1
VVJ	6a
VVKSM	1

W

Waterman	1, 8a
welzijn	1, 10a, 6b, 5b, 9b, 10c,
werkervaringsproject	8b
werkgelegenheid	4a, 5a, 7a, 7b, 10a, 10b
werkgever	8b
werking met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren (WMKJ)	1, 5a
werkloosheid	2, 8a
werkzoekende	8a

wijkgericht werken	5a, 5b
wijkontwikkelingsplan	6b
witboek training en opleiding	4b
woon- en pandenbeleid	10a
woonkwaliteit	10b
Workspace	1

Y

Yota!	1, 2, 5a, 6a
-------------	--------------

Z

Zapstad.....	1
zelfontplooiing.....	4a
Zwarte Zondag.....	6b, 9a

